

Redaktor güşəsi

**"ŞUŞA BƏYANNAMƏSİ" -
BÖLGƏDƏ SÜLHƏ ÇAĞIRIŞIN SALNAMƏSİ**

Təkcə Avrasiya üçün deyil, bütün dünyanın diqqətində olan tarixi sənədin Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevlə Türkiyə Cümhuriyyətinin başqanı Rəcəb Tayyip Ərdoğan arasında imzalanması bölgədə Sülh və Barışın qarantı olmağından xəbər verir. Belə ki, hər iki siyasi lider sülhün tərəfdarı olduqlarını illərlə vəzifə başında keçirdikləri iradə, səbr və dözümlülükləri ilə sübuta yetiriblər.

15 iyun Azərbaycan Respublikası tarixində Qurtuluş günü kimi həkk olunub. Qədirbilən Azərbaycan xalqı başlanğıcını 1993-cü ildə dahi siyasətçi Heydər Əliyevin yenidən hakimiyyətə qayıdışından götürən bu bayramı hər il təmtəraqla qeyd etməkdədir. Ümidvarıq ki, bundan sonra təqvimin bu günü təkcə Azərbaycanda deyil, bütövlükdə Türk dünyasında qeyd olunacaqdır. Belə ki, 15 iyun 2021-ci ildə Azərbaycanın qədim şəhərlərindən olmaqla həm də mədəniyyət beşiyi hesab olunan Şuşada Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevlə Türkiyə Cümhuriyyətinin Prezidenti cənab Rəcəb Tayyip Ərdoğan iki qardaş ölkə arasında Mütəfiqlik Müqaviləsi hesab olunan "Şuşa Bəyannaməsi"ni imzaladılar.

Bəyannamə bölgədə Sülhün və Barışın qarantı rolunu oynayacaq. Bu barədə hər iki ölkənin başçıları öz çıxışlarında xüsusilə vurğuladılar. R.Ərdoğanın səsləndirdiyi kimi mühüm sənəd "A4 formatında on bir səhifədən ibarətdir" və çox güman ki, mərhələ-mərhələ həyata keçiriləcək. Təkcə Azərbaycan ilə Türkiyə deyil, bölgəyə Sülh və Barış gətirən mühüm sənəddən Rusiya, İran, Gürcüstan və Ermənistan da daxil olmaqla altı ölkə bəhrələncəkdir. Bu, mühüm sənədin imzalanması ilə bağlı bəzi məqamlara aydınlıq gətirmək faydalı olardı.

Türkiyə Cümhuriyyəti bölgədə böyük və güclü ölkədir, NATO üzvüdür. Dünyanın supergüc hesab olunan ölkələrindən biri kimi ABŞ bölgədə keçirilən bütün layihələrdə Türkiyənin nüfuzundan bəhrələnir. Heç şübhəsiz ki, Cənubi Qafqazda Azərbaycan və Ermənistan arasında uzun sürən gərginliyin aradan qaldırılmasında Türkiyə nüfuzundan istifadə olunacaq. R.Ərdoğanın vurğuladığı kimi: "...biz üzərimizə düşən hər şeyi məsuliyyətlə yerinə yetirəcəyik!"

Xatırladaq ki, R.Ərdoğan Azərbaycana NATO sammitindən sonra gəlmişdi. NATO sammitinə isə rəhbərlik etdiyi AKP-nin mühüm yığıncağından yollanmışdı. AKP-nin yığıncağında Şuşada ola-

XƏZAN

Ədəbi-bədii jurnal

C6, N3, 2021

İyun-iyul, 2021

**Baş REDAKTOR:
Əli BƏY AZƏRİ**

Redaksiya heyəti:

Şahməmməd Dağlaroğlu, Xəliq Azadi, Məhəmməd Əli, Eyvaz Zeynalov, Rəşid Bərgüşadlı, Dəmət Salmanoğlu, Budaq Təhməz, Hafiz Əlimərdanlı, Ələsgər Taliboğlu, Vaqif Osmanov, Şiringül Musayeva, Mələhət Yusifqızı, Aynur Yasəmən Qarabağlı (Azərbaycan), Fəxrəddin Oruc Qərib-səs (Rusiya, Dərbənd)

Baş redaktorun MÜAVİNİ:

Ramiz İSMAYIL

Dizayn: **Dönməz ABBASOV**

Redaksiyanın ünvanı:

Bakı şəhəri, Mətbuat prospekti, 529-cu məhəllə, "Azərbaycan" nəşriyyatı

Əlaqə telefonları: (070) 575 03 99

Email ünvanı: xezan23@mail.ru,
5750399a@mail.ru

Çapa imzalanıb: 08 iyul 2021-ci il

Ədliyyə Nazirliyində 15 yanvar 2016-cı ildə qeyd alınmışdır: 5331

Jurnal aylıqdır, Azərbaycan dilində, iki aydan bir çıxır.

Materiallar elektron variantında, yaxud diskdə və on dörd şriftlə printerdən çıxmış çap variantında (bir nömrə üçün) poeziya və publisistika beş, nəsr on səhifədən çox olmamaq şərti ilə qəbul olunur.

Jurnalda dərc olunmuş yazılar tam olaraq bədii təxəyyülün məhsuludur və müəlliflər məsuldur.

JURNALI Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin "Bayatı" və KİTABEVİM.AZ kitab mağazalarından əldə edə bilərsiniz.

cağı, üçtərəfli qaydada çox mühüm sənəd imzalayacağını vurğulamışdı. Bəli, məhz belə demişdi. Üçüncü tərəf kimi mütləq şəkildə Rusiya nəzərdə tutulurdu.

Qeyd etdiyimiz kimi Ərdoğanın AKP yığıncağında bəyanat səsləndirməsi və NATO sammitinə yollanması onun böyük Türk xalqı ilə birliyindən, xalqın böyük əksəriyyətinin dəstəyini arxasında hiss edərək məsuliyyətli addımlar atmasından xəbər verirdi. NATO sammitində isə heç şübhəsiz Dağlıq Qarabağ üzərində düyünlənmiş ilgəyin sülh və əmin-amanlıq şəraitində çözülməsi böyük lider tərəfindən razılaşdırılmış qaydada həyata keçiriləcəyi dəstəyi alınmalıydı.

Xatırladaq ki, Azərbaycan erməni işğalında olan ərazilərini hərbi yolla azad etdiyi 44 günlük Vətən müharibəsi vaxtı istər humanitar, istərsə də digər variantlarla Rusiya Federasiyası rəhbərliyi yenidən uzunmüddətli "Atəşkəs" rejiminə keçmək və masa ətrafında sülh danışıqlarını uzatmaq üçün cəhdlər göstərdi. Rusiyanın paytaxtı Moskva şəhərində 11 oktyabr 2020-ci il tarixdə üç ölkənin xarici işlər nazirləri müstəvisində keçirilən görüşdə bu, qismən də olsa, alındı, meyidlər döyüş gedən ərazilərdən yığışdırıldı və Ermənistan tərəfin qeyri-dəqiqəliyi ucbatından yenidən döyüş əməliyyatları qızıxdı. Rusiya bölgədə nüfuzunu əldən verməmək üçün davamlı işlər apardı. Müharibə aparən ölkələrin xarici işlər nazirləri Rusiya Federasiyasının xarici işlər naziri Sergey Lavrovun rəhbərliyi ilə əvvəlcə Fransaya, sonra isə ABŞ-a aparılaraq həmin ölkələrdə problemin müzakirəsi təşkil olundu, hansı ki, bu üç ölkə hələ münaqişənin alovlandığı ilk dövrdə - 1992-ci ildə məsələni sülh yolu ilə nizamlayacaqları missiyasını öz üzərlərinə götürmüşdü.

İstər Fransada, istərsə də ABŞ-da keçirilən müzakirələr zamanı Rusiyanın Qafqazda nüfuzu yüksək qiymətləndirilmiş, Cənubi Qafqazda Ermənistanla Azərbaycan arasında gedən qanlı döyüşlərin dayandırılması, xalqların sülh və barış şəraitində birgə yaşaması üçün sülhməramlı missiyanın Rusiya tərəfindən həyata keçirilməsi hər iki ölkə tərəfindən dəstəklənmişdir. Odur ki, 10 noyabr 2020-ci il tarixdə imzalanan müqavilədən dərhal sonra Rusiya sülhməramlıları bölgəyə yeridildi.

Yuxarıda qeyd olunduğu kimi, Türkiyə Cümhuriyyətinin Prezidenti Ərdoğan NATO sammitinə yollanmadan öncə Şuşada mühüm sənədin üçtərəfli şəkildə imzalanacağını vurğulamışdı. Heç şübhəsiz natiq Rusiyanın bölgədə nüfuzunu yüksək qiymətləndirərək qeyd etmişdi. Türkiyəni Suriyada birgə missiya həyata keçirmək təcrübəsi vardı. Rusiya Prezidenti Vladimir Putinlə dəfələrlə təkbətək və üçtərəfli görüşlər keçirmişdi. Bu, mühüm sənədi də imzalayaraq üçtərəfli şəkildə həyata keçirəcəklərindən əminliklə qeyd etmişdi. Bəs nədən sənəd imzalanarkən üçüncü tərəf masa ətrafında təmsil olunmadı?

Nəzərə alsaq ki, "Kürəkçay"dan başlamış üzübəri Azərbaycanın taleyində rol oynayan heç bir sənəd Rusiya imperatoru tərəfindən imzalanmayıb. Çox güman

ki, bu sənədi də Vladimir Putin adından onun bölgədəki nümayəndəsi - sülhməramlıların komandanı Rüstəm Muradov imzalayacaqmış. Ya son anda R. Muradovun ölkə başçıları ilə bir masada oturması razılığı alınmayıb, ya da Müqavilənin formatında dəyişiklik olunub. Belə ki, Rusiyanın nüfuzu nəzərə alınmadan Cənubi Qafqazda sülhün və barışın tam bərqərar olması mümkünsüzdür. Bu, birmənalı şəkildə belədir. Detallarına varmadan müqavilənin formatının tam dəyişdirilməsini də qeyd edə bilmərik, baxmayaraq ki, sənəd daha çox ili ölkə arasında müttəfiqlik müqaviləsi kimi təqdim olunur. Ərazi bütövlüyü təmin edilmədən, qonşu ölkələrlə münasibətlər normallaşmadan, yolların təhlükəsizliyinə təminat verilmədən hansı müttəfiqlik yerinə yetirilə bilər?

Əlbəttə ki, birinci növbədə deyilən konstruktiv tədbirlər həyata keçirilməlidir. Türkiyə Prezidenti öz çıxışında Rusiya Prezidentinin adını çəkməklə məsələnin Vladimir Putinlə razılaşdırıldığı mesajını ötürdü.

Hərbi əməkdaşlıq və müttəfiqlik məsələsinə gəlincə mütləq qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycan ordusu, xüsusən də Ali Baş Komandan İlham Əliyevin qətiyyəti dünyanın bir çox ölkələrinin diqqətini çəkmişdir. NATO üzvü olan ölkələr müasir "Ulduz" müharibəsində Azərbaycan Ordusunun təcrübəsini öyrənməyə, bəhrələnməyə cəhd göstərirlər. NATO-nun qabaqcıl üzvü olan ölkə kimi Türkiyənin Azərbaycanla müttəfiqlik müqaviləsi imzalaması heç şübhəsiz Nato baş katibin və ABŞ rəhbərliyinin də üreyincədir.

Burda bir məqamı da xüsusilə vurğulamaq yerinə düşərdi ki, Azərbaycanın Türkiyə himayəsinə keçməsindən söhbət getmir, Türkiyənin hər hansı bir aqressiyaya tuş gəldiyində Azərbaycanın hərbi müdaxiləsi qaçılmazdır.

Bütün bunlarla bərabər onu da qeyd etməliyik ki, hələ 10 noyabr 2020-ci ildə imzalanan razılaşma sənədində göstərilənlərin hamısı həyata keçirilməyib. Azərbaycan bayrağı ölkənin hər yerində dalğalandırılmayıb. Qarabağ ərazisində - Xankəndidə, Xocalıda, Ağdərədə və bəzi kiçik digər yaşayış məskənlərində yaşayan ermənilər Azərbaycan vətəndaşlığını qəbul etməyiblər, müstəqil Azərbaycanın qanunları ilə yaşam tərzlərini nizamlamırlar.

Ancaq qürur hissi ilə vurğulanmalıdır ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev uzaqgörən siyasətçi kimi kiçik nüansların təfərrüatına varmır, bölgəyə Sülh və Barış gətirəcək böyük geopolitik layihələrin həyata keçirilməsinə səy göstərir.

"ŞUŞA BƏYANNAMƏSİ" bu qəbildən hesab olunacaq böyük və təqdirəlayiq addımlardan biridir.

ƏLİ BƏY AZƏRİ

*Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü,
Prezident təqaüdüçüsü*

"XƏZAN"ın BEŞ YAŞINA

Ədəbiyyatımızda publisistikanın özünəməxsus salnaməsi var. Vaxtilə Həsən bəy Zərdabidən başlayaraq Seyid Əzim Şirvani, Axund Əhməd Hüseynzadə, Məhəmməd Şahtaxlı, Nəcəf bəy Vəzirov, Əbdürrəhim bəy Haqverdiyev, Əli bəy Hüseynzadə, Cəlil Məmmədquluzadə, Məhəmməd Əmin bəy Rəsulzadə, Nəriman Nərimanov, Firudin bəy Köçərli, Yusif Vəzir Cəmənzəminli, Süleyman Sani Axundov, Cəfər Cabbarlı, Üzeyir bəy Hacıbəyov və onlarla digər ziyahlarımız publisistika sahəsində olduqca böyük işlər görmüş və xalqa bir sıra həqiqətləri məhz bu sahənin imkanları sayəsində çatdırmışlar.

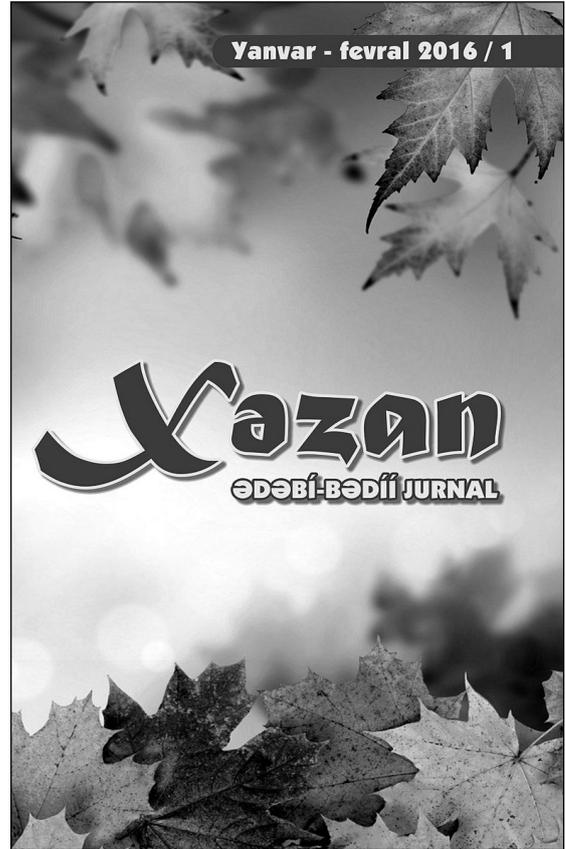
Tarixi təsribə göstərir ki, publisistika yazıçıların yaradıcılığında mübariz ədəbi forma kimi geniş yer tutmuşdur. Publisistikada vətənpərvərlik, xalqlar dostluğu, qəhrəmanlıq, sədaqət, düşmənə qarşı amansız olmaq motivləri həmişə qüvvətli olmuşdur.

Müasir Azərbaycan publisistikasının öz vəzifəsini və funksiyasını necə yerinə yetirdiyi "Xəzan" jurnalının saylarında dərc olunmuş coxsaylı ideya-məzmun cəhətdən əlvan yaradıcılıq nümunələrində əks olunur.

"XƏZAN" 2016-ci ilin fevral ayından etibarən Azərbaycan nəşriyyat evində davamlı nəşr olunan ədəbi-bədii jurnaldır. Jurnalın yaradıcısı və baş redaktoru Əli bəy Azəridir. O, bir nasir və qələm adamı kimi, orijinal dəst-xəttə, özünəməxsus yaradıcılıq üslubuna malik ziyahlarımızdandır. Mühəribə veteranıdır. Ölkəmizin ərazi bütövlüyünü I Qarabağ savaşında erməni işğalından qoruyub. İndi isə ədəbiyyat sahəsində dilimizin təmizliyini, bədii nümunələri yad terminlərdən qorumağa çalışır. Bununla da ədəbiyyata xidmət göstərir.

"XƏZAN" jurnalı artıq altıncı ildir ki, Azərbaycan oxucusuna Azərbaycan ədəbi-ictimai mühitinə kifayət qədər ardıcıl, professional səviyyədə yazılar təqdim edir. Jurnalın mövzu dairəsi çox rəngarəngdir. Onun səhifələrində ədəbi prosesi əks etdirən tənqidi yazılar, elmi araşdırmalar, publisistika, poeziya, tarix və incəsənətə dair materiallar da geniş yer tutmuşdur. "XƏZAN" ölkəmizin hüduqlarından kənarında Türkiyə, Almaniya, Amerika, Özbəkistan kimi ölkələrdə, Rusiyanın bəzi bölgələrində böyük rəğbət qazanıb.

Jurnalda Eyvaz Zeynalov, Şahməmməd Dağla-roğlu, Xəliq Azadi, Rəşid Bərgüşadlı, Budaq Təh-

məz, Şirngül Musayeva, Ramiz İsmayıl, Vaqif Osmanov, Zaur Ustac, Məhəmməd Əli, İbrahim Yusifoğlu, Zəki Bayram Yurdu Zeynalabdin Novruz-oğlu və s. kimi imzası məşhur müəlliflər tez-tez çıxış edir. Bu müəlliflərin jurnalda çap olunan əsərlərində yüksək vətənpərvərlik və ziyalılıq hissləri ilk baxışdan duyulur. Şair-publisist Ələsgər Talıboğlunun, Əbülfəz Əhmədin, Cəlil Xeyrəbəyin, Hafiz Əlimərdanlının, Ədalət Nəcəfoğlunun, Rəhman Bayramın, Bəxtiyar Abbas İntizarın və başqalarının şeirlərinin hər biri mənə tutumu, bədii sənətkarlıq məziyyətləri ilə diqqəti cəlb edir.

Bu il "XƏZAN" jurnalının 5 yaşı tamam olub. Jurnal qısa zamanda oxucuların böyük rəğbətini qazanmışdır. Jurnalın nəşrə başlaması, ərsəyə gəlməsində rolu olmuş bütün qələm sahiblərini yubiley münasibətilə bir daha ürəkdən təbrik edir, hər birinə cansağlığı, xoşbəxtlik və yeni yaradıcılıq uğurları diləyirəm.

DİLBƏR RZAYEVA

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası, Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunun Mətbuat tarixi və publisistika şöbəsi, elmi işçi

ŞUŞA BƏYANNAMƏSİ

15 iyun 2021-ci ildə Azərbaycan Respublikası ilə Türkiyə Respublikası arasında müttəfiqlik münasibətləri haqqında Şuşa Bəyannaməsi imzalanıb.

Bəyannamədə deyilir:

"Azərbaycan Respublikası və Türkiyə Respublikası, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin və Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanın Azərbaycanın və bütövlükdə Türk dünyasının qədim mədəniyyət beşiyi olan Şuşa şəhərində görüşünün tarixi əhəmiyyətini vurğulayaraq,

İki dost və qardaş ölkə arasında imzalanmış bütün beynəlxalq sənədlərə, bununla əlaqədar 13 oktyabr 1921-ci il tarixli Qars müqaviləsinə sadiq olduqlarını bir daha təsdiq edərək,

9 fevral 1994-cü il tarixində imzalanmış "Azərbaycan Respublikası və Türkiyə Respublikası arasında dostluq və hərtərəfli əməkdaşlığın inkişafı barədə Müqavilə"ni və "Azərbaycan Respublikası və Türkiyə Respublikası arasında əməkdaşlıq və qarşılıqlı yardım haqqında Protokol"u, eləcə də 16 avqust 2010-cu il tarixində imzalanmış "Azərbaycan Respublikası və Türkiyə Respublikası arasında strateji tərəfdaşlıq və qarşılıqlı yardım haqqında Müqavilə"ni rəhbər tutaraq,

İki ölkə və onun xalqları arasındakı dostluq və qarşılıqdan çıxış edərək Azərbaycan Respublikası və Türkiyə Respublikası arasındakı münasibətlərin keyfiyyətə yeni, müttəfiqlik səviyyəsinə qaldırılmasının iki ölkə və onların xalqlarının maraq və mənafelərinə xidmət etdiyini vurğulayaraq,

Ümumi maraqların qorunmasında hər iki ölkənin siyasi, iqtisadi, müdafiə, mədəni, humanitar, səhiyyə, təhsil, sosial, gənclər və idman sahələrindəki imkan və potensiallarının birləşdirilməsinin mühüm əhəmiyyətini dərk edərək,

Beynəlxalq hüququn prinsip və normalarına, o cümlədən də Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Nizamnaməsinə uyğun olaraq qlobal və regional sülh, sabitlik və təhlükəsizliyin təmin edilməsində birgə səylərin davam etdirilməsinin vacibliyini vurğulayaraq,

Müştərək maraq kəsb edən regional və beynəlxalq strateji məsələlərdə fəaliyyətlərin qarşılıqlı şəkildə əlaqələndirilməsinin zəruriliyini ifadə edərək,

Azərbaycan Respublikası və Türkiyə Respublikasının müstəqilliyi, suverenliyi, ərazi bütövlüyü, beynəlxalq səviyyədə tanınmış sərhədlərinin toxunulmazlığı kimi milli maraqlara söykənən məsələlərdə ikitərəfli və çoxtərəfli formatlarda həmrəylik və qarşılıqlı yardım prinsiplərindən çıxış edərək,

Türk dünyasının davamlı inkişafına yönəlmiş qarşılıqlı fəaliyyətlərin regional və beynəlxalq müstəvilərdə irəli aparılmasında səyləri birləşdirərək,

Türkiyə Cümhuriyyətinin qurucusu Mustafa Kamal Atatürkün və Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyevin müdrikəsinə söylədikləri "Azərbaycanın sevinci bizim sevincimiz, kədəri bizim kədərimizdir" və "Bir millət, iki dövlət" ifadələrinin xalqlarımızın milli-mənəvi sərvəti kimi dəyərləndirildiyini xüsusi vurğulayaraq,

Azərbaycan Respublikası və Türkiyə Respublikası arasındakı ikitərəfli münasibətlərin daha da genişləndirilməsi və dərinləşdirilməsi perspektivlərini hərtərəfli nəzərdən keçirərək,

bəyan edirlər:

Tərəflər iki dost və qardaş ölkə arasında strateji səviyyədə inkişaf edən münasibətlərin durumundan məmnunluq ifadə edərək siyasi dialoqun bütün səviyyələrdə davam etdirilməsinin və qarşılıqlı yüksək səviyyəli səfərlərin əhəmiyyətini qeyd edirlər.

Tərəflər fəxarət hissi ilə bildirlər ki, Azərbaycan 44 günlük Vətən müharibəsi ərzində qələbə qazanaraq Ermənistanın 30 ildən bəri davam edən təcavüzkar siyasətinə son qoydu, torpaqlarını işğaldan azad etdi, tarixi ədalətin zəfər çalmasını və beynəlxalq hüququn bərpa olunmasını təmin etdi.

Azərbaycan Ermənistanın 30 illik təcavüzünə son qoyulmasında, işğal olunmuş torpaqların azad olunmasında, Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün bərpa edilməsində Türkiyə Respublikasının mənəvi-siyasi dəstəyini yüksək qiymətləndirir. Tərəflər Qafqaz regionunda sabitliyin və təhlükəsizliyin möhkəmləndirilməsi, bütün iqtisadi və nəqliyyat əlaqələrinin bərpası, eləcə də region dövlətləri arasında münasibətlərin normallaşdırılması və uzunmüddətli sülhün təmin edilməsi istiqamətində səylərini davam etdirəcəklər. Bu kontekstdə Azərbaycan Respublikasının Naxçıvan Muxtar Respublikasının xüsusi coğrafi vəziyyəti nəzərə alınacaqdır.

Tərəflər Türkiyənin Azərbaycanın işğaldan azad edilmiş ərazilərində Türkiyə-Rusiya Birgə Mərkəzinin fəaliyyətinə verdiyi töhfənin regiondakı sülhün, sabitliyin və rifahın təmin edilməsində mühüm rol oynadığını vurğulayırlar.

Azərbaycan Respublikası və Türkiyə Respublikası müstəqillik, suverenlik, ərazi bütövlüyü, beynəlxalq səviyyədə tanınmış sərhədlərin toxunulmazlığı, dövlətlərin daxili işlərinə qarışmamaq prinsiplərini rəhbər tutaraq müttəfiqlik münasibətlərinin qurulmasının siyasi və hüquqi mexanizmlərini müəyyən edirlər.

Tərəflər xarici siyasət sahəsində əlaqələndirmənin və müntəzəm ikitərəfli siyasi məsləhətləşmələrin həyata keçirilməsinin vacibliyini qeyd edirlər və bu istiqamətdə Azərbaycan Respublikası ilə Türkiyə Respublikası arasında Yüksək Səviyyəli Strateji Əməkdaşlıq Şurası çərçivəsində fəaliyyətlərin əhəmiyyətini vurğulayırlar.

Tərəflər öz milli maraq və mənafelərini müdafiə və təmin etməyə yönəlmiş müstəqil xarici siyasət həyata keçirirlər. Tərəflər regional və beynəlxalq miqyasda sabitlik və rifah vasitəsilə sülh, dostluq və mehriban qonşuluğa əsaslanan beynəlxalq münasibətlərin inkişaf etdirilməsi, eləcə də münaqişələrin və regional və qlobal təhlükəsizlik və sabitlik məsələlərinin həlli istiqamətində birgə səylər göstərirlər.

Tərəflər aktual xarakter kəsb edən, qarşılıqlı maraq doğuran beynəlxalq məsələlər üzrə həmrəylik və qarşılıqlı dəstək nümayiş etdirərək yaxın və ya üst-üstə düşən mövqedən çıxış etməklə ikitərəfli əməkdaşlığı dərinləşdirəcəklər və Birləşmiş Millətlər Təşkilatı, ATƏT, Avropa Şurası, Türkdilli Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurası, İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı daxil olmaqla beynəlxalq və regional təşkilatlar çərçivəsində bir-birinə qarşılıqlı dəstək göstərəcəklər.

Tərəflərdən hər hansı birinin fikrincə, onun müstəqilliyinə, suverenliyinə, ərazi bütövlüyünə, beynəlxalq səviyyədə tanınmış sərhədlərinin toxunulmazlığına və ya təhlükəsizliyinə qarşı üçüncü dövlət və ya dövlətlər tərəfindən təhdid və ya təcavüz edildiyi təqdirdə, Tərəflər birgə məsləhətləşmələr aparacaq və bu təhdid və ya təcavüzün aradan qaldırılması məqsədilə BMT Nizamnaməsinin məqsəd və prinsiplərinə müvafiq təşəbbüs həyata keçirəcək, bir-birinə BMT Nizamnaməsinə uyğun zəruri yardım göstərəcəklər. Bu yardımın həcmi və forması təxirə salınmadan keçirilən müzakirələr yolu ilə müəyyən edilərək birgə tədbirlər görülməsi üçün müdafiə ehtiyaclarının ödənilməsinə qərar veriləcək və Silahlı Qüvvələrin güc və idarəetmə strukturlarının əlaqələndirilmiş fəaliyyəti təşkil olunacaqdır.

Tərəflərin Təhlükəsizlik Şuralarının milli təhlükəsizlik məsələləri üzrə müntəzəm olaraq birgə iclasları keçiriləcəkdir və bu icaslarda milli mənafə, Tərəflərin maraqlarına toxunan regional və beynəlxalq təhlükəsizlik məsələlərinin müzakirəsi həyata keçiriləcəkdir.

Tərəflər iki qardaş ölkənin silahlı qüvvələrinin müasir tələblərə uyğun olaraq yenidən formalaşdırılması və modernləşdirilməsi istiqamətində birgə səylər göstərməyə davam edəcəklər.

Tərəflər minalanmış ərazilərin təmizlənməsi əsas götürülməklə Ermənistan işğalından azad edilmiş rayonlarda həyatın normallaşdırılması istiqamətində fəaliyyətləri dəstəkləyəcəklər.

Tərəflər müdafiə qabiliyyətlərinin və hərbi təhlükəsizliyin möhkəmləndirilməsinə yönələn şəxsi heyət mübadiləsinə, birgə təhsil və təlimlərin keçirilməsinə,

iki ölkənin silahlı qüvvələrinin birlikdə fəaliyyət qabiliyyətinin artırılmasını, müasir texnologiyalara əsaslanan silah və sursatların idarə olunmasında sıx əməkdaşlığı və bu məqsədlə səlahiyyətli struktur və qurumların əlaqəli fəaliyyətinin təmin edilməsini təşviq edəcəklər. Azərbaycan və Türkiyə digər dost dövlətlərin orduları ilə birlikdə hərbi təlimlərin keçirilməsini dəstəkləyəcəklər.

Tərəflər milli və beynəlxalq öhdəliklərini nəzərə almaqla dəniz, hava və kosmos sahələrində qarşılıqlı texnologiya mübadiləsinə həyata keçirərək müştərək qabiliyyətlərin inkişaf etdirilməsi məqsədilə birgə layihələrin yerinə yetirilməsini təşviq edəcək və qarşılıqlı müdafiə sənayesi texnologiyalarının inkişaf etdirilməsinə müsbət töhfə verəcəklər, sahib olduqları silah və sursatla təchiz edəcək, onların istehsal texnologiyalarını qarşılıqlı şəkildə təşviq edəcək və hazırda onların ölkələrində mövcud olmayan istehsal sahələrinin yaradılmasını, birgə tədqiqat və istehsalat işlərinin həyata keçirilməsini, iki ölkənin müdafiə sənayesi qurumlarının texnologiyalar, hərbi təyinatlı məhsullar və xidmətlər sahəsində daxili və beynəlxalq bazarlarda əməkdaşlıq etməsini dəstəkləyəcəklər.

Tərəflər bildirirlər ki, iki dövlət arasında inkişaf etdirilən və onların milli maraqlarına cavab verən hərbi-siyasi əməkdaşlıq üçüncü dövlətlərə qarşı yönəlməmişdir.

Tərəflər kiber təhlükəsizlik sahəsində əməkdaşlığın daha da inkişaf etdirilməsinin vacibliyini vurğulayırlar və bu sahədə birgə elmi tədqiqat işləri, mütəxəssis hazırlığı həyata keçirəcək, qarşılıqlı texniki əməkdaşlığı təşviq edəcəklər.

Tərəflər ticarət-iqtisadi münasibətlərdə milli iqtisadiyyatlarının və ixracın şaxələndirilməsi, eləcə də perspektiv sahələrdə birgə istehsalın qurulması, investisiya əməkdaşlığının qarşılıqlı faydalı inkişafı üçün daha əlverişli şəraitin inkişaf etdirilməsi istiqamətində səylərini artıracaqlar. Bu xüsusda Azərbaycan və Türkiyə malların sərbəst hərəkətinin təşkili mexanizmlərinin yaradılması istiqamətində tədbirlər görəcəklər.

Tərəflər regionun və Avropanın enerji təhlükəsizliyinə töhfə verən, təbii qaz mənbə və marşrut saxələndirilməsini təmin edən strateji Cənub Qaz Dəhlizinin həyata keçirilməsində Türkiyə və Azərbaycanın qabaqcıl rolunu vurğulayırlar. Tərəflər Cənub Qaz Dəhlizinin səmərəli şəkildə istifadə olunmasına və daha da inkişaf etdirilməsinə yönəlmiş səyləri əlaqələndirilmiş şəkildə davam etdirəcəklər. Tərəflər, həmçinin qlobal enerji sektorundakı prosesləri nəzərə alaraq regionun enerji təchizatı təhlükəsizliyinin gücləndirilməsi üçün elektrik sahəsində də regional əməkdaşlığa töhfə verəcək səylərin artırılaraq davam etdirilməsi üzrə niyyətlərini ifadə edirlər.

Tərəflər iki ölkənin ərazisindən keçən Şərqi Qərbi/Orta beynəlxalq nəqliyyat dəhlizinin rəqabət qa-

biliyyətinin artırılması məqsədilə qarşılıqlı əməkdaşlığı möhkəmləndirəcəklər. Azərbaycan və Türkiyə intellektual nəqliyyat sistemləri texnologiyalarından istifadə etməklə beynəlxalq nəqliyyat dəhlizlərinin Azərbaycan-Türkiyə hissələrində tranzit-nəqliyyat potensialını daha da inkişaf etdirəcəklər.

Tərəflər Azərbaycan və Türkiyəni birləşdirən Azərbaycan Respublikasının qərb rayonları ilə Azərbaycan Respublikasının Naxçıvan Muxtar Respublikası arasında dəhlizin (Zəngəzur dəhlizi) açılmasının və həmin dəhlizin davamı kimi Naxçıvan-Qars dəmir yolunun tikintisinin iki ölkə arasında nəqliyyat-kommunikasiya əlaqələrinin intensivləşməsinə mühüm töhfə verəcəyini qeyd edirlər.

Tərəflər Türkiyə ilə Azərbaycan arasında əlaqələrin mövcud səviyyəsinin ümumi regional və beynəlxalq sülh və rifaha töhfə verdiyini, əlaqələrin sadəcə iki ölkəyə deyil, eyni zamanda, regiona sülh və rifah gətirərək başda region ölkələri olmaqla beynəlxalq birliyin sabitlik, sülh və maraqlarına xidmət edəcəyini vurğulayırlar.

Tərəflər regional və beynəlxalq sabitliyə və təhlükəsizliyə mənfi təsir edən müxtəlif təhdid və çağırışlara, xüsusilə terrorçuluğa, onun bütün forma və təzahürlərinə, maliyyələşdirilməsinə, həmçinin kütləvi qırğın silahlarının yayılmasına, mütəşəkkil cinayətkarlığa, çirkli pulların yuyulmasına, narkotiklərin qanunsuz dövriyyəsinə, insan alverinə, qanunsuz miqrasiyaya qarşı mübarizə sahəsində birgə səylərini və əməkdaşlıqlarını genişləndirəcək və dərinləşdirəcəklər.

Azərbaycan Respublikası Türkiyə Respublikasının suverenliyinə, ərazi bütövlüyünə, sərhədlərinin toxunulmazlığına, sabitliyinə və təhlükəsizliyinə qarşı yönəlmiş bütün fəaliyyətləri, o cümlədən terrorçuluğun bütün forma və təzahürlərini pisləyir və Türkiyə Respublikasının terrorçuluğa qarşı apardığı mübarizəni qətiyyətlə dəstəkləyir.

Tərəflər müxtəlif ölkələrdə yaşayan Azərbaycan və türk diasporları arasında əməkdaşlığın daha sıx inkişaf etdirilməsi, onların məruz qaldıqları ümumi problemlər qarşısında birlikdə addımlar atılması və ardıcıl həmrəylik göstərilməsi məqsədilə səylərini birləşdirəcəklər.

Tərəflər ölkələrinin təqdim edilməsi və milli mənafelərinin qorunmasına dair tarixi həqiqətlərin dünya ictimaiyyətinə çatdırılmasında diasporal fəaliyyətin əlaqələndirilməsini və qarşılıqlı dəstəyi təşviq edəcəklər.

Tərəflər Ermənistanın Türkiyəyə qarşı əsassız iddialarının, tarixin təhrif olunması və tarixi faktların təhrif olunmaqla siyasiləşdirilməsi cəhdlərinin regionda sülhə və sabitliyə ziyan vurduğunu vurğulayaraq bu kontekstdə 1915-ci il hadisələri ilə bağlı olaraq öz arxivlərini açan Türkiyənin Ermənistandakı və digər ölkələrdəki arxivlərin açılması və bu mövzuda tarixçilər tərəfindən araşdırmaların aparılmasına yönəlmiş səylərini qətiyyətlə dəstəkləyirlər.

Tərəflər 10 dekabr 2020-ci il tarixində imzalanmış "Azərbaycan Respublikası ilə Türkiyə Respublikası arasında media sahəsində strateji əməkdaşlıq haqqında Anlaşma Memorandumu"na uyğun olaraq Azərbaycan-Türkiyə Media Platformasının imkanları nəzərə alınmaqla, iki ölkənin aidiyyəti qurumları arasında informasiya, kommunikasiya və ictimai diplomatiya sahələrində əməkdaşlığı daha da gücləndirəcəklər və bu çərçivədə xarici işlər nazirlikləri arasında davamlı olaraq informasiya üzrə sıx məsləhətləşmələr və mübadilələr həyata keçiriləcəkdir.

Tərəflər parlamentlərarası əməkdaşlığın daha da gücləndirilməsini və bu istiqamətdə qarşılıqlı fəaliyyətin artırılmasını təşviq edirlər.

Tərəflər hər iki xalqın müştərək dəyərlərinin ümdə təzahürlərinə lazımı ictimai dəstəyin göstərilməsini təmin edəcək, tarixi və mədəni irslərinin qorunması üçün birgə fəaliyyət həyata keçirəcəklər.

Tərəflər Türk dünyasının birlik və rifahına xidmət edəcək milli və beynəlxalq səylərin artırılmasına diqqət çəkildilər.

Tərəflər Türk mədəni irsinin beynəlxalq səviyyədə təbliğ və təşviq edilməsi sahəsində birgə əməkdaşlığı gücləndirəcəklər.

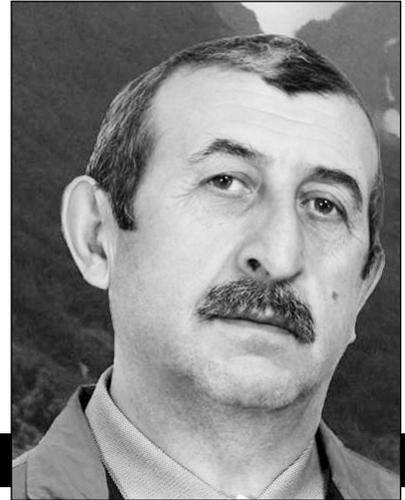
Tərəflər Türk həmrəyliyinin daha da möhkəmləndirilməsi məqsədilə Türkdilli Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurası, Türk Akademiyası, Türk Mədəniyyəti və İrsi Fondu, TÜRKSOY və Türkdilli Ölkələrin Parlament Assambleyası çərçivəsində həyata keçirilən fəaliyyətlərə tökan verəcəklər.

Tərəflər bir Tərəfin vətəndaşlarının digər Tərəfin ərazisinə şəxsiyyət vəsiqəsi ilə səyahət etmələri haqqında əldə edilən razılışmadan məmnunluq ifadə edirlər və həmin razılışmanın xalqlarımız arasında yaxınlıq və insanlar arasında əlaqələr baxımından müstəsna əhəmiyyətini qeyd edərək, bir Tərəfin vətəndaşlarının digər Tərəfin ərazisində yaşamaq hüququ əldə etmələrini qarşılıqlı prinsipinə uyğun olaraq asanlaşdırmaq üçün müvafiq tədbirlər görülməsini təqdir edirlər.

Tərəflər lazımı dövlət dəstəyini təmin edərək xalqları arasında müştərək dəyərlərə söykənən sıx əlaqələri humanitar, sosial müdafiə, elm, təhsil, səhiyyə, mədəniyyət, gənclər və idman sahələrində daha da inkişaf etdirəcək və dərinləşdirəcəklər. Bu məqsədlə iki ölkənin aidiyyəti qurumları tərəfindən birgə davamlı fəaliyyətlər həyata keçiriləcəkdir.

Bu Bəyannamə Şuşa şəhərində 15 iyun 2021-ci il tarixində, Azərbaycan və türk dillərində olmaqla iki əsl nüsxədə imzalanmışdır, bütün mətnlər bərabər autentikdir".

Bəyannaməni Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan imzalayıb.

XALIQ AZADI

KEÇİLƏN YOLLAR

Dünənə dönməyə cəhd edirəm mən,
Keçdiyim zirvələr boranmış, qarmış!
Nə qədər uzaqmış sevdiyim Dünən,
Arada bir ömür məsafə varmış!

Mən necə keçmişəm bu zirvələri?
Bəlkə, mən qanadlı bir quş olmuşam?
Zirvədə itirib neçə illəri,
Zirvəli arzuyla sərxoş olmuşam!

Nəzər saxlamışam Arzu Dağında,
Laqeyd yanaşmışam ətəyə, düzə.
Qiymət verməmişəm ömür bağında,
Məhəbbət ünvanlı saldığım izə!

Bu gözəl ömürdən nələr deyim:
Şəffaf bulaq olub, qaynayıb-axıb!
Bəxtimə yazılan gözəl gəncliyim,
Eşqin çələngini başına taxıb!

Gah irad tutmuşam bahara - yaza!
Bir bahar saymışam özüm-özümü.
Gah görüş veribən sevdiyim qıza!
Şeirlə demişəm ürək sözümü.

Cavanlıq qürurum coşubdu hərdən,
Haqsız incitmişəm ürək paramı.
Keçdiyim yolları düşünəndə mən,
Təzədən açıram köhnə yaramı!

Dünənki günümə dönəm, qayıdam,
Keçdiyim o yolu bir də keçərdim!
Qismət eyləsəydi mənə yaradan,
Sevdiyim gözəli yenə seçərdim!

BƏYDƏMİR YURDUM

Qocaman dağların dostu, sirdaşı,
Dünyalar dünyası, Bəydəmir yurdum!
Necə əsrlərə ömür yoldaşı,
"Sarıtel" havası - Bəydəmir yurdum!

Hər evin şairdi, hər evin aşığı,
"Qurbani"yə, "Dilqəmi"yə yoldaşıq!
Sən dağlara, dağlar sənə yaraşıq,
Şairlər obası, Bəydəmir yurdum!

Görsəm də obalar, mahallar yüzün,
Könlümdə iz qoyub dağların, düzün!
Mərifət timsalı oğulun, qızın,
Sədaqət libası, Bəydəmir yurdum!

Söz verib sözünün üstündə duran,
Yağı düşmənlərin dizini qıran,
Göydə uçan quşu gözündən vuran,
İgidlər yuvası - Bəydəmir yurdum!

Məqsədi, mənası qərib ömrümün -
Gün gəlsin o yurda qayıdım, dönüm.
Xaliqəm, alışıb yanan könlümün,
Dərmanı, dəvası - Bəydəmir yurdum!

ADIL İNSAN

Adil insan əl uzadar hər kəsə,
Söhbət yaxşı, ya, yamana gələndə!
Hər işində xeyir gəzib dost olan,
Qıraq durar pis zəmana gələndə!

Öz yerin tapmayan olmaz afərin,
Yaxşısı, yamandı - düşünməz dərin!
Naşı ovçu dərk eləməz öz yerin,
Gədəklərdə çən-dumana gələndə!

Gülün tənqidini eyləyər qanqal,
Şirin yerişinə lağ edər çaqqal,
Tük bitməz çənələr olar ağsaqqal,
Haqq yolundan biyabana gələndə!

Xaliq Azadının dostluğu əyan,
Böyüyə ehtiram, kiciyi sayan!
Yaradan qəlbimi qoy olsun duyan,
Ədalətli imtahana gələndə!

MANAT GÖRƏNDƏ

Vurğunu olduğum manat görəndə,
Quş olub göylərdə uçuram, vallah!
Bir manat verməmiş "Salam!" desələr,
Almıram "salam"ı, qaçıram, vallah!

Dünyaya gəlirsən! - Verginən manat!
Bir işə girirsən? - Verginən manat!
Lap, ölüb gedirsən? - Verginən manat,
Dərmandı, manatı içirəm, vallah!

Manatla yüksəlir keyfim, damağım,
Manatla şax durur başda papağım!
Manatdır niyyətim, arzum, sorağım,
Manatla çiçəktək açıram, vallah!

Qazanda yeməyə atıram manat!
Balam, çay içirəm - qatıram manat!
Ay canım, yuxuda yatıram - manat!
Manatla parlayır-saçıram! Vallah!

Söysünlər üzümə - manat versinlər,
Vursunlar gözümə - manat versinlər!
Xaliqəm, sözümə manat versinlər,
Qoşmadan dastana keçirəm, vallah!

SÖYÜD AĞACI

Sayı bılınməyən xoş yaddaşına,
Ellərin tarixi dolur söyüdünlər!
Neçə sevənlərə həm sirdaş olur,
Yaddaşı illərə qonur söyüdünlər!

Hər ağac gətirmir meyvəni-barı,
Bitirmir armudu, almanı, narı!
Yarpağı, kölgəsi - söyüdünlər varı!
Sərin bulaqları olur söyüdünlər!

Yoxsa da üstündə meyvəsi-malı,
Az deyil onun da cahı-cələli!
Xaliq də keçmişə verir xəyalı...
Qocalır, vücudu solur söyüdünlər!

AY AŞIQ

Mizrabınla sən duz səpdin yarama,
Ahım gəldi, çatdı yüzə, ay aşıq!
"Gözəlləmə" n təzələdi dərdimi,
Həmdəm oldu qəmli gözə, ay aşıq!

Xəyallar üz tutdu, getdi keçmişə,
Ömür baharımla çıxdı görüşə!
Şirin niyyət tutdu bircə öpüşə -
Züleyxa timsallı üzə, ay aşıq!

"Layla de!", söylədi yaralı ürək
"Layla de!", söylədi həzindən külək!
"Layla" söyləməyə qoymadı fələk,
Eylədi zülümlər bizə, ay aşıq!

Çal, qardaşım, qoy sazınla qayıdım,
Arxadakı keçmişimi oyadım!
Cavanlığı haraylayan fəryadım,
Qoy yayılsın dağa-düzə, ay aşıq!

Çal, aşıq, boylanım bir anlıq geri,
Dayansın payızın soyuq yelləri!
Xaliqi tərək edib gənclik illəri,
Əlac qalıb saza, sözə, ay aşıq!

ZİYARƏT EYLƏDİM

Ziyarət eylədim doğma diyarı,
Sevimli dağların seyrinə qalxdım!
Qoca Şiş Qayaya səcdə eylədim,
Çıxdım Bəydəmirə - "Şır-Şır"a baxdım!

Yetirdim salamım uca dağlara,
Baş əydim önündə qarlı zirvənin!
Söylədim sözümü bağça-bağlara,
Öpdüm hər otunu çölün-çəməninin!

Oturub daş üstə, bir nəfəs dərdim.
Xəyal qanadında keçmişə daldım!
Gözlərim önünə nələr gətirdim!
Bir anlıq sevdiyim keçmişdə qaldım!

Kövrəldi ürəyim! Eylədim sual -
Hamı o keçənlər -gözəl insanlar?
Hamı o kişilər, o çəhi-çələl,
Dağlara yaraşığı adil qocalar!

Dərindən düşündüm keçən dövrəni:
Bir " SƏN ÖL!" - sözünün qiyməti vardı!
Getdi keçmişlərin aqıl zamanı,
Sanki, gün dayandı, həyat qurtardı!

***

Qoy dönsün arxaya keçmişin dəmi,
Ellərdə toy-büsat qoy olsun yenə!
Düzəlsin xətalı dövrənin cəmi,
Könüllər sevgilə hey dolsun yenə!

Qayıdım arxaya, gənclik ilinə!
Məhəbbət yolunda döyüm-döyülüm!
Qoy yenə tələsim görüş yerinə,
Boynuma qol atsın sevimli gülüm!

Gözəl müəllimlər səsləsin məni,
"Ay Xəliq, çıx, dərsi danış!" - desinlər!
Nədənsə inciyib olanda küsən,
"Ay bala, uşaqsan, bəriş!" - desinlər!

O DAĞLARDA GURULDAYAN

O dağlarda guruldayan,
Səllər çağırırdı məni!
Zirvələrdə mahını deyən,
Yəllər çağırırdı məni!

Qayıdaydı gənclik dəmi,
Siləydi könlümnən qəmi!
Qara saçımın həmdəmi -
İllər çağırırdı məni!

Nə qiymətli olur hərdən,
Keçmişlərdə olan-ötən.
Yarın yolu üstə bitən,
Güllər çağırırdı məni!

Sevgisi qəddimi əyən,
"Mənə bir sığal ver!" - deyən,
Qara qaş üstə titrəyən,
Tellər çağırırdı məni!

Xəliqi məcnun eyləyən,
Çöllərə salıb - teyləyən,
"Əziz sevgilim!" - söyləyən,
Dillər çağırırdı məni!

SƏN, MƏN VƏ AYRILIQ

Bir sənən, bir mənəm, bir də ulduzlar,
O aylı gecələr, şirin arzular,

Baxıram ay üzə, qürurum daşır,
Danışa bilmirik, dillər dolaşır!

Nəsə pıçıldaıyır nazik dodaqlar,
İlahi! Nə qədər məlahəti var!

Bir sənən, bir mənəm, sevimli mələk,
Bir də saçlarını darayan külək.

Baxışın bir oddur, məni yandırır,
Dünya varlığını mənə dandırır!

Bir sənən, bir mənəm, bir də bu cahən,
Bizə darısqaldı bu yer, bu məkan!

Arzu qanadında çıxıb göylərə,
Uçuruq, sənənlə verib əl-ələ!

Bir sənən, bir mənəm! Daha kim lazım?
Ay mənim sevincim, baharım, yazım!

İzin ver, toxunsun əlinə əlim,
A mənim Günəşim, çiçəyim, gülüm!

***

Sinəmdə xəyallar..., sinəmdə həsrət!
Utansın bu dünya, çəksin xəcalət!

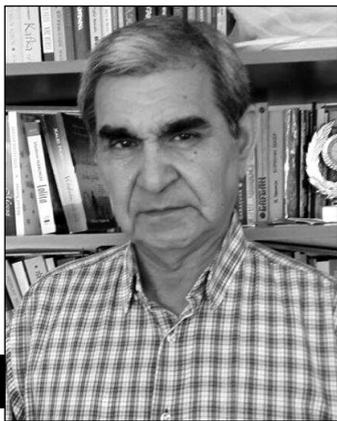
Utansın yolları ayıran fələk,
Utansın ayrılıq gətirən külək!

***

Bir sənən, bir mənəm, bir də bu kövrək
Şirin xatirələr yuvası - ürək!

Bir sənən, bir mənəm, bir də o meşə,
Bir də dərilməyən nakam bənövşə!

Bir sənən, bir mənəm, bir də Qocalıq,
Bir sənən, bir mənəm, bir də Ayrılıq!

EYVAZ ZEYNALOV

QIYASLI GILASI

(hekayə)

Anam xəstələnmişdi. Neçə gündü Ağdam, doğulub boya-başa çatdığı, ömrünün çoxunu yaşadığı Qiyaslı kəndi dilindən düşmürdü. Hər gecə yuxusunda kəndimizi, bağ-bağatlı həyəət-bacamızı gördüyünü söyləyirdi. Sonra bütün günü havalı kimi öz-özünə danışdı: "Vallah, necə qoyub gəlmişəmsə, hamısı yerindədi. Erməni adam deyil? Axı niyə dağıtmalıdı? Bayquş xarabalıq sevir. Yesin-içsin, yaşasın də bəy kefində. Dədəsi-babası görmədiyi günə düşüb".

Bir gün də dedi:

-Bu gecə sənnən yenə kəndimizdəydiniz. Darvazamızın ağzında avtobusdan düşən kimi qoşumuz Telli arvad böyürdən çıxdı. Dedi, ağız, hardasınız? Gilasınızı niyə yığmır, qurd-quşa yem eləyirsiniz? Gözüm qonşuların həyəətini gözdü. Bizdən başqa hamının gilası dərilmişdi. Səsə qonşular tökülüb gəldilər. Qonşu rayonlara, kəndlərə geniyən, ölüb-itən bildiklərimizin hamısı burdaydı. Gülşən xalayın sənnən oxuyan qızına gözüm sataşdı. Dedim, ay canıyanmış, sən heç yekəlməmişən ki? İncimmiş qayıtdı, oğlundan bəri bax! Çöndüm ki, sən də elə onun boydasan. Matım-qutum qurudu. Bu vaxt darvazamızın arxasından səsinə eşitdim: "Uşağa baş qoşma, gəl gün qalxmamış gilasımızı yığaq". Baxıram, boyaboy sıralanmış gilasa ağaclarımız hamısı insan kimi qaş-qabaqlıdı. Evləndiyimiz il atayın əkdüyü gilasa ağacını qucaqladım, öpüb-oxşadım. Qurvan olum, dedim, bizdən küsməyin, allah erməniyə lənət eləsin! Ağac qollarımın arasında canlandı. Sonra gilasa ağacında gilasa yığır, yeyirdim...

-Bəs yığdığın gilası neynədin? - Qızım atmaca atdı.

-Bax, orasını görmədim. Amma dadı elə əvvəlki kimi şipşirin, qənd kimiydi.

-Yıxılmaqdan qorxmadın? - Söhbəti uzatmaq xatirinə soruşdum.

-Yox, - deyib güldü, - yuxu bir möcüzədi, bala.

Anam keçmiş günləri xatırlayanda, o illərdən danışıqda əhvalı yaxşılaşır, gümrahlaşırdı.

-Bazara gilasa çıxıb, - qızım dedi. - Heyifsilənmə, atam alıb gətirər, yeyərik.

-Eh, mən Qiyaslı gilasının tamarzısıyam. O başqa bir dad-tamdı. Elə bilirəm bir də yesəm, ölmərəm.

-Nənə, indiyəcən ağızda dad-tam qalar? Gör neçə ildi Qiyaslı gilası yemirsən?

-Neçə ildi nədi? - Nəvəsinə çəmkirdi. - Ağzımda deyirəm, bu gecə həyətimizdə gilasa yığır, gilasa yeyirdim...

Gülüşdük.

***

Maşını Qurd qapısından "Sədərək talkuçası"nın yanındakı "Meyvəli"yə sürdüm. Bazarda mer-meyvə ayaq tutub yeriyirdi. Gözüm gilasa axtarırdı. Piştaxta arxasındakılar yaxınlaşdığını görüb canlanır, mallarını tərifiyəyə başlayırdılar.

Qiyaslı gilasının dadı-tamı az-çox mənim də damağımda qalmışdı. Qaçhaq vaxtı ikinci sinifdə oxuyurdum. Kənd uşağıydım. Meyvə vaxtı yığılar, şikəst olarıq deyə nə qədər qadağa qoysalar da, axşama qədər ağacların başındaydım. Çətini gözdən oğurlanıncaydı.

Qiyaslıda o həyəət yoxdu, 5-6 gilasa ağacı olmasın. Havayı demirdilər, qiyaslı, qapısı gilası! Gilasa ağacı olmayanı qiyaslı saymazdılar. Qiyaslı gilası adla deyilərdi. Əmim oğlu ilə gilasa satmağa gedəndə görmüşdüm, Ağdam bazarında hara baxsan, Qiyaslıgilasıydı. Ürəyi gilasa istəyən Qiyaslı gilası alırdı.

Biri əmim oğlu, gilasa vaxtı qiyaslı cavanlarının keyfi ala buludda cövlan edərdi. Adı siqareti bəyənməz, harda bahalı filtrlı siqaret var, ondan alıb fisqirdirdilər. Bazarın yanında, Qiyaslı avtobus dayanacağı ilə üzbəüzdəki Məhinin çayxanasında pürrengi

çay qabaqlarında, müştüklü "Kazbek" damaqlarında ötüb-keçən şəhərli qızlara baxar, gözlərinin qabağında marşrut avtobusunu qoyub, kəndə taksi ilə qayıdar, bildirçinin bəyliyi yaşayardılar. Elə ki giləs sovuşdu, avtobus dayanacağına ucuz "Aurora" tüstülədə-tüstülədə, ayaqlarının birini götürüb, o birini qoya-qoya əsəbi halda deyirdilər: "Bu şoğərib avtobus harda qaldı, görəsən?"

-Yan keçmə, bəri dur görüm nə axtarırsan, əmoğ-lu? - Suyuşirin satıcı əliynən qarşısındakı meyvələri göstərib çağırırdı. Yaşdaş olardıq.

-Gilas, - dedim.

-Beçə balı kimi şirin giləs məndə, - şəstlə dedi.

-Anam mənə qənd kimi şirinini almağı tapşırıb, qardaş, - gülüb dedim. - Hara giləsidi?

-Qarabağ, - dedi, - dadına bax, çəkinmə, alverçi deyiləm, gətiriciyəm, bağımın məhsuludu.

Sözünü yerə salmadım, birini yedim. Haqqüçünə, dadlıydı. Dərdimi də danışdım. Qiyaslı giləs axtardığımı söylədim. Əlini-əlinə vurub bərkəndə dedi:

-Pah attonnan! Təsədüfə bax. Səni mənə, məni də sənə Allah ürcah eləyib. Yediyn Qiyaslı giləsidi.

-Ağ eləmə, - etirazımı bildirdim. - Qiyaslı erməni işğalındadı.

-Qardaş canı, səhvən. Qiyaslı bizdədi. Mən Qiyaslıda oluram, nəinki bu giləs, satdığım meyvələrin hamısını öz həyətimdən yığıb gətirmişəm.

-Əşi, ayıbdı, hələ bilmirsən alacam, yoxsa yox, yalandan and içirsən. Özün də deyirsən, gətiricisən? - Üzümlü bozartdım.

Satıcı əsəbi halda pencəyinin qoltuq cibini eşələdi. Pasportunu çıxarıb göstərdi:

-İnanmırsan? Oxu, burda nə yazılıb?

Oxudum. Adam, doğrudan da, Qiyaslı kəndindəndi. Ancaq Ağdamın deyil, Bərdənin Qiyaslı kəndindəndi.

-Bağışla, qardaş, - məsələni aydınlaşdırdım.

Bu dəfə giləssatan təəccüblə üzrxahlıq elədi.

-Mən də Ağdamda Qiyaslı kəndinin olduğundan xəbərsizəm, - dedi.

Anlaşılmazlıq aradan qalxandan sonra iki kilo giləs çəkəndim. Pulunu götürmək istəmədi, zorla verdim. Dalımca gülə-gülə dedi:

-Şirin ağızla! Anana denən, kəndçimizdən almışam, Qiyaslı giləsidi.

***

-Sənə Qiyaslı giləs almışam, - qapıdan girən gimi anama dedim.

-Hara giləsidi?.. - Bayaq mən giləssatana bozaran kimi indi də anam mənə bozardı.

Daha uzatmadım, giləs hardan, kimdən aldığımı danışdım. Bir anda anamın qırışığı açıldı. Qızım giləs suya verib gətirincə keçmişlərə baş vurdu:

-Hə, Bərdədə də bir Qiyaslı kəndi var. Atan rəhmətlik haçansa mənə o kənddə bir qohumu yaşadığını söyləmişdi. - Yerində dikəldi. Gözləri yenə işıq saçdı.

Narahat oldum. Eşitmişdim ki, insan, ömrünün sonu yaxınlaşdıqca daha artıq keçmişlə ilə yaşayır.

Qızım giləs yeyə-yeyə təriflədi:

-Nənə, bir bax, lap qənd kimi şirindi.

Anam giləsdən birini götürüb ağzına qoydu. Dişləyib tamsındı. Handan-hana başını bulayıb dedi:

-Dadlı giləsdi, amma o deyil.

-Qiyaslı giləsidi də, - qızım şeytanlıq elədi.

-Quzum, - nəvəsini çəkib yanında oturtdu, - yığışdığımız bu köçkün yataqxanasında səndən başqa nəçə Aytən adlı qız var?

-İki, - qızım dedi.

-Səncə, bu üç Aytənin hansı mənə daha əzizdi?

-Əlbəttə, mən! Sən mənim ürəyimdən, mən də sənindir!

Qızım nəvəsini, o da nəvəsini qucaqlayıb öpdü.

-Ana, - dedim, - tezliklə torpaqlarımız azad olunaçaq. Hamı kimi biz də öz yurd-yuvamıza qayıdacağıq.

Anam köksünü ötürməklə kifayətləndi.

***

Qaçqınkom zəng eləmişdi. Bizi təbrik edir, ailə üzvlərimizin sayı, yurd-yuvamıza dönmək istəyib-istəmədiyimizlə maraqlanırdı. Ordumuz erməni işğalına son qoymuşdu.

Bərkəndə:

-Əlbəttə, istəyirik, - dedim. - Minalardan təmizləsinlər, getməyə icazə versinlər, günün bu gün uça-uça qayıdacağıq!

Anam soruşdu:

-Kimdi, nə deyirdi? - Başa saldım. - Buralarda, qocalar evində-filanda bir yer ayırsaydılar, mən getməzdim, - dedi.

Çaşıb qaldım. Bunu bu illər ərzində öz yurd-yuvasının həsrəti ilə qovrulmuş anamın dilindən eşidirdim.

-Niyə, ana? Öz elinə-obana getmək istəmirsən?

-Elim-obam qalıb?

-Hamısını təzədən qurub-tikəcək, cənnətə döndərəcəklər.

-Qorxuram, oğul.

-Nədən?

-Gedib o kənd-kəsəyimi, ev-eşiyimi görməməkdən. Buna dözmərəm, ürəyim partlayar. Mənə cənnət yox, o kənd-kəsəyim lazımdı. Səni qınamıram, amma bir giləs tapıb mənə verə bilmədin. Bəs dünyada boyda kəndimi, adamlarını, kəndimiz uğrunda şəhid olmuş ərimin qəbrini mənə kim verəcək?..

Daha dinə bilmədim.

QƏBƏLƏLİ YAZARLARIN ADINDAN TƏBRİK

Əli bəy Azəri imzası bizə onun redaktoru olduğu "Xəzan" jurnalından daha əvvəl tanışdır. Birinci Qarabağ müharibəsində bacarıqlı bir zabıt kimi şücaətlə döyüşdüyündən xəbərimiz var. Döyüş illərinin təəssüratları əsasında mükəmməl bir trilogiyayı qələmə aldığını bilirik. Romanları ilə yanaşı rəngarəng mövzularda işlədiyi duzlu hekayələrini də həvəslə izləyirik.

Çağdaş bədii nəsrə bir zabıt sahmanı gətirən döyüşçü yazıçının bu günlərdə 55 yaşı tamam olacaq. Bu münasibət ilə dostumuza, qardaşımıza, gözəl qələm sahibinə və həm də "Xəzan" adlı uğurlu bir ailənin başçısına can sağlığı, ailə səadəti, yaradıcılıq uğurları arzulayır, ona hələ 5 yaşı olan "Xəzan"ın 55 illiyində iştirak etməsinin qismət olmasını arzu edirik.

Qəbələmizin gözəl şairlərindən biri olan Cəlil Xeyirbəyin Əli bəyə həsr etdiyi bir şeiri də diqqətinizə çatdırmaq istəyirik.

Qəbələnin hər iki yazarlar birliyi adından təbriki çatdırdı:

Qərib HÜSEYNOV

ƏLİ BƏYİN

*Görkəmli yazıçı "Xəzan" jurnalının baş redaktoru
Əli bəy Azərinin 55 yaşı münasibəti ilə*

Sənət dünyasının ustadı kimi
Hər yerdə hörməti var Əli bəyin.
Buraxmaz yaxına kəsiri, kəmi,
Adı xoş işlərdə car Əli bəyin.

Qələmi itidir, addımı qəti,
Bahartək gül açır arzu, niyyəti.
Dillərdə dolaşan şanı, şöhrəti
Yağdırır qar üstədən qar Əli bəyin.

Onun sayəsində "Xəzan" jurnalı
Seçələyə bildi dəymişdən kalı.
Yerində şəkəri, yerində balı,-
Zəhməti qoy versin bar Əli bəyin.

55 yaşını tamam etməkdə,
Yolu açıq olsun 100-ə yetməkdə.
Bir əli zirvədə, biri ətəkdə, -
Eşqi amalına yar Əli bəyin.

Belə insan haqda deyib atalar:
Kişinin diltək dilçəyi də var!
Hər yaz arzuları yetirsən nübar,
Olmasın dünyası dar Əli bəyin.

Cəliləm, sözümü bilib deyirəm,
Onun dəryasına dalıb deyirəm.
Mən sözün qeydinə qalıb deyirəm
Mətləbi, hikməti zor Əli bəyin!..

CƏLİL XEYİRBƏY

ƏLLİ BEŞ İLLİK ROMANIN ON BEŞ İLLİK HEKAYƏLƏRİ

(Əli bəy Azərinin "Bizi Umudsuz qoyma" hekayələr kitabının ədəbi təhlili)

Əli bəy Azəri ədəbi mühitdə ikiqat əziyyət çəkən iki-üç adamdan biridir: Tərəzinin sol gözünə müəllifi olduğu əsərləri, sağ gözünə onun redaktorluğu altında nəşr olunan "Xəzan" ədəbi-bədii jurnalını qoysaq, eyni ağırlığı görürük. Hətta, bəzi insanlar tərəzinin tarazlığını düzəltmək üçün sağına daş-zad da yığacaq, həqiqətən belədir. "Əli bəy Azəri kimdir" sualını versək, dərhal "Xəzan"ın baş redaktoru deyəcəklər, sonra nasir. Jurnalın bu səviyyəyə çatması gərgin zəhmətin, publisistik məsuliyyətin göstəricisidir, ancaq bu uğurun pərdəarxası çətinliyi maddiyyətdir ki, onu da Əli bəy hər dəfə sözə, sənətə qurban verir: Öz suyundan, çörəyindən kəsir ki, tək "Xəzan"ın nəfəsi kəsilməsin...

"Bizi Umudsuz qoyma" hekayələr kitabı müəllifin hekayə yazmaq bacarığının sübutudur. Ümumiyyətlə, bədii yaradıcılıqla məşğul olan adamın savadı nə qədər mükəmməl və əhatəlidirsə, bir o qədər çox uğura imza atar - bir sözlə, lazım gələndə həkim olmalıdır, hərbiçi olmalıdır, müəllim olmalıdır və s. Əgər obrazların peşəsinə, vəzifəsinə; vəzifə proseslərinə bələd deyilsə, əsərin keyfiyyətindən danışmağa dəyməz. Əli bəy Azəri bütün bu xırda detalları ustalıqla nəzərə alan yazıçıdır; nəinki yazıçı "Böyrək daşı"nda həkimdir, "Bizi Umudsuz qoyma"da (eyni zamanda "Sevgi və borc", "Sərhədçi zabitin etirafı" və s.) sərhədçi zabitdir, "Doqquzuncu vaqon"da vaqon bələdçilərinin işini yaxşı bilən nəzarətçidir, "Qapıçı" da (həmçinin "Əlimdən pul iyi gəlir") yazıçıdır...

Cəmiyyətin axsayan tərəfinə tənqidi münasibət yazıçının əksər əsərlərində satirik və yumoristik tərzdə özünü göstərir. Yuxarıda qeyd etdiyim kimi, peşənin, vəzifənin ağ-qara tərəflərini bilmədən düzgün analiz etmək qeyri-mümkündür - nasiri oxuculara sevdiren də məhz budur.

Hər şey Vətəndən başlayır, xüsusən də Vətənin sərhədindən; hərbiçinin Vətənə saf sevgisi cəsarətinə

bərabərdisə bu işin ağ tərəfidir (Umud, Osman, Əlixanov); gizir Dıbırov isə bu hərbiçilərin üz qarasıdır ("Alış-veriş yardımçısı"), vəzifəsindən sui-istifadə edir, alış-verişdən həm alır, həm verir. Kənd camaatının (kor Miseyib, Seymur) sərhədi pozması ilə Dıbırovun əliyərililiyinin heç bir fərqi yoxdur - pis elə pisdir...

Qafur, Elxas İlyaslı zamana adaptasiya olmuş, "ədəbi qanunauyğunluq"larla razılaşmağa vadar edilmiş yazıçıların prototipləridir - Qafur polkovnik dostuna kitabının çapı üçün ağız açır: üç yüz manatla açılan ağız yüz manatla yumulur, yaxşı ki, Nazim o yüzlüyü verdi e, yoxsa sözün həqiqi mənasında Qafurun ağızı açıq qalacaqdı; Qafur da bütün kitab sahibləri kimi "kitaba ac dövr"ə düşüb; Nazim zə-

manə adamıdır, bilir ki, kitab oxuyan yoxdu, dostuna çap pulu vermir, o bilsəydi ki, Qafur şəhərin mərkəzində beşulduzlu otel tikmək istəyir, hamıdan qabaq gəlib şerik olardı ona...

"Qapıçı"da Elxas İlyaslı yuxuda kitabının çapına pul yığsa da, onun əsas dərdi başqadı: Qalaq-qalaq kitabın ola, kitab-kitab nüfuzun ola, nüfuzlu-nüfuzlu əsərlərin dərsliklərə salına, axırda da gəlib adi restoran qapıçısının qarşısında susasan. Adama deyərlər: "Oturmuşdun da toyda..." Elə bilir ki, hamı onun əsərlərini oxumalıdır, day bilmir ki, müəllim tələbə yoldaşları Səməd Vurğunun kitablarını imtahanda kəsil-məmək üçün "Allah-Allah" deyə-deyə yadda saxlayırlar. Çünki zaman belə tələb edir. Elxası da o qədər yalandan tərif ediblər ki, yazıq özünü "Ulduz"da çap olmamış ulduzlar kimi aparır, sonda özü də başa düşür ki, oxucu-qapıçı gözündə o sadəcə "siqaretli professor"dur. Elxasın və Qafurun (yazıçıların) ədəbiyyatı zənginləşdirmək istəkləri təqdirəlayiq addımdı, ancaq seçdikləri yol yolverilməzdir...

"Böyrək daşı"nda Firdovsi həkimin çirkin siyasəti Orxan vasitəsilə aydın olsa da, Şikar bu aydınlığa gözübağlı baxır; qardaşına inanmır və nəticədə avam ob-

raz kimi gülüş hədəfinə çevrilir... Şikarla Orxan bir evin iki qütübüdür - Orxanın saqqalı yoxdu, sözü keçmir; Şikarın hiyləgərliyi yoxdu, pulu keçir. Firdovsi həkim Hippokratın andını cibində gəzdiren həkimlərin ümumiləşdirilmiş obrazıdır. Orxan adam tanımaqda pərgardı, sadələvə Şikar aldadılmaqda...

"Halal ehsan"da Aslanla qardaşı oğlunun müftə halal ehsan yeməsi keçmiş nazir Musa Səlimbəyli tərəfindən xoş qarşılanmır, halbuki özü illərlə kasıbların haqqını yeyib... Ehsan yeri deformasiyaya uğramış ölkədi - "cənab nazir" ölkədə kasıblara yuxarıdan aşağı baxdığı kimi, yasda da onların çörəyinə göz dikir: Ölkədəki yoxsul təbəqənin çörəyin əlindən alan adam üçün iki nəfər nədi ki?! Haramzadə nazirin halalzadələri tanıması utanverici hadisədir - haqqın yediyi adamlarla utanmaz-utanmaz bir süfrədə otursan, hələ üstəlik kimisə müftə halal ehsanda görmək istəməyəsən: nazirin məclisdə yeri elə özü kimi adamlarla üz-üzə əyləşməkdə - o qarşısındakının gözlərində özünü görsün, qarşısındakı da onun...

"Yağlı bəhanə"də donuz qripi Telmanın dadına çatır. Telmanın qardaşı Qulam Ukraynada yaşayır, qızı Svetanın toyuna qardaşını da dəvət edir, Telman "Donuzdan tük də qənimətdir" deyib müxtəlif bəhanələr gətirir ki, pul xərcləməsin; elə tüklü donuz onun xilas-karı olur. Hekayə iki dostun (Telman-Hətəm) dialoqu üzərində açılır, sərgilənir...

"Doqquzuncu vaqon"da vaqonların ardıcılığı pozulur və səhlənkarlıq nəticəsində qatara iki doqquzuncu vaqon qoşulur. Bir vaqonun dolu, birinin boş getməsi öz həllini tapır: Doqquzlar qoşulduğu kimi də səhv ayrılır; heç kimsiz vaqon yoluna davam edir, sənişinli vaqon yenidən Bakıya qaytarılır...

Umud - Yulya xətti iki ayrı-ayrı dövlətin, millətin nümayəndəsinin sevgisi kimi nəzərdə tutulsa da, tutarlı alınmayıb. Buna oxşar sujet "Əsli və Kərəm"dastanında, "Şeyx Sənan" dramında, "Bahadır və Sona" romanında da var, hər üç əsərdə konkret din-sevgi məsələsi ortaya qoyulub və din sevgiyə məğlub olub.

"Bizi Umudsuz qoyma"da sevgi səhnəsi yoxdur. Yazıçı istəsə də bu, alınmayıb. Umud-Yulya qarşılaşmasında dini ayrı-seçkiliklə bağlı bir söz deyilmir; hərsi bir ölkənin vətəndaşıdır - rus vətəndaşı da müsəlman ola bilər, azərbaycanlı da xristian və s. Yəni, bunların məhəbbətində maneə yoxdu...

Kərəm kafir qızına görə kül olur; şeyx Sənan müsəlman olsa da, donuz otarır; Sona xristian qızı olsa da, Bahaduru ailəsindən üstün tutur - çətin sınaqlar, əzab-əziyyət, ruha uyğun seçim etmək və s. gördüyümüz kimi, əsərə əlavə rəng qatıb; Umud-Yulyada ağ xalatl Yulya Umudu müalicə edir, Ümidin ondan xoşu gəlir-sıradan bir bəsit təsadüflü eşq hadisəsidir, kəskin mübarizə səhnəsi yoxdu

"Zəncinin dərsi"ndəki sevgi köməkçi süjet kimi istifadə olunsa da, ləyaqət faktoruna qalib gələ bilmir: Niger-Maya qoşalığı sevgini üstün tutsa da, Zərdüşt Cülyettanı yox, öz şərafətini seçir - şirkət rəhbəri Con Braunun katibəsi Maya onun məşuqəsi olduğundan sonra maddi imkan artır, şirkət işçisi Niger onunla ailə qurub xaricə, özünə biznes qurmağa gedir; köməkçisi Zərdüşt Nigerin yerinə keçir, Cülyetta da Mayanın. Zərdüşt Nigerin taleyini yaşamaq üçün işdən imtina edir. Zərdüştün və Nigerin addımı Azərbaycan-Afrika mədəniyyətini fərqləndirir. Hekayədə prorektorun biganəliyi təhsilimizdəki çatışmazlığı özündə əks etdirir...

"Qarıçı"da sevgi xəttinə geniş yer verilsə də, yenə də ümumi ideyaya təsir göstərmir. Professorun yoldaşı Nazlı xanım qısqanc qadıncı, hətta Elxası yuxulara da qısqanır...

"Bizi Umudsuz qoyma" həm də folklor ənənələrinin daşıyıcısıdır. Əli bəy Azəri də bu adətə sadıq qalib onu bacardığı qədər davam etdirir.

"Sonuncu dar ağacı"ndakı surətlər sistemi (padşah, vəzir, cəllad və s.) şifahi xalq ədəbiyyatından qaynaqlanır, elə əsərin mövzusu da epik folklor janrlarını özündə ehtiva edir - adını çəkdiyim hekayə rəvayəti, nağılı xatırladır: Nə vaxtsa bir padşah olub, mahalı dar ağacından asıb və özü tək qalıb - Bu sujet xalq təfəkkürü ilə daha çox səsləşir...

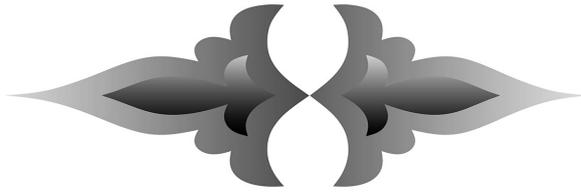
"Möhlet" də obraz padşah, vəzir olmasa da, hadisələr nağılvaridir: Ölümünə az qalmış baş tacir insanlarla yanaşı heyvanlardan da halallıq almaq istəyir, at digər dördəyahlılardan fərqli olaraq, onu bağışlamır və buna görə də, Allahın ölüm mələyi can verə-verə zarıyanın canını almır...

"Qurd ağzı"nda qurd totemi yenə də müqəddəs hesab olunur: Nağı kişi məsələyə tam əmin olmadan qurdun caduyla ağzını bağlamır ki, o da yeməyə nəse tapsın. Çox şükür ki, itmiş erkək heyvan qurd tapmamış tapıldı, yoxsa Şaq-şaq Fatı kəndi lərzəyə gətirəcəkdi...

Əli bəy Azərinin bədii yaradıcılığı təkcə hekayə janrı ilə bitmir: povestlər, romanlar da öz aktuallığını qoruyub saxlayır.

Yeri gəlmişkən, "Bizi Umudsuz qoyma" hekayələr kitabını təhlil etməyim Əli bəy Azərinin əlli beş yaş ərəfəsinə tuş gəldi. Odur ki, fürsətdən istifadə edib onun doğum gününü təbrik edir, uzun və faydalı ömür, can sağlığı və bol-bol yaradıcılıq uğurları arzulayıram...

Elvin İNTİQAMOĞLU
şair-filoloq

ƏLİ BƏY AZƏRİ

ANAMA DEYİN, MƏNİ BAĞIŞLASIN

(hekayə)

Həmin gecə Sərhəd Dəstəsi üzrə cavabdehlik qərargah rəisindəydi. Yaşı yenicə qırxı haqlamış mayor Həmidov gecənin gec saatlarında bütünlükdə bütün xidmətləri yoxladı. Rabitəçiyə dövlət sərhəddi boyunca ermənilərlə üzbəüz döyüş növbəsində olan bütün sərhəd məntəqələri ilə əlaqə saxlamağı tapşırırdı. Hər yerdə xidmətin normada olduğunu dəqiqləşdirirdi. Hamısı tikan üstündə oturmuşdular. Yaxın ərazilərdə olan Milli Ordunun qüvvələri Dağlıq Qarabağda döyüşə cəlb olunmuşdu. Əgər ermənilər burda döyüşə girişsəydi sərhədçilər ancaq öz güclərinə qarşısını almalydılar.

Otağına gəldi, bir şirin yuxu onu çulğalayırırdı, nəçə günün yorğunluğu canındaydı. Eləcə başını yazı masasının üstünə qoydu. Lap az da olsa, mürgüləmək, gözünün acısını çıxartmaq keçdi könlündən. Nə vaxt yuxuya getdiyindən xəbəri olmadı.

Qapının möhkəm döyülməsindən ayıldı. Hövlnak gözlərini açıb başını yuxarı qaldırdı. Qərargah növbətçisi qapının qabağında dayanıb ona baxır, ağzının açılıb-yumulmasından hiss olunurdu ki, nə isə deyir. Gic kimi olmuşdu, başı ağrıyır, qulaqları uğuldayırdı, heç nə eşitmirdi. Başını silkələyib ayılmağa çalışdı. Sifətinin bir tərəfini masaya söykəmişdi deyə həm qulağı tutulmuşdu, həm də boynu bərk ağrıyırdı. Sifətini ovuşdurdu.

-Başa düşmədim, nə deyirsən? - deyər soruşdu.

-"Kəmərli"də bərk atışmadır, nə sə baş verib, - qərargah növbətçisi kəkələdi.

-Ermənilər hücumu keçib?

-Bilmirəm.

-Komanda-Qərargah Məntəqəsinə get, radistə də, bir də əlaqəyə çıxsın, dəqiqləşdirin, görün nə məsələdir.

-Cənab mayor, əlaqə yoxdur.

-Necə əlaqə yoxdur?

-Bircə deyiblər ki, "Kəpirlilik"də döyüş gedir.

-"Kəpirlilik"də, yoxsa "Kəmərli"də?

-Mən də elə bildim "Kəmərli"də. Ancaq radist dedi ki, "Kəpirlilik"də. Getdi dəqiqləşdirməyə, qayıtdı ki, əlaqə itib.

-Növbətçiyə de, təcili "həyəcan" signalı versin. "Ehtiyat qrup" silahlansın, çıxırıq.

-Özünüzdə gedəcəksiniz?

-Kəpirlilik haradı? - Qərargah rəisi var gücü ilə bağırdı. - Görmürsən dövlət sərhəddi pozulub?

-Başa düşdüm. Oldu. - Qərargah növbətçisi qaçaraq getdi.

***

Bu dəfə də kiçik çavuş Mehdiyevin manqası gecə növbəsinə düşmüşdü. Zastavaya gəlişindən İsgəndərin xidmətinə beşinci dəfəydi gecə vətəni dövlət sərhədləri boyunca qoruyanlardan biri olmaq yazılırdı.

Aydın, aylı-ulduzlu bir gecəydi. Səma çox açıq idi, lap süd gecələrindəki kimi idi. Hiss olunurdu ki, səhər buralara xas açıq və qızmar hava olacaq.

İsgəndər mövqeni çavuş Həzrətquliyevdən qəbul etdi.

-Bax haa, buraları da, əsgərlərini də yaxşı qoru. Diqqətli ol, erməni snayperləri işləyir.

-Baxma ki, sən həzrətquluların nəvəsisən, babalarının cəddi səni qoruyur. - İsgəndər həmkarına dola-

yısı bir atmaca atdı. - Mən də kiminsə qanadı altında-yam, nə olsun ki, Mehdi-Zaman babamız ailə qurmayıb, nəsil törətməyib, qeybə çəkilib. - Gözü qarşıda-kı qəbiristanlığa sataşdı, indi görürmüş ki, diqqətlə baxdı və əli ilə işarə etdi. - Bir də özünə baxma, mən buraları elə qoruyacam ki, səsi Sərhəd Qoşunlarının hər yerinə yayılacaq.

-Onları qorumağa ehtiyac yoxdu, öz ruhları özlərini qoruyur. - Çavuş Həzrətquluyev eyhamı anladı. - Sən elə burda mövqedə möhkəm dayan, əsgərləri də nahaq snayper gülləsinə tuş gəlməyə qoyma. Bir ayda iki əsgərimiz şəhid olub. Biz çavuşlar qoruya bilməmişik onları...

İsgəndər narahat insan idi, bunu komandirləri də, əsgər və çavuş yoldaşları da tanışlığın ilk günündən hiss etmişdilər. Elə hey vurnuxur, bir yerdə qərar tutub rahatlıq tapa bilmirdi. Bunu hələ Qarayazı Sərhəd Dəstəsinə qədəm qoyduğu gün hərbi hissənin psixoloqu hiss etmiş, bir neçə dəfə onunla bu barədə fərdi söhbət aparmışdı. Yekunda onun adını nəzarət tələb edənlər siyahısına yazaraq qərargah rəisinə məlumat vermişdi. "Bir müddət nəzarətdə saxlanılmasını, silahla davranılacaq xidmət növlərinə yazmamacağı" xahiş etmişdi. Qərargah rəisi isə onunla razılaşmamışdı.

-Uşaq baxçasında deyilik. Dünən forma geyinənləri posta yazmaq olar, beşinci ildir forma gəzdirən İsgəndəri, deyirsən olmaz? - Etirazını bildirmişdi. - Heç nə olmaz. Qoy, getsin Vətənə xidmət eləsin. Qulluq edənlərin heç birindən nə artıq deyil, nə əskik. Burda hamı bərabərdir, hamı da posta durmalıdır, İsgəndər də xüsusən, görmürsən necə boylu-buxunludur, güclüdür. Bu neçə ildə forma geyməyin özü onu formaya salıb.

İsgəndər intizamsızlıq nümayiş etdirdiyindən və zəif oxuduğundan Ali Hərbi məktəbdən çıxarılaraq Sərhəd Qoşunlarında xidmətə göndərilmişdi. Psixoloqla söhbətində o, bunu qəsdən etdiyini boynuna almışdı.

-Yeddinci sinifdə oxuyurdum. Məktəbdə, evdə hər kəs məndən böyüyəndə kim, nəçi olmaq istədiyimi soruşurdu. Bezmişdim əllərimdən, bu barədə heç fikirləşməmişdim. Çünki həyatda seçim etməkdə yekun qərarım yox idi. Anamın istəyinə qarşı çıxmıdım, Heydər Əliyev adına Naxçıvan Hərbi liseyinə getdim. Orada elə ilk gündən başa düşdüm ki, hərbi həyat mənlilik deyil, adamın azadlığını boğur. İstədiyini edə bilmirsən, istədiyini yerə gedə bilmirsən. Bütün günü hasarın arasında, oxumaq da nəzarət altında, yemək də, yatmaq da, hətta istirahət də... Anamın xətrinə bir müddət dözdüm.

Anası Nüşabə İsgəndəri təkbaşına böyütmüşdü.

Gənc qız vaxtı Əhməd adlı bir oğlanla qarşılaşıb, ilk baxışdan bir-birlərinin xoşuna gəliblər. Onda Əhməd hərbi xidmətdə olub, Nüşabə isə texnikumda oxuyurmuş. Təsədüfdənmi, ya nədənsə rastlaşmışdılar. Nüşabə bunu Tanrının qisməti kimi qəbul etmişdi.

Əhməd aran rayonlarının birində böyüyüb boya-başa çatmış boylu-buxunlu bir gənc idi. Əsgər geyimi ona çox yaraşır, pəhləvan cüssəli göstərirdi. Odur ki, uzun illər Nüşabənin yaddaşında elə beləcə də qalmışdı.

Nüşabəğilin ailəsi erməni işğalı nəticəsində məcburi köçkün olaraq gəlib şəhərdə sığınacaq tapmışdı. Sığınacaqları çox darısqal olduğundan sıxılır, çarəsizlikdən dözürdülər. Odur ki, Nüşabə qarşısına bir gül ilə çıxan bu gənci taleyinin qisməti olaraq qəbul etdi və tezliklə ailə quracağı, öz evinin olacağı xəyallarında məst oldu. Çox gözləmədilər. Əhməd əsgərliyini bitirən kimi Nüşabə ona qoşulub qaçdı. Toy, cehiz üçün düşünməyə dəyməzdi, tək öz ailəsi olsun. Bir müddət kənddə - Əhmədin ata evində yaşamağı oldular. İşsizlikdən, bir də anası, ərgən bacıları ilə yola getmədiklərindən Əhməd Nüşabəni də götürüb şəhərə gəldi. Nüşabənin valideynlərinin dəstəyi ilə bir neçə il birtəhər yaşadılar. Əhmədin xasiyyətinin dəyişkənliyindən tez-tez iş və yaşayış yerini dəyişməli oldular. Bir oğlan övladları oldu - adını İsgəndər qoydular. İsgəndərin iki yaşı olar-olmaz həyatları alınmadı deyə ailə dağıldı. Boşandılar, Əhməd çıxıb Rusiyaya getdi, gözüyəşli Nüşabə isə atasının evinə qayıtdı. Atasığıl daha sığınacaqda qalmırdılar, torpaq sahəsi alıb ev tikdirmişdilər.

Nüşabə oğlunu təkbaşına böyütdü, onun hər istəyini, hər arzusunu yerinə yetirdi, ərəkəşöyün etdi, azadlığı bol-bol daddırdı. Yarımçıq qalmış arzularını tamamlamaq fikrinə düşdü, oğlunu hərbiçiyə görmək istədi. "Sən mənim general oğlumsan, sənə forma çox yaraşacaq", deyib boyunu oxşadı. İsgəndər bundan xoşlandı, hər istəyi yerinə yetirildikcə istəkləri çoxaldı, artdı, azadlığı da bol-bol uddu. Nəhayət, yeddinci sinifi bitirən kimi anasının qayğısı ilə Hərbi liseyə düşdü.

Bütün bunları İsgəndər aram-aram psixoloqa danışdı, əməlinə - hərbi məktəbi yarımçıq tərk etdiyinə ürəyində bəraət qazandırdı, bir az rahatlandı.

-Amma mən hərbiçiyə olmaq istəmirdim. Anama qarşı da çıxa bilmirdim. Onun məni necə əzab-əziyyətlə böyütdüyünə görə dözürdüm. Bilirdim ki, bir gün buna son qoyulacaq. Ancaq nə vaxt..? Bax, bunu müəyyənləşdirə bilmirdim, qərarlılığımı məni üzürdü. Sadəcə, günümü keçirirdim, nə olurdu, nə baş verirdi, vecimə deyildi. Hər şeyə laqeyd yanaşırdım, bir sözlə, yola verirdim. Beləliklə, üç il birtəhər gəlib

keçdi. Hərbi liseyi başa vurub Sərhəd Qoşunları Akademiyasına düşdüm. Burada nizam-intizam, oxumağa görə tələbkarlıq ağırlıqlı dərəcədə yüksək və sərt idi. Özümü itirmişdim, bilmirdim neyləyim. Dözə bilmirdim, sıxılırdım. Hər günü Allahın əzabı ilə birtəhər yola verirdim. İlahi, bura necə yerdi, robot olmaq lazım idi ki, bütün mərhumiyyətlərə dözsün, bütün deyilənləri eləsin. Başa düşdüm ki, bura mənlilik deyil. Nəhayət, bir gün anamla sərt danışdım. Ona fikrimin qəti olduğunu, çıxmaq istədiyimi bildirdim. Razılaşmadı, elə telefonda haray-həşir qopardı, məni general formasında görüb sonra ölmək istədiyini söylədi. Mən isə dərk edirdim ki, bu mümkün deyil. Qətiləşdirib söhbətə son qoymaq qərarına gəldim. "Mən öz həyatımı yaşamaq istəyirəm, ana. Sən mənim taleyimi idarə edə bilməzsən. Mən sən üçün oyunaq deyiləm..." dedim. "Nə deyirəm ki... Allah yolunu açıq eləsin!" Anam bunları söyləyəndə kimi qəhər onu boğdu, göz yaşları içində hıçqırdı və daha heç nə deyə bilmədi. Biz beləcə ayrıldıq və o gün-bu gün əlaqə saxlamamışıq. Ərizə yazdım, generalın qəbuluna apardılar və Sərhəd Qoşunları Akademiyası ilə vidalaşdım. Peşman da deyiləm.

Psixoloq İsgəndərin davranışlarında qeyri-adiliyi hiss edirdi, ancaq bu qeyri-adiliyin hansı mənbədən qaynaqlandığını, necəliyini ayırd etməkdə çətinlik çəkirdi, hansı məcrada inkişafını müəyyən edə bilmirdi. Anormallıq, natamamlıq, əqli zəiflik, iradəsizlik, yoxsa nə? Bütün bu suallar psixoloqu da çıxılmaz vəziyyətə salmışdı. Odu ki, qərargah rəisinə bir az səbrli davranmağı, hələlik İsgəndəri müstəqil xidmətə çıxarmamağı, nəzarət altında saxlayıb müşahidə etdirməyi məqsəd kimi göstərmişdi. İnsanın, xüsusən də hərbi xidmətdə, kollektiv içində olan insanın xarakterinin, niyyətinin tezliklə açılmayacağını, onu tam aşkar etmək üçün müşahidə və nəzarəti gücləndirməyin vacibliyini psixoloq beş barmağı kimi bilirdi.

İsgəndər ilk günlər döyüş mövqeyində daha çox rahatlıq tapırdı. Bölgü zamanı posta yazılmağı özünə xahiş edirdi. Növbədən sonra da heç zastavaya qayıtmaq istəmirdi, əlində əlac olsaydı sırası əsgər kimi o biri manqa ilə də mövqedə qalardı. Elə gecə-gündüz postda durmaq, durbinlə qarşı tərəfdəki təpənin başında səngərdə oturub silahlarını onlara tərəf tüşləyən erməniləri nəzarətdə saxlamaq keçirdi könlündən. Burada olanda yemək, hətta yatmaq da yadına düşmürdü.

Onların müdafiə mövqeyi kəpirləkdə yerləşirdi, adına "Kəməralik postu" deyirdilər. Ermənilər isə üzübüz yamacda yerləşən kənd qəbiristanlığının yuxarısında "Çılpaq yal" adlanan təpənin başında möv-

qə tutmuşdular. Kəpirləyin bir hissəsi də qarşı tərəfdəydi, "Çılpaq yal" a çathaçatda yoxa çıxırdı. Burada əvvəllər Milli Ordunun əsgərləri xidmətdə dayanırdılar. Bir aydan bir az artıq olardı ki, sərhədçilər milli ordu əsgərlərini əvəzləmişdilər. Elə İsgəndərin yeni formalaşan sərhəd zastavasına gəlişi də həmin vaxta təsadüf etmişdi.

Aslan kəndi ərazisindən başlayaraq sərhədçilər mövqeləri qəbul etməyə başladılar. Təxminən on gün ərzində gəlib Kəmərali ilə Hacılar kəndləri arasındakı yerə çıxdılar və burada məlum oldu ki, milli ordunun əsgərləri Ermənistanla dövlət sərhəddində deyil, bir neçə yüz metr geridə keşik çəkir. Elə buna görə də mövqelərin təhvil-təslimi hələlik dayandırıldı. Bunları İsgəndər Qarayazı Sərhəd Dəstəsinin qərargahında olarkən eşitmişdi. Onun nəzərincə Milli Ordunun əsgərləri hücum keçib erməniləri oradan çıxartmalı, dövlət sərhəddini bərpa etməli, sərhədçilərə təhvil verməli idilər. Qərargah rəisi ona manqa komandiri vəzifəsinə təyin edildiyini çatdıranda İsgəndər bu fikirdə olduğunu gizlətməmiş, birbaşa söyləmişdi. Onu diqqətlə dinləyən qərargah rəisi özlüyündə İsgəndərdən razı qalmış, psixoloqu qarşısına gileyənmişdi: "Gül kimi çavuşdur, əsl manqa komandiridir, lap böyüklər kimi düşünür. Psixoloq da deyir ki, anormaldır, nə bilim, əqli cəhətdən zəifliyi var, nəzarət tələb edir, müşahidə altında xidmət keçməlidir..."

***

Axırıncı dəfə anası ilə danışanda kursant paqonları ilə təzəcə vidalaşmışdı.

-Salam, ana! - dedi və qəhərləndi. - Məni "təbrik" edə bilərsən. Arzuma çatdım, boyunduruqdan xilas oldum, azadlığa çıxdım. Bir az olar ki, əmrimi oxuyublar. Taboru meydançada düzmüşdülər. Məni dörd yüz nəfərin düzləndiyi cərgənin qarşısına çıxartdılar. Paqonlarımı da cərgənin qabağında sökdülər. Mən indi azad əsgərəm. Bizdə buna "təmiz paqon, təmiz vicdan" deyirlər, bir neçə günə məni qoşunlarda hərbi xidmətə göndərəcəklər. "Əlvida, hərbi məktəb" deyəcəm. Mənə "yaxşı yol, uğurlar" arzula.

-Üzün ağ olsun! Nə deyə bilərəm?! - Anası da doluxsundu. - Allah yolunu açıq eləsin. Ancaq mən sənə belə görmək istəməzdim.

-Taleyn yazısından qaçmaq olmaz, ana. Görünür belə olmalıymış...

-Bizim qaçqın düşməyimizdəmi taleyn yazısıydı? - Anası özünü saxlaya bilməyib coşdu, sanki bütün bu baş verənlərdə günahkar oğlu imiş. - Ermənilərin üstümüzə hücum çəkməsi, dinc əhalini qırması, kəndləri yandırması, elləri dədə-baba torpağından

didərgin salması da taleyin yazısıydımı? Atan dibilin işləməməyi, ailəsini dolandırmamağı, bu neçə illərdə sənə bir corab da almamasıdamı taleyin yazısıydı? Di cavab ver, kopoyoğlu, mən bununçünmü sənənin yolunda min bir əzab-əziyyəyə qatlaşmışam? Mənim zəhmətimi niyə yerə vurdun?

-Əsəbləşmə, ana! - İsgəndər baxdı ki, anası indiyə kimi başına gələnlərin hamısında onu günahkar çıxardacaq, nə hikkəsi var, tökəcək üstünə. - Mən heç nə edə bilmərəm, hamısı Allahın işidir.

-Sən etməliydin. Çox şey etməliydin. Ömrümü çürütdüm ki, sən normal böyüyəsən. Heç nədən korluq çəkməyəsən. Kişi olasan, ər, igid olasan. Mən səni komandır - döyüşçü görmək istəyirdim. General olacağın günün xəyalı ilə yaşayırdım. Sən isə heç birinci kursu da başa vurmudun. Zəhmətimi yerə vurdun.

-Ana, görmürsənmi müharibə aparmağa, torpaqlarımızı azad etməyə imkan vermirlər. Döyüş olmur, mən necə döyüşçü ola bilərəm? Yoxsa heç nəyə baxmazdım, qabağıma çıxan erməniləri biçə-biçə gedərdim, taa torpaqlarımızı azad edənə kimi dayanmazdım.

-İndi bunların heç bir mənası yoxdur. - Anası dedi. - Get, əsgər kimi xidmətini elə. Əgər yaxşı-yaxşı fikirləşib yenidən oxumaq istəsən, yaxşı xasiyyətnamə ilə qayıdıb bərpa olunsan, onda məni axtararsan. Yalnız o zaman arxanda duracam.

***

İsgəndər saatına baxdı, dördün yarısına azalırdı. Təxmini götür-qoy elədi, hələ vaxta vardı, tələsmədən əməliyyatı keçirtmək olardı. O, nə tələsmək istəyirdi, nə gecikmək. Tələsib səs-küyə səbəb olacağından qorxurdu, geciksəydi, hava işıqlaşardı, bir iş görə bilməzdi. Bu işi ustalıqla başa gətirəcəyinə inanırdı.

Müdafiə mövqeyinin ən sağ qurtaracağı olan Dikburuna tərəf getdi. Yerişinə diqqət yetirdi ki, görsün səs-küy salmır. İndiki halda olduqca ehtiyatlı yeriməyə öyrəşməliydi. Gecənin bu vaxtı ən sakit zamanda, adicə bir kolun tərponişi də şaqqıltı sala bilərdi. Bəzi yerlərdə bu vaxta "qulaq ququqldayır" deyirlər. Təbiət o qədər sakit olur ki, ətrafdan heç bir hənirtmə çəkməyən qulaq öz səsini eşidir, əks-səda verir, yəni ququqldayır.

Dikburun çıxıntısı ilə ətrafı nəzarətdə saxlayan dik bir yer idi, buradan çox ərəzilər müşahidə olunurdu. Tutumu yaxşı olsun deyə elə ilk gündən rəbitəni də burda quraşdırmışdılar. Burada Cabir adlı əsgər müşahidə aparırdı. O, bir ildən artıq idi ki, xidmət keçirdi, necə deyərlər, bərkə-boşa düşmüş, sı-

nanmış sərhəddilərdəndi, ölərdi, mövqeyini düşməyə verməzdi. Hərbi xidmətdə əsgərlər əsasən soyadları ilə tanınır, çağırılırlar. Ancaq nədənsə İsgəndər bu qaydamı heç sevmədi, manqasında olanların hamısını adı ilə çağırırdı. Cabir İsgəndərin tezliklə ünsiyyət qurduğu, dostlaşdığı əsgərlərdən biriydi.

...Cabir İsgəndəri hələ aralıdan gələndə görmüşdü, gözü qaranlığa öyrəşdiyindən dərhal tanıdı.

-Cabir, diqqətli olsan, burdan erməniləri nə ilə vura bilərsən? - İsgəndər çatan kimi soruşdu.

Gecənin qaranlığında Cabir bu qərribə suala cavab vermədi, eləcə İsgəndəri süzdü, sözünün canını öyrənməyə çalışdı. "Yenə bu, nə sayıqlayır? Allah göstərməsin, yoxsa bir xatası var?" - deyə fikrindən keçirdi.

-Ara məsafə yeddi yüz metrədən artıq olar. Özün fikirləş, nə ilə dəqiq vurmaq olar. Biz silahları burda öyrənmişiksə, sən elə akademiya təhsil almısan, bunu bizdən yaxşı bilməlisən.

-Akademiya nə yatdım ki, nə də yuxu görüm. Dörd ildə öyrənəcəkdik hər şeyi, mən birinci ili başa vuran kimi gəlmişəm.

-Onda... - Cabir sözünün gerisini gətirmədi, İsgəndərin dəyməduşər olduğunu bilirdi, gecənin bu vaxtı manqa komandirinin xətrinə dəyəcəyindən ehtiyatlandı. - Nə etmək istəyirsən?

-Cabir, biz gedirik qabağa, sən hələlik qalırsan burda. Pulemyot da səndədir, həm ağırdır, özümüzə yük etməyə, həm də sən onunla bizə dəstək olarsan.

-Ciddi sözüdür? Zarafat etmirsən ki?

-Qərargah rəisi şəxsən əmr verib.

-Mən onu yaxşı tanıyıram, belə olsaydı, özü gəlib oturardı burda.

-Bu işi gizlin etmək lazımdır, səs-küy salmaq olmaz.

-Onda qoy özü ilə bir əlaqə saxlayım, bu gün Dəstə üzrə cavabdeh odur.

-Olmaz. Ermənilər efiri dinləyə bilərlər.

-Bir azdan məruzə vaxtıdır, üstüörtülü eşitdirərəm.

-Sakitə deyərsən ki, hər şey öz qaydasındadır, başa düşəcəyəm.

-Biz qəbiristanlığın içi ilə gedəcəyik. Ermənilərin postuna az qalmış qumbara atacam, sonra hücum keçəcəyik. Gördün ki, atəş açırlar, sən o zaman pulemyotu işə sal. Bax ha, birdən karıxıb bizi vurarsan.

-Narahat olma, siz gedənə kimi hava işıqlaşacaq, görəcəm.

-Onda gəl vidalaşaq, bir şey olsa, haqqımı halal elə... - İsgəndər Cabiri qucaqladı.

-Sən lap gerçəklədin e... nə olasıdır. - Cabir əli ilə

onun kürəyinə vurub aralaşdı. - Halal olsun.

İsgəndər geriye qayıtdı. Mövqedə bir-birindən müəyyən məsafədə aralı dayanmış əsgərləri Küptəpənin başına topladı. Hamısı çöməlib oturdular.

-Döyüş əmrini dinləyin, çox vacib bir işimiz var. - dedi.

-Nə döyüş əmri? - Birinci Ərəstun dilləndi. - Gecənin bu vaxtı döyüş əmri hardan çıxdı.

-Sakit ol, səs salma, məni dinlə. Qərargah rəisinin əmridir, mənə şəxsən çatdırıb. Səs-küy salmadan bu gecə yerinə yetirməliyik. Azərbaycanla Ermənistanın dövlət sərhəddi buradan deyil, bax o qarşı tərəpdəki kəmərləkdən, "Çılpaq yal"dan keçir. O vaxt ara qarışanda ermənilər bizimkilərdən cəld tərənib o kəmərləkdə post qurublar. Bizimkilər də gəlib burada oturublar. Sərhəd Qoşunları buraları Milli Ordudan qəbul edəndə bu məsələ aşkar olunub. İndi biz bu səhvi düzəltməliyik.

-Bu, bizim səhvimiz deyil. - Yenə Ərəstun dilləndi, bu dəfə astadan, pıçıltı ilə dedi. - Niyə bunu milli ordunun əsgərləri eləmədilər? Onlar qarşıdakı tərəni alıb bizə təhvil verməliydilər.

-Bu məsələ bizlik deyil. Bilirsiniz, "Atəşkəs"dən sonra çox keçib, mövqelər dəyişməyib, kim harda idisə, orda da oturub. Beynəlxalq aləmdə səs-küyə səbəb olmaq istəməyiblər. Bunu da elə eləməliyik ki, guppultusu çıxmasın.

-Bəs bizə niyə bu barədə heç nə deməyiblər?

-Məktəbdə deyilik, ordudayıq. Əmr məxfidir, mənə deyilib, mən də indi sizə çatdırıram.

-Biz indi neyləməliyik?

-Sakitcə gedib qarşıdakı tərəni almalı, dövlət sərhəddini bərpa etməliyik.

-Ay-hay. Bu elə asan olsaydı, milli ordunun əsgərləri çoxdan almışdı. Kim gedir getsin, mən getmərim. - Ərəstun yaxasını qırağa çəkdi.

-Daha kim getmək istəmir? - İsgəndər soruşdu.

Heç kimdən səs çıxmadı.

-Siz əmr nə olduğunu başa düşmürsünüz?

Yenə də dillənmedilər.

-Baxçada, məktəbdə deyilsiniz, ordudasınız. Burada öz gücünüzə arxalanmalısınız, valideynlərimiz belə köməyimizə yetməz. Əmr əmrdir, yerinə yetirilməlidir. İstəyirsən şalvarını batır, istəyirsən ağla, faydası yoxdur. Ölməlisən, ancaq əmri yerinə yetirməlisən.

Susdular, bir kəlmə belə demədilər.

-Başa düşün! Mən səhər qərargah rəisinə deyə bilmərəm ki, manqa mənim əmrini yerinə yetirmədi. Ölərəm, ancaq əmri yerinə yetirərəm.

-Birinci dəfə deyil burda mövqedə dururuq. Bizə bölgüdə əmr olunub ki, burda duraq.

-Bölgüdə Azərbaycan Respublikasının dövlət sərhəddi deyildi, bura yox. - İsgəndər qəzəblənmişdi, dodaqları səyriyirdi.

-Bizə bura dövlət sərhəddi kimi göstərilib.

-Yaxşı, nə deyirəm ki... Vaxtı itirə bilmərəm. Əməliyyata mən tək gedirəm. Əmr yerinə yetirilməlidir. Burdan aşağı düşürəm, dərəni keçib qəbiristanlıq yolu ilə irəliləyəcəyəm. Qəbiristanlığın baş tərəfinə çatanda çox güman ki, hava bir az işıqlaşar, orda məni görərsiniz. Qumbaraları atıb səngərə girəcəyəm. Orda çox əsgər olmaz, onları qırmağa bir daraq bəs edər. Ancaq sonra deməyin ki, demədi. Gördünüz mən səngərə girdim, kişiliyiniz olsun, burda gizlənməyin, qaçaraq köməyə gəlin. Çünki ermənilər mütləq hücumla keçib oranı yenidən almağa çalışacaqlar. Mən tək iki daraq patronla duruş gətirə bilmərəm. Gəlməsəniz, qərargah rəisi bunu sizə bağışlamaz. Biləcəm ki, mənə tabe olmamısınız. Odur ki, əməliyyata tək getmişəm. Hamımızı hərbi tribunala verəcəm. Ya da özüm qayıdıb "uf" demədən hamınızı güllələyəcəm. Di, salamat qalın.

İsgəndər bunu deyib getdi.

***

Vaxtı itirmək olmazdı, bu iş baş tutacaqdı. İsgəndər beynində hər şeyi dəqiqliklə ölçüb biçmişdi. Burada nə vardı ki..? İndiyə kimi neçə-neçə filmə baxmışdı. Ermənilər çox güman ki, yatmış olacaqdılar. Ehməlcə posta yaxınlaşacaqdı, bir qumbara ilə səngərdəkiləri o dünyaya vasil edəcəkdilər. Sonra da səngərə girib o tərəfdən üstünə hücum çəkənlərlə vuruşacaqdı. Buna qədər əsgər yoldaşları mütləq köməyə gələrdi. Qoy hamı bilsin ki, "Çılpaq yal" postunu ermənilərdən kim alıb, Dövlət Sərhəddini kim azad edib. Mütləq mükafatı da olacaqdı, bəlkə "Milli Qəhrəman" da verildilər. Yaşayırınsa, ölümünə yaşa, kişi kimi yaşa... Yoxsa, hərbi məktəb oxu, zabit ol, başaşağı xidmət elə, uzun illər gözlə ki, gəlib general olasan, ya olmayasan... Nə qədər ki, silah əldədir, iş görmək lazımdır. Kimdir bu ermənilər? Niyə hər yerdə at oynadırlar? Paşinyan gəlib Şuşada, Cıdır düzündə kef məclisi qurur, gözəlçələrlə qol-qola yalı gedir, əmlək quzu kababı yeyir, konyak içir. Biz də burada oturub sıyıq yeyirik, kompot-kisel içirik, əslində içimizdəki hikkəni yeyirik, zəhəri içirik, bundan heç kimin xəbəri yoxdur.

İsgəndər beynində fikir-xəyal edə-edə gəlib dərəyə çatdı. Dərə sulu idi, bura çay demək olmazdı, ancaq otlaqları suvarmağa suyu çatardı, arx suyu qədər idi. O, çaya yaxınlaşanda iki göyərçin çaydan qalxıb üzü qəbiristanlığa tərəf uçdular.

-Deyəsən, gecikirəm. İşə bax e... səhərin açılmasına hələ çox var, vəhşi təbiət isə oyanıb.

Əyilib əlini suda islatdı. Ovuclarını doldurub üzünə vurdu, sərin su onu xeyli gümrahlaşdırdı. İki ovuc doldurub içdi. "Deyirlər, mələklər göyərçin cildində görünür adamın gözüne... Bu göyərçinlər uçub ermənilərə tərəf getdi. Ermənilər axı müsəlman deyil! Bəlkə qarşıdakı səngərdə oturan ermənilər bizimkilərin övladlarıdır? Nə vaxtsa anaları xəlvətdə... bizimkiləri yanlayıblar..." Qəribə bir gülmək keçdi könlündən.

Qəbiristanlıq ilə getmək çox da asan deyildi. Körtəbii yerləşmiş qəbirlərin arası ilə gediş-gəliş olmadığından cığır da itmişdi. Hər yeri ot basmışdı. Şıq qıltı salmamaq üçün çox asta gedirdi İsgəndər. Qarşısına təzə qəbir çıxmadığından düşündü ki, müharibə başlayandan Hacılar camaatı bura gəlmir, ölənlərini ziyarət etmir. "Bəs ölənlərini aparıb harda dəfn edirlər? Yəqin ki, yeni qəbiristanlıq salıblar. Bəs nə yaxşı ermənilər bu qəbiristanlığı dağıtmayıblar? Bizimkilərdən qorxublar, yoxsa onlar indiyə qəbir saxlamazdılar. Əllərində əlac olsa ayaq basdığımız torpaqda izimizi də kəsib atardılar..."

Qəbiristanlığın ortasına çatanda arxada saqqıltı eşitdi, tez yerə çökdü. Ehmalca diqqət yetirdi, heç nə görmədi. "Görünür mənə qara basır. Qəbiristanlıqda olur belə şeylər... Mənəm də, bayaq göyərçin görəəm, mələk bilirəm... indi də saqqıltı eşidirəm, gözü-mə ruh görünür... Erməniləri tərgidib ruhlarla vuruşacam, deyəsən..."

***

Cabir gələndə hamını bir yerdə - Küptəpənin arxasında gördü.

-Burda niyə toplaşmışsınız? - soruşdu.

-İsgəndər yığmışdı.

-Bəs özü hanı?

İsgəndərin getdiyini dedilər, hara getdiyini, niyə getdiyini anlamadıqlarını bildirdilər.

-Necə yəni anlamadınız? Adam döyüş tapşırığını söyləyir.

-Sənə də deyib?

-Elə birinci mənə dedi.

-Vallah, onun başı xarab olub. - Ərəstun bildirdi.

-Başı xarab olubsa, niyə qoyurdun gedirdi?

-O, komandirdi, özü bilər. Tutub saxlamayacağı ki...

-Burda - güllə qabağında hamımız birlik. Tutub saxlamalıydınız. Saxlaya bilmirdinizsə, onunla getməliydimiz. Bəlkə, doğrudan qərargah rəisi tapşırığı verib. Özbaşına nağıl uydurası deyildi.

-İndi nə edək?

-Nə etmək fikrindəsiniz?

-Bilmirik.

-Hara getdiyini dedimi?

-Hə.

-Onda bizim vicdanımız necə qəbul edər ki, o, təkbaşına tapşırığı yerinə yetirməyə getsin. Biz isə əl-qolumuzu sallaya-sallaya oturub burda müşahidə edək.

-O, dedi ki, mən səngərə girən kimi köməyə gəlin. Onu gözləyirik.

-Biz burdan ora gedənə kimi ermənilər gəlib onu tikə-tikə doğrayarlar. Mən gedirəm, kim gedirsə, qalxın.

Ərəstundan başqa hamısı bu sözə bənd imiş kimi ayağa qalxdı.

-Ərəstun, sən qal Dikburundan müşahidə elə. Elə ki, gördün atışma başladı, dərhal pulemyotla bizə atəş dəstəyi ver. Bax ha, birdən səhv salıb bizi vurarsan. Biz ora çatana kimi hava işıqlaşar, hər yeri aydın görərsən. Hələlik efirə çıxma. Biz səngərə girən kimi qərargaha xəbər elə, qoy onlar da köməyə gəlsinlər.

Cabir qabaqda, digərləri onun arxasınca İsgəndərin dediyi və getdiyi istiqamətdə yol aldılar.

***

İsgəndər qəbiristanlığın sonuna çatanda hiss elədi ki, bərk yorulub. Hava işıqlaşmaq üzrəydi, yol, riz aydın görünürdü. Mişar daşından qoyulmuş başdaşının üstündə oturdu - bu, lap çoxdanın qəbiri idi, nə şəkli, nə yazısı vardı. Dəsmalını götürüb boynunun, sinəsinin tərini sildi. Qumqumasını çıxarıb bir neçə qurtum su içdi. "Mən indi onlara göstərəcəm. Qoy görsünlər ki, analar necə oğullar doğub, Mübariz bu dünyaya tək gəlməyib!" Əyilə-əyilə yoluna davam etdi. İyirmi-iyirmi beş addım atmışdı ki, bir də dayandı. Geriyə boylandı, öz mövqelərini nəzərdən keçirdi, xüsusən də Dikburuna baxdı, orda heç kim gözü dəymirdi. "Görəsən, başları qarışmayıb? Məni yaddan çıxartmayıblar? Köməyə gələcəklərmi?"

Ermənilərin səngəri görünürdü. Səngərin qabağında torpaq nəm idi, ya təmizlik işləri görüblər, ya da sərhədçilər gələndən sonra səngərlərini dərinləşdiriblər. "Köpəyuşağı, ehtiyatlanırlar, deməli bizi gözləyirlər. Mən indi sizə göstərəm..." Diqqətlə baxdı, heç kim gözü dəymirdi. Dayana bilməzdi, irəliləməliydi, dayansaydı bədəni soyuyurdu, elə özü də...

Avtomatı əlinə aldı, birinci patron lülədəydi, yavaşca qoruyucunu açdı, hələlik tək-tək atan vəziyyətdə qoydu, patrona qənaət etmək lazımdı. Bir az da irəlilədi. Qumbaranı cibindən çıxarıb əlində tutdu. Bıgıqlarını düzəltdi. Yox, hələ atmaq olmazdı, səngərə gedib çatmazdı. Birdən yadına düşdü ki, ərazi-də mina ola bilər. Yerə diqqət yetirdi; heç bir qazıntı-çıxıntı yox idi. "İndiyə qazıntı qalar? Gör necə ildi

burdadırlar. Basdırılmış minaların üstündə çoxdan ot bitib", deyə düşündü və yoluna davam etdi. Bir az da sağa tərəf çəkildi, bu tərəf kəməraliyn qurtaracaşı idi, mina basdırılması istisna hesab olunurdu.

Səngərin lap yaxınına gəldi; on beş, uzağı iyirmi addım qalardı. Ürəyi sürətlə döyünməyə başladı. Bir istədi sürətlə qaçıb səngərə girsin. "Yaxşı, deyək ki, qaçıb girdim səngərə, bəs sonra? Bəlkə elə hamısı bir yerə toplaşib, siqaret çəkirlər..."

"Kaş, bircə erməni görünərdi... Alnını odlayaydım, o birilər köməyə gələrdi, vəziyyəti bilərdim... Heyf! Qayıdıb Cabiri özümle götürmədim. Cabir o biriləri kimi etməzdi. Mütləq mənimlə gələrdi. İndi ikimiz rahatca səngəri tutar, ermənilərin anasın ağladardıq... Nə isə..."

"Ya Allah" deyib qumbaranı çəkdi. Bir neçə addım da qabağa getdi ki, dəqiq olsun. Atmağı ilə üzü-qoylu yerə yığılmağı bir oldu. Qoşa partlayışlar lap qulağının dibində oldu. Nə baş verdiyini anlamadı. Dalınca qarşıdakı səngərdən qışqırıq səsləri ucaldı. Aha, deyəsən, səngərə düşmüşdü. Silahlar gurladı; iki, ya üç yerdən atırdılar. Düz qabağında torpağı göyə sovururdu. "Yəqin Cabirdi, pulemyotla mənə dəs-tək olur..."

İndi hiss elədi ki, nə isə isti bir şey baldırı aşağı axır, dabanında da küt ağrı vardı. Əlini baldırına sürtdü, qan idi. Bu nədir belə? Olmaya Cabirin atdığı güllələrdən biri ona dəyib. Geriyə boylandı, dabanı dağılmışdı, qan axırdı. İndi anladı ki, minaya düşüb. İrəliyə doğru sürünməyə başladı. Beş-altı metri bir-nəfəsə süründü. Əlli-altmış metrlikdən güllə atırdılar. Qarşıdakı səngərdə sakitlikdi, ya heç kim yox idi, ya da olanlar atılan qumbaradan yaralanıb, ölüblər. Kömək gəlməmiş qaçıb səngərə girmək lazımdı.

İsgəndər qolundakı Fərdi Sarğı Paketini açdı, içindəki piromidol iynəsini çıxartdı, tez hazırlayıb baldırına vurdu. Yaxşı ki, hərbi məktəbdə bunu öyrənmişdi. Arxadan addım səsləri eşitdi. Geriyə boylandı əlli-altmış metrlikdən ona tərəf qaçan Cabiri və digər əsgər yoldaşlarını gördü. Ürəkləndi, var gücü ilə qışqırdı:

-Urrrrrrraaaaaa!..... Biz qalib gəldik....

Ayağa qalxdı, axsaya-axsaya qarşıdakı səngərə tərəf irəlilədi. Səngərin bir addımlığında taqəti kəsildi, üzüqoylu təzə qazılmış torpağın üstünə düşdü. Gözlərini yumub-açdı, aşağıdan on-on beş erməni əsgəri onlara tərəf qaçırdı. Avtomatını onlara tuşlayıb işə saldı.

-Ta... ta... taa...

Dəymədi, nişan ala bilmirdi, gözləri qaralır, başı dumanlanırdı. Avtomatın qoruyucusunu dəyişdi.

-Ta... ta... tatatata....

Ermənilər yerə sərilidilər.

-Bax, belə, köpəyuşağı.

-İsgəndər! Gir səngərə... - Cabirin səsi lap yaxınlıqdan gəldi.

Onlar qaçaraq səngərə girdilər, hansısa biri İsgəndəri də çəkib səngərin içinə saldı.

Qarşıdan köməyə gələn ermənilərə qarşı qızğın atışma başladı.

Bu ara Cabir baxdı ki, sol cinahdan onlara güllə atırlar. Bir az diqqət yetirdi, bir əsgər idi, yetmiş-yüz metr məsafədə balaca daşın böyrünə dirsəklənib atırdı. Səngərin qurtaracağından üzəyaşağı isə beş əsgər iki yaralını aparırdılar. Əsgər yoldaşlarından kimsə onlara güllə atdı. Güllə daha birini tutdu, üçü birdən yerə dəyib diyirləndilər.

-Onlara dəyməyin, qoyun yaralılarını aparsınlar. Bu birisini vurun.

Özü İsgəndərin yanına qayıtdı, şalvarının bir qıçı bütöv qan içində idi. Əlini onun alına qoydu, od tutub yanırdı.

-Tez yarasını sarıyın.

-Cabir... anama deyərsiniz... komandır... general... ola...mmadım... şəhid... oldum...

-Yooxxx! - Cabir qışqırdı. - İndi səni aparacağıq həkimə. Sağalacaqsan, qorxma...

-Lazım deyil. Şəhid... olmaq... hamısından üstündür. Anama deyin, məni... bağışlasın... ona... çox əziyyət vermişəm...

Araya sükut çökdü, heç kim bilmirdi neyləsin. Birdən ermənilər tərəfdən atəş səsləri gurladı.

-Bizimkilər gəlir. - Əsgərlərdən kimsə sevincək dilləndi. - Odey kəməraliyn üstü ilə qaça-qaça gəlirlər. Qabaqdakı, deyəsən, qərargah rəisidi.

-İsgəndər, gözlərini aç, qərargah rəisi özü köməyə gəlir.

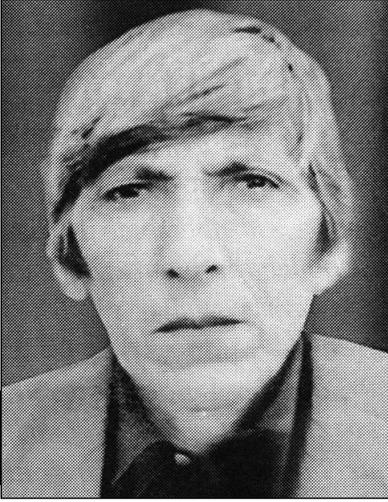
Cabir astadan onu silkələdi. Ayılmadığını görüb avtomatını götürdü. Sakitcə qalxıb səngərin üzünü ermənilər tərəfinə dirsəkləndi. Ermənilərin yeni dəstəsi gəlirdi, onlara tərəf güllə yağdıra-yağdıra gəlirdilər. Əsgər yoldaşlarının gözü Cabirdə idi, o isə səbrlə gözləyirdi. Ermənilər lap yaxınlaşmışdılar.

-Atəş! - Güllə kimi səsləndi.

Cabir tətiyi çəkdi. Darağın sonuncu patronu atılana qədər əlini tətikdən çəkmədi. Ermənilərdən yığılan yığıldı, yığılmayanlar da səndirləyə-səndirləyə hərəsi bir tərəfə qaçıb gizləndi.

-Bax belə... köpəyuşağı... - Cabirin səsi exo verəverə onlara köməyə gələnlərə tərəf gedib kəməralikdə dolaşdı.

20 may 2020, Qazax - Ağstafa

ZEYNALABDİN NOVRUZOĞLU

Naxçıvan Muxtar Respublikası, Şərur rayonu

QURBAN KƏSƏRDİM

(Məmməd Araz)

Sən qələmi götürəndə əlinə,
Mizrab deydi Xan Arazın telinə,
Bir od düşdü Azərbaycan şeirinə,
Yana-yana Məmməd Araz göyərdi.

Bu dünyanın hər üzünü görəndə sən,
Dünya səndən nə istədi, görəsən?
Qayalıqda bitən tənha çiçəksən,
Hər ləçəyin gülüstana deyərdi.

Öyrəndim halını duyub-biləndən,
Gedib o dünyanı görüb gələndən...
Tilsimə düşmüşəm sözün sehrindən,
Dilim açılırdı, əhsən deyərdi...

Məmməd Araz, Araz ağlar, yorulmaz,
Nisgillidir, onun suyu durulmaz.
Araz adlı şair bir də doğulmaz,
Doğulsa, mən ona qurban kəsərdim..!

İÇƏ BELƏSİ...

(Ömər Xəyyama)

Deyirlər ki, Xəyyam şərab içirmiş,
Guya, kef çəkməkmiş onun adəti.
Meylə həmdəm olub gün keçirirmiş,
Cəhənnəmə dəyişirmiş cənnəti.

Dünyanın dərdinə çarə görməyib,
Çarəni bədədə görürmüş Xəyyam.
Çarəsizlik əzabına dözməyib,
"Meynə qanı" üçün ölmüş Xəyyam.

Masanın başında oturub qoca,
Şərab bardağı var onun əlində.
Ağlımı bardağa doldurub qoca,
Süzür içənə də, içməyəndə də.

Kasamı uzatdım, nə də pay aldım,
Qalıb qulağında nəşəli səsi.
Mən şərab içmirəm, bir qurtum dadım,
Şərab içəndə də içə beləsi...

BAŞ ƏYİRƏM SÖZLƏRİNİN HÖKMÜNƏ

*(Məhəmməd Hüseyn Şəhriyarın
əziz xatirəsinə)*

Şəhriyarla görüşməyə can atdım,
Mən bu yolda öz-özümü qocaltdım.
Əvəzində, sözlərindən güc aldım,
Zər-zibalı don geyindim əynimə.

Kəçəmmədim dəmir-tikan səddini,
Aşammadım Xan Arazın bəndini.
Qələmə doladım söz kəməndimi,
Dedim, düşər Ustadımın əlinə.

Arzularım arzu qaldı sinəmdə,
Bülbül uçdu, viran qaldı çəmən də.
Bax üzümə, viranəlik gör məndə,
Demə ki, bunları almır eyninə.

Şair, görməsən də o ustadı sən,
Sözün aynasında görə bilərsən.
Məzarı önündə baş əyməlisən,
Baş əyirəm sözlərinin hökmünə!

ÖZ İMZAMDIR

Hər kəsə əmanət verilir ömür,
Xəyanət etməyə üz gərək ola.
Gah qısa, gah uzun görünür ömür,
Burda təhvil-təslim düz gərək ola.

Harda kəsirlik var - gərək görəsən,
Görməsən, yarısı səninki deyil.
Böləndə insafla gərək böləsən,
Bir ömrün hamısı səninki deyil.

O da su kimidir, axar, qayıtmaz,
Axar gül dibinə, tikan dibinə...
Sısqa sular bağ-bağcanı yarıtmaz,
Torpaq udar, keçər onun cənginə.

Yol yoran atlıdı, cıdır yoludu,
Hər kəs bircə dəfə at çapa bilər.
Bu yol sehirlidi, sirlə doludu,
Gedib son mənzilə çatanlar bilər.

Ömür - sağlığında atdığı imza,
Saxta imza atıb, gedənlər də çox...
İmzalar içində imzam vardısı,
Öz imzamdı, saxtalığı yoxdu, yox..!

CAHILLƏR İÇİNDƏ İŞIQLI ADAM

Qəlbinin işığı axıb üzünə,
Ordan da çilənib ayna gözüne.
İnamı, imamı qatıb sözüne,
Ətrafa nur saçır işıqlı adam,
İşıqpaylayana oxşayır adam.

Bu işıq hardandı səndə, ay qardaş?
Düşür gözümüze, qalırıq çaş-baş.
Götür, get, sən Allah, bizdən uzaqlaş.
"Gecə qara, cücə qara" yaxşıdır,
Bu yerlərdə ala-toran yaxşıdır.

Hər müşkülə sən "düzələ" deyirsən,
Dərdi olanlara gəl-gəl deyirsən.
Xeyirxahsan, özün xeyir görmürsən,
Mələkdən yuxarı qalxan, ay adam.
Axırda tək-tənha qalan, ay adam.

Yersizlər içində sənə yer yoxdu,
Deyirlər, nə olsun işığı çoxdu..?
İşığı neynirik, qarmımız toxdu.
Oxa baxıb əyri kaman düzəlməz,
Yarasalar heç vaxt işığı sevməz.

Əgər sən olsaydın kölgəli adam,
Kölgəndə olardı nə qədər adam.
Adam var, adam var, adam var, adam...
Kölgə sevənlərə işıq nə lazım?
"Çörəyi ver çörəkçiyə" ay zalım!

Ruhun, canın işığa qərq olsa da,
Məşəl olub gecə-gündüz yansa da.
Yolumuza hər gün işıq salsa da,
Bu işıqdan qara qəlblər ağarmaz,
Cahillik bir xəstəlikdir, sağalmaz.

GİROV GEDİR

Qəhrəman da insandı,
İnsan da qəhrəmandı,
Atalar demiş, bunun
İncə bir fərqi vardı:

Qəhrəman olmaq üçün
An da kifayət edir.
İnsan olmaq üçünsə,
Bir ömür girov gedir...

ŞƏHİDLƏRİN BAŞ DAŞINA

"Azadlıq", "müstəqillik",
Hamımızın dilində...
Yaxamız düşmən əlində,
Əqrəblərin quyruqları belində.
Şimaldan Cənuba,
Qərbdən Şərquə,
Başlayıblar hər bə...
İçində sapsarısı,
Qapqarası,
Ağ alası...
Hər cürəsi
Zəhri-cəhənnəm kürəsi.
Xatası qorxuludu,
Pis olan bir də odu,
Qarşı tərəf yuxuludu.
Ayılan varsa əgər,
Qurbağanın qurqurudu,
Ayının yumruğudu.
Ensə, enir öz başına,
Ya dəyir qardaşına...
Gəl yazaq
Şəhidlərin başdaşına:
"Kim ki, Vətəni sevdi,
Əcəl aldı apardı.
"Vətən, vətən" deyənlər
Rütbə aldı, ad aldı..."

DOSTUM VƏ BİR DƏ HƏYAT...

Dost dedim, dost deyilmiş,
Yalanmış, nə deyirmiş?
Taxta qılinc əyninə,
Zirehdən don geyibmiş...

Sözündə hiylə varmış,
Gözündə hiylə varmış.
Dostumun mayasına,
Hiyləgərlik qarışmış.
Dost, dost dedi, aldatdı,
İnamımı oynatdı.
Dedim, dostum bu nədi?
Dedi, adi həyatdı.
Dedim, budursa həyat,
Apar onu çöpə at!
Gözümdən düşdü o an,
Dostum və bir də həyat!..

SÖZ

Söz gərək tər gül ola,
Bəzənə, zər gül ola,
Elə dəstə bağlana,
İçində hər gül ola.
Söz düşsə söz üstünə,
Qoyarlar göz üstünə.
Söz var, dağa qaldırar,
Söz də var ki, tərsinə.
Əsil söz - çaxmaq daşı,
Yanar, yandırar daşı.
Söz var, məhək daşdı,
Söz də var ki, baş daşı!..

TOXUNMAYIN MƏRDLƏRƏ

Toxunmayın mərdlərə,
Dərmandılar dərdlərə,
Qoyun gültək səpilsin -
Şəhərlərə, kəndlərə,
Toxunmayın mərdlərə!
Gül çox olsa, yaz olar,
Gecələr bəyaz olar.
Namərdin biri çoxdur -
Mərdin mini az olar,
Toxunmayın mərdlərə!
Toxunmayın mərdlərə,
Bəşəri sərhədlərə.
Onlar sərhəd simləri,
Sipərdilər Vətənə,
Toxunmayın mərdələrə!
Toxunmayın mərdələrə!

BU NECƏ MEŞƏDİ?..

Bu necə meşədi -
Hər yanı tülkü.
Tülküyə kim verib,
Bu boyda mülkü..?
Şirin nərəsini
kim batırıbdı?
Ayını axşamdan
kim yatırıldı?
Pələngə kim verib
belə bir təlim?
Görəndə "müəllim"
quyruq bulayır.
Qurd hinə giribdi,
ordən ulayır.
Hamı tülküləşib,
Bu nə qaydadı..?
Guya siyasətdi,
belə faydadı.
Tülkü siyasəti
tülkü boydadı.
Tülkünün üzünə,
gözünə lənət..!
Belə siyasətin
özünə lənət!!!

KÖRPƏ SƏHƏR

Gecənin qara saçında,
Ulduzlar tel sancağı,
Ağ yol - şümşad barmağı,
Dan ulduzu taxılıb,
Qiymətli üzük kimi.
Şölə çəkib o yanır,
Ocaqdakı köz kimi.
Ay da boyunbağısı,
Ətrafa işıq saçır,
Daş-qaşın parıltısı.
Xəfif külək titrədir,
Bəmbəyaz örpəyini.
İstəyir ki, çıxartsın,
Əynindən köynəyini.
Gecə yaman bəzənib,
Yaman bəzənib gecə.
Ağ şəfəqlər süzülür,
O yuyunur gizlicə.
Baxıram bu būsata,
Baxıram göy üzünə.
Günəş qızılquş kimi,
Girir onun köksünə...
Köksü qana boyanıb,
Gecənin başı üstə,
Körpə səhər dayanıb!

DİNCƏLƏRDİM...

Qocalıq, niyə gəlmisən?
Cavanlıqdan bac almağa?
Pusqu qurub, yol kəsmisən,
Gəldin məni qorxutmağa?
Əsanı çək, taqqıldatma,
Zorla vermə əllərimə.
Sümüyümü şaqıldatma,
Ehtiyac yox köməyinə.
Nə dizimdən tərperi al,
Nə gözümdən işığı.
Bacarırsan dərd-səri al,
Ay gözümün işığı!
Gəlmisən, əcəb gəlmisən,
Gəlməsydin, mən gələrdim.
Ölümə səbəb gəlmisən,
Ölsəm, elə dincələrdim...

BAXTINA BAX

Bizə düşmən olana bax,
Bizdən torpaq alana bax.
Balaca boyuna baxma,
Sən oynanan oyuna bax.
Əsl düşmən gözə dəyməz,
Siyasət var - sözə gəlməz.
Əsillər üz-üzə gəlməz,
Əsilsizin zatına bax.
Qara keşiş babasıdı,
Şeytan deyil, balasıdı,
Maşaların maşasıdı,
Qoca türkün baxtına bax...

ƏSRİN GƏDALARINA

Əllərimdən öpərdi,
Bu gədalər dayısı.
İndi ayaqlarımı,
Tapdalayır hamısı
Dünən uşaq olublar,
Yoxsa, bu gün - bilmirlər.
Mənim qocaldığımı,
Amma yaxşı bilirlər.
Qocaman aslan hara,
Soysuz gədalər hara?
Di gəl, qoşulammıram,
Əsrin gədalərinə...

ÇAĞDAŞ ƏDƏBİYYATIN "DİVAN" MÜJDƏSİ

"Divan"çılıq tarixində Hafiz Əlimərdanlı yeri

Ədəbiyyatda "Divan"çılıq əsr-lərlə ölçülən tarixi bir dövrü əhatə edir. "Divan" yaratmağa hər şairin hünəri çatmaz. Yazılı poeziya tariximizdən bu günə kimi həmişə belə olub. Odur ki, Hafiz Əlimərdan-lının "Divan" yaratmasını alqışla-yır, çağdaş ədəbiyyatımızda uğurlu addım olaraq təqdirəlayiq hal hesab edirik.

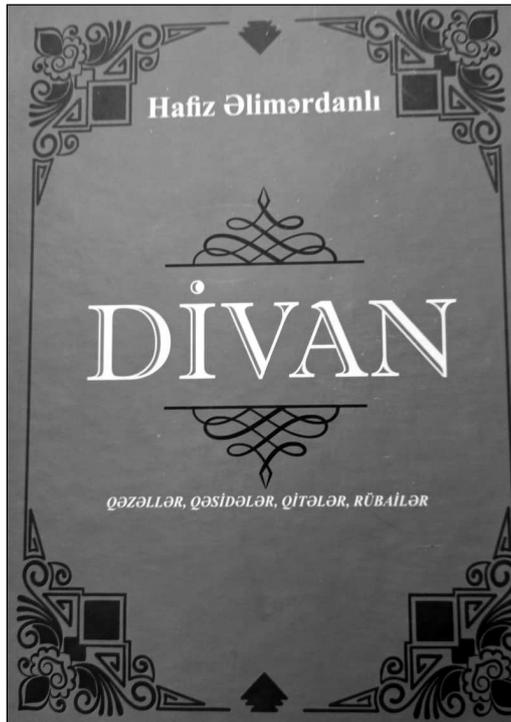
Əlbəttə ki, nəzmin ağır sahəsi hesab olunan qəzəl, qəsidə yaratmaq asan başa gəlmir. Bu hissi ruhən yaşamayan şairlər heç vaxt qəzəl yaradıcılığına, əruza müraciət edə bilməzlər.

Ömrünün müdrik çağında gənc-lik coşqusu ilə yazıb-yaradan Hafiz Əlimərdanlı dalbadal uğurlara imza atmaqdadır. Onun son uğuru kimi "Divan" çap etdirməsini, xüsusilə, qeyd etmək istərdik. Xatırladaq ki, Azərbaycan ədəbiyyatında son "Divan" tarixçi-şair Şahin Fazilə məxsusdur.

Hafiz Əlimərdanlının "Divan"ı çağdaşAzərbaycan ədəbiyyatında bir ilkdir. Odur ki, bu ədəbi hadisəni həm də ədəbiyyatın uğuru kimi qiymətləndirmək lazımdır. Ümidvarıq ki, Hafiz Əlimərdanlının açdığı yeni çıxışla bundan sonra qəzəl janrına üz tutan şairlər onun ardınca mətin addımlarla irəliləyə bilirlər.

Hafiz Əlimərdanlı ilk imza ataraq qəzəlçilik tarixində nadir hal sayılan ana dilinin incəliklərindən böyük məhərrətlə istifadə etmiş, bu janrın dərin qatlarına enməyə müvəffəq olmuşdur. Belə ki, bu günədək yaradılan əksər qəzəllərdə dilimizə uyğun olmayan ərəb, fars sözlərindən bol-bol istifadə edilmişdir. Qəzəlin məzmununa uyğun olaraq ərəb və fars ibarəli sözlərlə janrın ağırlığı tarazlanmış, onun ahəngi nizam salınmışdır.

Hafiz Əlimərdanlının qəzəl və qəsidələri ilk baxışda sadə təsir bağışlasa belə, məzmunca kifayət qədər mükəmməl yüklüdür, mənalıdır. Üstünlük bir də ondadır ki, əsl xalq dilində yazılmışdır, el deyimləri ilə zəngindir, asan oxunur. Bu qəzəllər çox axıcıdır, janrın bəhrlərinin əksəriyyətini əhatə edir, yadda qalandır və qavranılması da rahatdır. Divanda verilmiş qəzəl, qəsidə və rübailərin mövzu dairəsi çox genişdir: onlarda vətən eşqi, ana dilinə dərin sevgi, doğma torpağa

bağlılıq, insani məhərrət duyğuları əsas leytmativlərdir. Bu zəmindən yanaşsaq təqdirəlayiq haldır və alqışlanmalıdır. Ədəbiyyatşünasların və tənqidçilərin diqqətini cəlb etməli, diqqətlə öyrənilməli və ədəbiyyatda yeni hadisə olaraq təhlillər aparılmalı, dəyərləndirilməlidir.

Yeri gəlmişkən, onu da qeyd etmək lazımdır ki, Hafiz Əlimərdanlı kimyaçı-alimdir. Uzun illər elm ilə məşğul olmuş, öz sahəsinin ən yüksək pillələrində qərar tutaraq böyük uğurlara imza atmışdır. Lap gəncliyindən qəlbində hakim kəsilmiş poeziyaya bağlılıq onu bir an rahat buraxmamışdır. Ara-sıra qəlbində cövlan edən ədəbi duyğularını ağ vərəqlər üzərində misralara düzsə də, bununla mütəmadi məşğul ola bilməmişdir. Amma ömrünün müd-

rik çağında qəlbində püskürən poeziya vulkanının qarşısını ala bilməmişdir. Bunun nəticəsidir ki, şairin bir-birindən maraqlı şeirləri, poemaları ədəbi dərgilərin səhifələrini bəzəyir. Təsadüfi deyil ki, İbn Sina, Nəsirəddin Tusi, Bəhmənyar kimi alimlər də ədəbiyyatda ən gözəl nümunələr yarada bilmişlər. Bu qəbildən yanaşsaq Hafiz Əlimərdanlının yaratdığı nümunələrin də doğru-dürüst qiymətləndiriləcəyini əminliklə qeyd edə bilərik.

"Divan" nəfis tərtibatla akademik Nizami Cəfərovun redaktorluğu ilə "Elm və Təhsil" nəşriyyat-poliqrafiya müəssisəsində çap olunmuşdur. 450 səhifəlik kitaba şairin əsasən son illərdə qələmə aldığı qəzəl və qəsidələri, qitələri, rübailəri, dübeytiləri, müxəmməsləri və digər növ şeirləri daxil edilmişdir. "Divan"ın nizamına uyğun olaraq qəzəllər əlifba sırası ilə düzülmüşdür. Hafiz Əlimərdanlı yaradıcılığının geniş panoramasını sərgiləyən üstün cəhətlərdən biri də məhz ondan ibarətdir ki, şair əlifbada olan hərflərə uyğun başlanğıc götürən sözlərlə qəzəl və qəsidələr yaratmaq kimi çətin bir işin öhdəsindən layiqincə gələ bilməmişdir.

ƏLİ BƏY AZƏRİ
Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü,
Prezident təqaüdçüsü

NİZAMİ CƏFƏROV

*akademik, filologiya elmləri doktoru, professor,
Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü*

HAFİZ ƏLİMƏRDANLININ "DİVAN" I HAQQINDA

Masamın üzərində bir əlyazması var. Qəzəllər, rübailər və klassik poeziya səpkisində, yazılmış digər şeir nümunələri toplanmış bu "Divan" külliyyatının müəllifi orta əsrlər şairi yox, bizim müasirimiz, həm də maraqlıdır ki, tanınmış kimyaçı-alim, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının müxbir-üzvü, professor, əməkdar elm xadimi Hafiz Əlimərdanovdur. Mən artıq müəllifin çapdan çıxmış altı şeirlər toplusundan üçünün redaktoru olduğuma görə alim-şairin yaratdığı gözəl sənət nümunələri ilə yaxından tanışam və cəsarətlə deyə bilərəm ki, Hafiz müəllim görkəmli alim olmasaydı, bütün enerjisini poeziyaya versəydi, heç şübhəsiz, müasir dövrümüzün məşhur şairlərindən olardı.

Əlimərdanlı soyadı ilə yazıb yaradan alim-şairin şeirlərindən söhbət açmazdan əvvəl mən klassik Azərbaycan ədəbiyyatına, xüsusən, qəzəl yaradıcılığı tarixinə qısa bir səyahət etmək istərdim. Güman edirəm ki, bu müqayisə nəticəsində şairin qəzəl ədəbiyyatı tarixində tutduğu mövqeni aydınlaşdırmaq mümkün olacaqdır.

Divan ədəbiyyatımızın təşəkkül tapmasında, formalaşmasında və bu günümüzə qədər gəlib çatmasında bir çox tədqiqatçıların fikrincə hələ

XI əsrdə yaşayıb yaratmış Qətran Təbrizinin böyük əməyi olmuşdur. Şairin əsərləri tarixin ağır sınaqlarından çıxaraq zamanəmizə qədər gəlib çatmışdır. Yazılan qəzəl və qəsidələrin yüksək poetik-fəlsəfi məziyyəti, məzmun-tematika genişliyi əvvəllər də bu istiqamətdə digər şairlər tərəfindən bir çox incilərin yaradıldığını fərz etməyə imkan verir. Təəssüf ki, bu şairlər haqqında bizə məlumat, demək olar ki, gəlib çatmamışdır.

Bu sahədə aparılan araşdırmalar qəzəl janrının ərəb ədəbiyyatında qəsidələrin əsasında yaradıldığını güman etməyə imkan verir. Belə ki, VII-VIII əsrlərdə yazıb yaratmış Ömər İbn Əbu Rəbiə ədəbiyyatda ilk qəzəlxan şair sayılır. Başqa bir mülahizəyə görə, qəzəlin qəsidə əsasında yaradılmasında dəri-fars dilində yazıb-yaratmış şairlərin də böyük əməyi olmuşdur. IX-X əsrlərdə yaşamış Rudəkinin (Əbu Əbdullah Cəfər İbn Məhəmməd Rudəki Səmərqəndi) və Firdovsinin möhtəşəm divanları bizə gəlib çatmışdır.

Bu dövrlərdə yazılan qəzəllər, əsasən, eşq, məhəbbət, gözəlliyyənin tərənnümünə, müxtəlif tarixi şəxsiyyətlərin mədhinə həsr edilsə də, sonrakı mərhələlərdə bu janrda həyatın romantik təsviri, dövrün fəlsəfi-ictimai motivləri öz əksini tapmışdır.

Bir çox tədqiqatçılar tərəfindən Azərbaycan

dilində ilk qəzəllərin Qətran Təbrizi tərəfindən yazıldığı güman edilir. Bu barədə Nasir Xosrov Ələvinin "Şərəfnamə" əsərində qeyd olunsa da, onlar bizim dövrə qədər gəlib çatmamışdır. Qətran Təbrizi, əsasən, qəsidə ustası kimi daha çox tanınmış, şeirlərinin əksəriyyətinin dövrünün tələbatına əsasən fars-dəri dilində yazmışdır. Onun yaradıcılığı nəinki yüksək poetik xarakter daşıyır, həm də yaşadığı dövrün bir sıra mühüm hadisələrini, keçmişin bir çox qaranlıq səhifələrini öyrənməyə kömək edir. Məsələn, bəzi yalançı və qərəzli tarixçilərin Azərbaycan adının orta əsrlərə qədər çəkilmədiyinə və xalqımızın türkdilli ədəbiyyatının fars dilinin kölgəsində qaldığına, dahi Nizami Gəncəvinin yalnız fars dilində yazdığına və bu kimi əsassız iddialarına real cavab olaraq Qətran Təbrizinin təxminən min il bundan əvvəl Əbu Mənsur Vəhsudanı mədh etdiyi qəsidəsinin təkcə bir beytini xatırlatmaq kifayətdir:

*Ölkən Azərbaycandır, əmrin Türkünə və Çindədir,
Yerin Təbrizdədir, cəlalın Əmman və Ədəndədir.
Şair Şah Əbül Xəlil Cəfəri mədh etdiyi qəsidədə
Azərbaycan ifadəsinə yenidən müraciət etmişdir.
Vacib olsa idi, mən sənə dünyə Şahı deyərdim,
Səni təkcə Azərbaycan şahı adlandırmaq eyibdir.*

Tariximizin qaranlıq səhifələrinin açılmasında, şəhər və vilayətlərimizin qədim tarixə malik olub əsrlərlə doğma Azərbaycan torpağı kimi tanınmasında Qətran Təbrizinin əsərlərinin misilsiz əhəmiyyəti vardır. Qətran Təbrizidən başlanan "Divan" ədəbiyyatımızı davam etdirən görkəmli Azərbaycan şairləri Xətib Təbrizi, Əbüləla Gəncəvi, Əfzələddin Xaqani Şirvani, Fələki Şirvani, Nizami Gəncəvi, İzəddin Həsənoğlu, Qazi Bühranəddin, İmadəddin Nəsimi, Cahən Şah Həqiqi, Həbib, Nemətullah Kişvəri, Şah İsmayıl Xətai, Məhəmməd Füzuli, Saib Təbrizi, Qövsü Təbrizi, Seyid Əzim Şirvani və digər tanınmış şairlərimiz yüksək sənət nümunələri yaratmış, öz zəmanələrində böyük şöhrət qazanmışlar. Onların yaratdığı divanlar məşhur xəttatlar tərəfindən üzü köçürülə-köçürülə yayılmış, lakin heç də hamısı bizə gəlib çatmamışdır.

Qeyd etmək lazımdır ki, İzəddin Həsənoğluya qədər bizə gəlib çatan divanlar dövrün tarixi zərurəti ilə əlaqədar olaraq fars dilində yazılmışdır. Azərbaycan dilində ilk qəzəllər XIII əsrdə Həsə-

noğlu tərəfindən yaradılmışdır. Təzkirəçi Dövlətşah Səmərqəndi öz əsərlərində şairin fars və türkcə (azərbaycan dilində) divanın olduğunu qeyd etmişdir. Lakin bu divandan Azərbaycan dilində üç, fars dilində isə bir qəzəl bizə çatmışdır.

Divan ədəbiyyatında azərbaycancalaşma sonrakı dövrlərdə Qazi Bühranəddin, Nəsimi, Cahənşah Həqiqi, Həbib, Kişvəri, Şah İsmayıl Xətai və dahi Məhəmməd Füzulinin simasında yüksək poetik bir səviyyəyə çatdırılmışdır. Burada Füzulinin məşhur qitəsini yadımıza salmaq istərdim:

*Ol səbəbdən farsı ləfzilə çoxdur nəzm kim,
Nəzmi-nazik türk ləfzilə ikən düşvar olur.*

*Ləhcəyi-türki qəbuli-nəzmi-tərkib etməyib,
Əksərən əlfazi namərbutü nahəmvar olur.*

*Məndə tövfiq olsa bu düşvari asan eylərəm,
Növbəhar olğac tikəndən bərgi-gül izhar olur.*

Təbii ki, o dövrün tarixi zərurəti ilə əlaqədar hətta türk dilində yazılmış qəzəl və qəsidələrdə ərəb və fars ifadələri, tərkibləri uzun müddət işlənmişdir. Hətta XX əsr Füzuli məktəbinin görkəmli davamçısı sayılan böyük söz ustası Vahidin yaradıcılığında da ərəb-fars mənşəli söz birləşmələrindən istifadə ənənəsinə meyl aşkar hiss olunur.

Azərbaycan dilinin qəzəl dilinə çevrilməsində İmadəddin Nəsimi, Nemətullah Kişvəri və Şah İsmayıl Xətai yaradıcılığının böyük təsiri olmuşdur. Məsələn, Nəsiminin lirikasının Azərbaycan dilində necə yüksək bir səviyyədə olduğu aşağıdakı qəzəldə aydın görünür.

*Mərhəbə, xoş gəldin ey dildar, xoş gördük səni!
Xoşmusan, ey bərgüzidə yar, xoş gördük səni.*

*Doğrusu müştəq idik cana, sənə didarına,
Ey gözü nərgiz, üzü gülzar, xoş gördük səni.*

*Getməyə çün mah buldun, gəlməyə çün afitab,
Haliyə, ey gövkəbi-səyyar, xoş gördük səni.*

*Müddəilər tən ururlar firqətindən canıma,
Bir dəxi, bər kəriyi-əfşar, xoş gördük səni.*

*Dərdimənd olmuş idi miskin Nəsimi sənəsinin,
Ey vüsalın dərdimə timar, xoş gördük səni.*

Nəsimi yaradıcılığının bədii məziyyətləri ilə yanaşı, onun tarixi əhəmiyyəti Azərbaycan dilinin Yaxın Şərqdə qəzəl yaradıcılığına ərəb və fars

dilləri ilə bərabər ədəbi dilə çevrilməsinə səbəb olmuşdur.

Azərbaycan dilinə üstünlük xüsusilə Xətai yaradıcılığında öz əksini daha bariz şəkildə göstərmişdir:

*Qızılgül, bağı-bustanım nə dersən?
Fəda olsun sana canım, nə dersən?*

*Qərarü səbrü-aranum tükəndi,
Kəsildi külli-fərmanım, nə dersən?*

*Əridi iligim, qaldı sümügüm,
Bu təni tərək edər canım nə dersən?*

*Sənin məqsudin oldur ki, mən ölüm,
Halal olsun sana qanım, nə dersən?*

*Əgər yatsam min il torpaq içində,
Dürüstdür əhdü-peymanım, nə dersən?
Xətai çün səni can ilə seydi,
Sevən ölsünmü, sultanım, nə dersən?*

Xətai divan ədəbiyyatında Azərbaycan dilinin tətbiq arealını genişləndirməklə, ona şüxluq, romantik əhval-ruhiyyə, həyatı bağlılıq gətirməyə müvəffəq olmuşdur.

Bu qəzəllərdə ərəb-fars ifadələri, tərkibləri kəskin surətdə azaldı, əksinə, Azərbaycan dili hökmran mövqə tutdu. Düzdür, fəlsəfi nöqtəy-nəzərdən Nəsimi səviyyəsinə çatmasa da Azərbaycan dilli leksikonu qəzəlin inkişafında böyük rol oynadı.

Azərbaycandilli klassik poetik təfəkkürün təkamülündə Həbib və Kişvəri yaradıcılığının rolu da danılmazdır. Bu şairlər sanki Nəsimi və Füzuli arasında bir keçid mərhələsini təmin etmişlər. Məsələn, Kişvəri yaradıcılığının Füzuliyə nə qədər yaxın olduğunu XV əsr şairinin aşağıdakı qəzəlindən görmək olar:

*Xəttini səbzə oxurlar, yüzünü yasəmən derlər,
Kətan könlək ki, geymişən, anı bərgi-səmən derlər.*

*Yüzün üzrə qara xallar pərişan zülfün altında,
Sanasan aşiyan qalmış od üstündə səməndlər.*

*Açubdur xəncərin köksümdə həzyan derlər istərmən,
Ki, sınımış oxlarından tutubanə asəmən derlər.*

*Qəmindən Kişvərinin könli bir dəryaya pürxundur,
İki çeşmi-dürəşanidir ol dəryaya bən derlər.*

Kişvəri qəzəllərində Azərbaycan dili öz hormonik deyiminə yaxınlaşmış, klassik poetik təfəkkürün milli ahənglə səslənməsinə və formalaşmasına dövrün imkanları daxilində çox güclü bir təkan almışdır. Məhz Həbib və Kişvəri yaradıcılığından sonra Azərbaycan qəzəli Məhəmməd Füzuli simasında özünün ən uca zirvəsinə qədəm qoymuşdur. Belə ki, Füzulinin qəzəlləri sayəsində divan ədəbiyyatımız elə bir zirvəyə çatdı ki, o, bütün Şərq ədəbiyyatında bir ölçü vahidi kimi dəyərləndirildi. Dahi şairin dövrün estetik maraqları səviyyəsindən qəzəl haqqında dediyi və nəinki o zaman üçün, hətta müasir dövrdə də aktual səslənən fikri onun dühasının mütləq inikası kimi qəbul edilə bilər:

*Qəzəldir səfabəxşi-əhli-nəzər,
Qəzəldir güli-büstani-hünər.
Qəzəli-ğəzəl seydi asan deyil,
Qəzəl münkiri-əhli-irfan deyil.
Qəzəl bildirir şairin qüdrətin,
Qəzəl artırır nazimin şöhrətin.
Könül, gərçi aşarə çox rəsm var,
Qəzəl rəsmi et cümlədən ixtiyar.
Ki, hər məhfili ziyətidir qəzəl,
Xirədməndlər sənətidir qəzəl.
Qəzəl de ki, məşhuri-dövrən ola,
Oxumaq da, yazmaq da asan ola.*

Füzuli dühasının ucalığı XVII-XX əsrlərdə bir çox şairlərin ondan bəhrələnməsinə və gözəl sənət nümunələri yaratmasına səbəb oldu.

Saib Təbrizi və Qövsü Təbrizi XVII əsrdə, Molla Pənah Vaqif və Vidadi XVIII əsrdə, Abbasqulu ağa Bakıxanov Qüdsi, Mirzə Səfi Vazeh, Qasım bəy Zakir, Seyid Əzim Şirvani, Xurşudbanu Natəvan XIX əsrdə, Füzuli ənənələrini davam etdirərək qəzəl ədəbiyyatını inkişaf etdirmiş və ona yeni çalarlar verməyə müvəffəq olmuşlar. Qeyd etmək lazımdır ki, sonuncu klassik divan külliyyəti Seyid Əzim Şirvani tərəfindən ərsəyə gətirilmişdir. Seyid Əzim yaradıcılığı Füzuli ənənələrini özündə ehtiva etməklə bərabər ona yeni istiqamət, yeni keyfiyyətlər vermiş, qəzəlin dilini xeyli sadələşdirərək, ona həyatı detallar, real hisslər daxil etmişdir:

*Can tazələnir ləli-dürəşənini görcək,
Dil xürrəm olur sərvi-xuramanını görcək.*

*Dağlarə çıxıb saldı başın sünbül aşağı,
Ol lalərixün zülfi-pərişanını görcək.*

*Yəqub neçin ölmədi, bilməm fərəhindən,
Can nəqdi olan Yusifi-Kənanını görcək?*

*Bu xaki-siyəhdən başımız çərxə ucaldı,
Ol mahirixün gündə bir ehsanını görcək.*

*Seyyid, elə bildim ki, bəqa suyunu içdim,
Ol səbz-xətin qəlbimə fərmanını görcək.*

Qəzəl yaradıcılığında müasir dilimizə uyğun islahat XX əsrin əvvəllərində Mirzə Əlləkbər Səbir və Əliağa Vahid tərəfindən aparıldı. Belə ki, Vahid qəzəllərində həyatilik, sadəlik, Azərbaycan dilinin bütün incəliklərindən necə məharətlə istifadə edildiyi nəzərə çarpır. Onun yaradıcılığında həyatli məhəbbət, eşq əsas motiv olsa da ictimai məzmun daşıyan, müasir dövrün tələbatına cavab verən qəzəllərə də təsadüf edirik:

*Vardır indi, gözəl, başqa məlahət Bakıda,
Gəl edək şövq ilə hər yanı səyahət Bakıda.*

*Gələcək nəslə bu tarixi-şərəfətdir ki,
Görürük özgə səfa, özgə lətafət Bakıda.*

*Vahidəm, mən də bu yurdun, bu elin şairiyəm,
Artırır zövqümü, artdıqca tərəvət Bakıda.*

Şairin başqa bir qəzəlində müasir dövrümüzün əsas qayələrindən olan sülh motivi, vətən obrazı öz əksini tapmışdır.

*Ey gül, mənə sən istəsən, ömrüm hədərlə olmaz!
Sülh olmasa, övladi-vətən bəxtəvər olmaz!*

*Azadəliyi, sülhü sevirilər bizim ellər,
Bir yerdə ki, sülh olsa, o yerdə zərər olmaz!*

*Odlar vətənin nazlı gözəllər bürüyübdür,
Ellərdə məsəl var ki, gözəlsiz şəhər olmaz!*

Artıq XX əsrin ortalarında öz sadəliyi, xəlqiliyi ilə fərqlənən, Füzuli ənənələrini müasir dövrün tələbatına uyğun şəkildə inkişafına imkan verən yeni bir məktəbin, Əliağa Vahid məktəbinin yaranmasının şahidi oluruq.

Lakin qeyd etmək lazımdır ki, Vahid yaradıcılığında da ərəb-fars mənşəli söz birləşmələrinə, arxaik ifadələrdən istifadə etmək ənənəsinə meyli vardır və bəzi qəzəllərində bu aşkar görünür.

Qəzəl ədəbiyyatına ilk növbədə ictimai məzmun gətirən Süleyman Rüstəm, habelə Mirmehdi Seyidzadə, Bəxtiyar Vahabzadə, Hacı Ələmdar Mahir və Vahid ədəbi məktəbinin bir çox davamçılarının yaradıcılığında bu simbiolardan tam azad, səlis, müasir Azərbaycan dilinin tələblərinə cavab verən yüksək poetik ruhda yazılmış sənət nümunələrinə təsadüf edirik. Bu cəhətdən Süleyman Rüstəmin:

*Gəlməsin yad, bu gözəl gülşənə canan gəlsin,
Can deyək, can eşidək, can evinə can gəlsin.*

*Yurdumun, millətimin ağ gününü görməyən,
Başqa bir söz demirəm, gözlərinə qan gəlsin.*

*Hər bahar fəsl, bahar şairi bülbüllərimiz,
Bu vətən torpağının hüsnünə heyran gəlsin,*

*Şairəm, incə, gözəl mahnıların ovçusuyam,
Mən vüsəl bağçasına qoymaram hicran gəlsin.*

*Musiqi məclisi əlbəttə, qəzəlsiz olmaz,
Çağırın məclisə hörmətlə Süleyman gəlsin.
və ya Səməd Vurğunun:*

*Hər bağın, hər bağçanın bir bülbülü-şeydası var,
Hər duyan qəlbin əzizim, gizli bir sevdası var.*

*Ruhu oxşar, qəlbi oxşar incə bir canan səsi,
Gah gülər, gah ağlayar, hər dəmdə bir mənası var.*

*Can alan hər nəğmənin mənası yalnız eşqdır,
Göz görüb əl çatmayan ulduzlu bir dünyası var.*

*Dərdi hicran günlərilə ömrü odlardan keçər,
Hər könül bir karvandır ki, bir susuz səhrası var.*

*Böylə bir söz var ki, Vurğun indi bir Məcnun olub,
Şerü-sənət adlanan nazəndə bir Leylası var. -
məşhur qəzəlləri dediklərimizi təsdiq edə bilər.*

XX əsrin sonu və yaşadığımız əsrdə qəzəl ədəbiyyatına meylin artdığının şahidi oluruq. Hətta bəzi şairlərin "Divan" tərtib etməsi təqdirə la-

yiqdir. Məsələn, Şahin Fazilin "Divan"larını burda misal göstərə bilərik.

Təəssüflə qeyd etmək lazımdır ki, bəzi hallarda müasir şairlərin yazdığı qezəllərdə süjet tamlığı, struktur formaları gözlənilmir, klassik qezəllər üçün xarakterik olan məcazılığa təsadüf etmirik.

Divan yaradıcılığında yeni deyim tərzini, ifadə genişliyini, həyati, fəlsəfi baxışların sadə ana dilimizdə təmizliyini qoruyub saxlayan, yaddaşımıza hopduran, müasir qezəldə realizmin inkişafına böyük təkan verən Hafiz Əlimərdanlının bu kitabı XXI əsrin divansevənlərinə ən gözəl töhfəsidir desək, yanılmazıq. Şairin İmadəddin Nəsimi qezəlindən güc alaraq, onun fəlsəfəsinə sadıq qalaraq yazdığı aşağıdakı qezəlinə nəzər salaq:

*Səni gördüm eşqinlə mən eşqi cəlal içindəyəm,
Sən ki getdin, könül susmaz, indi xəyal içindəyəm.*

*Qəlbim səndən sual edər, nədən məndən kənar gəzdin,
Sual dolu bu həyatda cümlə sual içindəyəm.*

*Çox dastanlar eşitmişəm, söyləmişəm hər görəndə,
Hər dastanda bir misal var, mən də misal içindəyəm.*

*Fərağında çox dayandım, dedin hələ vaxtı deyil,
Tək gecəni gözləyəyəm, mahi hilal içindəyəm.*

*Ey dilbərə xəbərin var, zaman bizi heç gözləmir,
Camal gedir, kamal qalır, hələ kamal içindəyəm.*

*Diyar-diyar çox axtardım, soraq verdim bu aləmə,
Səsim sənə çatan kimi, dedin mahal içindəyəm.*

*Dostlar deyər Hafiz bəsdir, giley etdin o yardan sən,
Ərz elədim, tələsməyin, artıq vüsəl içindəyəm.*

Hafiz Əlimərdanlının qələmə aldığı qezəllər və rübailər ana dilimizin gözəlliyindən, kamilliyindən türkü ləhcəmizin nə qədər işlək, qıvrıq, şeir dili olmağından xəbər verir. Hərtərəfli yaradıcılıq kamilliliklə bir yerdə həyat sevinci, yaşam simvoludur. Onun təqdimində "nəzmi-nazik türk ləfzi ilə düşvar deyil". Həyatda, təbiətdə və cəmiyyətdə baş verən hadisələrin təfərrüatını və səbəblərini dərk etmək, hər bir yazardan fərqli interpretasiyada ədəbiyyata gətirmək böyük məhərrətdir. Əgər böyük yaradan insanı göylərə yüksəltmək üçün onda kamilliyin bütün meyarlarını

cəmləşdirmişdirsə, ədəbiyyat onun zövqünü və idrakını da cəm edib, başqa bir kainata qaldırır. Hafiz Əlimərdanlının qezəl yaradıcılığı öz mövzu genişliyi ilə diqqəti cəlb edir. Təkcə onun "Azərbaycan əsgəri" qezəlinə diqqət yetirək.

*Yetdi zaman, əmr verdi dövlətimin rəhbəri,
Qarabağı azad eylə, Azərbaycan əsgəri.*

*Al əlinə silahını, vətən səni səsləyir,
Bu torpaq da gəlmiş dilə, Azərbaycan əsgəri.*

*İnildəyir tapdaq altda, vicdan dözə bilməz daha,
Çatmış artıq otuz ilə Azərbaycan əsgəri.*

*Yadına sal babaları, Cavanşiri, Koroğlunu,
Qoyma düşmən qalxsın zilə, Azərbaycan əsgəri.*

*Anan sənə oğul demiş, halal etmiş südünü,
Vur düşməni bundan belə, Azərbaycan əsgəri.*

*Alqış deyər Vətən sənə, azad etsən bu torpağı,
Adın gəzər eldən elə, Azərbaycan əsgəri.*

*Ağ saçların deyir Hafiz, gələr bir gün inşaallah,
Sevindirər xoş xəbərlə, Azərbaycan əsgəri.*

Şairin bu ruhda yazdığı onlarla qezəllərində qəlbi vətən eşqi ilə döyünən insanın ürək çırpıntılarının poetik dildə necə möhtəşəm səsləndiyini müşahidə edirik. Sanki bu qezəllər Vətənin azadlığı uğrunda bir çağırış, bir himndir. Bu ruhda yazılan qezəllər artıq qezəl ədəbiyyatında yeni bir istiqamət sayıla bilər.

H.Əlimərdanlı ədəbi yaradıcılıqla yanaşı, həm də tanınmış alimdir. Böyük keçmişimizdə Əbu Əli İbn Sina, Xacə Nəsirəddin Tusi, Bəhmənyar və başqaları böyük alim olmaqla yanaşı, həm də böyük şair olmuşlar. Biz Hafiz Əlimərdanlını böyük fəxrlə onların istedadlı varisi kimi qiymətləndirməliyik. Onun əsərlərindən görüldüyü kimi, universal elmi-ədəbi düşüncəsi, tarixə dərin bələdliyi, sözü öz xəlqiliyi ilə və yerində məhərrətlə işlətmək qabiliyyəti, yadmənşəli yabançı sözlərdən imtina etməsi və eyni zamanda güclü bədii təfəkkürü və təxəyyülü vardır.

Hafiz Əlimərdanlının qezəlləri ilə yanaşı, rübai və dübeytlərdə dərin mənə, mövzu genişliyi ilə oxucunun diqqətini cəlb edir, onu düşündürür.

Buna misal olaraq, şairin bir neçə rübaisinə müraciət edək:

*İnsanlar elm ilə olublar insan,
Elmi kənar qoyar həyatda nadan.
Elm cövhər çıxardar dağlar yararaq,
Elmə dəyər vermiş uca Yaradan.
Yaxud, başqa bir rübaisində yazır:
Bilirsən, sevən qəlb çox həssas olar,
Sevilən sevərsə, bu əsas olar.
Bir zaman bu dünya qarışsa əgər,
Həyat sevgi ilə tam xilas olar.*

Başqa bir rübainin nəsihətamizliyi valehedicidir. Əqrəbin çalmasını və əqrəbliliyində qalmasını şair çox ustalıqla öz rübaisində nəzmə çəkməsində bir məcazilik vardır.

*Fəxrlə söyləyib qürrələnmə sən,
Əqrəblə dost olub ömür sürürsən.
Əqrəbin adəti sancmaq olubdur,
Məqam düşən kimi sancar qəflətən.*

Tarixlər boyu arif və aqillər istər sıradan olan insanlara, istərsə də hökm verən hökmdarlara öz sirrini heç kimə, hətta ən yaxın dostlara da verməməyi nəsihət etmiş, onları həyat yollarında ayıq-sayıq olmağa çağırmışlar. Ancaq Hafiz Əlimərdanlı öz rübaisində bu məqamı çox ustalıqla belə nəzmə çəkmişdir:

*Sirrini dostuna vermə sən tamam,
Sanma ki, hər işin olubdur səhman.
Dostunun yolunda durarsan bir gün,
Ən qəddar düşmənin olar o zaman.*

Bütün bunlarla yanaşı, şairin çoxşaxəli yaradıcılığı diqqəti cəlb edir.

Hafiz Əlimərdanlının rübai və qəzəlləri ilə yanaşı müxəmməs, məsnəvi, qoşma, təmsil və gəraylı janrında yazdığı bir çox gözəl əsərləri də vardır.

Şairin qadın-ana haqqında yazdığı müxəmməsə diqqət edək:

*Qadın sənə anadır, bəşərin səcdəgahi,
Qəlblərdə yaranan arzuların qibləgahi.
Odur övladının ilk sirdaşı, son pənahı,
Böyük qəlbli bir insandır, bağışlar günahı,
Ailənin dayağıdır, bunu deyir hamı aşkar.*

*Ana qarlı bir dağ, neçə zirvələr ətəyi,
Adıyla bağlıdır torpağımın duz-çörəyi.
Danılmaz həyatın hər pilləsində əməyi,*

*Çətinlik yaransa, görərsən ondan köməyi,
Qəribə odur, yalnız etdiyi gizli qalar.*

Hafiz Əlimərdanlı təmsil və alleqorik şeirlər yazmaqda da ustalıq və məharət göstərə bilmişdir. Onun "Ceviz ağacı" şeirində oxuyuruq:

*Ceviz ağacı ucaldı yaman,
Meyvəsi dərman, yarpağı dərman,
Amma altında oturanlara
Qol-budaq atan, körpə ağaca,
Vermədi aman, vermədi aman.*

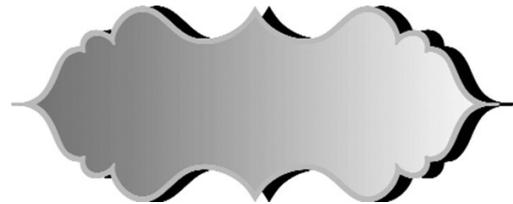
Və yaxud, başqa təmsilində mənə yüklü misralar yaddaqalandır:

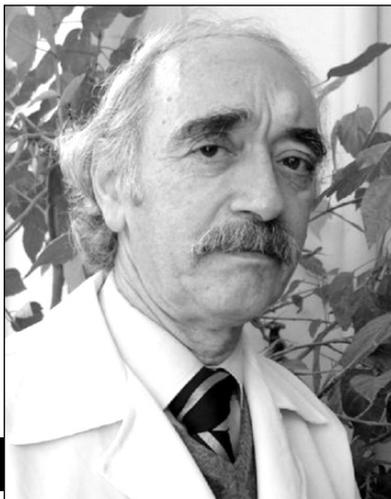
*Dinləyib bülbülü qarğa diqqətlə,
Söylədi oxumaq bilməyir hələ,
Elə dayanmadan cəh-cəh eləyir,
Bir dəfə olsun heç o, "qarr" deməyir*

Nəhayət, həyatı baxışları ilə poetik fəaliyyəti vəhdət təşkil edən şairin insan yaradıcılığına baxışı və ona verdiyi qiymət ilə sözümlü yekunlaşdırmaq istəyirəm.

*Ay Hafiz, dostyana mənə söylə bir,
Həyatda məqsədin, istəyin nədir?
Qəlbim pıçıldamır, ucadan deyir,
İllərə nə var ki, tez gəlib gedir,
Bu illər hər kəsə ölçüb biçilir.*

*Bir məqsəd həyatı mənalı edir,
O məqsəd, yaratmaq, qurmaq eşqidir.
Yaratmaq həsrəti, qəlbın sirridir.
Yaratmaq həsrəti ürək incidir
Cavabı illərin özləri verir.*

HAFİZ ƏLİMƏRDANLI

QƏSİDƏ VƏ QƏZƏLLƏR

ELLƏRİN BİRLİYİ ZƏFƏR YOLUDUR

Qəlbimiz bir olsa, vətən də cənnətə dönər,
Düşmənlər xar olar, birliyi görsələr əgər.

Çalışmış nəsillər bu yolda gör neçə illər,
Tarixlər söyləyir, qədimdən gəlir bu xəbər.

Bəllidir, tək əldən səs çıxmaz, demiş atalar,
Birləşsə bu ellər, yenilməz bir dağa bənzər.

Eşq olsun, yetirdi sübuta bunu ərənlər,
Hər döyüş bir hünər, hər döyüş çalınmış zəfər.

Bir oldu burada türk oğlu, talış, ingiloy,
Avarlar, ləzgilər, qardaştək hamı bərabər.

Basıldı arxalı köpəklər, basıldı tamam,
Qulağı kəsilmiş it kimi indi zingildər.

Haqq birdir, incələr, nazilər, ancaq üzülməz,
Eşitsin bir anlıq, iblisə kim qulluq edər.

Torpağa məhəbbət bu xalqın ruhunda olub,
Ayrılmaz könüldən sevdası ölənə qədər.

O sevda candadır, ananın laylası ilə,
Yol açmış həyata, qəlbinə olmuşdur rəhbər.

Unuda bilərmə o səsi onun vicdanı?
Qoy desin ucadan, nədən ki, eşitsin bəşər.

Vətənin hər dağı, hər daşı bizə əmanət,
Gedərsə, yaşamaq bir heçdir, ölümdən betər.

Ölüm ki, bir andır, şərəflə yaşamaq gərək,
Hər oğul, hər igid vətənə olası sipər.

Bir yumruq alınar barmaqlar bükülən zaman,
Hər barmaq bir elin övladı, bir şanlı əsgər.

Bir şəhid yerinə müsəlləh yüz əsgər gələr,
Qəhrəman oğullar, adları dillərdə əzbər.

Aldım mən qələmi, Hafıza, sözümlü deyim,
Ürəyim hayqıran bir vulkan, sönərmə məgər?

Qüdrətin rəhnidir, ellərdə yaranan birlik,
Bu birlik inkişaf yolunda alacaq dəyər.

15-18.05.2021

DÜNYA HƏSRƏTLƏR İÇİNDƏ ZİNDAN OLMASIN, YA RƏBB

Dahi Məhəmməd Füzuliyə təzmin

"Mənim tək hiç kim zarü-pərişan olmasın, ya rəbb"*
Hər günü qəm içində imtahan olmasın, ya rəbb.

Könlüm qan olub, bəlayi eşqindən ağlar gözlərim,
Çəkdiyim əzablar nədən, pünhan olmasın, ya rəbb.

Sevdiyini cövrüdür, aldım bir zaman ərmağan səndən,
Cövrələr əlindən qəlbim peşiman olmasın, ya rəbb.

Can fəda eylərəm hey, bir zaman vüsələ yetim,
Vüsələ çatmaqdan xali, hicran olmasın, ya rəbb.

Vüsəl yetirər yenidən hicran, qaydadır belə,
Dünya həsrətlər içində zindan olmasın, ya rəbb.

Meyxanə çarə qılmaz, qalar yenə qəlbə həsrət,
Həsrətdən kükrəyən, coşan ümman olmasın, ya rəbb.

Bu dünya hərlənsin qoy, Hafiza zülmədən kənar,
Sevənlər də bu həyatda bədgüman olmasın, ya rəbb.

12-14.11.2020

*misra dahi Məhəmməd Füzulinindir

ÜRƏYİM ÖZGƏ VAR İSTƏMƏZ

Bir eşq ki, ilahi vermiş, qəlbim özgə var istəmən,
Verilən fərman bəsimdir, başqa bir qərar istəmən.

Bilsəm hərgah həyat eşqdir, hər günümə sevinərəm,
Ondan kənar bir gün keçsə, ürəyim aşkar istəmən.

Ürəyimdə eşq yanmasa, günlər ötüb hədəd gedər,
Qəlbim yanmaqla yaratsa, bir miqdar istəmən.

Eşqsiz keçən ömür heçdir, demişdir dahilər bunu,
Sevda ilə məslək candır, artıq bir gün intizar istəmən.

Gəl, ey dildar, özgə dilbər qəlbimdə yer ala bilmən,
Ürək sevən tam başqadır, olsa ləlzər istəmən.

Eşq bir dərddir, həm dərmandır, eşqsiz həyat olarmı heç?
Ürək istər vəfalı yar, bir vəfasız yar istəmən.

Hafiz, sənə şerü-sənət ilahidən qismət olub,
Qəlbim yanar bu sevdada, ondan heç kənar istəmən.

23-25.11.2020

VARDIR İKİ ALƏM

Bilmirəm, hər dilbərin neçə dünyası vardır,
Gördüyüm dünya gözəl, başqa dünya sualdır.

Hər kim görsə dilbəri, tərifi göyə qalxar,
Bircə qəlbim danışmaz, nədən hələ ki, laldır.

Yazılıb neçə dastan, sevgidən, məhəbbətdən,
Hər kim yazıbsa onu, qoy deyim ki, halaldır.

Dastanları oxusam, mən də bərkədən deyərəm,
Rast gəldiyim hər dilbər, ceyran, ya da maraldır.

Gözəl olmaq bir başqa, gözəl ürək başqadır,
Gözəl qəlbli gözəllər, tamam özgə cəlaldir.

Gülüm, bil ki, qəlbimdə, sənli bir aləmin var,
Bəlkə bu aləm deyim, bəlkə yeganə haldır.

Təkcə gizli aləmdə istərdim sənə qalam,
Heyhat, bu aləm ki, var, Hafiz, yalnız xəyaldir.

(29.11.1988), 25.11.2020

AMMA QƏRARIM GƏLMƏDİ

Mir Möhsün Nəvvabə təzmin

"Neyləyim, oldu bahar, amma baharım gəlmədi",*
Hər sevən tapdı nigar, mənim nigarım gəlmədi.

Könlüm ağlar əzabdan, nədən dünya hey zülm edər,
Həsrət qaldı ürəyim, sərvü-xummarım gəlmədi.

Ötdü bahar, gəldi xəzan, o bağ solub tam saraldı,
Gül-çiçəklər sordu məndən, niyə gülzarım gəlmədi?

Yəqin yaddan çıxarmış o, mənə əhdü-peymanı,
Rəqibim də sual etdi, niyə nübarım gəlmədi?

Eyləmişdir bir zaman, sorğu sualla imtahan,
Cavab verdim hər sözüne, amma qərarım gəlmədi.

İndi qəlbim intizarda, şeir, qəzəl yazmaq istər,
Hər sözümə mahnı qoşan, bəstəkarım gəlmədi.

Hafiza, açıldı yol, yarın çoxdan gözlər səni,
Sevda dolu diyara, gedən qatarım gəlmədi.

27-28.11.2020

DİLDAR MƏNLƏ OLMAYANDA

Dünya özü heçdir, bir an, dildar mənə olmayanda,
Hər günüm çətin imtahan, dildar mənə olmayanda.

Həyat özü mürəkkəbdir, hər cəfəkeş dərk eləmən,
Bir cəfadır ötən zaman, dildar mənə olmayanda.

Qəlbim yanar hicran ilə, nədən dünya bixəbərdir?
Səbrim gəzər məndən nihan, dildar mənle olmayanda.

Könlüm yenə qalib pünhan, ol can kənar niyə gəzir?
Əhd-peymanı kimdir pozan, dildar mənle olmayanda.

Fəryad edər göz yaşlarım, bəlkə, bəlkə rəhmə gələr,
Yoxdur başqa dava-dərman, dildar mənle olmayanda.

Rəqiblərim gəzir xürrəm, bir bayramdır bu dərd-ələm,
Saf məhəbbət olub yalan, dildar mənle olmayanda.

Zaman özü səni istər, dərd eləmə sən ey Hafiz,
Qiymət verər sənə cahan, dildar sənle olmayanda.
08-09.12.2020

AH-FƏQANLAR YETƏR, BƏSDİR

Dahi Nizami Gəncəviyə təzmin

Eşq əhlinə cövr eyləmə, ol yamanlıq yetər bəsdir,
"Çəkin, məzlumlar ahından, bu sultanlıq yetər bəsdir"*

Baxışların mənə söylər, həyat yolu mürəkkəbdir,
Könül açıb qoy söyləyim, bu pünhanlıq yetər bəsdir.

Getdi xəzan, gəldi bahar, daşdı sevgi dolu sular,
Gəl ey dildar ürək istər, pərişanlıq yetər bəsdir.

Fələklər də eylər alqış, yandırsan eşqin çıraqın,
Xilas olar qəm-kədərdən, hər viranlıq yetər, bəsdir.

İndi könlüm cavab gözlər, dil demirsə, gözlər söylər,
Alqış, alqış, o heyrandır, bu heyranlıq yetər, bəsdir.

Qıbtə edər mənə Məcnun, qıbtə edər sənə Leyli,
Yaratmağa varsa dünyam, peşimanlıq yetər bəsdir.

Hafiz aləm bilir artıq, sənin eşqin sənətindir,
Çiçəklənib nəzmin sənin, ah-fəqanlıq yetər, bəsdir.
07.01.2021

*Misra dahi Nizami Gəncəvinindir

OLMUŞDUR TAM İQTİDARIM

Dahi Nizami Gəncəviyə təzmin

"Hər gecə umar könül ki, bu gecə gələr baharım",*
Can deyərsə, can eşidər, bir vurgun candan dildarım,

Ürəyim, şükür eləyər, açılırsa sübh hər səhər,
Görəndə ol surətini, təzədən çeşmi xumarım.

Xəyallar götürər hicran, vüsəl da olur xəyalda,
Vüsəlın sonu hicrandır, dəyişmək yox ixtiyarım.

Rəqibim danışdı səndən, bilmirəm xəyalı nədir?
Söylədim qəlbimə sahib əzəldən olmuş nigarım.

Döyünür onunla könlüm, dolanır onunla qəlbim,
Eşitsin hər axşam-səhər, olmuşdur tam iqtidarım.

Dünyalar bir olsa hərgah, izimiz qalar orada,
Ucalar göyə muğamat, səslənər kamanla tarım.

Dəyişər bu dünya mənsiz, dəyişməz qəlbim heç
sənsiz,
Saxlasın qoy ürəyimdə, iki qəlbi ruzigarım.

Hələ ki, dünya bizimdir, ayrılmaz bu eşqin məndən,
Fərqi yox, xəzan da olsa, qoy açılsın gülizarım.

Hafizə gör necə xoşdur, söyləyər təkrar və təkrar,
"Hər gecə umar könül ki, bu gecə gələr baharım".*
08.01.2021

*misra dahi Nizami Gəncəvinindir.

RÜBAİLƏR

Yalnız ana dili olsa mənzili

Əruzun var hələ mürəkkəb dili,
Dərk etmək hər kəsin deyil hünəri,
Yazılan qəzəllər başa düşülər,
Yalnız ana dili olsa mənzili.

18.08.2020

Qəlbində dünyaya qayıdım bir an

Sevgilim...
Eşqini ürəkdə tutmuşam candan,
Nə lazım dünyada var-dövlətlə şan,
Eşqinlə dünyadan getdiyim zaman,
Qəlbində dünyaya qayıdım bir an.

19.08.2020

Bir zaman ayrılıb həyatda yalnız

Ey nazənin...
Getməyə tələsmə, saxla bir ayaq,
Bir bax ətrafına nazənin sayaq,
İllər ki, ayrılıb həyatda ancaq,
Ona da son qoyar bir zaman torpaq.

20.08.2020

Mənimlə gedər

Dilbərə...
Sevgim ürəyində alıbsa dəyər,
Yox ondan qiymətli nə zər, nə cövhər,
Həyatda bir eşqdir, bir də ki, sevgi,
Köçəndə dünyadan mənimlə gedər.

20.08.2020

**Qəlbimdə dərdlərim
pünhandır mənim**

Qəlbimdə dərdlərim pünhandır mənim,
Tanrıya ol eşqim nihandır mənim,
Göndərmiş misralar, mən də yazmışam,
Söz onun, eşq onun, vicdandır mənim.

28.08.2020

Yada salma

Əzablı günləri gəl yada salma,
Gələnlər xəyal, xəyaldan qalma,
Qəlbimdə eşq varsa, o eşqlə yaşa,
Hər əzab verəndən intiqam alma.

09-10.09.2020

Tələsmə gəl sən

Gördüyüm çiçəyi dərmək istərkən,
Çiçək dilə gəlib söylədi birdən,
Bir zaman sənin tək çiçək dərərdim,
Bir an səbr elə, tələsmə gəl sən.

13.09.2020

**Ahıl vaxtın yuxusudur
məhəbbət**

Şeir, qəzəl mövzusudur məhəbbət,
Cavanlığın arzusudur məhəbbət,
Hər sevənin zamanı var, ötüşər,
Ahıl vaxtın yuxusudur məhəbbət.

20.11.2020

Həyatda həmişə gərəkli olar

Qılınc zəfər çalar, tarixdə qalar,
Tarixi oxuyan yadına salar,
Bir sözün hikməti böyükdür ondan,
Həyatda həmişə gərəkli olar.

20.11.2020

Yoxsa gümanın

Yazılmış kitabda sirri dünyanın,
Oxusan ağrıyar ürəyin, canın,
Lazımmı bu qədər sirlər biləsən?
Yoxdursa həll etmək heç bir gümanın.

26-27.11.2020

Torpaq Vətən olar axan qan ilə

Torpaq Vətən olar axan qan ilə,
Torpaq Vətən olar sevən can ilə,
Sevsə kim Vətəni sidqi-ürəkdən,
Yüksələr Vətəndə şöhrət-şan ilə.

27.11.2020

Ağılla dolansan

Mey olan bir yerdə hər kəs dolanar,
Ağıl lazım deyil, şərab aparar,
Ağılla yaşayan insana yalnız,
Dünyada çox çətin, meysiz gün qalar.

29.11.2020

Yaradan ürəyə sevgi gərəkdir

Boş bir taxçadır sevməyən ürək,
Çiçəksiz bağçadır sevməyən ürək,
Sevgisiz ürəklə söylə kim yaşar?
Yaradan ürəyə sevgidir gərək.

09.12.2020

Yolda tanınar

Qartal süzməyilə göydə tanınar,
Ördək üzüməyilə göldə tanınar,
Ceyran qaçmağıyla çöldə tanınar,
İnsanın ürəyi yolda tanınar.

08.01.2021

Qəm gələr həyata eşqlə bərabər

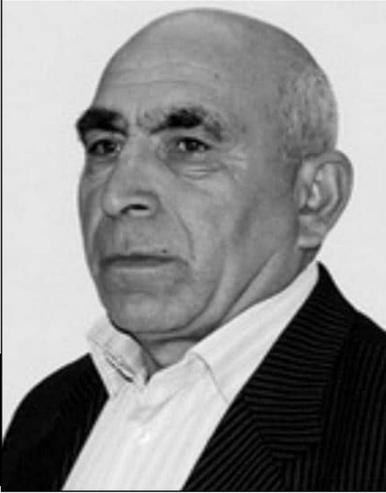
Qəm gələr həyata eşqlə bərabər,
Eşqin sevinci də qəmindən gələr,
Eşqdən gələnlər dərd-qəm çox olsa əgər,
Yaranar mükəmməl çox gözəl əsər.

08.01.2021

Həyatın çətindir yolu

Qəlbi bağlı yaşamaq, həyatda çox çətindir,
Həyat yolu mürəkkəb, mənası çox dərin,dir,
Tək özünə güvənib, yola çıxma amandır,
Keçsən yolu dostlarla, gələnlər sənindir.

08.01.2021

ƏLƏSGƏR TALİBOĞLU

*Şair-publisist, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü,
Məmməd Araz mükafatı laureatı*

ÖZÜNÜ SÖZÜNDƏN ASAN ŞAİR

Mərhum dostum Aşıq Şahsoltanın tövsiyyəsi ilə bir neçə il bundan öncə "Dirili Qurbani" poeziya məclisinə ayaq açdım. Və o məclisdə respublikamızın ayrı-ayrı bölgələrindən olan söz adamları ilə, yazarlarla tanış oldum: o cümlədən də gözəl Qarabağımızın dilbər guşələrindən olan Cəbrayılı Tar-yel Abbaslı, Yusif Dirili, Qorxmaz Abdulla, Nazir Çərkəzoğlu, **Əjdər Yunus Rza**, Əhməd Fərhad, Malik Əhmədoğlu, Sabir Şirvan və siyahını uzatmaq üçün adını yazmadığım neçə- neçə sevimli yazarlarla yaxından tanış oldum. Cəbrayılı bu yazar qardaşlarımdan yazıçı-publisist Nazir Çərkəzoğlu və şair Əjdər Yunus Rza ilə münasibətlərimiz isə daha uca zirvələrə yüksəlmiş oldu. Aramızdakı yaradıcılıq münasibətləri yaxın dostluq səviyyəsində davam etməkdədir.

Bu məqaləmdə isə poeziyasını özündən, özünü poeziyasından daha çox sevdiyim şair dostum Əjdər Yunus Rzanın söz dünyasından söhbət açmaq istəyirəm. Cəbrayıl rayonunun "kürəyini" Gordubaba dağına söykəyən Xələfli kəndində gözünü dünyaya açan şairin poeziyasının mayasını - ana xəttini elə o Gordubabadan başlayan yurd sevgisi, Vətən məhəbbəti təşkil edir.

*Dodaqlardan düşmür adı,
Bilinməyir rəngi, dadı.
Sevgi gözəl bir dünyadı,
Şükür, tale yazıb biza.*

Bir vətəndaş şair kimi elə, obaya, torpağa, Vətənə məhəbbətini şeirlərində poetik bir dillə bir mani-festo kimi belə səciyyələndirir:

*Heyifsilənməsin qoy ömrü bitən,
Torpağın altı da, üstü də Vətən.*

Könül dünyasına qəvvəsləşdirilmiş şair qardaşının şeirlərinin dili Xələfli bulaqlarının suyu kimi saf və şirindir. Çünki o öz rişəsini, qidasını minillik tarixi olan aşıq poeziyasından alır. Bu klassik ənənələri ləyaqətlə davam etdirir.

*Bir gülə çiçək verdim,
O gül məndən incidi.
Çiçək gülün əlində
Mirvaridi, incidi.*

*Biri bağımın barı,
Təzə açmış nübarı.
Biri könlümün yarı,
Dünyamın sevincidi.*

Əjdər Yunus Rza yaradıcılığı boyu şeirlərində sözün ecazkar sehrindən yerində və məharətlə istifadə edir. O şeirlərində əlçatmaz ideyalardan uzaq qaçır, fikirlərini canlı xalq dilində, anlaşılıq bir şəkildə ifadə etməyə çalışır. Xalqın çalxana-çalxana durulan təxəyyülündən süzülüb gələn söz qaynağından mükəmməl formada qidalanmağa çalışır.

*Bir dağın qucağında
Dan üzü duman çağlar,
Bir gülün solmasına
Bir şəhli çəmən ağlar.*

*Gör, gündə neçə çiçək,
Neçə-neçə gül solur.
Gör, gündə neçə kərə
Çəmənlar saçın yolur.*

Şair qardaşımın səmimi duyğularla qələmə aldığı şeirlərində sözün kəsəri və çəkisi oxucu qəlbine anında yol tapmaqla onun ruhunu yerindən oynada bilir.

*Uzaq ol haramdan, uzaq ol şərdən,
Sifətin görünər, yırtılsa pərdən.
Səp, Əjdər, yaxşılıq toxumu hərdən,
Kimsə biçəcəkdə, sən biçməsən də.*

"Hayana baxıram barıt qoxuyur" - deyən bu söz ustadı bu narahat dünyamızda baş verən faciələri qəlb ağrısı ilə ifadə edir. Və sonda bu ağrı-acılardan can qurtarmaq üçün daha sərt bir yola əl atmış olur.

*Qoşulub aylara, ilə gedirəm,
Qarışib yağışa, yelə gedirəm.
Başımı götürüb elə gedirəm,
Tövbə, bu dünyaya bir də gəlmərəm.*

Başını götürüb bu dünyadan getmək istəyən şair başqa bir şeirində isə insanları bu gözəl dünyamızı qorumağa çağırır:

*Bu dünyanın keşiyində
Durmaq üçün yaranmışıq.
Biz dünyanın əşrafıyık,
Qurmaq üçün yaranmışıq.*

Ə.Y.Rzanın formaca da, məzmunca da rəngarəng olan şeirlərinin içərisində "Qar yağır" şeirinin özünəməxsus yeri vardır. Sanki o şeir yazmır. Könlündən axan duyğuları sadəcə həzin və kövrək notlar üstündə pıçıldayır.

*Qar yağır
Kiminin yoluna,
Kiminin evinə.
Kiminin dərdinə,
Kiminin keyfinə.*

*Qar yağır
Çörəyi daşdan çıxanın çörəyinə,
Görüşə gedəmməyən
iki gəncin ürəyinə...*

Əjdər Yunus Rza Qarabağ haraylı şairdir. Düşmən tapdığı altında otuz ilə yaxın qalan torpaqlarımızın ağrı-acısını köksündə daşıyan bu insan həmin ağrı-acıları, göynətiləri şeirlərində poetik boyalarla, çeşid-çeşid yozumlarla əks etdirilməklə bu ağrıları sənin də ağrılarına çevirə bilir. Bu uğura isə sevinməyə bilmirsən.

*Yurdsuzluq köksümdə tale dağıdı,
Qisməti kədərdir, qəmdir, ağıdır.
Ömrün elə vaxtı, elə çağıdır,
Dolanır payızla qış arasında,
Bir şair sıxılır daş arasında.*

"Səvməyə nə var ki, həsrət çətindi" - deyən şai-

ri tökə-tökə itirdiyimiz yurdlarımızın sancısı daha çox ağrıdır.

*Bəhrəsin vermirsə ötüşən vaxtım,
Neyləsin taleyim, neyləsin baxtım.
Ay Əjdər, yurdumda yıxıldı taxtım,
Odur ki, düzəlmir heç belim mənim.*

***

*Viran olub obam, elim,
Solub meşəm, yanıb çölüm.
Gəl, dərdimi sənə bölüm,
Qoşul mənə, ağla, qaboy,
Ağla, ağla, ağla, qaboy.*

İtən torpaqlarımızın yanqısını yana-yana yaşayan və yana-yana da şeirlərində əks etdirən şairin qəlbi yalnız Vətən eşqiylə çarpır.

*Mən elə bilirdim ki,
Ayrılıq bir nağıldı.
Öz başıma gələndən
Nağıl dünyam dağıldı.*

Əjdər müəllimin yurd sevdalı şeirləri içərisində "Niyə açdın, ay bənövşə" - şeiri də diqqəti daha çox cəlb edir.

*Niyə açdın, ay bənövşə,
Dərənin ki, yoxdu sənini?
Doluxsunmuş gözlərini,
Görənin ki, yoxdu sənini.*

*...Müjdəçisən yurdda yaza,
Əjdər hanı şeir yaza?
Dəstələyib gözəl qıza,
Verənin ki, yoxdu sənini.*

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, AMEA-nın böyük elmi işçisi, "Xudafərin" qəzetinin redaktoru, gözəl qələm sahibi Şakir Albalıyev Ə.Y.Rza haqqında yazdığı məqalələrindən birində qeyd edirdi ki, "Şai-

rin Vətən sevgisi şimali-cənublu Azərbaycan coğrafiyası çərçivəsindən aşılıb böyük türk birliyinə qovuşur." Bu, doğrudan da belədir.

*Uyğurumun dili yanır,
Qandallanmış əli yanır.
Atılanın eli yanır
Qan tökülür, alov yağır,
Oyan, Türküm, oyan, bağır!*

*Uyğur - Oğuz ortağ candı,
Damarımdan axan qandı.
Harayından içim yandı...
Turan böyük şimşək çaxır,
Oyan, Türküm, oyan, bağır!*

Ə.Y.Rzanın yaradıcılığını vərəqlədikcə, diqqətlə izlədikcə gözlərimiz önündə şairin poetik dünyası ən dolğun şəkildə öz əksini tapır. Bu ustad yazarın əhatə dairəsi, yaradıcılıq manerası gözlərimiz önündə öz əksini noetik boyalarla tapmış olur. Bu isə insanı sevindirməyə bilmir.

Əjdər müəllimin müxtəlif illərdə müxtəlif mövzularda qələmə aldığı "Haray", "Gordubaba yadımdamı?", "Atatürk", "Xocalı dərdi", "Heydərbabayla üz-üzə" və "Azadlıq carçısı" kimi poemaları onun yaradıcılıq dünyasının çoxşaxəliliyindən soraq verir.

Şairin Vətən haqqındakı fikir və düşüncələrinin sərhəddi, poetik üfqləri poemalarında daha da genişlənir və nəticədə onun poetik duyğularının obrazlı təcəssümünə çevrilir. Böyük ustad sənətkarımız Məhəmməd Hüseyin Şəhriyarın "Heydərbabaya salam" poemasının təsiri ilə yazdığı "Gordubaba yadımdamı?" poeması dediklərimin ən bariz təcəssümüdür.

*Heydərbaba, Gordubaba dağlısız,
Hər ikiniz əlinizdən bağlısız.
Qoşa dərdsiz, sinəmizə ağrısız,
Bu ağrılar dünyamızı qopardı,
Bu ağrılar Şəhriyarı apardı.*

*...Biz qoşulduq qaçqın adlı karvana,
Mən nə deyim karvan çəkən sarvana.
Səpələndik Mil - Muğana, Şirvana,
Görüşürük yaşdan-yaşa, ay baba,
Vaxt gecikir qan-qisasa, ay baba.*

Xocalı faciəsi ilə bağlı çox poemalar yazılıb. Azərbaycan ədəbiyyatında əksər sənətkarlarımız bu mövzuya müraciət ediblər, o cümlədən də sevimli şair qardaşım Əjdər Yunus Rza.

*Dostlar, gələcəyə inanıram mən,
Qisas qiyamətə qalmaqaldır.*

*Bu gün Xocalını ağlayan Vətən,
Sabah Xocalısız olmayacaqdır.*

Məhz bu cür böyük inamın nəticəsi idi ki, qırx dörd günlük Vətən müharibəsini böyük qələbə ilə başa vurduq. Otuz illik bir həsrətin üzərindən qalın bir xətt çəkmiş olduq.

Şair "Heydərbabayla üz-üzə" poemasında isə Araz çayını çəpər edib yurdumuzu "o tay-bu tay" deyərək bölənlərə qarşı sonsuz nifrətini poetik bir dillə belə ifadə edir.

*Qarı düşmənlə yolumuzu bağladı,
Doğma ellər bir-birinə yad oldu.
Kimi gördüm bu görüşdən ağladı,
Göz yaşımız məşəl oldu, od oldu.*

Ə.Y.Rzanın "Atatürk" və "Azadlıq carçısı" poemaları da onun yaradıcılığında mühüm yer tutur. Belə ki, bu poemalar Türk dünyasının iki böyük liderinin - Mustafa Kamal Atatürkün və Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin bədii obrazlarını noetik bir dillə lirik formada sevə-sevə vəsf edir. Bu isə istedadlı tarixçi alim qardaşımın, yəni gözəl şair Əjdər Yunus Rzanın tarixi keçmişimizə dərin sevgisinin təzahürüdür.

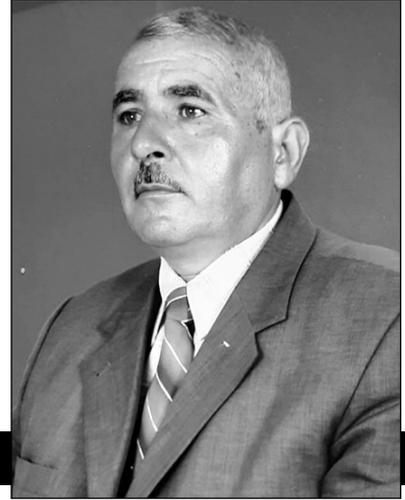
*Dünya hesablaşsın, hesablaşsın da,
O bir Günəşdir ki, sönməyəcəkdir.
O Türk dünyasının Öndəri kimi,
Sonsuz səmalardan enməyəcəkdir.*

Şairin şeirlərindəki qəlb oxşayan, könül doyuran cəhətlərdən tək-cəhbət açmağım, bu duyğuların nəzərə çarpdırmağım o demək deyil ki, şair qardaşımın şeirlərində heç bir nöqsan yoxdur. Yeri gəlmişkən onu da demək istərdim ki, Ə.Y.Rza klassik poeziya ənənələrimizə nə qədər sıx bağlı olsa da, müasir şeir formalarından qismən uzaqdır. Şair diqqətini bu yönə də yönəltməyirdi, necə də xoş olardı...

Ə.Y.Rzanın yaradıcılığını oxumadan sevmək, sevmədən də oxumaq mümkün deyil. Çünki şairin hansı şeirinə müraciət etsən, hansı misrasına Vətən eşqilə çırpınan bir qəlbin həzin çırpıntılarının, ülvi döyüntülərinin sədasını duyarsan. Ata-baba yurduna dərin sevgi, Vətən torpağına ilahi bir məhəbbət onun könlündən çağlaya-çağlaya axan şirin duyğularının parlaq aynasıdır. Bu, dünən də belə olub, bu gün də belədir. İnanıram ki, sabah da belə olacaqdır. Odur ki, bundan sonrakı yaradıcılıq yollarında da şair qardaşıma dərin sevgilərlə böyük uğurlar arzulayıram. Şair necə də gözəl deyib:

*Bilirəm bir zaman qınanacağam,
İçimdən keçəni yazdığım üçün.
Amma zaman-zaman mən qalacağam,
Özümü sözümdən asdığım üçün.*

27-31 mart 2020-ci il

MƏHƏMMƏD ƏLİ

PUL ÇOX OLANDA

Pul çox olanda
insanın ağılı başından çıxır.
Qalmır onda insanlıqdan əlamət
hamıya yuxarıdan aşağı baxır.

Pul çox olanda
gözü ac qurd gözünə dönür.
Yaşamın mənasını unudur,
həyat gözündə sönür.

Pul çox olanda
siçan dönüb aslan olur.
İnsanlığ ölür,
dönüb cin, şeytan olur.

Pul çox olanda
görmür ayağının altını.
Unudur nəslini,
unudur zatını.

Pul çox olanda
başı boşlar dönüb alim olur.
Şair bəstəkar olur -
uzman həkim olur.

Pul çox olanda
insan itirir yerişini.
Dəyişir danışığını,
dəyişir gülüşünü.

Pul çox olanda
insan özünü İlahi sanır.
Hamıdan savadlı dahi sanır.

Pul çox olanda
pozulur mənəviyyat.
Pozula-pozula
məhvə doğru gedir həyat.

04.07.2021

ALIN QOYNUNUZA, APARIN MƏNİ

Ömrümün bəzəyi qara buludlar,
Alın qoynunuza, aparın məni.
Üz tutub getsəniz hara, buludlar,
Alın qoynunuza, aparın məni.

Başımın üstündə çaxsanız da siz,
Qəlbimi odlara yaxsanız da siz.
Gözümdən yaş olub axsanız da siz,
Alın qoynunuza, aparın məni.

Tanrı verən ömrü qoşa yaşadıq,
Verib əl-ələ, baş-başa yaşadıq.
Nədən aramıza düşdü ayrılıq,
Alın qoynunuza, aparın məni.

Ömrümün nəşəsi soyuq qar olub,
Laylamı çalansa ruzigar olub.
Siz gedəsi ömrüm saralıb-solub,
Alın qoynunuza, aparın məni.

Bu dünyada nələr çəkməyib başım,
Bu dünya deyildir mənlik, qardaşım.
Hələ var qəlbimdə odum, atəşim,
Alın qoynunuza, aparın məni.

04.05.2021

QOŞMA

Qəlbimdə çağlayır Vətən sevgisi,
Vətən eşqi ilə coşan seləm mən.
Gözü yaşlı Təbriz, Göyçə, Borçalı,
Dədə Qorqud yurdu Muğan, Miləm mən.

Vüqarımdır Qoşqar, Şahdağı, Kəpəz,
Babəkəm, Nəbiyəm, yada əyilməz.
Ulu keçmişin yar, yaşı bilinməz,
Sirlili milyon-milyon əsrəm, iləm mən.

Göydən enməmişəm, yurdum, elim var,
Bol sərvətli dağım, düzüm, çölüm var,
Şer-sənət dünyalı şirin dilim var,
Nizami, Füzuli, Xan, Bülbüləm mən.

"Dədə Qorqud" boyda bir hikmətim var,
Əhdimə-ılqarıma sədaqətim var.
Günəş kimi sönməz məhəbbətim var,
Kərəmi yandıran sariteləm mən.

Ayda dalğalanır üç rəng bayrağım,
Günəşdən, ulduzdan gəlir sorağım,
Qoy bilsin düşmənim, qoy bilsin yağım,
Dünyaya sığmayan yurdam, eləm mən,
Dünyaya sığmayan yurdam, eləm mən.

15.11.2007

SEVƏNİN QİSMƏTİ

Ömrün gül bağında bir bülbül idim,
Şəninə nəğmələr deyən dil idim.
Bu eşqin oduna yandım, əridim -
Sevənin qisməti dərd imiş, Allah.

Bu sevda hayandan qəlbimə qondu?
Bilmirəm əvvəldi, yoxsa ki, sondu.
Bəlkə də dünyada bu da oyundu -
Sevənin qisməti dərd imiş, Allah.

Budurmu bəs mənim məhəbbət payım? -
Viranə qalıbdır ömür sarayım.
Sənsiz səadəti necə arayım,
Sevənin qisməti dərd imiş, Allah.

Kim deyir sevənlər bəxtiyar olur,
Sevədalı könüldə ahu-zar olur,
Sonu görünməyən intizar olur -
Sevənin qisməti dərd imiş, Allah.

Kərəm "Əsli" deyib kül olmadımı,
Şahlar gözəlliyə qul olmadımı,
Leylinin göz yaşı sel olmadımı -
Sevənin qisməti dərd imiş, Allah.

TƏBRİK EDİRƏM

Hörmətli Əli bəy Azəri!

Sizi - gözəl insan, səmimi dost, çox saylar tərəfindən əsərləri rəğbətlə qarşılanan istedadlı nasir, publisisti, jurnalisti DOĞUM GÜNÜNÜZ münasibətilə səmimi qəlbədən təbrik edir, sizə həyatın ən şirin neməti olan möhkəm can sağlığı arzulayıram.

Bütün yaradıcılığınızın əsas mövzusu canlı həyatdan götürülmüşdür. Əsərlərinizdə təbiət və cəmiyyətin vəhdəti harmoniya şəklində birləşir, biri o birini tamamlayır.

Qələmə aldığınız təbiət mənzərələri canlıdır, elə bil rəssam fırça ilə deyil, qələmlə, sözlə çəkibdir. Yazı diliniz xalq dilidir, rəvandır, axıcıdır. Buna görə də oxucu əsərinizi oxumağa başlayan kimi ona "əsir" olur, ondan ayrılı bilmir, onu heyran edir, düşündürür.

Bu günkü ədəbiyyata diqqət verilməyən zamanda təkə ziyalı təbəqə arasında sizin kifayət qədər oxucularınız var. Bu da onu göstərir ki, müasir ədəbi aləmdə özünü oxumağa məxsus yazı üslubunuz mövcuddur.

Sizi bir daha təbrik edir, möhkəm can sağlığı və yaradıcılıq uğurları arzulayıram. Yeni əsərlərinizi gözləmək ümidi ilə sizin daimi OXUCUNUZ

Məhəmməd Əli

*Azərbaycan Yazıçılar və Jurnalistlər
Birliklərinin üzvü, "Qızıl Qələm",
"Araz", "Məmməd Araz", Həsən bəy Zərdabi
ali, ədəbi mükafatlar laureatı*

ƏLİ BƏY AZƏRİYƏ

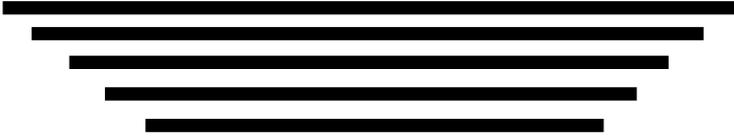
Ömrünün 55 yaşı münasibəti ilə

Yazdığın əsərlərin
aynasıdır həyatın.
Buna görə hər yerdə
fəxrlə çəkilir adın.

Ömrün sərt sınağından
sən üzü ağ çıxıbsan.
Keçilməyən sədləri
dözümünlə yıxıbsan.

Çətin anda əlindən
söz və qələm tutubdur.
Çəkdiyən əzabı bu,
sənə unutturubdur.

Ayrılma qələmindən
hey yaz, yarat, qardaşım.
Bu taleyinə düşən
Tanrıdan qismət, qardaşım.

TƏHMİNƏ VƏLİYEVƏ
*Bakı Dövlət Universitetinin doktorantı,
 AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunun
 kiçik elmi işçisi*

SEYİD HÜSEYNİN İLK DƏFƏ TRANSLİTERASIYA OLUNAN HEKAYƏSİ: "AĞVALİDEYN, YAXUD ZAVALLI MƏŞƏDİ ZAMAN"

Seyid Hüseyin "Ağvalideyn, yaxud zavallı Məşədi Zaman" hekayəsi 1911-ci ildə çap olunmuşdur. Yazıçı əsəri ilkin yaradıcılıq mərhələsində ərsəyə gətirmişdir. Mövzunu Azərbaycan məişətindən alan hekayədə yanlış övlad tərbiyəsinin yol açdığı faciə Məşədi Zaman və oğlu Kərimin təmsalında əksini tapmışdır. Hekayə ibrətamiz səciyyəsi ilə ədəbin digər hekayələrindən seçilir. Seyid Hüseyin yazıcılığına xas olan dövrü aktualıq, həyatilik və real təsvirçilik burada da gözlənilmişdir. Əsərdə övladına zəhmətsiz "ağ" gün arzulayan ata Məşədi Zaman ilə valideyn üzünə "ağ" olan Kərim qarşılaşdırılmışdır. Tərəflərin fərdi xarakteri, həyata, o cümlədən gələcəyə dair duyğu və düşüncələri paralel şəkildə verilmişdir.

Övladının xoşbəxt həyata zəhmətsiz nail olacağını düşünən ata qədir-qiymət bilməyən oğul tərəfindən qara qəpiksiz küçəyə atılır.

Beləliklə, Zavallı Məşədi Zaman min əziyyətlə qazandığı mal-mülkdən də olur, gələcəyə dair xə-

yallarından da. Gəmi kirayəsi düzəltməklə özünə bir gün-güzəran edəcəyini düşünür. Ömrünün axır zamanını məmləkəti İranda keçirmək üçün tədarük görməyə başlayır. Əlində bir çörək parası olmayan Məşədi Zaman yol ağzında oturub dilənçilik etməyə məcbur olur. Aclıq, qocalıq onu tamam taqətdən salır, qoca kişi məscid həyətinə günlərlə ah-nalə ilə zarıldaıyır. Gecəni sükut bürüdüüyü vaxt Məşədi Zaman əbədi yuxuya dalaraq xəstəliyindən də, uğradığı faciədən də birdəfəlik qurtulur.

Atasını biçarə həyata sövq edən Kərimin fəlakəti, təbii ki, qaçılmaz olur. O, atadanqalma bütün sərmayəni özünün və arvadının əyləncəsinə xərcləyib bitirdikdən sonra yenə pul almaq niyyətilə İrana yollanır. Ancaq Kərim düşdüyü fırtınadan heç cür xilas ola bilmir və o, canını ləpələrin arasında tapşırmaqlı olur.

Heç bir zəhmət çəkmədən mala, mülkə sahib olan Kərim əlindəki sərmayəyə güvənib bütün ömrü boyunca hər şeyin belə dövrən edəcəyini sanır. Artıq "boğaz" bildiyi atası Məşədi Zamanı evdən atmaqla, həm onu, həm də özünü fəlakətə salır və sonda ilahi ədalətdən layiqli cəzasını alır. Hekayə ilk dəfə əski Azərbaycan əlifbasından müasir qrafikaya transfoneliterasiya olunur. Əsər daha öncə ədəbin "Seçilmiş əsərləri"nə daxil edilməmişdir.

SEYİD HÜSEYN

QEYD: Seyid Hüseyin hekayəsini Bakı Dövlət Universitetinin doktorantı, AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunun kiçik elmi işçisi Təhminə Vəliyeva təqdim edir.

AĞVALİDEYN, YAXUD ZAVALLI MƏŞƏDİ ZAMAN

hekayə

BİR-İKİ SÖZ

"Adamın heyvaniyyəti yeməklə, ruhaniyyəti oxumaqla qaimdir" kəlamı-həkimanəsinə nəzərə böylə bir əsri-tərəqqidə kəndimizin müaliyyə və oxumağa nə qədər ehtiyacımız olduğunu nəzərə alaraq iş bu kitabçanı nəsrə başlamaqla, minbəd bu qisim hekayələrin entişarına çalışmamızı möhtərəm oxucularımıza vəd edirik. Hərçənd bu nəşriyatımız dairəi-ədəbiyyatdan bəiddirlərsə də, lakin nəzərimdə məqbul olacağına ümidlər elüyoruz.

Nəşr olunan əsərlərimizin hər biri barədə tənqid edib səhvlərimizi bizə göstərən əşxasə bəyani-təşəkkür edəcəyiz.

OTAQDA

Qış zamanı idi. Hava nəhayət mərtəbədə soyuq idi. Gecədən bir qədər keçmişdi. Məşədi Zaman oğlu Kərim ilə bir balaca otaqda yatmaqdan ötrü uzanmışdılar. Kərim uyquya getmişdi, amma Məşədi Zaman öz gələcək gününü düşünürdü: havanın soyuq günlərində bizə bir pəristar yox. Ata və oğul ikimiz bir otaqda yaşayırıq. Kərimin atası Fatiməni də ruzgar əlimizdən aldı, nə etməli? Olacağı çarə yoxdur. Bənim də ömrümün çoğu gedib, azı qalmışdır. Daha qocalmışam, gözlərim

görməyir, qulaqlarım eşitməyir, bədənim də qüvvətdən düşmüşdür. Demək, bənim daha pul qazanmaq və evlənmək vaxtım qurtarmış! Oğlum Kərim də maşallah böyüyüb cavan olmuşdur. Yaxsısı budur ki, onu evləndirərəm. Gəlinim həm bəndən mütəvəccih olar və həm oğlum Kərimə xidmət edər və cəmi ömrümdə böyük zəhmət və məşəqqətlə yığıb cəm etdiyim var-yoxumu da qoyub Kərim üçün bir dükan açaram. O qazanar, həm bəni saxlar, həm özünü. Zəhmətdən xilas olub asudə yaşar..."

Məşədi Zaman bu növ fikirləri edəndən sonra özlüyündə buna qərar verdi ki, öz həmsəhərlisi olan pinəduz Ağabalanın qızını Kərim üçün təzvic edər və bazar başında dəxi onun üçün bir baqqal dükanı tərtib verər. Ta ki dünyanın qəmindən və ruzgarın cəfasından ömrünün axırında da olmuş olsa, bir qədər azad olub rahat yaşaya.

DİVAR DİBİNDƏ

Günorta zamanı idi. Qış, bahar keçib, yay gəlmişdi. Günün istisi yerə düşərək yerin buxarını havaya qalxızıb şəhəri dəmirçi kürəsinə döndərmişdi. Göydə uçan quşlar havanın istisinə tab gətirəməyib yerə tökülürdülər. Adamlar taqətsiz, başlarında (şəmsiyə), kimi (fayton) ilə, kimisi piyada biixtiyaranə evlərinə və mənzillərinə rahat

olmaq üçün çəkilib idilər. Araba və fayton atlarının bəzisi kəsəti-hərərətdən yerə yıqılıb biixtiyar qalıyor idilər. Bir nəfər qoca hammal dalında pалан özünü bir divar dibinə verib taqətsiz uzanmışdı. Əlindəki çirkli qırmızı dəstmal ilə alından gəlib üzündən və gözündən axan tərini siliyordu.

Bu qoca kişi kim imiş?

Bu, həman Məşədi Zaman idi ki, özünün var-yoxunu oğluna sərf edib onunçün dükən açandan sonra öz təzə gəlini onun evdə olmaq zəhmətinə dözməyib oğlu Kərimə qovalatdırır Məşədini. Bununla belə ona çörək də verməyirdi ki, qoca kişi başını bir növ dolandıra. Məişət bunu bu vəq-tində hammallıq etməyə məcbur etmişdi. Fikrin-də bir gəmi kirayəsi düzəltmək də varıydı ki, öm-rünün axır çağını gedib öz vətəni olan İranda qa-la. Çünki bunu yığın etmişdi ki, əgər xudanəkərdə, qürbət vilayətdə bu naxoş olsa, oğlu Kərim buna pəristar olmayacaq... Amma günün hərərəti, özünün qocalığı bunun bu fikrinə mane oluyordu. Bu o qədər işləməyirdi ki, həm yeyə, həm mənzil kirayəsi verə və həm də vətəninə getmək üçün gəmi kirayəsi düzəldə. Bununçün axır zamanlar-da fəqir Məşədi Zaman mənzildən çıxıb karvan-saraların həyətində yatıyordu. Bununla belə, yenə gəmi kirayəsi düzəltməyə müvəffəq olmayırdı. Çünki kəsəti-zəfdən bu lazımı qədər işləmə-yirdi və günün də hərərəti bir tərəfdən bunun qüvvətini kəsiyordu. Bu qədər ki, özünü divar kölgəsinə çəkib oğlunun naxələfliyini birəbir ya-dına götürərək öz gələcəyini fikir edib kəndi halı-na giryan edirdi.

YOL AĞZINDA

Səhər zamanı idi. Bütün xalq yuxudan ayılıb hər biri öz işinin ardınca gediyor idilər. Alış-veriş-çilər dükanlarını açıb alış-verişinə məşğul idilər. Kasıblar kəsblərinə, fəhlələr işlərinə tərəf gediyor idilər. Bikar cavanlar da bağlara və dağlara tərəf yönəlmişdilər. Bir küçədə və bir yolun ağzında bir nəfər qoca kişi əyləşib başını aşağı sallamışdı. Bu qoca kişinin bu vəqt yol ağzında əyləş-məsi kəndisinin dilənçi olduğunu məlum ediyordu. Amma başını aşağı salıb xələyiqə baxmaması bunun xəcalət çəkdiyini göstəriyordu.

Dilənçi ki xəcalət çəkməz! Bu onunçün xəca-lət çəkirdi ki, dilənçi deyildi və yol ağzında əylə-şib gözünü xalqın əlinə dikən deyildi. Bunu bu işə vadar edən varıydı.

Bunu bu işə vadar edən həm aclıq və həm na-xoşluq idi ki, daha işləməyirdi.

Bu kim imiş?

Bu, həman bizim zavallı Məşədi Zaman idi ki, oğlunu evləndirib xoşbəxt edəndən sonra özü bədbəxt olub dilənçilik ediyordu. Və yayın istisi bunu naxoş edib işləməyinə mane olmuşdu və bu-rada da bu fikirlə əyləşmişdi ki, hər növlə olmuş olsa, bir gəmi kirayəsi düzəldib əziz vətəninə ge-də. Hərçənd bir neçə dəfə oğluna müraciət etmiş-disə də, oğlu Kərim əvvəllərdə buna cavab edib axırda döyüb yola salmış imiş. Buna görə fəqir Məşədi Zaman yol ağzında dilənçilik ediyordu.

MƏSCİD HƏYƏTİNDƏ

Gecə zamanı idi. Ayın qaranlıq günləri idi. Ul-duzların cümləsi çıxıb səfhəi-asımanı bir məclisi-nəşatə döndərmişdi. Sabitələr dayanıb səyyarə-lərsilsiləcünbanlıq ediyor idilər. (Cədi) vəsəti-asimanda sədri-məclis olmuşdu, (Zöhrə) rəqsini tamam edib məclisdən getmişdi, (Pərvin) baş-ba-şa çatıb ittifaq yapmışdı.

(Nəbatün-nəş) ixtilaf edib hərəsi bir tərəfə da-ğılışdı. (Mərix) sərpxuşi-məclisə təzə qədəmi-nəhadə olmuşdu. Bağlarda, ağacların budaqların-da quşlar öz balalarını qanadlarının altına çəkib yatmışdılar. Quzular çöllərdə, analarının yanların-da uyquya getmişdilər. Çobanlar kürklərini başla-rının altına qoyub xabi-nazə məşğul idilər. Kö-pəklər başlarını əllərinin üzərinə qoyub gözlərini yummuşdular. Dəryadakı balıqları-cümləsi asudə, kimisi suyun üzərində, kimisi altında dayanmışdı-lar. Çöllərdə dovşanlar səyyadların qorxusunu müvəqqəti olaraq ürəklərindən çıxarıb kolların al-tında dinc və fərağət olmuşdular. Dənizlərin suyu dayanıb dalğalanmayırdı. Havada ehtizaz yox idi. Ağacların yarpağı yekdigərinə dəyməyirdi. Göy-dən yavaş-yavaş şəbnəm gəliyordu. Guya bütün dünya bir fəramuşxanaya dönüb cəmi məxluqat ələmi-sükutə dalmışdı. Fəqət tək bir məscidin mədrəsəsindən bir nəfərin zarıntısı gəliyordu.

Əcəba, bu elə bir vaxtda o zarıllayan kim imiş?
Və nə üçün zarıllayan imiş?

Bu, bizim zavallı Məşədi Zaman idi ki, kəsre-ti-zəf və pırbunu bu hala gətirmişdi. Bir tərəfdən achiq, digər tərəfdən qərib olub pəristarsız olmaq və bunlar ilə bərabər mövt ilə pəncələşib özünün məğlubiyyətini müşahidə etməğlənin bunu zarılladıyordu. Demək olar, mövcudatın böylə bir ələmi-sükutə dalması bu zavallının halına giryan olmalarını göstərir və ku gün gələn şəbnəmdə əşki-çəşmi mövcudat imiş.

DALĞALAR ARASINDA

Yay qurtarıb, payız çoxdan daxil olmuşdu. Göyün üzünü qara buludlar əhatə etmişdi. Bir tərəfdən bərk külək əsiyordu. Ağacların budaqları yekdigərinə dəyiyordu. Quşlar cərəyani-havaya tab gətirə bilməyib bir-birlərindən pərakəndə olmuşdular. Dənizin suyu dağ kibi dalğalanıb sahilidəryaya tərəf yekdigərinə təqib edərək gediyo idilər. Balıqlar özlərini qayaların dibinə verib daldalanmışdılar.

Dənizin ortasında dağ kibi dalğaların arasında yelkəni cırlmış və divarı sınımış bir gəmiyi görmək olardı ki, içindəki sənişinlər dərgahi-İlahiyə əl götürüb özlərinin bu vətədən xilas olmalarını istirham ediyordular. Kimi də ki tayfalar gəmiyə dolan suyu kamali-təhallüklə təmizləməyə çalışı yordular ki, bəlkə özlərini girdabi-bələdan xilas edələr.

Görəsən bu nələrin bu qisim çalışmaları özlərinə bir rahi-nicat verir?

Xeyr, vermədi. Çünki bu nələrin məyanında bir ələmvardı ki, bədbəxtlik əsəri olaraq bu təsadüfə düşər olmuş imiş. O da məscid həyətində tərki-həyat edən bizim Məşədi Zamanın oğlu Kərim idi. Atasının vəfatından sonra özünün naxələfliyindən əlindəki sərmayəyi tələf edib, kəsre-tifəqr və zərurət bunu İrana səfər etməyə məcbur edir ki, orada olan atasının malını və əmlakını satıb təkrar övrətinə mülhəq ola. Amma yolda atasının naləsi və Allahın bəlası bunu tutub həlakətinədə ciddü cəhd ediyordu.

LƏPƏDÖYƏNDƏ

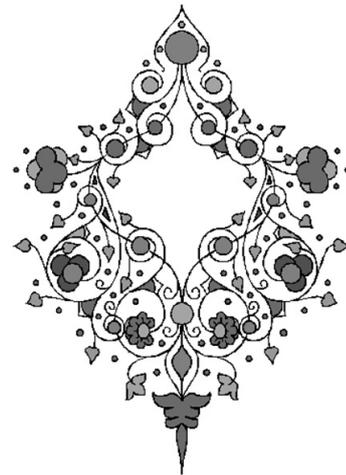
Səhər zamanı idi. Gecə yatan gözlər uyqudan ayılmışdılar. Hər kəs öz kəsbinin dalınca gediyo du. Odun qıranlar baltalarını çəkənlərinə alıb məşəyə gediyo idilər. Quşlar yuvalarını tərki edib ru zi dalısınca uçurdular. Bağbanlar bağlardan məyvəcat dərib heyvanata yükləyərək satmaq üçün şəhərlərə və qəryələrə aparıyordular. Uşaqlar dəstə-dəstə kitablarını qoltuqlarına alıb məktəbə tərəf gediyo dular. Havanın küləyi dayanıb yavaş-yavaş ehtizazi-havadan əmələ gələn (nəsimisəba) gəliyordu. Havanın üzündə olan qarabuludlardan əsər qalmayıb, fəqət ətrafi-üfüqdə atılmış pambıq kibi ağ buludlar görmək oluyordu. Dənizin dağ kibi ləpələri dayanıb, ancaq ləpədə gündə yavaş-yavaş suyun tərpnəməyini görmək oluyordu. Bu suyun kənarında bir nəfər üryanmeyid düşmüşdü ki, baş tərəfi qumun və torpağın üstə qalacalar düzəldən suyun içində idi. Ləpələrin yekdigərinə çarpışması bu məfruqun bəzmi-əzasının dərisini aparmışdı.

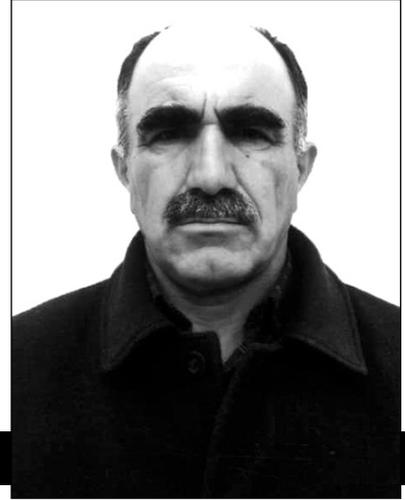
Bu, Məşədi Zamanın oğlu Kərim idi ki, girdabdan xilas olamayıb Allahın bəlası ilə tərki-həyat etmiş idi. Çünki valideyn üzünə ağ olmaq bundan artıq nəticə verməz və böyləcə olmalıdır!

SON

Hekayənin çap olunduğu mənbə:

Mirzə Fətəli Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanası, arxiv fond nömrəsi: Ar1911/30

CƏLİL XEYİRBƏY

NƏ ÇATIR Kİ...

Can içində can olmağın, ləzzətinə nə çatır ki...
Təmiz eşqin hörmətinə, izzətinə nə çatır ki...

Hər sözümlə göy üzündə, sayrışa da ulduzlar tək,
Haqdan gələn bir kəlmənin hikmətinə nə çatır ki...

Saçımıza sığal çəkib, əzizləyən pir olsa da,
Ata, ana sevgisinin qüdrətinə nə çatır ki...

Səhvimizi üzə deyib, çox zaman da bağışlayan
Yaxşı dostun vəfasına, ülfətinə nə çatır ki...

Var-dövləti təmiz adı, yarı namus, qeyrət olan
Qız-gəlinin həyasına, ismətinə nə çatır ki...

Əli işdə, dili haqda, Allaha bağlı bir qulun
Behiştədən, cənnətdən gələn, qismətinə nə çatır ki...

Ürək açan, qəlb oxşayan, peşə, sənət çox olsa da,
Vətən adlı bir ananın xidmətinə nə çatır ki...

Dünya evi qurulandan, insanları heyran qoyan,
Bal arısı, qarışqanın zəhmətinə nə çatır ki...

Milyonlara sahib olub, varı başdan tökülsə də,
Bir şairin şeir adlı sərvətinə çatır ki...

Hərdən təbi cuşa gəlib, yaxşı, pisdən söz açanda
Xeyirbəyin baldan şirin söhbətinə nə çatır ki...

ÖZ YÖNÜ VAR

Hər aşiq can ala bilmir, can almağın öz yönü var,
Aylar, illər xəstəsindən, qan almağın öz yönü var.

Gecə-gündüz, göy üzündə, bərq vursan da Günəş, Ay tək
El-obadan bir halal ad, san almağın öz yönü var.

Allahı var-dövlət olan, adı bəlli bir xəsisdən
Yeri gəlsə bir az gövhər, kan almağın öz yönü var.

Qəvvas olub göy sulara üzən zaman, unutma ki,
Hər axarın sahilinə, yan almağın öz yönü var.

Mən desəm də, deməsəm də, arif olan kəslər bilir
Zil qaranlıq gecələrdən, dan almağın öz yönü var.

Ömrümüzədən ötüb keçən, ay-ildən də, ay Xeyirbəy
Yadda qalan mənalı bir an almağın öz yönü var.

AXI NECƏ...

Sevmədiyini bir gözələ, yar deyəsən, axı necə?
Bu gen dünya onsuz mənə, dar deyəsən, axı necə?

Bir bənzərsiz aşiq kimi, çəkilmirsə eldə adın,
Məhəbbətdə adım, sanım, var deyəsən, axı necə?

Deyilsənsə öz əsrinin, sən Məcnunu, ya Kərəmi
Dil-ağızda eşqim dastan, car deyəsən, axı necə?

Dağ qorxsan da, fəqət sonun, puç olduğun bilə-bilə
Əl çirkinə bir əvəzsiz, var deyəsən, axı necə?

Əslin, nəslin pula satan, evlər yıxan bir şərəfsiz,
El yolunda qoyub namus, ar deyəsən, axı necə?

Bir uçuşda göy üzünü, fəth eyləyən bir qartala
Utanmadan, qızarmadan, sar deyəsən, axı necə?

Bu dünyanı quran kişi, bir qıraqda dura-dura,
Var yağdıran göydən yağış, qar deyəsən, axı necə?

Ömrü boyu bağban əli, dəyilməyən bir ağacın,
Budağında var bolluca, bar deyəsən, axı necə?

Sözlərinə dodaq büzən varsa Cəlil, söylə ona
Xoş keçən bir günə ahu-zar deyəsən, axı necə?

SÖYLƏ

Dərdin varsa, ey dil, gedib sən o dərdi yara söylə,
Yar insafa gəlib bəlkə, edə dərdə çara, söylə.

Dərd üstündən dərd qalansa, dərdlər belin qıra bilər,
Dərdli insan neyləsə də, düşər axır dara söylə.

Dağ qamətli, dağ vüqarlı, mənəm-mənəm deyən neçə,
Yer oğlunu, yer qızını, dərd salıb ah-zara söylə.

Xoş gəlsə də, gün üstdən gün, ay üstdən ay, il üstdən il
Bağban bağı bəsləməsə, bağ yetişməz bara söylə.

Mənmi, sənmi, bizmi, sizmi, omu, bumu, ya onlarını
Sağaldığın kim görübdü, dərd vurduğu yara söylə.

Xeyirbəy bir pir olsa da, söz göyünün qartalını
Çarəsi Allaha qalsa, dərd döndərər sara söylə.

HƏM SƏNƏ XOŞ GƏLSİN...

Sirrini nə dosta, nə də yada de,
Əgər deyilsə sirr olmaz daha.
Öz halal zəhmətin bəhrəsini ye,
Həm sənə xoş gəlsin, həm də Allaha.

Çatsa da çox yerə gücü, qüdrəti
Candan əziz tutma varı, dövləti.
Çarəsiz qalsan da, əl açma qəti,
Nökərin qeydinə qalmayan şaha.

Xeyirbəy, gərək yox, edəsən həzər,
Yaxşı söz hamının qəlbini bəzər.
Başını hər yerdə dik tutub gəzər,
İnsan qul olmasa nəfsə, tamaha.

NƏ XEYRİ

Qoruya bilmirsə dar gündə səni,
Qorucun Rüstəm-Zal ola, nə xeyri.
Əməlin hörmətdən salırsa məni,
Dilin şəkkər, ya bal ola, nə xeyri.

Zəhmətin, əməyin gedirsə boşa
Nədən dirəyirsən məni yoxuşa?
Vücudun dəymirsə beşcə quruşa,
Geydiyın atlas, şal ola, nə xeyri.

Ağlayanın yoxsa, gülənin yoxsa,
Dərdini, qəmini bölənin yoxsa,
Ayda, ildə bir yol gələnin yoxsa,
Qapında dövlət-mal ola, nə xeyri.

Cəliləm, gözümə zilləyib gözün,
Sözümün mənasın dərk eylə özün.
Xırda bir uşağa keçmirsə sözün,
Saqqalın, saçın çal ola, nə xeyri.

DURAR

Qızılgül eşqinə ötən bülbülün,
Dili də, ağzı da, gül deyib durar.
Yatıb dincəlmədən sevdiyi gülün,
Şəninə hər yerdə dil deyib durar.

Olsa da aranlı, dağlı insanlar
Vay onda itirə ağlı insanlar.
Soyuna, kökünə bağlı insanlar,
Ocaq deyib durar, kül deyib durar.

Silsə də ürəkdən, könüldən pası,
Nədənsə tutulmur igidin yası.
Arxa yar olarsa, eli, obası
Xeyirbəy bəmdə də, zil deyib durar.

ÇALIŞ

Könlündən dağ olmaq keçirsə əgər,
Dağ kimi vüqarlı olmağa çalış.
Bir gözəl arzuya, istəyə dönüb
Könüllər mülkünə dolmağa çalış.

Səni tutsalar da gövhərə, zərə,
Salma bir kimsəni böhtana, şərə.
Sınıq ürəklərə, sınıq qəlblərə,
Nə körpü, nə də yol salmağa çalış.

Olsa da nə qədər kəmin, kəsirin,
Var-dövlət, şan-şöhrət olsun əsirin.
Oxşayıb hərdən də yetim, yesirin
Qəlbini, könlünü almağa çalış.

Tükənməz bir qüvvət tapıb özündə,
Vəsf eylə elləri Cəlil sözündə.
Hər nə olur-olsun, elin gözündə
Uca bir dağ kimi qalmağa çalış.

BİLƏRSƏN

Yoxdursa qarnında özgə çörəyi,
Hər yerdə üzü ağ gəzə bilərsən.
Neçə haramxoru qarışqa kimi,
Öz üz ağığında əzə bilərsən.

Həzz alıb ömrünün gözəl çağından,
Ötüb dərəsindən, keçib dağından
Sevdiyin gözəlin könül bağından,
Ən zərif gülü də üzə bilərsən.

Demirəm göylərdə şimşək tək çaxıb,
Yaxud da Cəlili yandırıb, yaxıb,
Elin sevgisindən qanad da taxıb,
Göylərdə qartal tək süzə bilərsən.

YARAŞMIR

Mənəmlikdən dəm vuranda, unutmə,
Özün öymək ər kişiyə yaraşmır.
Əl çirkinə baxıb dostə daş atma,
Pula yatmaq nər kişiyə yaraşmır.

Dolansa da səfil kimi ac, susuz
Kişi gərək itirməsin çörək, duz
Fərqi yoxdur baha oldu, ya ucuz
Geydikləri hər kişiyə yaraşmır.

Yazılsa da haqqında bir xoş əsər,
Qanmazlara, vallah, etmir söz əsər.
Xeyirbəyəm, sözüm budur, müxtəsər
Yalan, böhtan, şər, kişiyə yaraşmır.

NECƏ?

Ey gül, güllüyünə şübhəm yox sənin,
Ətrini içimə çəkməyim, necə?
Qoparıb əlindən çölün, çəməninin
Səni öz qəlbimdə əkməyim, necə?

İllərlə qaldığı zirvədən enib,
Sanma ki, eşqimin çırağı söndüb.
Hicrana düşəndə Məcnuna dönüb,
Gözümdən qanlı yaş tökməyim, necə?

Zaman Xeyirbəyi gözdən salanda,
Ocaqdan salanda, közdən salanda,
Təbinə əl qatıb sözdən salanda,
Bağrımın başını sökməyim, necə?

VALLAH

Papa, mama deyənini,
Sayı çoxalır, vallah.
Özgə payın yeyənini,
Payı çoxalır, vallah.

Hərə bir cür saz çalib,
Deyir: dünya qocalıb.
Ağıllısı azalıb,
Zayı çoxalır, vallah.

Yalan, böhtan əkənin
Haqsız qanlar tökənin,
Mərdə torba tikənin,
Tayı çoxalır, vallah.

Olsa da başda tacın,
Ödənmir ehtiyacın.
Toxun yeməyi, acın
Çayı çoxalır, vallah.

Cəlil, sözün de kəsə
Qoy düşməsin çox səsə.
Kimin hayı, kiminsə
Vayı çoxalır, vallah.

OLMALIDIR

Dağ dağdırsa, zirvəsində
Yayda da qar olmalıdır.
Qartalların qıy səsində,
Bu deyim var olmalıdır.

Külək qanad çalmayıbsa,
Üstündən yol salmayıbsa,
Qulluğundan qalmayıbsa,
Bağlarda bar olmalıdır.

Gər üstünə bir dərd varsa,
Yox qorxusu həmdərd varsa.
Harda nadan, namərd varsa,
Alçalıb xar olmalıdır.

Yaşadırsa el özündə,
Nöqsən gəzmə el sözündə.
Yaxşı insan el gözündə,
Ucalıb var olmalıdır.

Cəlil, haqqı görməyəne,
Görüb könül verməyəne,
Dünyamızı sevməyəne
Dünyamız dar olmalıdır.

ZUR USTAC

"MƏN EŞQ ATƏŞİYƏM"

(Şair Vahid Çəmənlinin 65 yaşına)

Salam olsun!

Xatırladım ki, bu mənim artıq Vahid Çəmənlinin söz dünyasına ikinci səyahətimdir. Uzun illərdir hər gün olmasa da, ən azı həftədə bir-birimizin yeni bir şeirini, yazısını oxuyuruq. Hacı Vahidin "Bu yay da belə keçdi" kitabı haqqında yazdığım yazını (02.08.2018. Ön söz.) əbəs yerə xatırlatmadım. Həmin yazını "... Sənin bu söz ağacının ən hündür budağının lap ucunda bir zəfər nəğməsinin tumurcuğu tutsun, İnşəAllah..." belə bir arzu, istək, Böyük Allahdan təvəqqe ilə yekunlaşdırmışdım. Biz gec-tez bu arzuların reallaşacağına inanırdıq. Bizi yaşadan elə bu ümid dolu həyata, dünyaya baxış idi. Bütün bu hiss-həyəcanın təsirləri də qələmimizə yansır, bizi gah kövrəldir, gah da sevindirirdi...

QISA ARAYIŞ

Hacı Vahid Çəmənli - Vahid Valeh oğlu Qasimov 27 iyun 1956-cı ildə Azərbaycan Respublikası, Ağdam rayonunun Çəmənli kəndində anadan olub. 1972-ci ildə orta məktəbi bitirdikdən sonra Bakıya gələn Vahid gələcək taleyini həmişəlik bu şəhərə bağlamışdır. Burada İqtisadi təhsil almış, müxtəlif qurumlarda çalışmışdır. Eyni zamanda, yaradıcılıq fəaliyyətini də davam etdirmişdir. "Nə ömürdü yaşadım", "Dəli Çəmənli", "Hər şey yaxşıya doğru", "Bu yay da belə keçdi", "Gözlərimin işığında", "Bir fəqir yolçuyam", "Səni sevmək üçün gəldim dünyaya", rus dilində "Mələklər yatmırlar" (Anqeli ne spət) kitabla-

rının müəllifidir. Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvüdür.

Haqqında söhbət açdığımız "Mən eşq atəşiyəm" adlı bu kitab şairin əvvəlki kitablarından hər cəhətdən fərqlənir. Qeyd etdiyim kimi şairin "Bu yay da belə keçdi" kitabı haqqında 2018-ci ildə yazmışdım. Artıq üstündən zaman baxımından üç ilə yaxın vaxt keçib. Bu üç il tarix səhnəsində qısa zaman kəsiyi olsa da, ötən vaxt ərzində çox böyük dəyişikliklər baş verdi. "Ozan dili yüyrek olar" deyirlər. Arzularımız çin, niyyətlərimiz hasil oldu... Şairin söz ağacının ən hündür budağının lap ucunda bir zəfər nəğməsinin tumurcuğu tutdu. Çiçək açdı. Bar verdi... Uzun illər Vətən, doğma yurd həsrəti ilə qovrulan, nisgilini, arzusunun ağ kağızlara köçürüb kitab edərək "Bu yaz da gələ bilmədik", "Bu yay da belə keçdi" deyən, yazan Hacı Vahid Çəmənli nəhayət, "Biz gəlirik" barədə düşünməyə başladı... Onun söz bağçasına Bahar gəldi. Bu baharın gəlişi Miladi ilə qanlı-qadalı 2020 (2+2=4, ölüm + ölüm = zəfər) - dən sonra, 2021-ci ilə təsadüf etdi. Hansı ki, hazırda bu keşməkeşli mövsümü yaşayırıq...

Belə bir dövrdə Hacı Vahid yeni bir kitabla oxucuların görüşünə tələsir. Əvvəlki kitablarda zəmanədən şikayətçi olan şair bu dəfə yeni kitabını şövqlə "Mən eşq atəşiyəm" adlandırıb. Elə oxucu ilə ilk qarşılaşmasındaca inamla;

Bu, eşq atəşidir, sönən yeri yox,

Ayrılan yolların dönən yeri yox.

Elə öyrənmişəm mavi göylərə,

Ruhumun torpağa enən yeri yox... - deyən şair şanlı zəfərdən ruhlandığını, bihuş olub mavi səmanın ən-

ginliklərinə daldığını, nə olur-olsun bir daha enməyəcəyini vurğulayır.

Və ya

Gəldin, yenə gördük gülər üzünü,

Əlləri xonçalı, gözü nəm Bahar.

Qocaman yurduğun övladlarını

Tonqalın başında etdin cəm Bahar.

Həmin ardınca, demək olar ki, billur çil-çıraqlı göz gamaşdıran söz sarayının elə dəhlizindəcə şəhidlərimizin qanı bahasına əldə olunmuş qələbəni xatırladır... Bu bahardakı birliyi, vəhdəti tərənnüm edir.

Həqiqətən həddindən artıq sevincək görünən şair elə dəhlizdəcə ürəyini boşaltmaq, dilində nə var demək tələsikliyi ilə;

Gəlişin çox ağır zamana düşdü,

Ömrümüz naqafil dumana düşdü.

Vahidin ürəyi gümana düşdü,

Sevinci bir azca oldu kəm, Bahar!..

Sanki, "Bu yay da belə keçdi" kitabı haqqında 2018-ci ildə bəndəniz tərəfindən qeyd olunmuş "...bu xəmir hələ çox su aparacaq..." fikrini xatırlayır və bu fikri oxucusu ilə bölüşməyə tələsir. Təəssüf hissi keçirir.

Ancaq,

Vahid, sözlərini nizama düz çək,

Tikanın üstündə bitsin gül-çiçək...

Ayıq ol, deməsin hər ağzığöyçək,

Şirini qatırsan şora yazırsan. - qeydi ilə söhbətinə çəki-düzən verən şair, ağır təbəddülatlı günləri, qapalı karantin günlərini, dost-tanışı bir-bir yada salıb xatırlayır. Gələcəyin ümidverici olduğuna, ən azından cari ilin bu gününün ötən ilin bu günündən çox fərqləndiyini inamla, qürurla, fəxrlə oxucu ilə bölüşür. Hardasa qəlbinin bir küncündə azacıq kədər gizlənsə də, şairin gələcəyə ümidi böyükdür. Burada onu da qeyd etmək istəyirəm ki, Hacı Vahid Çəmənli sözünü bu ümid işartısı, gələcəyə inam heç vaxt tərkməyib. Məsələn, hələ onun illər əvvəl işıq üzü görmüş kitablarından biri yuxarıda qeyd etdiyim kimi "Hər şey yaxşıya doğru" adlanır. Vahid Çəmənli yaradıcılığı həmişə (ən azı mən tanış olandan) haqqa söykənib, gələcəyə ümidlə baxıb. İndi isə demək olar ki, şair sevincinin pik nöqtəsindədir;

Mən bir od parçası,

Sən bir ovuc su,

Töküldün üstümə, cızdağım çıxdı.

Olanım, qalanım bir can qorxusu,

O da sönüb getdi, gözdağım çıxdı.

İçə boş olanda güyüm səs edər,

Ürək güyüm deyil səs sala, gülüm.

Odu söndürməyə suyun bəs edər,

Qorxmursan, ürəyin boşala, gülüm?

Soyuq ilan kimi sarılar sənə,

Qalan təpərin də candan tez çıxar...

Mən eşq atəşiyəm,-

Sönsəm də, yenə

Külümün altından təzə köz çıxar. - deyən şair, artıq bütün çətinliklərin, ağrı-acının arxada qaldığına inanır və bunu oxucusuna çatdırmağa, onu da inandırmağa çalışır.

Bu kitabda toplanmış şeirlər də Hacı Vahid Çəmənli yaradıcılığına xas olan hər yerdən, hər şeydən söhbət açmaq xüsusiyyəti ilə yüklü olsa da, artıq hiss olunur ki, söhbətin mövzusunun nə olmasından asılı olmayaraq şair hər dəfə keçənə şükür edir, gələcəyə isə ümidlə baxır. Ürəyində sönməyən eşq atəşi olan şair yazıb-yaratmaq eşqi ilə yanıb, tutuşur. Dilinə gətirmək istəmədiyi kiçik bir incikliyi, narazılığı qəlbinin dərinliklərinə gömərək, sanki belə bir şey yoxmuşkə davranır. Uğurdan, xoş gələcəkdən söhbət açır.

Söhbətimin əvvəlində qeyd etdiyim kimi, Hacı Vahid Çəmənli özü də, sözü də mənə yaxın, doğma olan bir şəxsdir. Yəni sözün əsl mənasında bu kişini filan vaxtdan tanıyıram demək olmur. Biz elə bir-birimizi söz yaranandan tanımışıq ki, bunu da hər hansı bir zaman, məkan çərçivəsində məhdudlaşdırmaq mümkün deyil.

Qələm dostum, söz sirdaşı Hacı Vahid Çəmənliyə özünün arzuladığı, şeirlərində vəsf edib oxucusuna tələq etdiyi o xoş günləri görməyi arzu edirəm. Hacı, yuxarıda qeyd etdiyim məlum yazının sonunda "... Sənin bu söz ağacının ən hündür budağının lap ucunda bir zəfər nəğməsinin tumurcuğu tutsun, İnşəAllah..."deyə arzu etdik, niyyət tutduq, çin çıxdı. İnşəAllah bu çiçəklər bar tutar, barın dərərsən, bizlərlə bölüşərsən! İnşəAllah. Uğurlarınız bol olsun!!!

Sona qədər həmsöhbət olduğunuza görə təşəkkür edir və sizləri əsl söz ziyafətinə dəvət edirəm. Hacı Vahid Çəmənlinin "Mən eşq atəşiyəm" deyər adlandırdığı ziyafətə.

06.06.2021. - Bakı.

QƏRİB HÜSEYNOV

VAXT TAPMADI...

(Şagirdim olmuş şəhid
Ruslan İdrisova ithaf olunur)

Harda, necə böyümüş o dəcəl birdən birə? -
Hiss etmədim məktəbi bitirməyini onun.
İnanmadım haqqında gəzən qara xəbərə,
Təsəllisi o idi, axı, xəstə ananın.
Əlil qardaşının da, xəstə bacısının da
Ümidi idi Ruslan,
Vətəninin də bir güvənc yeri oldu o aslan.
Ana ona qəlbində ayrı yer saxlamışdı,
Nə qədər arzuları adına bağlamışdı.
Dava xəbəri alıb,
Lap bir az da qaralıb vücudu laxlamışdı.
Bilirik necə çətin böyütmüşdü onları,
Ata Rusiyada qaldı itirib imkanları.
Uşaqlar hiss etmədi isti ata nəfəsi,
Hərdən pul göndərməyə ancaq çatdı qüvvəsi.
Böyütdü körpələri ana öz taqətinə,
Uşaqlar böyüdükcə o da düşdü çətinə.
Onca zülmələr çəkib böyütdüyü Ruslanı,
Aldı onun əlindən hərbin qara tufanı.
İyirmi bir sentyabrda gəldi sonuncu zəngi,
Bir həftə sonra uddu onu davanın cəngi.
İlk dəf edənlərdəndir düşmənin həmləsini,
Vaxt tapmadı anaya göndərməyə səsini.
Bilirdik qoçaq idi,
Bəd gözə bıçaq idi.
On səkkiz yaş nədir ki? -
O hələ uşaq idi.
Ölümünün gözünə dik baxmağı bacardı,
Ölüm dikbaş cavanın üstünə bərk bozardı.
Ölüm gördü o qorxmur,-
Özü qorxdı, qırıldı,
Görüb göyçəkliyini o oğlana vuruldu.

Utanıb sonra onun yarasında qızardı.
Ünvanı çaşmış ölüm,
Şiddəti daşmış ölüm
Dua edən dillərin,
Göyə qalxmış əllərin
Arasından da sızdı,
Qıyıb bədbəxt anaya
Qara xəbər də yazdı.
Sonra fağır ananın get-gəlləri başladı,
Bircə ayın içində ana qırx il yaşlandı.
DNK yoxlaması... Ana dözüdü necə?-
"O deyil!"- kəlməsindən gözləyirdi möcüzə...
Hər müayinə vaxtı ölüb dirildi ana,
Allah vermiş ömürdən xoş gün çatmadı ona.
Suqovuşanda çatdı Ruslan şəhadətinə,
Nakam bir ömür düşdü bu gəncin qismətinə.
Qəmərvanın göyündən bir qartal da azaldı,
Amma adı Allahın dərgahına yazıldı.
Xəyalımdan heç çıxmır o qayğılı gözləri,
O gülümsər sifəti;
Sənə qalbmış, kasıb, davanın məşəqqəti?..
Şagirdim barəsində yazıram bu sözləri,
Tanrım, aciz duruma salma belə bizləri!..

"SALAM!" DEYƏK RUHUNA

(Şəhid Adəm Heydərova
Ad günü münasibəti ilə)

Bu həyat bir tablodur rəngi tez-tez dəyişən,
Rəssamı Tanrı özü, rəngləri odur seçən.
Gül-çiçək də onundur,
Çən-çisək də onundur.
Yolumuzu sərt edən
Daş-kəsək də onundur.
Giley etsək də bəzən öz alın yazımızdan,
Amma razı qalmışıq həmişə aqlımızdan.

Yoxla, varmı fitrətin?-
 Allahı sevmək çətin.
 Bəndəyə sevgi durur
 Kökündə ibadətini!..
 Süd gölündə çimənlər Allahı yada salmaz,
 Pula sitayiş edən kəsin Allahı olmaz.
 Özlərini: "Mən!"- deyib gözümüzə dürtüdlər,
 Müqəddəs kürsülərdə dilənçilik etdilər.
 Erməni satın aldı çoxumuzu pul ilə,
 Erməni sevgisini puldur götürən dilə.
 Amma o da bizimtək, sonra razı qalmadı,
 Bir az da tüğyan etdi o mərəzin inadı.
 İştahı yekəldikcə hamısını istədi,
 Köməyinə özütək quduzları səslədi.
 "Ağır dava var" deyə Vətən çağırış edəndə,
 Adəm kimi oğullar dərhal göründü öndə.
 Onlar səfərbər olub zalım üstə getdilər,
 İşğala qeyri-adi bir dirəniş etdilər.
 Mehriban, istiqanlı, ürəyi yumşaq oğlan
 Ağdərə savaşında düşməyə uddurdu qan.
 Gülə-gülə döyüşə getdi bumlu balası,
 Sarsıldı zərbəsindən düşmənin daş qalası.
 On yeddi gün vuruşdu, on yeddi gün döyüşdü,
 Ağdərədə mərdliklə şəhadətə yetişdi.
 Ad gününə gəlmişik: a külək, xəbər apar,
 Nigaran dünyasında bəlkə təskinlik tapar.
 "Salam!" - deyək ruhuna aramızda dolayan,
 "Salamat qalın!" - deyib bizimlə dualaşan...

26. 03. 2021

"LIKE"

Minlərlə kilometr fəzanı basa-basa,
 "Hop!"- edib birnəfəsə
 "Layka" qalxdı kosmosa,
 Yadına "like" düşmədi.
 Atı qızıl yəhərli,
 Ətrafında qoşunu, qulluğunda nöqəri,
 Atılanın, Teymurun, Babəkin, Koroğlunun,
 Şeyx Şamilin, Davudun, daha neçə min ərin,
 O boyda İskəndərin
 yadına "like" düşmədi.
 Ağrıyan yerimizin, Səttərxanın, Təbrizin,
 Qarabağda can qoyan Mübarizin, Çingizin
 yadına "like" düşmədi.
 Bu nə həşirdir, Allah!
 Bu necə qiyamətdir?
 Kiminsə verdiyi "like"
 sənətəmi qiymətdir?!
 Mənə şair dostumun
 tənələri töhmətdi:

-Yadına "like" düşmədi?..
 Olub bəlkə bu "like"lər zəiflərin biznesi,
 Sənətsiz bekarların, həriflərin biznesi.
 Hər "like" alanın artırı, sanki, bir "molodes"i.
 Novruzəlidən betər, Qurbanəlidən betər,
 Ağıllısı heç varmı ...dəli dəlidən betər!..
 Şair var ki, yazdığı, bəlkə, dürdür, gövhərdir,
 Rəhmətlik Zəlimxantək, bu da sənəftərdir.
 Duyan yox istedadı yazığın nə qədərdir,
 yazdığı nə təhərdi?
 Kim onu saya salıb bir yağlı "like" göndərdi?
 Çətindi həzm eləmək, çətindir abır dərdi!..
 Duyğulular seyrəlib, duyğusuzlar çoxalıb,
 Söz meydanı bazarmış: cahil, nadan soxulub.
 İtib mizan-tərəzi, ölçülər çox dəyişib,
 Adını güclə yazan qələm ilə kəsir cib.
 Bu küyü boşboğazlar biri birinə dayaq,
 İstedada vururlar tapıb hər cürə boyaq.
 İstəməzlər kim isə qələmiylə seçilsin,-
 İstəyərlər hər yazan onlar boyda kiçilsin.
 Ədalı hoqqabazlar həzm etməzlər tənqidi,
 "Like"- dan o yanı aşmır onların söz sərhədi.
 Zövqümüz korşaldıqca oxucumuz zay olur,
 qalan ancaq say olur.
 Nizaminin divanı, sən demə, belə yanmış,
 Nəsimidən bunların sifəti belə dönmüş!
 Fizulini, Seyidi, Sabiri bəyənəməzlər,
 Ya Cəlilin, Cavidin hüzurunda enməzlər.
 Hansısa bir dahidən tapsalar zəif nöqtə,
 O nöqtəni şişirdib od qoyarlar bədbəxtə.
 "Like" alır süftə tapan,
 "Like" alır göydə qapan.
 Sonra sosial şəbəkə, dünya boyda təhlükə
 Anidən partlayacaq, "like"lər qucaq-qucaq...
 Dolar virtual məkan, dolar internet-filan
 Kəşif cızma-qarayla,
 tərif gələr sırayla.
 Toy-mağarda deyilən sağlıqlar yalan olar,
 Belə ətsiz bozbaşın suyu bir tiyan olar!
 Şişirdib bir-birini lap dahi də edərlər,
 Utanmayıb eləcə "İlahi" də edərlər.
 Qanıb "Yox!"- söyləyəni yun didən tək didərlər...
 Dönüb söz məkanımız ucuz şou-biznesə,
 Bu qədər qarğa-quzğun harda verər səs-səsə?..
 Çox əla bir şerinə "like" almayan bir dostum,
 Dedi ki anlamıram mənasını bu qəsdin.
 O dostumun ilhamı qədərindən artıqdır,
 Nə şəri şırtılıqdır, nə də özü şırtılıqdır.
 Ona görə aldığı "like"-lar belə az olur,
 Az "like" yığan o əsər tarixə təmiz qalır...
 ...Yadına "like" düşdümü Səmədin, Bəxtiyarın,

Ya Rəsulun, Xəlilin, Arazın, Şəhriyarın?
Yadına "like" düşdümü heç Mehdinin, Qafurun,
Həzinin, Əhmədiyyənin, başqa yüz-yüz cəsurun?
"Like" ilə alim oldu, bəlkə, Yusif, ya Xudu? -
"Like" alıb bəyənəməsin onları qoy yüz Hadı!..
Biz hansı əcdahanın rahat boğazındayıq?
Bəlkə cəhənnəmədəyik, lap görün ağzındayıq?
Bizi qaramat basır, əcinnəmi qorxudur? -
Rəbbim, mənə "like" göndər, bilim bunlar yuxudur...

TİR-TİR ƏSƏRƏK...

(qəzəl)

Tir-tir əsərək tarmar olar Yer əsəbindən
Göylər ona endirsə qapaz güc-qəzəbindən.

Vulkanlar əgər dağların daş bağırını dəlsə,
Lava selidir söhbət açan dağ əzabından.

Bir odlu könül mülkünə bir zəlzələ bəssə,-
Tarın teli almazdı öpüş öz mizrabından.

Sevdiyinə "kəklik"- desə bir ovçu xətadır,
Gördükmü bezən ovçunu kəklik kababından?!

Eşq yıxdı nə çox mərdləri mərdanəliyindən, -
Sevda mərəzi tutsa düşər şir də tabından.

Çox içdi üzüm şərabı, bir gün dedi: "Doydum!"-
Doydum demədi heç Qərib eşqin şərabından.

...AĞLAYIR

(Nəvəmin uyuduğu Hövsan qəbristanlığında
leykozdan dünyasını dəyişmiş uşaqların
basdırıldığı ayrıca guşə var)

Üç gündür torpağın altına köçdün,
Buludlar tökərək leysan ağlayır.
Səmanın neçənci qatına uçdun,
Göylər də etdikcə imkan ağlayır?

Sevsək də biz səni bəs qədərincə,
Bu sevgi olmadı lap yetərincə.
Haqq olan dünyaya sən gedərincə
Anan qan-yaş tökür, atan ağlayır.

Kəklik nəvəm idin, ley qızım oldun,
Yerləri tərk etdin, göy qızı oldun.
Bəxtlər bölünəndə leykozu aldın,-
Bu qisməti seçən cavan ağlayır.

Sən demə, qulağı varmış yerin də,
Məzar yeri varmış çiçəklərin də.
Dərddəş qonşuların bəbəklərində
Vaxtsız ölümlərə üsyan ağlayır.

Nənələr özlərin şəhid etdilər,
Babalar dönərsən - ümid etdilər.
Məzarlar həsrəti kilid etdilər,-
Bitdi "kimya"ları - Ayan ağlayır...

24. 04. 2020

BU NECƏ OCAQDIR?

Bu necə "Novruz"dur tonqallarının
Sırası seyrəkdir, alovu soyuq?
Ocağı qalamış "cığallar"ının
Bir məsti tapılmır, hamısı ayıq.

Bu il "ağırlığım-ugurluğum" da
Üstdən atıldığı tonqalda yanmır,
Bir səhər şəfəqinin duruluğunda
Dərdim oyandıqca acım dayanmır.

Hər tonqal özü də bir işarəydi
Babamın yazdığı sənamələrdə.
Tonqallar elimin gücünü öydü
Qələbə müjdəli əfsanələrdə.

Közü çart-çart yanır, alovu soyuq,
Ruhumu bu ocaq nə pis küsdürür? -
Kimdir əyri işi adına layiq? -
Günün tonqalları virus püskürür.

Sanki yarasadan betər olmuşuq,
Elə bir-birindən qaçır adamlar.
Bəlkə tufanlarda lövbər salmışıq, -
Dalğadan dalğaya uşur adamlar?

Hanı qürrələnən top-tüfəngiylə:
-Məni istəməyən piket eyləsin?
Öcəşmək olardı ən nəhəngiylə,
Virusla döyüşdə raket neyləsin?

Dünyanı ağızına alıb qan, qada, -
Tapıldı qandırın böyük gücləri.
-Nə boyda gücünüz yetmir imdada,
Cəlladlar, qatlayın o ülgücləri!

Özünü Allahdan böyük tutan da
Adi bir virusdan ölə bilərmiş.
Şəninə təriflər gəldiyi anda
Virus fətehləri silə bilərmiş!..

Ac nəflər qalaydı viranə, virus, -
Gözü doymayanın mədəsi dolar?
Qonağı olaydı koronavirus, -
Dözəydi, sonrası nə olar, olar!..

Közü çart-çart yanır, alovu soyuq,
Ruhumu bu ocaq nə pis küsdürür? -
Kim öz işlərini gördü nəlayıq,
Allahın qəzəbi virus püskürür?..

12 mart 2020

QƏBƏLƏM

Harda basdırıldı keçmişin dünən,
Dumanın sıx oldu üstünə enən.
Sənə: "Mənəm!" - deyir hər atdan enən -
Bu qədər taptaqmış küçən, Qəbələm?

Burda hər çınqıl da zərdir, altundur,
Altın da, üstün də qızıl qatındır.
Şehli çəmənində atlas otundur
Yorğanın, döşəyin, keçən, Qəbələm!

Ləzginin, udinin, türkün diyarı,
Hörmətin, izzətin, ərkin diyarı.
Düyüb yumruğunu bərkit, diyarım -
Zərbən bir olmasa heçəm, Qəbələm!

Yenmək istədilər səni silahla,
Gəldilər iştahla, getdilər ahla.
Şahları ötürən o boyda "Şah"la
Şahanə duruşu seçən, Qəbələm!

Çayın daş gətirdi, dəmir apardı,
"Sövrəyan", "Qaraçay" həşir qopartdı.
"Gavur" da, "Səlbir" də tədbirdə vardı -
Nicində "fırrama" bişən, Qəbələm!

Bu div yuxusundan oyat tarixi,
Elə dərdlərin tək boyat tarixi.
Qayıt şöhrətinə, yarat tarixi -
Danış ölkə-ölkə uçan, Qəbələm!..

NƏ FƏRQİ

Kimsə qocalığa ucalıq dedi,
Axı ucalığa yaşın nə fərqi?
Ömrünü zillətlə keçirən, dədə,
Qəbrinin üstündə daşın nə fərqi?

Bir gün verdiyini ala bilməsən,
Hər vaxt olduğuntək qala bilməsən,
Solanda gül kimi sola bilməsən, -
Baharın nə fərqi, qışın nə fərqi?

Haqqın itən zaman inad etməsən,
Namərdin evini bərbad etməsən,
Duyub ləzzətini ayırd etməsən, -
Yaymanın, sıyığın, aşın nə fərqi?

Örtülü sözlərin çox açıq oldu,
Üstün gah toz oldu, gah palçıq oldu.
Nəyə əl atdınsa yarımçıq oldu, -
Daha asan, çətin işin nə fərqi?

Açan çiçəyin də qardan çıxırsa,
Dərdin öz heyfini çordan çıxırsa,
Qərib, hər tədbirin zordan çıxırsa, -
Acığın nə fərqi, xoşun nə fərqi?..

"MUÇUQ" şalaləsinə

Qayadan özünü atır bir gözəl,
Dağlara, daşlara düşən haraydı.
Onu sıldırıma sıxan sirlə əl
Dartıb hörüyünü daşlığa yaydı.

Qaya daşdansa da qəlbi daş deyil,
Ram olmur gözəlin inadına o.
Hansı hiss pəriyə: "Atıl, qaç!" - deyir,
Minib inadının cin atına o?..

Gör neçə min ildir onlar öcəşir,
Başlanan intihar qurtara bilmir.
Bir su pərisiylə dağ-daş güləşir, -
Heç biri oyunu apara bilmir.

Bir qızın bitməyən göz yaşlarından
Dərələr yeddi rəng qurşaq bağlayır.
Qorxub lal qayanın sal daşlarından
Köməyə gələnlər ayaq saxlayır.

Nə qızın yadına qocalıq düşür,
Nə qaya söyləmir: "Həvəsdi, bədsi!"
Ağ qızdan dağlara yaraşlıq düşür,
Tamaşa axtaran bura tələsdi.

Adını soruşdum, dedi: "Muçuq"dur,
Dərdini danışdı, ellərə yaydım.
Bir yol dodağından dağlar muçubdur, -
Min yol muçmayıni insafsız saydım.

Həşir var... Dağlarmı hücum edəcək? -
Vahimə gətirir dağın danlağı.
Hələ min illər də davam edəcək
Burda bir gözəlin qucaqlanmağı...

ƏZİZBƏY ABDUMƏLİK, jurnalist
Özbəkistan

QATARI DAYANDIRAN "LEYLANIN İFAÇISI" "TÜRKÜSTAN BÜLBÜLÜ DƏDƏXAN HƏSƏN

(Dədəxan Həsən yaradıcılığına cizgilər)

Həqiqi istedad sahibi, beynəlxalq Əhməd Yassəvi mükafatı laureatı müğənni Dədəxan Həsən bu il qöcaman 81-ci baharını qarşılayır.

Dədəxan Həsən 1989-cu ildə "Gənc Leninçi" qəzetinin sorğusuna əsasən Özbəkistanın ən məşhur adamı adını alıb. Bir ildən sonra o, "Türk dünyasının fəalları" birliyi tərəfindən Türkünstanın bülbülü elan olunub. Sərbəst güləş üzrə peşətkar beynəlxalq insan hüquqları fəalları adından Nobel mükafatına təqdim olunub.

Azadlıq və millət aşiqi

(söhbət-müsahibə)

Mənim uşaqlığım və gəncliyim Dədəxan Həsənin mahnıları ilə keçib desəm, bu mümkündür. Evimizdə həmişə Dədəxan Həsənin mahnıları səslənib. Müğənninin "Leyla", "Bahar gələr bağlara", "Xumar gözlərin", "Ay qız", "Məni sevən yarım ay camalı var", "Ağ qayın", "Mənim atamı görmədinizmi", "Yardan şikayət etməyin" kimi mahnılarını eş-

dib ürəklər həzz alar. Mahnılar dinləyicinin əhvalını yüksəldir, eşq-vəfadan, vüsal ziddiyyətlərindən söz açır. Qəlb iztirablarını səsləndirməklə yanaşı, həm də hökumət siyasətini tənqid edən mahnılar oxuyur. Hazırkı müğənnilərdə şirəli səs var, amma səviyyə yoxdur. Onlar şeiri canlandıрмаğı bacarmırlar. Düz gələn mətnə musiqi bəstələyib səsləndirirlər. Yaxud əvvəl havanı bəstələyib, sonar söz axtarışına düşürlər.

Dərin məzmunlu şeir tapmağın özü də bir sənətdir. Dədəxan Həsənov elə istedad sahibidir ki, özü şeiri yazır və oxuyur. Özü yazdığı - "Dəmir ürək türklərimiz" mahnısı bütün dünyada məlum və məşhur oldu. Müğənni heç bir mahnını bu qədər könül xoşluğu, yaxud toy-xaşam üçün səsləndirməyib. Dədəxan ağanın hər bir mahnısı ürəyinin dərinliyindən naləyə çevrilib çıxır. Hər bir misrada müğənninin qanı, göz yaşı, dərddi var. Dədəxan Həsənin oxuduğu mahnıların hər bir qəlbə yer alması dəqiqdir. Dədəxan Həsənin repertuarında sülhü, insanların başına bəla olan amansız müharibələrə dərk etməyə həsr olunmuş mahnılar da vardır. Məsəl üçün "Mənim atamı gördünüzümü?", "XX əsr nidası", "Oğlunuz üçün darıxdınızımı?", "Müharibə olmasın" kimi mahnıları insanlığa üz verən ağır təşvişlərdən söz açır. Xanəndə öz ifa yolunu, məktəbini yaratdı və xalqımızın ürəyinə yol tapa bildi.

"Dünya mədəniyyət, musiqi sənəti tarixindən həddindən çox böyük aşılqlar, şairlər keçib. Lakin ömrü boyu - ara vermədən bir xalqın acı əhvalını, fərəh aləmini Dədəxan Həsəncəsinə səsləndirən şair - müğənni yoxdur dünyada - deyərdi xalq şairi Rauf Pərifi. Həqiqətən də, Dədəxan Həsənov sözə ipək geyindirir, qəribə mahnılar yaradır. Sənətkarın yaratdığı onlarla mahnı çoxəsrlik musiqi mirasımız xəzinəsində münasib yer alıb. Dədəxan 1993-cü ildə Əhməd Yassəvi adına beynəlxalq mükafata layiq görülüb. Onun yaratdığı şeir və mahnılar XX əsrin, Türkünstan xalqının səsinə, dərdinə çevrilir. Müğənninin özünə xas ədəbi mirası mövcuddur. Əslində,

mindən artıq şeiri "Şeyda könlüm", "Şahimərdan çayları", "Çəmənimdən ayırma", "Bahar gələr bağlara" kitablarında cəmlənib.

Dədəxan Həsən yaradıcılığının kökləri Türkiyənin piri Əhməd Yassəvi yoluna, onun mahnı ifaçılığı şəriyyətinə gedib qarışır. Dədəxan Həsən yaradıcılıqda da, həyatda da vətənsəvən insandır. Onun yurdpərvərliyi, saxtılıqdan uzaqdır, səmimi və həqiqidir.

Yaxşısı odur, gəlin, hamısını müğənninin özündən eşidək.

Sənətə ilk addım, yaxud itirilən uşaq

-Doğum haqqında şəhadətnamədə yazıldığına görə, mən 1940-cı ildə mart ayının 15-də Fərqanə vilayətinin Altıarx rayonundakı Ərəbtəpə kəndində doğulmuşam. Aradan 14 ay keçdikdən sonra müharibə başlayıb. Atam Şakircan Həsənov yaşlanıb qırx yaşa çatmasına baxmayaraq, 1942-ci ilin may ayında hərbi xidmətə çağırılıb, müharibəyə gedib və... 1943-cü ilin 15 mart günündə Rusiyanın Velikiy Novqorod vilayətinin Zaluçi rayonundakı Şotova kəndində faşist qəsbkarlarına qarşı savaşa həlak olub. Anama: "Atam hani?" - deyib təslimlik soruşduqda "Atanı müharibəyə raykom Şodiyev göndərib" - deyər cavab verməsi yadımdadır. Buna görə raykomun "Vilis" maşını küçəmizdən keçəndə ona qəzəblə daş da atmışam. Müharibə illərində ac-yalavac, qərribə bir əhvalda gün keçirməyimiz hələ də yadımdadır. 1947-ci ilin qışında mən, yeddi yaşlı uşaq kolxoz tarlasında pambıq qurdu yığırdım. Həmin günün axşamı rayon mərkəzinə gedib gün boyu yığırdığım qurdun puluna bir qara çörək alıb gələrdim və soyuyub bərkimiş qara çörəyi isidib süfrəyə qoyar, nuş edərdik. Mən o qara çörəyi alıb evə qayıdınca evdəkilərimiz ac-yalavac, duz dadmadan oturub gözləyərdilər. Kalış ununun xəmiri yayılmaz, onu yumrulayıb tən-dirə yapardıq. 1950-ci ilə qədər ümumiyyətlə, buğda unu çörəyimiz olmadı, yalnız qarğıdalı unundan olan çörək və qurumuş qoğallar yedik...

Kəndimizdəki orta məktəbi 1959-cu ildə bitirib paytaxta, universitetə daxil olmağa qərar verdim. Amma özbək dili və ədəbiyyatı fənnindən inşanı düzgün yaza bilməməyim səbəbindən sənədlərimi geri aldım. Onda ədəbiyyatdan inşanı sonradan şair olub tanınan Aman Muxtar ilə bir partada oturub yazmışdım. Gələni də yuxarıdakı xoşagəlməz hal təkrarlandı. Bu səfər mən birinci qəbul imtahanı

olan ədəbiyyatdan inşanı Əcəmnəzər Xudənəzər adlı oğlanla bir partada oturub yazırdım. Həmin gün bizdən Səidə Nərzullayeva imtahan götürürdü. O, qarşımda oturub, yanımdakı Əcəmnəzərin inşasının ən yaxşı yazılmış olmasını tərifləməsi də yadımdadır. Yenə "yıxılıandan" sonra "mən də elə inşa yazacağam" deyib özümə söz verdim. 1961-ci ildə mükkəmməl hazırlıq görməyim sayəsində qəbul imtahanlarından müvəffəqiyyətlə keçib attestasiya mərhələsində dekanımız Ləziz Qəyumovun məsləhəti ilə jurnalistika fakültəsinin gündüz şöbəsində oxumaq şərəfinə nail oldum. Tələbəlik dövrümdə Çulpan, Abdulla Qədri, Ərkin Vahidov, Abdulla Arif və Rauf Pərfini tanıdım. Şair dostlarımdan özümə xoş olan şeirlərini mahnı halına salıb oxumağa başladım. Abdulla Arifovun "Yetişib gül açılır, bağları gülzar eyləyir", Rauf Pərfinin "Leyla" şeirlərini mahnı etdim.

-Heç təltif olunmaq üçün çalışmışınızmi?

-Belə bir yolla getməmişəm. Lakin bir vaxtlar səhnəyə çıxan məqamlarda belə duyğular olub. Mənim təltifim mahnılarımdır. Onları heç bir təltifə dəyişməyəm. Təltif əslində, nisbi düşüncədir. Ona yiyə olan ortabab müğənni birdən istedadlı, yaxud Xalq artisti ola bilmir. Xalq artisti xalqın içində olur. Xalqa öz mükafatını verib oxuyur. Təltifsiz də xalq üçün gözəl mahnılar oxumaq mümkündür.

-Şəriyyəta, sənətə sevgi sizdə nə vaxtdan başlayıb?

-Məndə balacılıqdan şəriyyəyə həvəs oyanıb. Əllinci illərin axırı idi. Bir gün təsadüfən əlimə özbək ədəbiyyatı müntəxəbatı düşmüşdü. Onda Əlişir Nəvai, Ətai, Səqqaqi, Babarəhim Məşrab kimi şairlərin şeirlərindən nümunələr verilmişdi. Əlüstü bu kitabı oxudum, ədəbiyyata, şəriyyəyə eşqim oyanı. Ondan sonra Sədi Şirazinin, Rudəkənin əsərlərini oxudum. Onlara baxıb özüm də ilhamlandım, şeir yazmağa başladım. Birinci şeirim 1959-cu ildə yazmışam. "Anam" adlanan bu şeirim Altıarx rayonunun o vaxtkı qəzetində çap olundu. Aradan dörd il ötmüş mərkəzi nəşrlərdən birində "Sevgilim" adlanan "məşq"im dərc olundu. Bu şeir necə yazılmışdısa, heç bir yerinə qələm toxundurulmadan çap olunmuşdu.

-Dədəxan Həsən jurnalistlik və şairlikdən necə gəlib sənətkar oldu?

-Yadımdadır, tələbələr pambıq yığımağa gedəndə hər gün lirika gecələri olurdu. Bu gecələrdə şairlər şeir, mən isə mahnılar oxuyurdum. Özbəkistan radiosunda o vaxt Conrid Abdullaxanov kimi tanınan yazıçı işləyirdi. Onun lirika gecələri haqqında

bir saatlıq veriliş hazırlaması yadımdadır. Əslində, sənətə vurğunluq mənim qəlbimə məhəbbətlə birgə daxil olub. Məktəbdə oxuduğum illərdə bir qızı möhkəm sevirdim. O qızı özümə necə cəlb edə bilərəm deyib düşünürdüm. Onun diqqətini özümə çəkmək üçün rübab çalmağı öyrəndim. Əvvəlcə məktəbdə, sonra universitetdə beləcə tanındım. O vaxtlar Məmurcan Uzaqov, Kamilcan Ataniyazov yeterincə məşhur idilər. Onların mahnılarını oxuyardım. Məktəbdə oxuduğum vaxtlarımda daim mahnılar oxuyardım. Gecələr üç kilometrlik yolu mahnı oxuya-oxuya gedib-gələrdim. Adamlar "indi Dədəxan mahnı oxuyub keçdi" - deyərək, dayanıb qayıtmağımı gözləyərdilər. Mənim mahnı oxumaq üslubum çoxlarının xoşuna gəlirdi, yolum başqalarına oxşamırdı, bir qədər fərqli yol idi. Mən böyüyəndən sonra mahnı oxumağa tələbətlik illərindən - 1962-ci ildən başladım.

-Birinci mahnınız "Leyla" mı? Mahnının bu qədər məşhur olmasına nəyin səbəb olduğunu deyə bilərsinizmi?

-Bəli. Mənim ilk mahnım "Leyla" olub. Rauf Pərvi ilə möhkəm dost idik. O mənə "Leyla" şeirini verəndə oxuyub onu mahnı halına saldım. Mən bu mahnını ilk dəfə 1964-cü ildə - pambıq yığımında olduğumuz vaxt oxudum. Mahnının musiqisini özüm bəstələdim. Bu mahnı çox məşhur oldu. Bu mahnı ilə bəhsə girə bilən mahnı hələ də yaranmayıb. Başqa mahnılara qətiyyənlə oxşamazlığımı da şeirin orijinallığında görürəm. Adamlar bu mahnını eşidib heyran qalırdılar. Beləyə, "bu qədər də gözəl mahnı olarmı" - deyib heyrətlənərdilər. Beləliklə,

özbəkçəsinə - sadə ifadə, belə əntiqə şeirə bənzəyən, oxşarı olmayan mahnı yarandı. Ən mühümü, mahnını saf ürəkdən, rola girib, aşiqanə tərzdə oxumağımıdır. O vaxtlarda "Leyla" mahnımı çox xanəndələr oxuyardı. Təkcə mənim ifam yer üzünə yayılıb qanad çaldı. "Layla" nı ingilislər, almanlar və yaponlar da öz dillərində oxudu.

Qatarı dayandıran "Leyla"

Bir gün vaqzalda pərəstişkarlarımdan biri gəlib: "Qardaşım, "Leyla" mahnısını bir dəfə canlı ifa edərdin, ləzzət alıb eşidərdik" - deyərək xahiş etdi. Təzə-təzə tanınan sənətkar üçün həvəskarların xahişi böyük sözdür, bu səbəbdən mən qarşımda olan tarı götürüb yüksək səslə mahnıya başladım. Həmin vaxtda sən demə qatar gəlib dayanır. Qatardakı yolçuların hamısı bu vaxt yerə düşüb maraqla mahnını dinləməyə başlayırlar. "Oxuyun, oxuyun" - deyirdilər. Qatar yola düşməlidir, lakin sənişinlər hamısı aşağıdadır. Hətta, maşinistlər də bu vaxt yerdə, mahnı dinləyirdilər. Qatar isə 30-40 dəqiqə dayanıb durub... Bax, o "Leyla" mahnısı 30 ilə yaxın radio və televizordan düşmədi.

-Özünü və yaradıcılığınız haqqında səsəndirilən tənqidlərə necə baxırsınız?

-Əvvəlcə tənqidçinin kimliyinə, onun səviyyəsinə baxıram və onların çoxuna acıqlanıram. Barlı ağaca daş atılır - deyimi doğrudur. O dövrün həsədçəkənlərinin tənqid etdikləri mahnılarımdan mətənləri çox yaxşı idi, təkcə onlar cahillik edib mahnıları

tənqid ediblər. Onlar əksər hallarda şeiri anlamazdılar. Hətta "Leyla"nı da anlamadan tənqid edirdilər. Axı "Leyla" şeirini anlamayanlara cahil, ya da həsədçi adlandırmaqdan başqa nə demək mümkündür? "Dodaqların" mahnını da çox tənqid edib yazdılar. Halbuki, bu klassik şair Molla Pənahın şeiridir. O zamanlardan bu günə kimi açıq və gözəl rəşbehlər ilə yazılmış şeirləri onlar hələ oxumayıb, eşitməyiblər. Məsələn: "Dodaqların", "Bədənin güldən", "Tutaydım saçlarından", "On doqquz yaşında dul qaldı o" kimi şeirlər onlar üçün duyulmaz idi. Mən onların anlam standartlarına uyğun deyildim. Bu haqda Turab Tolə mənə təsəlli verərək: "Siz mahnı sənətinə yeni hava gətirdiniz, ona görə bunlara xoş gəlməzsiz" - deyirdi.

-Övladlarınız da sizin yolunuzla getdimi? Əgər sizə yenidən bir daha həyat verilsə, yenə xanəndəliyi seçərdinizmi?

-Övladlarımın içindən mahnını ixtiyar edən, mahnıya maraqları olan olmadı. Özlərində olmayan dan sonra mən onları məcbur etmədim. Çünki sənətkar doğulur. Sənətçi, müğənni, şair doğuluşdan olmalıdır. Onu məcbur etməyin faydası yoxdur. İkinci sualınıza gəldikdə, eynilə o zaman, salamat vaxtlar davamlı olsa, mən yenə mahnı oxuyardım. Yenidən doğulacağım təqdirdə də.

"Mahnı oxuyan adam heç vaxt qocalmaz"

Tənhalıq bir cəhətdən sərbəstliyi ilə maraqlıdır, yəni, özün-özünə bəy, özün-özünə xansan. İstəyincə düşünür, dünyanın bu tərəfindən girib, o biri tərəfindən çıxırsan. Amma pis tərəfi də var. Təklidən adamın qorxub, daxildən məhv olması da mümkündür. Əsəbiləşəndə mahnı oxuya bilmirəm və bu arada dərdlərimi yazıram.

Bəzən mahnılarımı eşidənlər "sağ ol" deyirlər. Mənə bunun özü kifayətdir. Hərdən pərəstişkarlarım zəng edib: "Mahnı oxumağı dayandırmayın!" - deyirlər, yeni albomları soruşurlar. Qocalmışam, desəm, könlüm baş qaldırır: - "Mahnı oxuyan adam heç vaxt qocalmaz" - deyir. Bu sözə inanmağım gəlir.

Məni yaxşı tanıyan həvəskarlarımı onların daha çox mən tanıyıram. Azərbaycanlı qardaşlarımız arasında da xeyli pərəstişkarım var. Xalqımı çox sevirəm. Azacıq sənətimi dəyərləndirib, səsimi xoşlasalar, məndən xoşbəxt adam yoxdur. Bu günə qədər mənə dayaq duran xalqımın, pərəstişkarların varlığına şükür.

Dədəxan Həsən şagirdlərinin etirafları

Milli dəyərimiz hesab olunan xanəndəlik sənəti neçə əsrdən bəri inkişaf edib gəlməkdədir. Sənətkarlar xalqın qəm-qüssəsini, arzu və ümidlərini, məhəbbətini tərənnüm etmək səbəbindən xalqa yaxın insanlar sayılırlar. Hazırda sənətkarlar hədsiz artmaqdadır. Əslində, buna qərribə baxılmamalıdır. Dinləyiciyə mənzur olan, xoş gələn xanəndələr nə qədər çox olsa, yenə də azdır. Əlbəttə, Allah tərəfindən verilən istedadlar nəzərdə tutulur. Ömrümdə müğənni sözünü birinci dəfə eşidəndə Dədəxan Həsənova nisbətən eşitmişəm. Həqiqi istedad sahibi, beynəlxalq Əhməd Yassəvi mükafatçısı xanəndə Dədəxan Həsən bu il 81-ci baharını qarşıladı.

Dədəxan Həsən 1989-cu ildə "Gənc leninçi" qəzetinin sorğusuna əsasən Özbəkistanın ən məşhur adamı adını alıb. Bir ildən sonra o, "Türk dünyasının fəalları" birliyi tərəfindən Türkünstanın bülbülü elan olunub.

Bütün dünyada məşhur, sizə yad olan, dəyərlı, hər gün səsləndirilən mahnılarımızın çoxunun, əslində, Dədəxan Həsən yaradan nəğmələr olduğunu bilməməyiniz də mümkün ehtimaldır. Qoca yaşlı sənətkarın ifa etdiyi "Dəmir ürək türklərimiz", "Qonağın olum", "Leyla", "Əndican tərəflərdə", "Dodaqların", "Ağ maral", "Mənim atamı görmədinizmi", "Yardan şikayət etməyin", "Xumar gözlər", "Məni sevən yarın ay camalı var", "Özbəyim", "Dost olsan, yanımda dur" kimi onlarla mahnının ilk ifaçısı Dədəxan Həsənov olub. Bu gün sizinlə Dədəxan Həsənin sənətkar şair, yüksək, həqiqi ustalıq fəaliyyətinə nəzər salırıq. Bugünkü gündə müğənninin şagirdləri, onun yazılarını dinləyib qiyabi olaraq şagirdliyinə qatılanlar auditoriyasında bunu təşkil edir.

Yaxşı olar ki, gəlin xanəndənin şagirdlərini eşidək.

Rəmzbəy Abdurahmanov, xanəndə:

Mən ustad Dədəxan dayımın düz sözünü kəskinliklə deməsini, adiliklərini, xalqçanlı olmasını dəyərləndirirəm. Mahnısını sözünə, şeirinə, ahənginə, görünüşünə diqqət göstərməsi də səviyyəsi yüksək insan olmasının bir isbatıdır. Mən ondan insaflı, üzəgi düşünüb mahnı oxumağı və tərtibli, intizamlı, qadınlara baxış toxluğunu, içkiyə qurşanmamağı özümə ibrət olaraq qəbul etmişəm. Bütün pərəstişkarlarına, şagirdlərinə də eyni izzət-mərhəmət göstərməyi məni daim lal etməkdədir. Ustadı mənə çox

sevdirən cəhətləri sevməyəni dəstəkləmirəm.

Mənim şagirdi olmağıma atam səbəbkar olub. Atam Vahabcan Kərimov ustadın ilk şagirdlərindəndir. Ustad nə qədər düzgün, halal, pakdır, atam da tamamilə elədir. Ona kənardan baxanda "Həsəndir, Həsəndir" deyib düşünürlər. Dədəxan Həsənov Altıarxa, bizim evə çox gəlib. Bir gün qabal çaldığım yerdə Dədəxan Həsənov məni görüb atama: "oğlun qabalı yaxşı çalır" - deyir. Onda 5 yaşda olmuşam. Həqiqətən, məndə anadangəlmə istedad olması, belə duyğu mənim daxilimi ələ alır. Dədəxan Həsənov həqiqətən də bənzərsiz müğənni, şair, gerçək ustadır. Biz şagirdlər ondan çox fəzilətlər, örnəklər, dərslər almışıq. Dədəxan ağanın həvəskar şagirdi olduğumla fəxr edirəm.

Hətəmcan Satvaldiyev (Mərgilandan) dinləyici, həvəskar şagird:

Yaddaşımı tanıyandan bəri evimizdə Dədəxan ağanın mahnıları səslənməkdədir. Özüm də 8-10 yaşından onun mahnılarını eşidib sənətə, musiqiyə həvəs duymuşam. "Leyla", "Bərna", "Xumar gözlərin" kimi mahnıları eşidib böyümüşəm. Dədəxan qardaşın özü ilə görüşmək 2008-ci ildə nəsib oldu. Onda telefon məlumatlarını aldım. 3 ilə yaxın ustadla telefon açmadım. Zəng etsəm, tanıyacaqmı? Yaxşı qarşılayarmı? Mənimlə tanımayan kimi danışmaz ki? - məzmunlu fikirlər içimi yeyirdi. 3 il ustadın telefon məlumatlarını göz bəbəyim kimi qorudum. Axırı, ürəklənib zəng etdim. O qədər sevindim, sanki məndən xoşbəxt insan yox idi. Dədəxan qardaşın səmimi münasibətini, lütf ilə dilindən bal damırmış kimi danışmasını, ürəyəyatan insan olmasını bilib, bundan qərribə duyğular keçirməyim bu insanın mahnılarını dinləyib, rəğbətli şagird olduğumdan fəxr duydum. Onun xeyirxahlıqlarını, özünə xas cəhətlərini tərif etməyə dil acizdir. Bir gün Mərgilanda ödənişsiz toya gəlmişdi. Dədəxan Həsənov o qədər az insanlardandır ki, onun bu xeyirxahlığını hələ heç bir sənətkarda görməmişəm. Dədəxan qardaş toydan çıxıb: "İndi məni evimə kim aparacaq?" - dedi. Mənim "Jiqulim vardı. Orda mənim "yükdaşyan"ımdan başqa növbənöv xarici ölkə maşınları da vardı. Bu vaxt ərazi əhli, şənlik ziyələri - "biz aparırıq, Dədəxan qardaş" - dedilər. Ustad Dədəxan onlara baxıb: "Narahat olmayın, mən "Zaparojest"lə də olsa gedərəm" - deyib "Jiquli"yə oturdu. Beləliklə. Mərgilandan Altıarxa gəldik. Başqa bir adam, şair evinə getsəniz, sizi Dədəxan Həsənovtək qarşılamaz. Səmimi insan, canlara dəyən ustad.

Neman Rəhimcanov filologiya elmləri doktoru, professor:

Tələbək illərimizdə ədəbi gecələr, şeir axşamları çal-çağırsız ötməzdi. Üfüqdək uzanan pambıq tarlaları kənarında sərin və rahatlıq bəxş edən aylı gecələrdə ocaq ətrafında kimlərsə şeir oxuyar, kimlərsə şeir deyər. Bax, o təkrar olunmaz anlarda kurs yoldaşımız Dədəxan Həsənovun ifasında, bənzərsiz, gözəl, həssas şair Rauf Pərfinin "Leyla" mahnısını dinləməsək, dostlaşmasaq ətrafdakıların necə də ruhsuz olduqları duyulardı. Bax ki, o vaxtdan altmış il ötüb. Yarım əsrdən artıq vaxt gedib - hə? Dədəxan Həsənov mübarək 81 yaşına çatıb. Dədəxan Həsənovi gözəl şeirlərindən, bənzərsiz müğənniliyi, ləzətli, tərəvətli oxumasından əlavə özünə xas nəfis, gözəllik hiss etdirən şairliyindən ayrı görmək, başqa cür düşünmək mümkün deyil. Dədəxan Həsənov şeir və mahnılarındakı vətən duyğusu, ana yurd sevgi və məhəbbəti bax, bu cür incə məqamlar əsasında üzə çıxıb, könüllərdə yer alıb.

***

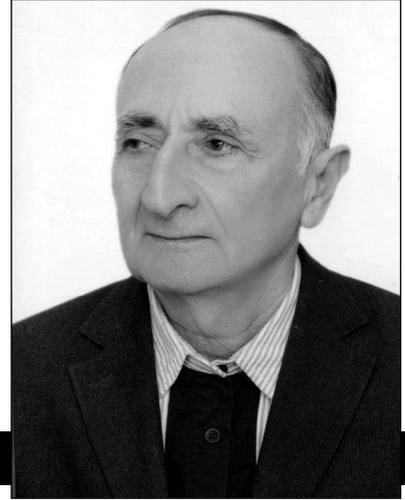
Bu yerdə siz oxuculara bir əhvalatı söyləyim. Günlərin bir günü Dədəxan qardaşın evlərinə gəndə ustad məni öz arxivini ilə tanış etdi. Köhnə, amma, qiymətli qəzetlər, əlyazmalar və Dədəxan Həsənov gələn məktublar. Xatirələri oxuyuram. Bir məktub diqqətimi çəkdi. Ustadın Nəvaidənin olan pərəstişkarından idi. O məktub budur:

"Səfər Qəncə adlı dayımız var. O kişinin həyat yoldaşı, yəni rəhmətlik dayıdostumuz Dədəxan Həsənovin məharətlə ifa etdiyi "Mənim atamı görmədinizmi?" mahnısını eşidəndə aramsız ağlayardı. Özü qonşu kənddə yaşasa da, durub o mahnı yazılmış vəli dinləmək üçün bizim kəndə gələrdi. Mahnı səslənməsi ilə hönkürüb ağlamağa başlayardı. Dayıdostumun atası da müharibəyə gedib qayıtmamışdı. Ürəyini boşaltmaq üçün bu mahnı bəhanə olardı. Xanəndəni görmədən dualar edər bir gün atasının bu mahnı sədalari ilə qayıdıb gələcəyinə inanıb yaşayırdı biçarə dayıdostum..."

Özbəkistan xalq şairi Abdulla Arifov "İllər rahatlığı" kitabında bu cür qeyd var: "Əzizim Dədəxan! Sən özbək xalqının fəxr olunası sənətkarısən. Səninlə bir zamanda yaşadığımdan qürurluyam". Özbəyinin Dədəxan Həsənovtək millətpərvər, cəsəretli övladının varlığından bəlkə də bütün xalqımızın fəxr etməsinə dəyər. Ustad Dədəxan Həsənovin ömrü uzun olsun, övladlarının və elimizin xoşbəxtliyi üçün sağ və salamat olsun!

Özbək dilindən tərcümə edib Azərbaycan dilinə uyğunlaşdırdı:

Şahməmməd DAĞLAROĞLU

ƏBÜLFƏZ ƏHMƏD

ADSIZ

Düşmən gülləsinə sinə gərənə,
Nə qiymət vermişik, getsən dərinə.
Şəhidin evində, körpələrinə,
Bayrağa bükülü qutu qoymuşuq...

Xəlvət dərələrin tülkülərinə,
Sərvətin leysanı tökülər yenə!
Bu günün, sabahın əsgərlərinə,
Talayıb var-yoxun, lütü qoymuşuq...

Nəmrudlar yenə də keçiblər başa,
Əbabil gəlsəydi basardı daşa.
Vallah, dilim gəlmir söyləyim, haşa,
Qarıya bir qancıq iti qoymuşuq...

Çoban könül verib təkələrinə,
Pendir tutacaqdır yekələrinə.
Batırıb namusun ləkələrinə,
Papağın üstünə ütü qoymuşuq...

Bağlayıb İslamın məktəbin hələ,
Deyirik müslümük, belədən-belə.
Bir kəlmə söz desən salacaq dilə,
Oraya lal-dinməz bütü qoymuşuq...

DƏRDİMİZ

Sənin ki, bu qədər genişdir sinən,
Bəs niyə yer olmur doğmalarına?
Çörəyin bolsa da basıldın, Vətən,
Namərd oğulların yağmalarına...

Sərvət bizimkidir, qıymırsan bizə,
Sən sağa verirsən, sola verirsən.
Bu düşmən göz dağı verdikcə bizə,
Sabahkı gün deyə yola verirsən.

Sabaha sağ çıxan oğlun yarımcan,
Qusduğu köpükdür ömür yoluna.
Bizlər ümüd yedik, tamam doyunca,
Bundan tərər olmaz oğul yoluna...

MƏMMƏD

İSMAYILın nişanələri

"Bu həmin Məmməddir, bir az dəyişib"
Cavabdır kəndinin hər gileyində.
Nə yaxşı ki, doğma yurda üz tutub,
Ağacdələn qarısını döyəndə.

"Qızın biri xalasına bənzəyir",
Eşitmişəm, özü şeir deyəndə.
O, yadımda bu cür qalıb mənim də,
Bu sözləri həkk olunub beyində.

AVTOPORTRET

(təcnis)

Elə söz yazaq ki, Qələm sevinisin,
Oxuyan desin ki, ayə bu nədir!
Örkəni salmayaq sözün başına,
Doğanaq dillənər, ayə bu nədir?

Ehtiyac qalmasın çəkə, çevirə,
Sözün ünvanını çək, ə, çevir, ə!
Fəhmin başqa yerə çəkə-çevirə,
Söz üzə qayıdar, ayə bu nədir?

Hər sözün başına açma oyunu,
Hər sapma oyunu, saçma oyunu.
Hər yetən çubuqla açma o yunu,
Bitraqdır, güzəmdir, ayə bu nədir?

Düşüb bolluğuna qələm, kağızın,
Əgər bacarırsan gəl əm, kağızın!
Gəlsən öhdəsindən qələm-kağızın,
Bir kimsə deyərmi, ayə bu nədir?

Gəl, sözün boynuna salmayaq ipi,
Sürüşkən eləyər, salma, yağ ipi.
Sözün ilgəyinə sal mayağ* ipi,
Sərraflar deməsin, ayə bu nədir?

Sısqı ilhamlılar qalar geridə,
Sənə bir ünvanıdır, bax bu geri də!
Çoxalıb dəstədən qalan geridə,
Əbülfəz, ta demə, ayə bu nədir?!

* *mayaq(mayak), istiqamət bildirən işıq, di-
varın hamarlığı üçün qoyulan işarə.*

ADİL CƏFAKEŞƏ

Göndər bu məktubu ustad Adilə,
Sənətə gəlibdir ustad, ad ilə.
Tanrının verdiyi yaşam payından,
Sağlıqlı bir ömür ustada dilə!

RÜBAILƏR

Narından, heyvandan, ay alma yanaq,
Qonağa bəxşişin varmı, dayanaq?
Nazını çıxarma dağın başına
Ətrini, dadını bəlkə sınaq?

***

Nə qədər çəksən də məni sınağa,
Olmaz bir əlyeri vallah, qınağa.
Danışma əlimin uzunluğundan,
Arabir çəkəndə sığal yanağa.

***

Məni bərkə salma, dönən deyiləm,
Alışan bir adam, sönən deyiləm.
Sən də arxayın ol sabahkı gündən,
Mən bir qələndərəm, ötən deyiləm.

***

Qınama ləngidim mən gülüstanda,
Gördüm gözəlliyin hər büsatın da.
Gəl məni danlama, gülü çox aldım,
Xoşuma gəlirdi, gülü satan da!

***

Aza da qaneyəm, çox da, gözəl,
Vara da qaneyəm, yoxa da, gözəl.
Qarğış eləmirəm, Allah işidir,
Axırda bir zayın çıxsa da, gözəl!

DƏRGAH ƏSİNTİLƏRİ!

Yerli-yersiz işlətməyin "mən-məni",
İnsana lənəti gətirər yəni,
Yerində söylənsə bir bax, gör nədir,
Mənsurun "mən"iylə, Fironun "mən"i.

***

Dünyada yığdığın hər şeyin hədə,
Ən yaxın olanın məzara qədər
Yalnız əməllərin buraxmaz səni,
Səninlə darısqal məzara gedər.

***

Dünyanın malına salıb tamahı,
Belə unuduruq qadir Allahı.
Bir cibsiz kəfəndən savayı, söylə,
Nədir sənə qalan dünya mətahı?!

***

Hər şey o ucanın əmirlərində,
Tikan gülə dönər dilədiyində.
Bizə yaraşmayır əndişə etmək,
Dərdin özü belə dərman yerində.

***

Yay ilə oxdakı nədir bu hallar,
Məntiqin yanlışı burda tapılar.
Doğrunü, düzgünü ox tək atanda,
Əyrini yay kimi əldə tutarlar.

***

Əbülfəz adında aciz kimsənəm,
Haramı, yalanı bilməz kimsənəm.
Sən ki, himayədə saxladın məni,
Görməz gözlərimdə görməz kimsə nəm!

***

Başımın üstü də uyğundur sənə,
Daima açıqdır müsaidənə.
Ayağım altı da sənə yaraşar,
Sən özün qərar ver bəyəndiyinə.

***

Min il oxusaq da bir gün sual var,
"Nələri bilirsən"? deyər sorular.
Sadəcə "həddimi bilirəm" desən,
Bütün suallara bu cavab olar.

POEZIYA BUKETİ

Yaxşı kişinin olar,
Evi, atı, arvadı.
Arvad bizdə tərsadı...
***

Birinə mebel olar,
Məşələrdə palıdılar.
O birinə tabutlar...
***

Sərvətin bol, nöyütün,
Birinə milyon olar.
O birinə öyüdü.
***

Gördüm Vətən hərəcən,
Ortasına qoyulub.
Bölgə-bölgə oyulub...
***

Gəl çıxarma yadından,
Biri ərddən yarımaz,
Biri də arvadından...
***

Kasıb çıxıq qaloşda,
Varlı pərqu balışda.
Vətən, bizi bağışla...
***

Oğulların yarımcan
Birində baş ağrısı,
O birində sağrısı...
***

Sənin baş danışmanın,
Bizim dili bilməzin.
Yaman çoxdu mələzin...
***

Başım qoyub meydana,
Gördüm, vardı tərpedən.
İndi baxır qəbirdən.
***

Əl öyrənib kəsməyə,
Biri təndir çörəyin.
Biri xalqın gərəyin...
***

Bizlər görən işlərə,
Qəbirdən də tüpürər.
Əmi oğlu İskəndər...
***

Dedilər çox yaşadın,
Gözə girdi yaşımız.
Ay töhmətli başımız...

***
Uzundərə danışib,
Yormayaq bu milləti.
Millət sevər sünnəti...
***

Arvad umur ərindən,
Əri başqa birindən.
Qeyrətin xoş yerindən...
***

Şərəf yükü ağırdı,
Hər çiyinə qonmadı.
Namərd oğul qanmadı...
***

Sizi başdan eləyər,
Sizi başa düşüncə.
Kimdə dardı düşüncə...
***

Gözəl dostu tanıyır,
Deyir, ondan söz elə.
Ürəyimdə əzələ...
***

Süfrəmizə bərəkət,
Kimlər yedi artığı.
Olur yurdun ortağı...
***

Xalqı görə bilmədik,
Biz dörd nala çapalı.
Gözlər oldu qapalı...
***

İt hürəndə ağzına,
Bizlər atdıq Vətəni.
Gündən-günə qısalır,
Bu Vətənin çətəni...
***

Vətən sağmal inəkdir,
Oğulların birinə.
Bir quruca təzəkdir,
Bəs niyə digərinə?!
***

Mərd kişidən doğduğun,
Oğlu, oğul bilməsən.
Nə mən oğul deyiləm,
Nə sən Vətən deyilsən.
***

Hər şey satılır deyən,
Filosofu qınadım.
Çıxdım bazar tininə,
Sındı yersiz inadım.

***
Namus paltar soyunsa,
Hər yetən əl uzadar.
Çunki naməlum olsa,
Namus, ölü əzadır.
***

O vaxt keşiş vermədi,
Xan Əslini Kərəmə.
İndi Əslilər özü,
Gəlib dolur hərəmə.
***

Bizdən xeyli fəaldır,
Tərsa dinin xocası.
Bizdə hələ duadır,
Kamil iman olması.
***

Bu "kişilər ağlamaz",
Hardan gəldi dilinə.
Kişilər gün ağlayar,
Obaşına, elinə.
***

Çıxıb bəxtin taxtına,
Ağzı Allah yolunda.
Bu milləti kiçildən,
Nələr yoxdu ağlında?!
***

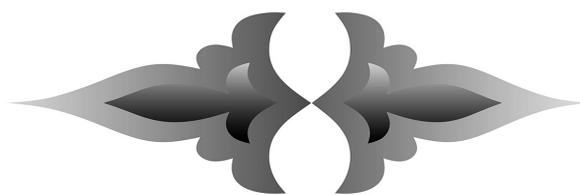
Yuxun şirin olmasın,
Mənim yatan millətim.
Mətləbinə yuxuda,
Gedib çatan millətim.
***

Şərəf ağır yükü ha,
Hər çiyin etməz tabı.
Hər adımda oğulun,
Bağlı qalsın kitabı.
***

Qeyrət bir kor bağırsağ,
Bir çoxunda kəsilib.
Yerdə biqeyrət qalıb,
Qoca millət əzilib.
***

Çoxu alim adında,
Siyasidir, birləşib.
Əvvəl ağı var idi,
Lap sonralar gicləşib.
***

Yoxdu bizə dünyada,
Bir bərabər, analoq.
Nə oğullar oğuldur,
Nə analar, analıq.

RAMİZ İSMAYIL

ƏBƏDİYYƏTƏ MƏKTUBLAR

(Həyatdan nakam köçmüş yeniyetmələrin və şəhidlərimizin əziz xatirəsinə)

(elegiya)

(əvvəli ötən saylarda)

İyirmi səkkizinci məktub

İyirmi yeddinci məktub

Salam işıqlı dünyamı qaranlığa döndərən günəşim! Uşaq vaxtı elə bildirdim ki, ən uzaqda görünən dağın zirvəsinə çıxsam əlim mavi səmaya çatar. Ağlım kəsəndə başa düşdüm ki, səma əlçatmaz sonsuzluqdur. İndi sən o əlçatmaz sonsuzluqdasan. Sürətin bütün günü gözümün qabağından getmir... Əlimi uzadan kimi uzaqlaşırısan. Üfüqüm mənim, günəş qürub edən zaman şəfəqləri aram-aram süzülərək gözə görünməz olur, hardasa elə dağların o üzündə bərk vurmaqda davam edir. Mənim qəlbim o üfüqə bənzəyir, sən şəfəqlərin qaranlığa qovuşur. O şəfəqlər hardasa işıq saçır, hər halda sabah o biri üfüqdə parlayacaq. Amma sən şəfəqlərin?!...

Dəniz, bu günlərdə Sübhangil burda idilər. Sübhan çox ağır xəstədir. Sağ qalacağına ümid yoxdur. Sənə qurban olum, onun üçün Allaha duaçı ol. Axı sən Allahın dərgahındasan. Çox cavandı Sübhan. Səni məndən aldılar, onu anasından almasınlar.

Kənddə günlərimiz pis keçmir. Təkcə sən yoxsan. Arada arzulayıram ki, kaş Sübhan kimi xəstə olaydın, amma gözümün qabağında olaydın. Ümidlə qulluq edərdim, sağalacağına inanardım. Amma heyf ki, bu xülyalar ümitsiz qəlbimin çırpıntılarıdır. Sənin əzab çəkməyinə dözə bilərdimmi? Yox, yox, yox!!! Tab gətirməzdim, birdən ümidlərim puça çıxsaydı neylərdim. Səninlə keçirdiyim hər günümə, ayıma, ilimə görə Allahıma minnətdaram. Heyf ki, tez getdin!

Ömrüm-günüm, Dənizim! Elə bildim səni bir də itirdim. Bu gün o ağrıları bir daha yaşadım: Sübhan rəhmətə getdi. Səndən üç-dörd yaş böyük olardı. O da səni kimi ata-anasını ağlar qoyub getdi. Səni kimi arzuları ürəyində, murazı gözündə yaşamaq həsrət ilə dünyasını dəyişdi. Sənin mənə çəkdiyən dağı o da valideynlərinə çəkirdi. Amma sən kimi təsadüfün deyil, ağır xəstəliyin qurbanı oldu. Ölümündən iki həftə qabaq beş gün qonağımız oldu. Sənə yazmışdım. Bir an da gözümün qabağından getmir. Çəkdiyi əziyyətlər, danışmağı, gülməyi, arzuları, yaşamaq həvəsi. Ay Allah, adam nə qədər əzab çəkmiş, adam nə qədər dözmüş? Kaş ki, o ağır günlərində görməyəydin onu. Görməsəydin bəlkə də məni bu qədər ağrıtmazdı. Gör indi onun atası-nələri nələr çəkir. Bircə mən bilirəm onların nələr çəkdiqlərini. Atası dözmədi. Yazıq kişi infarkt keçirdi. Hələ bilmək olmaz taleyi necə olacaq. Ağır dərddi səndən sonra bizi yaşamağa məcbur edən bacın var, ona görə özümüzü ələ aldım. Sübhandan sonra isə onların heç kimi qalmayıb. İki ahıl, gözüyaşlı valideyn. Oğul böyütmüşdülər ki, qocalanda övlad qaygısı görsünlər, övlad dərddi gördülər. Bilirəm ki, indi onları ümitsizlik zülməti bürüyüb. Lakin belə vaxtlarda adamı ölməyə qoymurlar. Yaşamağa, danışmağa, hətta gülməyə məcbur edib ayaqda qalmağa ruhlandırırılar. Adama elə gəlir ki, dərddin ağırlığından belin sınacaq, bir daha ayağa qalxa bilməyəcəksən. Amma yaşamaq üçün hərə bir səbəb tapa bilir. Həyat mübarizədir, başladın axıra qə-

dər davam etməlisən. Bəzən adama elə gəlir ki, taleyinlə bərişmişən, sakitləşmişən, təcridən hər şeyi unudacaqsan. Başını qatmaq üçün bir məşğuliyyət, bir iş tapacaqsan. Nə vaxtsa yasdan çıxacaqsan, toylarda, şənliklərdə iştirak edəcəksən. Lakin beş-on gün, bir ay, hətta beş-on ildən sonra elə bir hadisə baş verir ki, bütün dərdlərin-sərlərin yenidən təzələnir. İndikindən də betər günə düşüb göz yaşlarını tökməyə məcbur olursan. Övlad yanğısı sağalan deyil. Bu yaranın uzaq-başı bir az üstü qaysaqlana bilər hələ onu da dəqiq deyə bilmərəm.

İyirmi doqquzuncu məktub

Canım-gözüm! Artıq Bakıda kirayə ev tutmuşuq. Atan bütün günü evdə olur deyə Sahiləni məktəbə özü aparır-gətirir. Qismət olsa bu il texnikuma qoymaq fikrimiz var. Sübhanın ölümündən sonra heç Rüstəm doxdurgilə başsağlığı da verə bilməmişdim. Bu yaxınlarda atandan xəlvət qaçaraq gedib onlara dəydim. Aman Allah, adam necə sarsılmış, necə dəyişilmiş. Əvvəlki adamlardan əsər-ələmət görmədim. Onun əvəzində evdə iki yerlə yeksan olmuş diri cəsəd gördüm. Deyirlər qəddar zaman hər şeyi yerinə qoyacaq. Amma nəyi qoyacaq, necə qoyacaq? Sənin yerinə, Sübhanın yerinə nəyi qoyacaq? Onlara da təskinlik vermək, sakitləşdirmək çox çətin idi. Bir az ürək-dirək verdim. Mənim də dərdimi bildiklərindən bəlkə də bir az ovundular. Hər halda dəhşətdir bala itkisi. Bir az da mərdimazar adamlar qanını qaraldanda lap çətin olur. Hər kəs özü üçün sakitcə yaşasaydı, onun-bunun işinə qarışmasaydı nə yaxşı olardı?!

Sən narahat olma, bala, rahat yat! Hər şey yoluna düşəcək! Sənin üçün çox darıxmışam. Bədənim başdan-başa od tutub yanır, sızlayır sənin üçün. Bir-cə anlıq bağrıma basa bilsəydim səni!

Otuzuncu məktub

Ölümündən dörd il keçib qaragözlüm! Bu gün dördüncü dəfədir sənsiz sənin ad gününü qeyd edirik. Göz yaşları ilə. Bütün günü kövrəlib ağlayıram. Sənsizlik məni öldürür. Səni və mənim dərdimi unutmayanlar çətin anlarımda zəng vurub, mesaj yazıb dəstək olurlar. Mən də sevdiyim yeməklərdən hazırlayıram. Qonaqlarımız oldu. Çox adam "Yasin" oxutdurdu. Nənəngil qəbir üstünə getdilər. Mən həmişəki kimi gedə bilmədim. Atan konfet alıb Sahiləyə verdi, dedi apar sınıf yoldaşlarına payla. Ür-

yim doldu-daşdı, vərəqlərə, sətirələrə boşaltdım: bu da sənin ad gününə mənim hədiyyəm oldu. Bu sətirələri yaza-yaza fikirləşirəm ki, həsrət qaldım, görə bilmədim necə böyüdüyünü, əsgər getdiyini, ali məktəbə girdiyini, utana-utana gəlib "qız sevirəm" deməyini... yandım, yandım... töküldüm.

Bu günlərdə qohumlardan biri toy eləyirdi. Həmişəki kimi bayquş atan bizi toya getməyə qoymadı. Möhkəm dalaşdıq. Bir-birimizə hər sözü dedik - bütün layiq olmayan sözləri belə! Özümdən çox Sahilə üçün narahatam. Nə vaxta qədər bu qız könül əzabı çəkməlidir. Sağ olduğun vaxtlarda sən bezdiyini kimi yazıq qız da bezib. Həyatım boyu ataya bu qədər nifrət edən, eyni zamanda yazığı gələn övlad görməmişdim. Gözəl, mehriban, səmimi, mədəni bir ailədə böyüdüyüm üçün, nəvaziş gördüyüm üçün özümü qismən xoşbəxt sayırdım. Amma bacın? Necə özünü xoşbəxt saysın? Heyf, heyf ki, sizə bir xoşbəxt ailə verə bilmədim!

Oğlum biz artıq kəndə qayıtmışıq. Atanla da möhkəm dalaşmışıq, danışmışıq. Sahiləni də doqquzuncu sinifdən çıxartdıq. Qorxuram texnikuma girməyə də qoymasın. Sağ olsaydın sənin üçün də heç nə eləməyəcəkdi. Sahiləyə elədiyinə dözsəm də, sənə elədiklərinə dözməzdim. Heç sənin özün də dözməzdin.

Əzizim, bağışla ki, neçə vaxtdı kənddə olmağıma baxmayaraq səni ziyarət eləyə bilməmişəm. İşim lap çoxdu, vaxt eləyə bilmirəm. Yalvarıram sənə oğlum, yuxuma gir, çox darıxıram. Atanı da yola gətir Sahiləni məktəbə qoysun.

Sənsiz çox darıxıram, kaş yanımda olaydın.

Otuz birinci məktub

Salam həyatımın mənası, ürəyimin dərdi! Çoxdandı sənə məktub yazmıram. Inciməmişən ki? Elə bilmə ki, unutmuşam. Sən həmişə qəlbimdə, arzularımda, xəyallarımda, yuxularımda, göz yaşlarımda, ürəyimin ağrısında mənimləsən. Sənə məktub yazmadığım vaxtlarda çox şeylər olub. Başlayım ondan ki, biz artıq kənddə yaşayırıq. Əmingillə birlikdə. Aysellə Aygünün toyu oldu. Gözlərim səni axtarırdı. Aysel gözəl görünürdü. Günel, Rəşad ali məktəbə qəbul olunublar. Dostlarından bir neçəsi, o cümlədən Faiq dostun da əskərlikdədir. Gülsüm bibi qızı da rəhmətə getdi. İndi bəlkə də görüşürsünüz. Bir-birinizdən muğayat olun. Əsas demək istədiyim budur ki, bacın deyəsən aşiq olub. Sən hər şeyi görürsən, əgər yaxşı insandırsa xeyir-dua ver. Əgər pis insandırsa Sahilənin ondan ayrılmasına yardımçı ol.

Birdən sözləri tutmaz, bacının qəlbi sınar.

Dəniz, yadımdamı, sənə yazmışdım ki, atan üçün Almaniyadan həkim gələsidi. Gəlmişdi. Diaqnoz qoyandan sonra bütün ümidlərim qırıldı. Ömürlük dərmana möhtac olan bir xəstəlik. Bircə təsəllim o oldu ki, qıraqdan haqsız danışanların səsi kəsildi. Daha danışmağa başqa söz axtaracaqlar, axı onlar verdiş eləyiblər, xislətləri belədir. Ancaq onu da deməliyəm ki, atanda yaxşılığa doğru irəliləyiş var. Sağlamlığında da, xasiyyətində də hiss olunur. Bircə evimiz və işi olsaydı özümü qismən rahat hiss edərdim.

Oğlum, həyat öz axarında davam edir. Bircə sən yoxsan. Canım qaragözlüm. Yoxluğun nəfəs aldığı hər anda özünü göstərir. Bizim hamımız və əskərlikdə olan bütün cavanlarımız üçün Allah yanında duaçı ol. Öpürəm!

Otuz ikinci məktub

Salam qaragözlüm! İllər, aylar necə də tez gəlib keçir. Tay-tuşların əskərliyə gedir-gəlir, ailə quranları da var. Kaş sağ olaydın, sən də əskərliyə gedib-gələydin. Bu günlərdə babanın altmış yaşını tamam olur. Görsən axır illərin dərdləri onu necə qocaldıb. Bu dərdlərin də ən ağrılısı sənsən Dənizim!

Gülünün də toyu oldu. Toyda bacını görüb bəyə-nənlərdən biri əmingilə elçi gəlib. Əmin utana-utana mənə deyəndə dedim Sahilə hələ uşaqdır. Sən bizimlə olsaydın indi sən də kimdənsə xoşun gəlmişdi. Kimsə də sənə göz qoymuşdu. Gözəl-gözəl qızlar arxanca baxıb köks ötürmüşdü. Elə mənim də gözlərim qızlar arasında ən gözəlini, ağıllısını, sənə layiq olanını axtarardı. Xonça bəzəyə bilmədim, bala! Çox istəyirdim desinlər ki, gəlir oğlan anası... daha orasını demirəm.

Dəniz, qışı kənddə qalmaq çətindi. Xalan bizə onlarda qalmağı təklif edir. İki-üç ay onlarda qalacağıq. Axır vaxtlar sənə bağlı qarışıq yuxular görürəm. Narahat oluram. Ürəyim partlayır. Xalana dedim "yasin" oxutdursun. Bilirsən indi radioda hansı türk mahnısını oxuyurlar:

Bir ovuc torpaqsan, yorma özünü,

Yalan, başqası yalan!

Dünyada ölümdən başqası yalan

Dənizim, bu yaxınlarda əlimə bir şeir keçmişdi. Bircə bənd şeir idi. Elə bil sənə üçün yazılmışdı.

Ölümdən qabağa ömür var imiş,

Ömürdən sonraya ölüm var imiş,

Ölümdən o yana ölüm yox imiş -

Ölümdən o yana ömür var imiş!

Ölümündən sonra da sən ömür yaşayırsan, oğlum!

Otuz üçüncü məktub

Qaragözlüm, hələ də xalangildəyik. Burada olmağımız həm ona, həm bizə yaxşıdır, rahatdır. Xalan elə adamdır ki, bizə heç sıxıntı çəkdirmədi. Özümü zü evimizdəki kimi hiss edirik. Hərçənd evimiz yoxdu. Adına yemək hazırlamışam, yaşının üstünə bir yaş da gəldi. Bir görsəydin balacalar necə böyüyüblər. Nənəgil qəbir üstünə gediblər. Xalan səninçün bayram xonçası aparıb. Səni sevənlərin hamısı "yasin" oxutdurublar. Zahid böyüyüb cavan oğlan olub. Amma ağıl yox, mərifət yox, tərbiyə yox! Ona da yazığım gəlir, xalana da. Çox incidir valideynlərini. Sən belə deyildin, olmayacaqdın da. Sən tamam başqa bir uşaq idin. 8 martda da kövrəldim. Sənin hədiyyənə ehtiyac duydum. Bircə baxışların, təbəssümün mənim üçün dünyanın malına dəyərdi. Təbrik edən də oldu, hədiyyə verən də. Təkcə sən... kaş sağ olsaydın, hədiyyəm bircə səndən olaydı. Tez-tez yuxuda görürəm səni. Çox sevinirəm, heç olmasa yuxuda görürəm. Qabaqdan Novruz bayramı gəlir. Yenə göyə fişənglər atılıb atəşfəşanlıq olacaq. Yenə ürəyim parçalanacaq. Sənin sevincdən işıldayan gözlərini axtaracağam. Sənsiz necə darıxdığımı kaş biləydin. Fəryadımı ancaq sən başa düşərsən. Çox əsəbi olmuşam. Çətinliklərdən qorxuram. Sahiləni ürəyim istədiyi kimi oxuda bilmədim. Heç olmasa qalan şeylərini layiqli edim deyə çırpınıram.

Otuz dördüncü məktub

Yenə də kənddəyik. Yoluna, cığırına, daşına, qayasına nifrət elədiyim kənddə. Gələndən özümə gələ bilmirəm. Sənin qəbrinin burada olması mənə təsəlli verməsə ayağımı bura basmaq haqqında heç fikirləşməyəm də. Amma sənə qəbrin, ruhun buranı tərk etməyə əbədilik qoymayacaq. Ürəyimin yarısını qara torpaq əbədilik qoynunda gizləyib deyər! Danmıram, vəziyyətin bu yerə çatmasında mənim də günahım böyükdür. Bu günahlara da məni atan təhrik elədi. Onun bu mənəviyyatsız, lazımsız, ikiüzlü, quru bir insana çevrilməsi məni dəli elədi. Sahiləyə yazığım gəlir. Heç yaxşı həyatı olmadı. Onun üçün duaçı ol. Yalvarıram sənə! Səni çox sevirəm!

Otuz beşinci məktub

Mehriban üzlüm, qaragözlüm! Sənsiz daha beş il keçdi. Kim bilməsə də sən bilirsən ki, bu beş il mənim üçün mənasız, məşəqqətli, acı dediyin qədər acı, miskin dediyin qədər miskin, ölümsüz-ölmədim, amma ölümlü qədər bir ömür yaşadım.

Sabah nənəngil gələcəklər. Qəbir üstünə gedəciyik, yəni sənin yanına gələcəyik. Həmişəki kimi tək olmadım, yanımda adam çoxdu. Aysu, yoldaşı, baldızı və başqa qohumlar da gələcəklər. Adına yemək, firni, külçə, kətə hazırlamışam. Özləri də bilmədən bu ehsandan yemək qismətləri oldu. Həmişəki kimi Günayla Tellinin yadından çıxmadım, bu ağır günlərimdə mesaj yazıb təskinlik verdilər. Arada ürəyim partlamaq dərəcəsinə gəlir. Elə bilirəm daha dözməyəcəm. Amma insanın üzü bərk imiş. Bəlkə də Sahilənin varlığı mənim yaşamağıma səbəb olur. Hə, balam, sənə bir sevincli xəbər verə bilərəm. Bacın sənədlərini Sabir adına texnikuma verib. İndi burda təkəm, çünki bacın nənəngildə imtahana hazırlaşır. Sən cənnətdəsən bilirəm. Dualarınla kömək ol bacına, qaragözlüm. Sənə qismət olmadı, heç olmasa bacından görüm bu sevinci. Bilmirəm sənə görə bu sevinci yaşamadığımdandı yəqin ki, Sahilənin xəbərini eşidəndə çox da sevinə bilmədim. Niyə belə oldu Dəniz?! Niyə? Sənin üçün çox darıxdığımı təsəvvür edirsənmi? Barışa bilmirəm yoxluğunla! Yuxuma da girmirsən. Öpürəm bircə dənəm, ürəyimin ağrısı, dərdi!

Otuz altıncı məktub

Salam balam! Bəlkə ilk dəfədir ki, sənə sevincli bir xəbər yazıram: Sahilə Sabir adına texnikuma girdi. İndi deyəsən ora kollec deyirlər. Bacının necə sevindiyini görədin! Sağ ol, dualarına görə, canım mənim. Ona hədiyyəm bilirsən nə oldu? Arzusunda olduğu gəzinti dolu bir gün yaşatdım ona. Səninlə xəyal eləyib gedə bilmədiyimiz yerlərə bacınla getdik. Sən də bizim ürəyimizdə bizimlə idin. Çox gəzdik, çox şeylər gördük, bəzi şeylərə gözümlə açıldı, yəni görmədiklərimizi də gördük. Ramazan ayının əhya gecəsindəki dualarımı eşitdi Allahım. Onu deməmişdim axı - atan Rusiyadadı, şükür Allaha işi yaxşıdı. Dəniz, atan çox düzəlib, səhhəti də yaxşılaşıb, əvvəlkilərə baxanda xeyli dəyişib. Kaş yanımda olaydın, sevincimizi bölüşə biləydik!

Otuz yeddinci məktub

Qurban olum, qaragözlüm! Bu gün atan zəng vurmuşdu. "Dənizi iki gündür yuxumda dəniz qırağında ağlayan görürəm" - dedi. Bu günlərdə Nurənəyə elçi gəlmişdi. Yaxşı oğlandı, ailələri də aristokrat ailəyə oxşayırdı. Əyan olubmu sənə? Köhnə sevdiyən qız o idimi? Bəlkə dəniz qırağında ona görə ağlamısan? Bilmirəm, bəlkə Oqtayla Gülərin toyunda yanımızda ola bilməyəcəkdin deyə ağlamısan? Başımı itirmişəm Dəniz! Ölümündən sonra birinci dəfə idi ki, qırmızı paltar geyindim. Necə oldu ki, o paltarı geyəndə sənin yoxluğunu unuttum, özüm də bilmirəm. Səhvi səhv dalınca edirəm. Deyəsən ağlım çaşır artıq. Təki Allah ağlımı əlimdən almasın. Bu yaxınlarda xalan məndən bir şey xahiş eləyib. Mən də razılaşmışam, amma tərəddüdlə! Bu anlaşılmazlıqda mənə yardımçı ol, qurban olum sənə! Üzüm ayağının altında, de görüm Sahilə tək qalmasın deyə bacıdan, qardaşdan biri olsunmu həyatımda. Gələcəkdə arxalanmağa, güvənməyə, dərini, sevincini bölüşməyə. Təklil çətindi. Bu qərarı verməklə səni əvəz edəcək kimisə axtarmıram, inan! Sənin yerini kimsə doldura bilməz! Səni qəlbimdən kimsə çıxara bilməz! Amma bu gün ətrafımda bacı-qardaşlarımdan aldığım köməyi, güvəni gördükcə bacını da bu sevincdən, arxa-dayaqdan məhrum etmək istəmirəm.

Çox darıxıram sənin üçün canım mənim, niyə qismətimiz ayrılıq oldu?

Otuz səkkizinci məktub

Salam, qaragözlüm! Qohumlardan çoxunun toyu oldu. Allah hamının balasını xoşbəxt eləsin! Amin! Gözüm hər yerdə səni axtarırdı. Çox istərdim ki, səndən qismət olmayan fərəhi, sevinci heç olmasa bacından görüm. Bacının bir oğlandan xoşu gəldiyini bilirəm. Çox narahatam ki, bu işin axırı necə olacaq? İndi sevir, ona görə də dediklərimə əhəmiyyət vermir. Doğru deyirlər ki, məhəbbətin gözü kor, qulağı kardır. Elə həyəcanlıyam ki, bala, kaş xeyirli olsun. Allahdan ancaq arzum budur ki, xeyirli nədirsə o da olsun. Uzun müddətdir yuxuma girmirsən. Darıxıram balam, qurban olduğum, heç olmasa yuxuda görüşək.

Axır çərşənbə babangilə gedib qəbrini ziyarət etdik. Sənsiz keçən növbəti Novruzda da xalangildə keçirdik. Sənsiz sevincimiz-şənliyimiz də ürəkdən olmadı.

Dəniz, sənə demişdim bacının aşıq olduğunu. Çox qorxurdum. Hələ balacadı, aldanar, aldadarlar. İndi görürəm ki, sözləri tutmayıb. Sözüün doğrusu sevindim. Yaxşı ki, vaxtında ayılıb. Tələsməyindən çox ehtiyat edirdim. Hələ pisi yaxşıdan ayıra bilməz deyirdim. Bilirsənmi bu yaxınlarda mənə nə dedi? Dedi Dəniz mənə yaxşı yol göstərə bilərdi! Səhvimi başa salardı. Bacın deyir ki, səhv hərəkətlərimlə Dənizi incitmək, küsdürmək istəməzdim. Sahilə birinci dəfə idi ki, mənimlə belə danışırdı. Demək sən hər zaman onunlasan!

Otuz doqquzuncu məktub

Əziz balam! Çoxdandır sənə məktub yazmıram. Elə bilmə ki, yadıma düşmərsən, heç yadımdan çıxmırsan. Bu vaxt ərzində çox şeylər olub. Təzə doğulanlar, evlənənlər, boşananlar, rəhmətə gedənlər, nişanlananlar... Bir sözlə, həyat öz qaydasında gedir. Sən yoxsan deyə həyat mənim üçün mənasızdır. Təzə körpələrdən birinə sənənin adını vermək istəyirdilər. Atandan ehtiyat etdilər. Dedilər birdən düzgün başa düşməz. Elə şirin uşaqdı ki, bir suyu sənə oxşayır. Dəniz, niyə məni tək qoydun? Yeddi ildir həsrət qaldığım balam. Elə bilirdim ölürəm sənsiz! Görürsən, hələ ölməmişəm. İnsan doğrudan da zülmə tabe imiş! Hər gecə ürəyimin ağrısı ilə, boğazımın qəhəri ilə, gözümlə yaş ilə, qəlbimin hıçqırığı ilə yaşadım - Sənsiz! Bu yeddi ilə necə dözmüşəm?! Sənənin o qara xəbərini eşidəndə mənə necə dözmüşəm, necə olub ürəyim partlamayıb? Yəqin şokda olmuşam, dərk eləməmişəm bu faciəni! Yuxu kimi yaşamışam o qara günləri! İndi də barışa bilmirəm, özümü bağışlaya bilmirəm, zəifliyimi, iradəsizliyimi bağışlaya bilmirəm özümə! İnan ki, indi də səhvlər dalbadal olur. Bu səhvimdən nə mən nəticə çıxartdım, nə də bacın! Sahilə də həmişə sərbəstliyə can atır, sənənin kimi üsyan edir. "Məni boğmayın" deyir. Mənim də, özün bilirsən, xarakterim zəifdir. O, bir az ağlayan kimi yumşalırım, kədərlənən kimi istədiyini yerinə yetirirəm. İstəyirəm sənənin də ürəyində qalan arzuları bacın ikinizin də yerinə yaşasın. Neçə vaxtdır duymuşdum ki, məndən nəyisə gizlədir. Ana qəlbi həssas olur: bildim ki, yenə sevib-sevilmək məsələsidir. Qəlbinə yatan bir oğlanla tanış olub. Bütün günü ondan danışır. Arada mənə elə gəlir ki, bu oğlan elə Sahilənin yarısıdır. Birləşsələr bütöv olacaqlar. Amma bir iş var ki, oğlanın valideynlərini tanımıram. Bilmirəm kimdilər, nəçidilər, necə adamdılar, maddi imkanları necədir... Mən sevgi-məhəbbət nağıllarına inanmıram. İlk

maddi problem yaranan anda sevgi qurtarır. Geyim-keçimdə, xeyir işlərdə dala qalmaq, gəzib əylənə bilməmək, səndən mənəviyyatca aşağı olanların xudmani yaşamaqlarını görəncə, arzuladıqlarını, istədiklərini görə bilmədikcə sevgi nifrətə çevrilir. Bu tarixən, dünya yaranandan belə olub. Dəniz, mən demirəm ki, oğlan həyatda hər şeyə nail olmalıdır. Heç olmasa ona dayaq olan valideynləri olmalıdır. Amma bacın oğlanın valideynləri barədə heç nə bilmir! Soruşan kimi də deyir ki, bu dəqiqə ələ getmirəm ki! İş ciddiləşsə, öyrənəcəyəm. Deyirəm qızım, bəlkə heç valideynləri bizə uyğun adamlar deyillər. Sonra, Allah eləməmiş, ayrılmaq sənə çox çətin olar. Bu barədə eşitmək belə istəmir. Oğlanın şəklini görmüşəm. Çox xoşuma gəlib. Üzdən təmiz adama oxşayır. Amma şəkillə aldanmaq da olar. Mən insanlardan gördüyümü görmüşəm. Mələk kimi görünənlərin çoxusu şeytana pəriş tikirlər. Qorxuram şəkil gözümlə aldatsın. Kaş, sağ olaydın, özün araşdırardın. Kaş, yaxşı adamlar olaydılar. Mən də oğlanı balam kimi sevib bağrıma basardım. Sahilə də xoşbəxt olaydı. Heç kim onu incitməyirdi. Onun paxıllığını çəkənlərin ürəyini partladacaq dərəcədə xoşbəxt olaydı. Birlikdə böyük, mehriban bir ailə olaydıq! Amin! Dənizim, bir dənə də şad xəbərim var. Kamranla Aysunun bir oğlu oldu. Görəsən, necə sevinirdilər. Allah hamını sevindirsin! Allah Sahilə bacına da sağlam ruhlu ailə, sağlam övladlar qismət eləsin. Biz də sevinək, inşallah. Öpürəm, darıxıram, səni heç zaman unutmayan, qəlbindən çıxarmayan əzizlərin - Anan, bacın.

Qırxıncı məktub

Salam gözümlə yaş, ömrüm, yarımçıq qalan arzularım, ağıllı balam, Dəniz! Taytuşların artıq böyüyüblər. Amma sənənin kimi deyillər. Sən başqa idin. Çox ağıllı, təmkinli, bacarıqlı idin (onu da deyim ki bütün analar balalarını elə belə bilir). Sən özünə hörmət qazanmış bir oğlan olmuşdun. Heyf səndən bir dənəm, heyf...

Dəniz, sənə çoxdan gözlədiyimiz, həsrətimdə olduğumuz bir xəbəri demək istəyirəm. O xəbəri ki, ömrün boyu gözləmişdin, arzulamışdın. Heyf ki, görmək, sevinmək sənə qismət olmadı. Biz ev aldığımız. "Qurtuluş" yaşayış sahəsindən kreditlə ev götürdük. Pulunun bir qismini ödəmişik, qalanını da Allahın köməkliliyi ilə aybaay ödəyəcəyik. Şükür Allaha ki, axır öz evimiz oldu. Əsas xəbərim isə namaz qılmağa başlamağımı. Allaha təvəkkül etdim, qurban olduğum məni yarı yolda qoymadı: ev-

lə sevindirdi. Sən də məni bağışla oğlum. Bilirəm ki, ölümündə günahkar mənəm. Bağışla məni, mən özümü bağışlaya bilmirəm, sən bağışla...

Dənizim! Sahilənin elçisi gəlmişdi. Deyə bilmərəm ki, arzuladığımız adamlardı. Hələ bir qənaətə gəlmək tezdir. Ancaq mənə elə gəldi pis adamlar deyillər. Ya qismət! Sadə, səmimi insanlara oxşayırdılar. Oğlan haqqında sənə yazmışdım. Anası da gülürüz, sadə, mehriban qadın təsiri bağışladı. Elə Sahilə fason bir qadındı. Amma dərhal "hə" demədik. Bəzi problemləri var. Dedim həll eləyib sonra gəlsinlər. Ümid edirəm ki, bacın xoşbəxt olar inşallah.

Sənin yaşlıların çoxu ailə qurdu, xoşbəxt olsular. Sən isə...

Qırx birinci məktub

Ömürm boyu ehtiyacım olan balam, həsrət qaldığım Dənizim! Dünən bacının sevib-seçdiyi oğlanın ailəsi ilə tanış olduq. Hamının xoşuna gəldi. Atanı da Rusətdən sağırıb gətizdirdim. Oğlan onun da xoşuna gəlib. Sadə, səmimi insanlardı. O oğlanda səni xatırladacaq nəşə var hər halda mənə elə gəldi. Bəlkə belə arzuladığıma görə özümü inandırmaq istəyirəm. Bacının sənin xeyir-duana ehtiyacı var.

Allah dərğahında duaçı ol onun üçün. İlqar üçün də elçi gediblər. Biz də inşallah ayın axırında bacının "həri"sini verəcəyik. Bacın üçün üzük götürürük. Yanımızda olsan birlikdə seçərdik. Yanımızda olmasan da ruhən bizimləsən.

Səni çox sevirəm, çox darıxıram sənsiz! Bu gün Xəyalənin ad günüdür. Heç olmasa yuxusuna gir, sevindir onu!

Qırx ikinci məktub

Çoxdandı sənə məktub yazmıram, yəqin məndən incimisən. Əslində dərddən, qəmdən başqa yazılacaq bir şey yoxdur. Bircə təsəllim oldu ki, bacının nişanı oldu. Sənsiz "sənli" məclis keçirdik. İncə, zərif barmağına "nişan üzüyü" taxıldı (sənə nəşib olmadı). Hamı təbrik elədi, dedi-güldü, şənləndi. Bir sən yox idin aramızda Dənizim! Bircə sən öpmədin bacını, oxşamadın saçını, üzünə baxıb gülmədin, rəqs eləmədin, gözəl, xeyirli sözlər söyləmədin. Hardasan oğlum? Bacının toyu olacaq. Qu quşu kimi bəyaz gəlin paltarında bəyin yanında oturacaq. Hamı maraqla onlara baxacaq. Kimi sevgi ilə, kimi həsədlə. Xoşbəxtlik arzulayacaqlar: kimi ürəkdən, səmimi, kimi də boğazdan yuxarı - xala xətrin qalması.

Bacının gözləri dolacaq, şirin göz yaşları yanacağına süzüləcək. Deyirlər sevincdən axan göz yaşları şirin olur. Təki həmişə sevinc içərisində olsun bacın. Ürək baxışlarla Sahilə ətrafa boylanıb səni axtaracaq. Kim onu yola salacaq? Xeyir-duanı kim verəcək? Belini kim bağlayacaq? Kim deyəcək: "Xoşbəxt ol bacım"? Hardasan balam?! Heç olmasa yuxularına gir. Gül camalını görsün sənin! Qucaqlasın, öpsün, oxşasın saçını. Sən də onu qucaqla, bağrına bas. Həsrətlə qoxlasın səni! Baxsın gözəl gözlərinə. Yuxularda olsa belə ona uğur dilə. De ki, "günlərin xoş olsun, getdiyin yerdə də, yerə də hörmətin olsun. Onlar sənə ömürlük ailə olsun. Evinizdən körpə səsi gəlsin. Sevincli günlərdə də, kədərli günlərdə də bir-birinizin əlindən möhkəm tutasınız. Dayaq olasınız. Qəlbləriniz, arzularınız bir olsun!"

Əziz balam! Görürsənmi heç olmasa yuxuda səni görsələr bir az təsəlli taparlar. Elə mən də sevinərəm.

Sənsiz səkkiz il keçdi, hardasan Dənizim?! Yerini cənnət olsun! Amin! Xeyirli günlərimdə yanımda olmayan balasına - ürəyi qan ağlayan Anasından!

Qırx üçüncü məktub

Yoxluğundan səkkiz il keçib. Bu səkkiz ilin hər anı bir il kimi gəlmişdi mənə. Sənsizliyindən indi dönüb geri baxanda sanki səkkiz dəqiqə keçib üstündən. Axırını dərğə qucaqlayıb, öpüşüb, ayrıldığı-mız elə bil dünən idi.

Oğlum, yeni evimizə köçdüyümüzü sənə deyim. Heç bir sevinc hissi keçirə bilmədim. Heç alanda da sevinə bilməmişdim. İndi yığışanda da sevinmədim. İllərlə həsrətini çəkdiyimiz evdə ürəyim elə bil donmuşdu. Zaman mənim üçün sənə qədər olan nərdivandır. O da on yeddinci pilləkəndə qırıldı. Nərdivan sənin on yeddi yaşında uçdu və səni də özü ilə apardı. Bircə təsəllim o ola bilər ki, bacının üzü gülsün. Sevsin, sevilsin, xoşbəxt bir ömür yaşasın. Bu evin də sənsiz heç bir marağı yoxdur. Sadəcə kirayələrdə sürünməkdən canımız qurtardı. Sənə yaşatdığımız o qədər çətinliklərdən sonra bu rahatlığımızdan utanıram. Bizdən nigaran qalma, canım balam. Pis-yaxşı dolanıraq. Beşindən pis yaşasaq da, onundan yaxşı yaşayırıq. Allaha qurban olum, səni məndən aldısı da, darda da qoymadı bizi. Bu il iyirmi beş yaşın tamam olacaq. Qəbrinin üstünə iyirmi beş qərənfil və səməni qoyacağam. Qəbir üstünə cüt sayda qərənfil qoyurlar, amma mən tək sayda qoyacağam, qaragözlüm. Sənsiz keçən daha bir "Novruz bayramı".

Qırx dördüncü məktub

Əziz balam! Əvvəllər hər gün sənə məktub yazardım. Sonra həftələrə, aylara keçdi yazdığım tarixlər. İndi illəri göstərir. "Torpağın üzü soyuq olur" ifadəsini indi daha yaxşı başa düşürəm. Həyat öz axarında davam edir. Yaxşı deyiblər: "özlənlə ölmək olmur". Mən bu səkkiz ildə sənsiz ölməmişəm, demək düz deyirmişlər. Çox çətindi mənə. Ürəyimdə o qədər qüssə var ki, sözlə ifadə etmək mümkün deyil. Sanki sevdiyim, hörmət bəslədiyim hər bir kəs mənə əzik, sınımış, ehtiyac içində görmək istəyirmiş kimi görünür mənə! Yəqin ki, düz fikirləşmirəm, amma əlimiz çörəyə çatandan sonra çoxları bizdən kənarlaşıb. Özümü kimsəsiz hiss edirəm. Sahilənin hərəkətini bəzi qohumlar çox böyüdürlər: burdan gəldi, ordan getdi, niyə belə geyindi, niyə nə bilim nə elədi və s. Övladına qarşı bu münasibət incidir mənə. Bezmişəm... bəlkə də başımı götürdüm getdim. Təki mənə də aparaydın...

Bacının ad günündə qohumlardakı gənclərin heç biri gəlmədi. Hərəsi bir bəhanə gətirdi. Bacını tək qoydular. Eybi yoxdur, Sahilənin yaxşı dostları var, bütün yoldaşları yanında idilər. Çoxlu hədiyyələr, gül dəstələri gətirmişdilər. Elə sevinirdi ki, bəzən sevdiyini, güvəndiyini insanlar belə paxıllığını çəkirlər. Səbəbini isə başa düşə bilmirəm.

Qırx beşinci məktub

Hə, balam, bu da 2020-ci il. Sənin iyirmi beş yaşın olur. Bu yaşda mən sənin toyunu eləməliydim, qaragözlüm! Sən əskəriyə getməliydin, ali məktəbi qurtarmalıydın, sevib-sevilməliydin. Qismət olmadı. Bu illər ərzində çox gözüyaşlı analar gördüm. Şəhid analar gördüm. Şəhid anaları! Onların nələr çəkdiyini şəhid analar kimi, mənə kimi analar bilər. Allah şəhidlərimizə də qəni-qəni rəhmət eləsin, yerləri behişt olsun. Vətən uğrunda, torpaq uğrunda ölmək özü bir şərəfdir... və ölməzlikdir.

Dənizim! Bu il çox dəhşətli gəldi. Hələ belə olmamışdı. Deyirlər mart gəldi, dərd gəldi. Bu mart deyildi, bu dərd deyildi: "Koronavirus" deyilən bir bəla idi. Adına dərd deyilsə də mənə insanlara dərs "gəldi". "Allahı tanıyın" mesajı verildi: baxın, ey ağgöz insanlar, pulun rol oynamadığı zaman gəlib.

Pis cəhəti o oldu ki, qəbrini ziyarət eləyə bilmədim. Halva bişirib payladım. Ömrüm boyu unuda bilməyəcəyim Dənizim! Yorulmuşam daha. Güvəndiyim, əl tutduğum, yaxşılıq elədiyim, dar günündə

əllərindən tutduğum insanlar həmin əllərlə arxamdan bıçaqlamağa çalışırlar mənə. Bax belələrini görməkdən yorulmuşam, usanmışam, bezmişəm. İçim içimi gəmirir, çölüm çölümü... həm də atalar demişkən özgəni. Dilim bağıqlasa da dəniz kimi sakit olan ürəyim bağıqlamır. Yaralanmış, parçalanmış, qırılmış ürəklərin müalicəsi olmurmuş məgər? İnsanların saxta, nankor sifətlərini gördükcə hisslərimdən, duyğularımdan utanıram ki, bir zamanlar bunlara inanmışam, etibar eləmişəm, güvənmişəm. Kaş gəriyə qayıda biləydim - bu səhvləri eləməzdim. Amma bu naxələf ürək ki, məndə var, bunlardan da bəterini eləyəcəkdim. Bacardığım qədər daha böyük yaxşılıqlar edərdim. Qarşımdakımı yenə özüm kimi saf, təmiz bilərdim. Heç vaxt vicdanımı itirməzdim. Həyat deyilən bu yolda çox şeylər gördüm, Dəniz! Daha yorulmuşam, çox yorulmuşam. Bu il "Məzun günü" də olmadı.

Hələ bizi nələr gözləyir o da bəlli deyil. Sağ qalsam yenə də məktub yazacağam, oğlum! Səndən cavab gələndə qədər, sənə qovuşana qədər, ömrüm bitənə qədər!

Bu dünyanın üzü qara,

O dünyanın özü qara,

Biri ömrümüzü yeyir

Biri özümüzü yeyir!

Bu il toyunu etməli idim, əziz balam. Hələ ölkədə toy etməyə də icazə vermirlər. Bacının da toyu hələ qalıb.

Hələlik, həyatım.

Yazgül gecədən xeyli keçənə qədər oğluna növbəti məktubu yazdı, məktubu sətirlər arasına tökülən göz yaşları ilə birlikdə büküb albomun arasına qoydu.

Yatağına girib gözünü tavana zillədi. Nə vaxtsa yuxuya gedəcəkdik... oğlunu yuxuda görmək arzusu ilə...

Son.

P. S. *Real həyatda belə oxşar hadisələrin olması mümkündür. Təsadüfən üst-üstə düşən adlar, hərəkətlər, münasibətlər, oxşarlıqlar ola bilər. Müəllif bunları nəzərə almağı xahiş edir.*

ƏDALƏT NƏCƏFOĞLU

GÜNƏBAXAN HAQQINDA BELƏDİR RƏVAYƏT!

şeir-dastan

Ana bala ilə
gəzərkən bağı,
qəmli görürlər
xeqli günəbaxanı.
Dərib onlardan birin,
sual edir ki, bəs,
niyə qəmli
durmusuz əbəs.
Gülərək günəbaxan
söyləmiş belə.
İstərik bizi
insanlar yeyə.
Küləkdən başımız
dəyməsin yerə,
quşlar dimdikləyib,
həşərat yeməyə.
Bizim də arzumuz
belədir deyə.
Yeməklər içində
hallanır adımız.
Bəzi xəstələrə
şəfədir yağımız.
Ağlı, qaralı
tumlu bitkimiz,
daim günə baxır
bizim üzümüz.
Hər günü
qeyd edir
ləçəklərimiz.

Gələcək zamandan
vardı xəbərimiz.
Bir zaman böyüyər
sizin körpəniz.
Bizim ona
yetər köməyimiz.
Qələbəli döyüşlər
o da görəcək.
Üç dost bir özü
əsir də düşəcək.
Düşdüyü Məmləkətdə
adət görəcək.
Əsirlərlə sual,
cavab ediləcək.
Bu suallar
çox çətin olur.
Cavab tapılmasa
boynu vurulur.
Düzgün cavablar
azad olunur.

***

Keçir aylar, illər,
yaddan çıxır
bu söylənənlər.
Başlayır amansız
müharibələr.
Davam edir
bir neçə illər.
Onlar dörd

dost idilər.
Qorxu nədi
bilmirdilər.
Sonuncu hücumlarında
əsir düşdülər.
Çətin suallarla
belə üzləşdilər.
Bu məmləkətdə "Şah"
söyləmiş Vəzirə.
Saray meydanına
toplayın xalqı.
Verilən sualı
dinləsin hamı.
Dörd sualdır,
hərəyə biri.
Ucadan söyləyim
dinləyin indi.

***

Birinci sual
söylənir belə.
Otuz sərkərdə
düzülmüş bir cərgə.
Yalnız cavablıya
endirə zərbə.
Bir meyvədir,
və ya tərəvəz,
ya, hər hansı bitki.
Bölünsün gərək
düz otuz yerə.

Həcmi, çəkisi
eyni görünə.
Yaransa bölgüdə
hər hansı şübhə.
İcra olunacaq
verilmiş ömrə.
***

İkinci sual
eyni səslənir.
Düzülmüş sərkərdə
altmış nəfərdir.
Yenə bir meyvədir,
və ya tərəvəz,
ya hər hansı bitki.
Verilən saya
bölünməlidir.
Həcmi, çəkisi bir,
dadı bilinməlidir.
***

Üçüncü sual
ikincidən xeyli fərqlidir.
Düzülmüş sərkərdə
Yüz iyirmi nəfərdir.
Yenə bir meyvədir,
və ya tərəvəz,
ya hər hansı bitki.
Bölünsün gərək
yüz iyirmi yerə.
Heç kəs bölgüyə
etməyə şübhə.
***

Dördüncü sual da
belə təkrardır.
Düzülmüş sərkərdə
yüz altmışdır.
Yenə bir meyvədir,
və ya tərəvəz,
ya hər hansı bitki.
Bölünə gərək
yüz altmış yerə.
Olmaya şübhə
bu cür bölgüyə.
Həcmi, çəkisi
eyni görünə.
***

Suallara cavab
meyvə tapmağa.
Əsirlər girirlər
Məşhur Şah bağa.
İkisi meyvə,
İkisi dənli bitki seçib,

basır bağına.
Gəlirlər Şahın hüzuruna:
"hazırq sualların
biz cavabına".
Şah ardıcıl suallara
cavab istəyir.
***

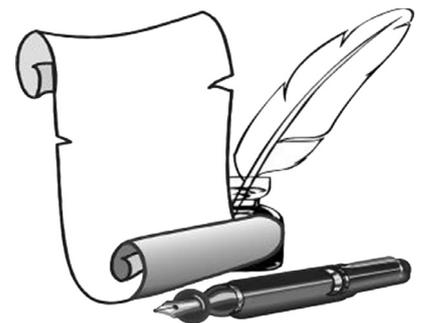
İlk suala cavab
belə görsənir.
Düzülmüş sərkərdə
otuz nəfərdir.
Bir salxım üzumdür
əsinin əlində.
Dənləyib bir-bir
paylayır hərəyə.
Şah, Mat qalır
bu görüntüyə.
Həcmi, çəkisi eyni
həm dadı vardır.
Belə bölgüyə
şübhə qalmayır.
Birinci sual
tez tamamlanır.
***

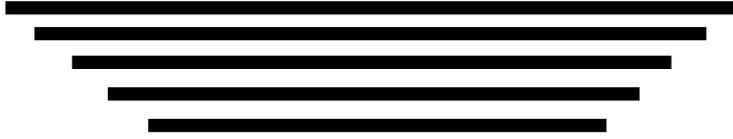
İkinci suala,
cavab başlayır.
Qarşıda onu
Nələr gözləyər
Altmış sərkərdə
düzülmüş cərgə.
Bir qarğıdalıdır
əlində
tutmuşdur əsir,
kənardan hamıya
aydın görsənir.
Dənələyib paylayır
Bir-bir
Həcmi, çəkisi bir,
dadı eynidir.
Bu bölgüdə
tam şübhəsizdir.
***

Növbəti sual üçüncüdür.
Düzülmüş sərkərdə
yüz iyirmidir.
Bir meyvədir
ya tərəvəz,
və ya hər hansı bitki
Bölünsün yenə
yüz iyirmi yerə.
Bu sual verilir,

üçüncü əsirə.
Onun əlində nardır,
görünür deyə.
Dənələyib yüz iyirmi yerə,
bir-bir paylayır.
Həcmi eyni, çəkisi bir
dadı həmçinin.
Vardır möcüzəsi
hər an təbiətin.
Şah "əhsən" deyir cavaba
Başlasın əsirlər
sonuncu suala.
***

Bu sual da eynidir.
Düzülmüş sərkərdə
yüz altmış nəfərdir.
Yenə bir meyvədir,
və ya tərəvəz,
və ya hər hansı bitki.
Bölünsün gərək
yüz altmış yerə.
Bu bölgüdə çəkiyə,
həcmə,
olmasın şübhə.
Sonuncu suala
cavab verən əsir.
Günəbaxan bitkisin
Şaha göstərir.
Dənələyib tumların
yüz altmış yerə,
paylayır bir-bir.
Şah bu düşüncüyə
çox təəccüblənir.
Sonra Vəzirə
belə söyləyir.
Biz məğlub olduq,
bu dörd əsirə.
Alqış olsun düşüncəli,
biliyinə elminə
Azad edin qayıtsınlar
Obasına elinə.

RƏNA MİRZƏLİYEVƏ

"GÖRÜŞƏ BİLMƏDİK BU İL, BƏNÖVŞƏM"

Şair Musa Yaqubla görüş zamanı aparıcılıq etdiyən tədbirdə şairin "Bir ilin bənövşə anı" şeirindən bir parçanı söyləyib, yuxarıdakı misrəni xüsusilə vurğuladı. Hamının adı saydığı bu an kimin ağına gələrdi ki, indi sənin üçün yazdığım yazının sərlövhəsi olacaq... bu misra...

Bilsəydi, heç ustadımız da yazmazdı taleyinlə təsadüfən üst-üstə düşən o şeiri.

Kim bilərdi, kimin ağına gələrdi ki, zərif bir gülün tərənnümü, ağır, qaldırılmasız mümkün olmayan bir dərdin daşıyıcısı olar! Qırmızı qərənfil şəhid qanı kimi xatırladığımız kimi, boynubükük bənövşə də sənənlə əbədi ayrılığın simvolu kimi qiymətləndiriləcək?! Bənövşə ətirli, Bənövşə ömürlü, bütün anaların qəlbində oğul kimi böyüyən, bütün anaların ürəyində də həmişə layiqli oğul kimi yaşayacaq, gedışı, yoxluğu ilə də onların qəlbinə dağ çəkən **Famil Əhmədzadə!**

Bilmirəm, səni oğul deyib çağırım, qardaş deyib əzizləyim, Vətən daşına çevrilən Vətəndaş kimi, Vətən dağına dönən igid qəhrəman kimi xatırlayım...

Siyahını çox-çox uzatmaq olar. Bütün təşbehlərə, epitetlərə, simvollara layiqsən. Ürəyim dolur: Sözlərin ağırlığından sızım-sızım sızıldayır, için-için, göyüm-göyüm göynəyir! Ancaq indi söz tapa bilmirəm, sanki onlar da qeybə çəkilib.

Bu böyük həyatı əks etdirəcək söz tapılmayacaq da, mənəcə.

Bu anda yadıma vaxtilə eşitdiyim, başqa məqsədlə yazılmış mahnının sənənin taleyinə də uyğun gələn bəzi misraları düşdü:

*Mən sənə gül demərəm,
Gülün ömrü az olar.*

Bəs sənə gül demədiyimiz, OĞUL, NİYƏ güllərin ən az yaşayanı - BƏNÖVŞƏ ÖMRÜ yaşamağı rəva bildin?!

*Mən səni oxşatmaram göydəki ulduzlara,
Ulduzlar səhər sönür, sən səhər oyanırsan...*

Ulduzlara da bənzətmədik ki, onlar sönəndə səni oyaq görək. Bu arzumu da puça çıxartdın. Heç olmasa, gecələr ulduz kimi də olsa, uzaqdan görünürsən. Heç olmasa, göydə mələklərlə qoşa süzən ruhunla görünmə idin!!!

Heyif, səd heyif!

...O gün təsadüfən deyirdinmi məhz o şeiri. Şairin dərya yaradıcılığında o qədər dərin, maraqlı şeir vardı ki... Təsadüfən əzbərləmişdinmi o "dərya"dan bir "damcı"nı, yoxsa qeybdən gəlmişdi hafizənə, gələcək taleyini xatırlatmaq üçün?

Necə ürekdən deyirdin o şeiri? Hardan idi bu boyda həsrət?! Səhrada suya həsrət qalmış bir çiçəyə bənzəyirdin. Bir içim su həsrətilə söyləyirdin o misraları. Əli Kərimin bənzərsiz misralarını xatırladım: İynə ucu boyda işığa həsrət qalan gözün arzusu vardı səsində. Ürəyinə nə dammıydı? Hər sətri bir foto kimi nakam həyatını əks etdirən bu şeirin sənin taleyini "yazan" bir "dastan"ın olacağını hardan xəyal etmişdin, Xudayarın dastanı kimi?!

...İndi yarımçıq qalan bu "ilmə"ni necə hörüm ki, sənsiz sənin "bənövşə ömrü"nün "ilməsi" itməsin, pozulmasın və "xoşuna gəlsin". AXI sənə hər şeyi bəyəndirmək olmurdu. Ssenaridəki sözlərin məzmununu dəyişdirmədən elə əvəzləyirdin ki, insan məclisin ruhuna çox uyğun gələn bu gözəl tapıntıya heyran qalmaqdan başqa çarə tapmırdı.

Biz başqa xəyalda ikən, taleyin qədəri ilə özünə başqa "həyat" seçdin.

Düşünürdük ki, Zəfər dastanı yazan dostlarınızla qayıdacaq, başına gül-çiçək səpəcək, "tuti dilli" xatirələrini dinləyəcəyik. Bütün həyatın Vətən övladlarına sədaqət dərsi kimi keçdiyinə görə, indi əməli təcrübəndə bunun sübutunu aşılacağıydın. Heyhat: "Sən saydığımı say, gör fələk nə sayır", - deyiblər.

Yadıma tədbirlərimizə bəzən gec cavab ver-

məyin düşdü (dərslərdə olurdun). Ancaq bu həqiqəti xatırlayıb heç kəsin kefinə dəymirdin. Özünü borclu bilib üzrxahlıq üçün özünəməxsus elə sözlər tapırdın ki. Gecikdiyinə görə həyəcanlandığım anlarda gülər simanla, işıqlı təbəssümünlə özünü yetirib: "Əziz və fədakar Rəna müəlliməyə eşq olsun! - deməyin bəs idi ki, bütün gərginliklər aradan qalxсын. Bir sözlə, "nə şiş yanardı, nə kabab". Heç nə olmamış kimi xoş aura yaradardın.

...Aldığımız o acı xəbər qanımızı "dondurdu". Ancaq "gəlməyin" uzun çəkdiyinə görə bunu anlaşılmazlıq saydıq Ürəklərimiz nikbin hisslər üzərində kökləndi. Heyhat ki, bu acı həqiqət oldu.

Sən böyük ehtişamla "qayıtdığın" gün də (AXI sənin bütün həyatın da ehtişamlı idi) hamı bunu düşünərək. Sənin görüşünə gəlmişdi.

Bunun həqiqət olduğuna inanmayaraq, sənin "yanında" idilər. Mən də heç inanmayaraq o izdihama qoşuldum. Sözüüm çox idi. İstəyirdim ki, hamısını özünə layiq şəkildə sənə çatdırım. Deyim ki, həmişə Vətən torpağını bənzərsiz şəkildə vəsf edən, elə onun uğrunda da fədakarcasına "uf" demədən qurban gedən oğul, qalx ayağa özünü özünə layiq şəkildə oxşa, əzizlə, özünə layiq şəkildə layla de, ağı de: əbədi "beşiyinə". Fəqət... bu milli "mentalitet" məsələsi çıxdı ortaya. Yaxın getməyə qoymadılar... BİLMİRƏM, anlaya bilmirəm, anaların öz ciyərpəralarına son sözü demək qadağasını kim, hardan, nə vaxt "icad eləyib" belə. Nə isə... O sözlər tıxac olub ürəyimdə qaldı o gündən. Ancaq etiraf edirəm ki, məqamında deyiləcək həmin sözlər bir də "həyata gəlməyəcək": Eynən Sənin kimi...

...Sən demə, həmin tədbirdəki şeir sənin "vəsiyyətnamə"ni idi.

Sənə bir "mücüzə"ni də nəql etmək istəyirəm. Acı xəbərdən xeyli sonra telefonuna zəng etdim. Yenə həmişəki sözləri eşitdim: "bir az sonra zəng edərsiniz". Bir anlıq hər şeyi unuttum. Ümid hissləri doldu qəlbimə. Fəqət... bu "mücüzə" bir də təkrarlanmadı.

...İndi gör nə deyirəm: Yenə yaz gəlir. Kol dibindən boynubükük (özün də çıxış edəndə boynunu bükürdün) bənövşələr baş qaldırır. Şikayətlənməyə dəyməz. Qaldır başını: Vətənin bir topa nazlı, boynubükük bənövşəsi "görüşünə gəlib". Onları qoruduğuna görə, yad nəfəs dəyməyə qoy-

madığına görə minnətdarlıq duyğusu ilə "qonublar başına". Doyunca qoxla onları. Həmişə də belə olacaq. Ləyaqətli cismani həyatın kimi, ləyaqətli mənəvi həyatın da olacaq. (Ancaq hər adama bu uca vəhdət, bu qoşalıq qismət olmur).

Və ürəyincə olan bir xoş xəbəri çatdırmaq istəyirəm Sənə: Bu gün yenə Qadınlar bayramıdır. Tədbirlərimizin sözlü-söhbətli müdrik "Dədə Qorqud"u, Levitan timsallı, bir qarışqanın da ruhunu incitməyi rəva bilməyən OĞUL, olmaya, GƏLMƏYƏCƏKSƏN?! ANALARIN HƏSRƏTLİ GÖZLƏRİNİ YOLDAMI QOYMAQ FİKRİNDƏSƏN?!

Yoxsa, həyatına güzgü tutan o şeirin o misralarını sənəin əvəzinə mən söyləyim ki, əbədiyaşar ruhun bir balaca təskinlik tapsın?

Bir zərif meh idin qəfləti əsdin,
Mənmi gecikmişəm, sənmi tələsdin?
Görüşə bilmədik bu il, bənövşəm.

***

Ölüm ayağında bala ananın
Sonuncu sözünə çatmayan kimi,
Quzey dan üzünə çatmayan kimi
Mən də gəlib sənə çata bilmədim.

***

Qövsü-quzeh oldun, bir əlçim bulud
Əl atdım, uzaqdan tuta bilmədim.

***

...Balaların yoxdu, uçurum baxım,
Dəstələrin yoxdu, qaçırım baxım.
Köhnə xəzəl üstə ləçəyin həşəm
Görüşə bilmədik bu il, bənövşəm.

***

...Hələ sonuncu qar əriyib təzə
Pöhrələr təzəcə tumurcuqlayır.
Çiçəklər təzəcə çıxıblar üzə,
Görüşə bilmədik bu il, bənövşəm.

***

Təkcə od, təkcə su. Torpaq da deyil,
Deməli, vaxtladır, dünyada hər şey.
Zəmidəki lələ, qədəhdəki mey,
Deməli, vaxtladır ləçəkdəki şəh.

***

Gərək mən o vaxtı ötürməyəydim.
BİR BƏNÖVŞƏ ÖMRÜ İTİRMƏYƏYDİM.

***

Vaxta etibarım yoxdu bu yolda
Oturub qalmışam bu dar stolda (MƏZARDA)
Bəlkə, sən tələsib, mən gecikmişəm?
GÖRÜŞƏ BİLMƏDİK BU İL, BƏNÖVŞƏM.
GÖRÜŞƏ BİLMƏDİK BU İL, BƏNÖVŞƏM.

ŞƏRQİYYƏ BALACANLI

RUSLAN, AD GÜNÜN MÜBARƏK

Şəhid polkovnik-leytenant Ruslan Tağıyeva

Dostlar yığışblar doğum gününə,
Hamı fikirlidir, hamı pərişan.
Hamı öz yerini tapıb oturub,
Təkcə sən yerin boş qalıb, Ruslan.

İndi sən yerin ürəyimizdə,
Unudan deyilik səni bircə an.
Sənin bu ad günün cənnətdə keçir,
Müqəddəs ad günün mübarək, Ruslan!

Nə qədər qürurlu üç balan, yarın,
Səninlə fəxr edir atan, həm anan.
Onlardan almışdın bəlkə bu qədər
İnamı, qüvvəti, qüdrəti, Ruslan!

Günəş nur saçdı o gün Laçında,
Sən Vətən yolunda gedəndə qurban.
Sən bu gün qüdrətli Azərbaycanın
Əbədi yaşayan oğlusan, Ruslan!

Sənin ömür yolun örnək, nümunə,
Ruhuna dualar oxunur hər an.
Qəbrin nurlu olsun, məkanın cənnət,
Vətənin sevimli balası - Ruslan!

ŞƏHİDLƏR

Anaların ürək dağı, göz yaşı,
Dilimizin sözsünüz, şəhidlər!
Bitirdiniz düşmən ilə savaşı,
Görənlərin gözsünüz, şəhidlər!

Gəl, söylədi, torpaq açdı qucağın,
Öndə durdu Vətən, mərdin, qoçağın.
Qarabağda qalanmış o ocağın,
Siz əbədi közsünüz, şəhidlər!

Ana qədrin bilən verər ona can,
Torpaq nədir, qanan tökər ona qan.
Yamaqları, çəmənləri gül açan,
Ana yurdun üzsünüz, şəhidlər!

Tacı siz idiniz qalib ordumun,
Bizdən ana yurdu sevməyi umun.
Candan əziz, Vətən adlı yurdumun
Dərəsisiz, düzsünüz, şəhidlər!

Siz düşməndən torpaq, qisas aldınız,
Şanlı adla xalqa övlad oldunuz.
El qəlbində əbədidir adınız,
Ölməzliyin özsünüz, şəhidlər!

ÖLMƏZLİK QAZANDIN

Şəhid Ramil Musayevin doğum gününə

Sevdiyini bu güllü, çiçəkli torpaq,
Sevdiyini o şanlı, üçrəngli bayraq,
İndi daha gözəl Suqovuşanda,
Ölməzlik qazandın sən bircə anda.

Həzrəyə yollandın çiyinlərdə sən,
Ucaldın, nur saçdın Günəş ilə tən.
Sel olub axırdı gözlərin yaşı,
Gedirdi qalmaqla ölmək savaşı.

Ürək-dirək verdi yarına hamı,
Onunsa sönmüşdü eşqinin şamı.
Tanrı dözümlü verdi, güc verdi ona,
Ramilə yar indi Ramilə ana.

Ana, qabağında hamı səcdədə,
Bəxtsizəm, tənhayam demə heç vədə.
Qoru, sağlam böyüt körpə balanı,
Unutmaz bu torpaq şəhid olanı.

Canından çox sevdin ana torpağı,
Sənin bu sevginə dözmədi yağı.
Rahət nəfəs alır yatdığı torpaq,
Adınla öyünür Vətən, Qarabağ!

QƏLƏBƏ BİZİMDİR

Şəhid Ramil Musayevə ithaf

Göyertdin Yaşarın arzularını,
"Bitməyən döyüş"ü çatdırdın başa.
Gözü yaşlı qoydun nazlı yarını,
Məğrur adınızı çəkərəm qoşa.

Mənim Ramil balam, sevimli oğlum,
Vətənçün qovuşdun şəhid adına.
Qürur qalamızsan, qurbanın olum,
Vaxtında yetişdin yurdundan.

Uca şəhid adın mübarək olsun,
Sənə halal olsun ananın südü!
Demişdin: Mən gərək intiqam alam,
Qol-qanadın idi ata öyüdü.

Sənin al qanının axdığı torpaq,
Lalələr açacaq hər yaz gələndə.
Mərd əsgər əliylə sancıldı bayraq,
Vətəndə gör neçə şəhərə, kəndə.

Qələbə bizimdir, sən rahat uyu,
Ruhundan minlərlə oğul doğular.
Başlasın bu elin mağarı, toyu,
Bir də deyilməsin qəmli ağılar.
20 oktyabr 2020-ci il

YETƏR Kİ DİNCƏLSİN, GÜLSÜN BU TORPAQ

Şəhid polkovnik-leytenant Ruslan Tağıyevə ithaf

Alındı Qarabağ, azaddır Şuşa,
Ruhuna borcluyam bu hünər üçün.
Doğan günəş ilə verib baş-başa,
Yurda dönəcəksən hər səhər, hər gün.

Qovub otuz illik ağrı-acını,
Qələbə sözünü yazdın qanıyla.
Aldın başımızın şanlı tacını,
Bizi yumruq etdin son ünvanıyla.

Qırx dörd gün - ömürdə bir an kimidir,
Sənin şəhidliyin əbədiyyətdir.
İndi soydaşların yurd hakimidir,
Azadlıq, şəhidlik nurlu niyyətdir.

Ata, məğrur dayan, ağlama, ana,
Şəhidlik yetənin payına düşməz.
Oğullar can verdi Azərbaycana,
Onlarsız bu eldə bir an ötüşməz.

Alındı yağıdan cənnət Qarabağ,
Söndü ürəklərin niskili, ahı.
Yetər ki dincəlsin, gülsün bu torpaq,
Övladlar şəhən görsün gələndə sabahı!

YUXUSUZ GECƏLƏRİM

İşdən evə tələsdim, hər gün, adətüm üzrə,
Bağlandım öz evimə təmiz məhəbbət ilə.
Eşqimlə, zəhmətimlə bəzədim öz evimi,
Beləcə səadətə qovuşduq ildən-ilə.

Dövlətim, varım bilib, sevdim od-ocağımı,
Oğulları böyüdüb, vətəndaş edə bildim.
İllər keçdikcə mən də oldum sevimli nənə,
Şeir yazdım fərəhdən, sizsiz heç kim deyildim.

Göydəki ulduzların Arizdir bir guşəsi,
Balalarım oxşadı dayıları Murada.
Gül-çiçək içindədir bütün arzu-diləyim,
Sanıram, xoşbəxtlərin xoşbəxtiyəm dünyada.

Görməyəsiz qan-qada, həyat yar olsun sizə,
Adınız olan yerdə can verməyə hazırım.
Sizsiz qolum-qanadım, şair olmasam da mən,
Ən şirin sözlərimi adınıza yazıram.

MƏNİM ARZULARIM

Məhdən xumarlanıb, şəhdən islanan,
Çiçəklər açacaq yenə bu bahar.
Köçəri quşlara qoşulub gələndə,
İrili-xırdalı arzularım var.

Vətən azad olsun - baş arzum budur,
Mən onda görürəm şöhrəti, şanı.
Mənim əsgər oğlum, qalx, ayağa dur,
Deyib-gülən görək bu il Şuşanı.

Yeri yaxşı şumla, əkinçi qardaş,
Torpağa bəl məhsul verən toxum səp.
Bitsin qələbəylə başlanmış savaşı,
Düşmən baxammasın bir də bizə çəp.

Vətən başdan-başa geysin al-əlvan,
Bəxtəvər böyüsün körpə balalar.
O qədər artsın ki, eldə toy-nişan,
Mağar yeri olsun düzlər, talalar.

İlhamla yol gedək gələn sabaha,
Mehriban olaq ki, Haqq sevsin bizi.
Umu-küsüləri unudaq daha,
Sevək canımıztək Vətənimizi.

AÇACAQ

Şahidlərə

Əriyəcək yağan qarlar,
Çəmən yenə gül açacaq.
Dərədəki bənd-bərəni
Qəfil gələn sel açacaq.

Məğrur dayanıb qalalar,
Qonaq gözləyir talalar,
Bu məsum, körpə balalar
Yeriyəcək, dil açacaq.

Var bu elin vuran qolu,
Neylər bizə yağış, dolu?
Qarabağa gedən yolu
Yumruq olan el açacaq.

SƏN EVİNƏ DÖNMƏDİN

Aprel şahidi Mikayıl Vahabzadəyə

Çəmənler çiçək açır,
Bu gün sənin adına.
Çaylar, bulaqlar yanır,
Həsrətinin oduna.

Gəlişini gözləyir,
Açılan bənövşələr.
Sənsiz yaman lallaşır,
Pıçıldaşan meşələr.

Dağların zirvəsində,
Qar da sənün qədr pak.
Hər gün həmsöhbətimdir,
Səndəki amal, idrak.

Ana deyib torpağa,
Can verdin ölməzliyə.
Ruhunu əzizlədim,
Balam, qardaşım deyə.

Elə rahat yatmışan,
Qıymıram deyim: ayıl.
Sən evinə dönmədin,
Elə döndün, Mikayıl.

SARIL KAĞIZ-QƏLƏMƏ

*Şahid qızı, həyat yoldaşını gənc
yaşında itirmiş qələm dostum
Nargilə Əhədlinin "Cehizim" şeirinə*

Sarı qələm-kağıza,
Unut qəmi, kədəri.
Hər şeyin qədəri var,
Yox qədər qədəri.

Atanın əziz yolu
Sənə duaçı olsun.
Onun şəhid məzarı
Hər gün nur ilə dolsun.

Qayıdan cehizinə
Qəm eləmə, bir dənəm.
Taledən qaçmaq olmaz,
Gözünü görməyim nəm.

Sən təzə-tər çiçəksən,
Ömrün-günün öndədir.
Tumurcuq ümidlərin
Haqqa çatan ündədir.

Sarı qələm-kağıza,
Vəsf elə sabahları.
Bir daha eşitməyə
Sən çəkdiyən ahları.

Təsəlli tapmaq üçün,
Bax, bacın Şərqiyyəyə.
Dözümünə dözümlü qat,
Həyat, sevgi var deyə.

MƏĞRUR, XOŞBƏXT ANAYAM

Azadlığa çıxan torpaq
Həfəs alır rahat-rahat.
Yasa batmış Qarabağda
Üzə gülür indi həyat.

Yol çəkilir, ev tikilir,
Ustaların əli işdə.
Ağdam, Laçın, gözəl Şuşa
Yeni donda, yüksəlişdə.

Məğrur, xoşbəxt bir anayam,
Bu torpaqda vardır izim.
Qarabağda qurucudur
Ramiz, Babək, Mübarizim.

QƏLBLƏRƏ KÖÇDÜ MUSA

(Xalq şairi M.Yaqubun ölümünə)

Ölümünü eşitdim,
Qələmim qəmə batdı.
Ahım yatmış dağları
Yuxusundan oyatdı.

Ağladı dağ da, daş da,
Susdu qalın kitablar.
Xəcalət görünürdü
Şair çəkən əzablar.

Göyerməyən qara daş,
Batdı əbədi yasa.
Dönüb şeirə, sözə
Qəlblərə köçdü Musa.

GÖZƏL BALAM, SƏBİNƏM

Qanad açıb uçuram,
Böyüyüb mənim nəvəm.
Sənə qucaq açıram,
Gözəl balam, Səbinəm.

Dərslərindən "5" aldın,
Tələbə adın əziz.
Gözümüzdə ucaldın,
Fəxr etdik səninlə biz.

Həyat üzünə gülsün,
Yetəsən hər arzuna,
Tanrı özü yar olsun,
Səntək Vətən qızına.

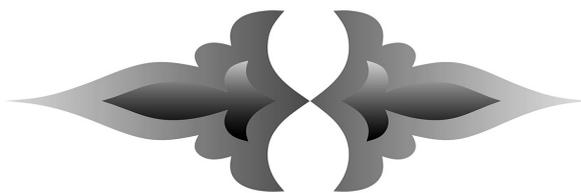
Əməllərin nümunə,
Nəslimizdə hər kəsə,
Xoşbəxt olar kim sənə
Oxşar olsa, bənzəsə.

Qəlbimiz dönər dağa,
Eşidəndə adını.
Xoş işə et sadağa
Ürəyinin odunu.

RƏŞİD BƏRGÜŞADLI

HACI NOVRUZƏLİ

(hekayə)

Mirzə Cəlilin uca ruhuna ehtiramla

Üç ildi pul yığırdı, amma vaxt yetişəndə başına nəşə əndirəbadi haqqeysablar gəlirdi, yoldan qalırdı. Bu dəfə isə gediş haqqını qaldırıb 7500 manat eləmişdilər və pulunun 1900-ü çatışmırdı. Daşa keçən bəxtini qarğıyırdı, uşaq kimi küsmüşdü vəfasız taleyindən, əli işdən tamam soyumuşdu. Borca girmək də başqa bir günah. Novruzəli qalmışdı odla su arasında. İntəhası, niyyət eləmişdi, bu yoldan dönə bilmirdi. Ürəyi də qulağına pıçıldayırdı ki, "Bu ili də qaçırsan, gələnlə ilki ziyarəti görməyəcəksən".

Kişinin şam kimi əridiyini gören böyük oğlu Cəlil rəhmə gəldi, qalan məbləği gətirib dədəsinin ovcuna basanda and-aman elədi, pulun halallığını verdi ki, alın təriylə qazandığı puldur. Kişinin sevincdən çiçəyi çırtladı!

Özünü həkimə yoxlatdı, uzun səfərə çıxmağa hələ ki ürəyi tab gətirə bilərmiş. Yol biletini əlinə alandan sonra Novruzəli dizləri əsə-əsə günləri saymağa başladı. Həccin yol-yolağasını bilən padarlı Məhişin evini məscidə döndərmişdi. Hər gün altı kilometr yolu Padara gedib-gəlirdi. Məhiş ərinmirdi, şövlə ona həccin vacibətləri, ziyarətin savabından tutmuş məşəqqətlərində hər şeyi bittə-bittə anladır, - Novruzəli, bu yolda olmazın sıxıntılar da var. Bunun şeytan daşlaşmağı var, Ərafata dırmanmağı var, ac-susuz or-

dan-bura, burdan-ora çöllərdə yüyürməyi var. Buna görə də istəyirsənsə ki, Allah işini asanlaşdırsın, o zaman yola çıxana qədər zikri birə beş artır. Hər gün "Quran" oxu, namazlardan ayrılma. Onda görəcəksən işlərin necə yağ kimi gedəcək. Allah-təala sənə bütün qapılarını açacaq, yolundakı bütün çətinliklər ram olacaq...

Deyəsən bütün Novruzəlilər anadangəlmə saf olurmuş...

Bicliyən nə olduğunu bilməz, ömründə rayondan qırağa çıxmamışdı. Heç Allahın Bakısını da görməmişdi. Məhişin öyüd-nəsihətlərini dinlədikcə həyəcədən dizləri titrəyir, "Quran" oxumaqla, namaz qılmaqla, zikrlə gecəsini-gündüzə calayırdı. Bir dərisi, bir sümüyü qalmışdı, yuxusuzluqdan gözləri çuxura düşmüşdü. Arvadı qorxurdu ki, belə getsə, əri həcc üzü görmədən nakam köçəcək bu işiqli dünyadan.

...Amma Allah o günü nəşib elədi. Yolçuluq günü Məhiş çamadanların ağzını son dəfə kilidləyib mindi Bakı avtobusuna və gəldi çıxdı güllü-çiçəkli paytaxta. Ağzı ayırıq qalmışdı çilçirəqli Bakının binalarına, körpülərinə, yollarına, məşinlərinə, səs-küyünə, adamlarına. Hava limanına çatanda elə bildi ki, artıq Məkkədədir, ürəyi quş kimi atlandı. Sevincək oldu, başını itirdi qəhərdən. Saflığı ucbatından başqalarına baxanda

geridə qalırdı həmişə, bu dəfə də üçüncü çamadanını avtobusdan götürüb geri qayıdanda dostlarından ayrı düşdü. Pəh!.. Büsbütün şüşədən olan binanın qapısını tapammasa nə təhər olar Novruzəlinin əhvalı? Hinin qapısını itirən səy toyuq kimi! Dili Allah çağırırdı, ürəyi lalıyırda hirsindən. Təpəsindən tüstü çıxırdı, qalmışdı başlıhəşirinə qapının qulpunu axtara-axtara. Biqafil iki şüşə aralanıb içəridəki qaynaşan adamları ona göstərəndə Novruzəlinin ürəyi atlandı. Cənından keçən cərəyan onu yerindəcə qupquru qurutdu! Elə bildi altından çaylar axan cənnətin qapısı açıldı üzünə, huri-qılmanlar da şad-xürəm iş başındadırlar. Pıçıldadı ürəyində, - Xudaya, sənə canım fəda, işarədən anladım səni! Sənə inanmayan cəhənnəm odu görsün! - çamadanı qapıb özünü təpdi içəri. "Üzümə cənnət qapısı açan rəhminə qurban, sənin nə möcüzələrin varmı!.." - arxasınca qapı da bağlandı. Baqajlarını cəm eləyib oturdu üstündə, gözlərini qapı olası yerə xeyli zillədi. - Demək, Məhişin dedikləri kərəmət başladı... Qapı da öz-özünə açılarmı heç?! - unutmışdu haradan gəlib haraya getdiyini. Şirkət nümayəndəsi qoltuğunda qeyd dəftərcəsi ona yaxınlaşanda sağ əlini sığalladı, sol əlini altına dürtdü. Gözüylə bu mələksima oğlanın əlindəki "əməl dəftərini" yeyirdi. "Mələk" ondan soruşdu:

-Novruzəli Abdullayev sizsiniz?

-Bəli...

-Bəs niyə biletinizi təqdim etməirsiniz, qeydiyyatdan keçirsiniz?

-Keçmişəm. Bax, biletim də əlimdədir - döş cibindən biletini çıxarıb ona uzatdı.

Oğlan işini bildi. Çamadanlardan ikisini götürüb Novruzəlini qeydiyyatda aldırda, baqajı təhvil verdi və qabağa düşdü. Novruzəlinin ayaqları yerisə də fikri-zikri qalmışdı elevatorun üstündə qara dəliyə tərəf gedən çamadanların yanında. "Çalmadan qapı açılarmı adamın üzünə? Açılırdırsa, indiyədək niyə açılmırdı? Yox, bu Allahdan bir işarətdir! Gecə-gündüz yatmayıb yalvarmağımın, ibadətimin əvəzini verir qurbanı olduğum..." - bir də oğlan növbəti addımı atanda ayıl-

dı ki, sən demə, bayaqdan yerimirmiş, özüyəriyən pilləkənin üstündə yuxarı mərtəbəyə qalxırmış. Ayağını eskalatorun qırağına qoymaq istəyəndə oğlan onun qolundan yapışmasaydı kəlləmayallaq girəcəkdə çarxın daraq dişlərinin arasında. Amma yenə də oğlandan qopub heyrətlə ona sarı gələn yola baxırdı, - Ey Xudavənd, keç bu aciz bəndənin günahlarından. Məni geri qaytar, qoy zavallı insanlara car çəkimsən qüdrətini!.. Sən ki, biçərə qulunu bu cür şərəfləndirirsən, sənə gecə-gündüz ibadət etmək belə azdır. Bundan sonra yemədən-içmədən səni zikir edəcəyəm!..

Oğlan onu dartıb minik körpüsünə gətirəndə bığaltı qımışdı.

-Sən zikrin, ibadətin mükafatını gördümmü? Yeriylən yol görmüşdümmü indiyədək? - oğlanın üzündəki məhrəm nura şirnikmişdi Novruzəli kişi.

-Gördüm, ağsaqqal, gördüm. Allah sizi sevdiyi bəndələri sırasına qoşmaqda yanılmamışdır. Ziyarətiniz qəbul olunur, inşallah.

-Qəbul olunmaq necə olur bəs? Üzünə yoxdan bir qapı açan, Ona gedən yola mindirib səni Özünə sarı aparən qüdrətin sahibi dil açıb danışası deyil ki! Qurbanı olduğum deyəsən məni çoxdan gözləyirmiş... - düşündü ki, yəqin zikri bir az artıq edibmiş, - "Yoxsa, qula bu qədər ehtiram göstərməzlər"...

Əlqərəz, təyyarəyə başqa vaxtı minəsi olsaydı kəsilməyə gələn dəli dana kimi vurnuxub çatını qırardı, dünya-ələm birləşsə də minəmməzdi bu şeytan əməlinə. Amma indi təyyarənin pilləkənlərini kərəmətli bir Allah dostu kimi elə şəstlə qalxırdı ki, deyərdin, bu adam həccə yox, göyə meraca uçur. Huri kimi şux styüardessalar yerini göstərdi, kreslosunda rahatlandı. Təyyarənin atmosferinə girib ətrafdakıları başladı vergili adam tək mehribancasına süzməyə. Nə təyyarə havalananda qorxdı, nə yerə enəndə huydulandı. Yolboyu bir Allaha dua elədi, beş də hacı Məhişə.

Mədinə hava limanında abdest almaq üçün ayaqyoluna girdi, əlini su krantına uzadanda dübarə "pəh!" - ılıq su şırhaşır Novruzəlinin ovcu-

na tökülməzmi!? Tökülmək nədi, təzyiq az qalır-
dı ovcunu deşsin! Heç vecinə də olmadı bu dəfə-
ki möcüzə. Sadəcə gülümsəyərək, razılıq əlamə-
ti kimi ədayla başını yellədi. Pıçıldadı, - Bəs ne-
cə?! Qurbanı olduğum mənim krantıma da vintil
qoyası deyildi ki... Kəramətinə şükür, İlahi! - ar-
tıq əmindir ki, bir azdan Xudavəndi-ələmin özü
onu qarşılayacaq.

Kəramət havalı başıyla otele yerləşəndə otaq
yoldaşlarının salamına "və aleykum salam və
rəhmətullahu və bərəkətuhu"nu deyən anda nur-
lanmışdı artıq. Qafilə qərara gəldi ki, axşam na-
mazını altı yüz əlli min adamın yerləşdiyi Mə-
scidül-Nəbidə qılsınlar. Məscidə gedən tuneldə
hər yanından ötdükcə öz-özünə yanıb yoluna işıq
salan lampaların spiralından öpməyə hazır idi, -
"Ay tövbə, deyəsən namazın-zikrin həddini çox
aşmışam" - əmin idi ki, bu işıqlar onu salamlayır,
sevindən alışıb-yanır. İlk müəzzin Bilal ibn Ru-
bah əl-Həbəşinin soyundan olan zəncilər hər ya-
nından ötdükcə özünü cəmi ağların hamısından
beş köynək Allaha daha yaxın görürdü. Yeriyan-
də ədası, danışanda intonasiyası qəribə olmuşdu.

Namaza durdu, əzəmətli məscidin qübbəsin-
dəki naxışların möhtəşəmliyinə elə hayıl oldu ki,
bir də ikinci rükuda ayıldı, səcdəyə əyildi. Alla-
hın nəfəsini qulağının dibində duyurdu. Əllərini
sinəsində cütleyib "Allahu əkbər!" demişdi ki,
başının üstündə bir çaxnaşma duydu. Qübbəyə
baxdı. Ayələr bir-birinə qarışdı, dili topuq vurdu.
Qınamayın Novruzəlini, çünki bu dəfəki "pəh!"
döndü oldu "Aha, gəlir!" Təzəcə qırılmış başın-
da tüklerinin dibini soyuq tər basdı. Nə görsə
yaxşıdır?! Gözünü ovub bir də baxdı. Bayaqqı
naxışlı qübbələr yerində yoxdu! - Aman Allah!..
- hə, o gözəl naxışların yerində heç nə qalma-
mışdı. Göydəki ulduzlar başının üstündə sayrışıb
ona göz vururdu. Yanındakı namaz yoldaşını
dümsüklədi, - Bax, ora bax, tavan yarıldı, qübbə
qeyb oldu! Göy üzünü sən də görürsən? Allah
gəlir, eşidirsən? O gəlir!.. - amma ondan başqa
hər kəs müqəddəs torpaqlarda namazın sehrinə
təslim etmişdi özlərini, qılları da tərپənmişdi,
milçək uçsaydı, vızıltısı eşidilərdi. "Yox, bu iş

tamamdır! Məndən başqa hər kəsin gözləri mö-
hürlənib, yalnız mənə görünmək istəyir qurbanı
olduğum" - yaxasına-başına düzən verdi ki, sə-
madan indi enəcək mələyin əlindən tutmağa lə-
yağı olsun. Camaat namazı bitənədək Novruzəli-
nin huşu göylərdə, gözü ulduzlarda qaldı.

"Yəqin təklidə görüşmək istəyir"... - əl-aya-
ğa dolaşanda məsciddən çıxdı ki, Kəbəni salam-
lamağa getsin. Yolboyu hacı Məhişin dediyi
möhtəşəm binaları, yolları darayırdı gözləri. Qa-
ra daşı uzaqdan görür-görməz fərəh doldu içinə.
Sinəsini qabardıb nə desə yaxşıdır?.. Yox, har-
dan biləsiniz! Nə "pəh" dedi, nə də "aha"!..

-Ya Məhəmməd, qalx ayağa, gör kim gəlib
hüzuruna!.. - Qüreyş qəbiləsinin yeddi arxadö-
nənlərinin "Salam olsun sənə, ey sevimli Novru-
zəli! Xoş gəlib, səfa gətirmisən!" sədası qulaqla-
rında cingildədi. Daşı nişanlamış, ayaqlarının al-
tını görmürdü. Hacı Məhişdən vəhy gəldi ona, -
Novruzəli, bu daş əvvəllər ağ olub. O qədər gü-
nahkar insanlar toxunub ki ona, bax gördüyün ki-
mi qaralıb bu günə düşüb. Öp o daşı! Öp ki, ağar-
sın, əvvəlki halına dönsün!" Kəramət sahibi
Novruzəli ağzını sildi, sonra da ətli dodaqlarını
büzə-büzə, camaatı yara-yara Həcərül-əsvədə
sarı götürüldü. Elə daşa çathaçatda saqqallı bir
həbəş qamçısını onun kürəyinə endirdi, - Ha-
ram! - önə keçib hirsələni onun sinəsinə daya-
dı. Müqəddəs daşı qoruyanlardan idi, zəhmi ada-
mın bağırını yarırdı. Novruzəli şirin dilini işə sal-
dı, - Sizi deyib gəlmişəm, ey mənim müsəlman
qardaşım! Fala baxdırın, xoruz döyüşdürən, it
boğuşduran, pirdə yatanların arasından o boyda
yolu Həcərül-əsvədi öpməyə gəlmişəm... Saq-
qallı bu dəfə onu lap gerçəkdən, həm də murdar
bir şey kimi geri itələdi, - Yallah, haram, yal-
lah!..

-Səyvənd oğlu, səyvənd! Həzrət Abbas haq-
qı, sənə bir şapalaq ilişdirərəm, Qara Daşda on
altıncı çat əmələ gələr. Bundan sonra Allahın
qəzəbi dünyanı başına yıxar! O yana dur görüm!
- adamı kənara itələyib özünü inamla irəli təpdi,
daşın bir küncünə dodaqlarını yapışdırdı, - Çox
yaxşı bilirəm ki, sən zərəri və mənfəəti olmayan

bir daş parçasısan. Əgər Rəsulullahın səni öpdüyünü deməsəydilər, əsla səni öpməzdim... - çönüb ikrahla saqqallı oğlanı qamçıladi. Baxdı ki, görsün, daş ağardımı. Ağarmamışdı. Hikkəylə təzədən öpdü. Yenə ağarmadı. Bəduğurluğu həbəşin ayağına, nöhsət sir-sifətinə yazdı, - Bir şey qaraldısa təkrar ağarmaz... - acmışdı, yuxusu gəlirdi, əlini yelləyib otelə yollandı...

İlk gündəncə Allahın onunla oynadığı gizlənpaçdan qəlbi qırıldı Novruzəlinin. Küsdü və qapandı otelə. Yoldaşları məcbur etməsəydi kondisionerli otaqdan heç çıxmazdı. Həccin vacibətlərinə məcburən, ayaqlarını sürüyə-sürüyə gədirdi. Boş vaxt yaranan kimi yenə qaçırırdı otağına. Hələ də ümid edirdi ki, Xudavəndi-aləm onu oteldə gözləyir ki, deyəcəklərini təklikdə desin. Müqəddəs Kəbənin başına toplanmış on minlərlə insanın cəzbi-halı ona təsir etmirdi. Hacı Məhişin, "Həcc islam ümmətini qəflət yuxusundan oyatmaq üçün böyük ziyarətdir" sözü yadına düşəndə əti ürpenirdi. Yol yoldaşları onu yola gətirməyə çox çalışsalar da, ağına heç nə girmirdi. - Sənin qəlbin möhürlənib, zavallı insan! - axırda qarnının dərdiylə baş-başa buraxıb əl çəkdilər ondan. Bircə istəyi, arzusu vardı - evə tez dönmək, başsız qalan mal-heyvanının qeydinə qalmaq, doğulub-böyüdüüyü həmin dağın-daşın havasına qovuşmaq.

Qayıtdı. Amma Allah kəssin belə qayıtmağı. Belə qayıtmaqdan, meyidi gəlsəydi, daha yaxşıydı. Təyyarə qalxan və düşənbaşı iki dəfə ürəyi getdi qorxudan. Hava limanında qucaqlarında gətirib mindirmişdilər tibbi yardım maşınına. İki gün Bakıda xəstəxanada yatdı. Kəndə çatanda ciyərləri xışıldayırdı. Həkim demişdi ki, nədirsə, yad mikroba yoluxub ciyərləri. Arvadı kəsdirmişdi böyrünü. Ərinin üzünə çökən kədərində bir həci nuru axtarırdı, tapammırdı.

Hacı Məhiş ziyarətinə gələn günü lap ölüm ayağında idi.

-Həci adın mübarək, ay Novruzəli! - əyilib yanaqlarından öpdü, - Allah ziyarətini qəbul eləsin...

-Eləmədi...

-Nə eləmədi, nəyi eləmədi?

-Allah... Ziyarətini qəbul eləmədi, gəlmədi...

-Zayıllama, həci... - düşündü ki, ziyarətin travması da ola bilər. - Dedilər xəstələnmisən. Dərd eləmə. Ora gedənlərin əksəriyyətinə Ərəbistanın havası düşür. Hərə bir ölkədən gəlir, özləriylə də min cür mikrob. Əksəriyyəti yoluxur. Amma keçici şeydir. İnşallah, bir-iki günə turp kimi olarsan... Qurban kəsdirdinmi?

-Yox, heç nə kəsdirmədim!

-Niyə?!

-Pula heyfim gəldi.

-Bəs şeytanı daşladınmı?

-Betondan şeytanı olur?

-Əstəğfərullah! Canında Allah xofu qalıb sənin...

-Gələn dəfə gedəndə kəsdirərsən, inşallah. Bu dəfə yolun-yolağasını öyrəndin, növbəti dəfə bütün bu çətinliklər olmayacaq... - oğlunu neçə gündür bir dərd götürmüşdü ki, bəlkə də yolpulu qatdığı bank faizidir atasının ziyarətini gözündən gətirən.

-Getməyəcəyəm ta! - Novruzəli çönüb alnını əhənglənmiş soyuq divara dayadı.

-Niyə? - Məhiş sual dolu baxışlarıyla Cəlili süzdü, - "Buna nolub belə?"

Novruzəli dinmədi. Əvəzində Cəlil hacı Məhişin qulağına pıçıldadı ki, atası Allahdan küsüb.

-Adam Allahdan küsərmə? Yoxsa sənin pişvazına çıxmalıydı?! - coşdu. Amma gördü ki, bu həna o hənadən deyil, Novruzəli başqa cür safdır, bir az yumşaldı, - Allahın yəqin işi çıxıb... Gələn dəfə təkrar gedərsən, o zaman hər şey gözündə başqa cür olacaq...

-Kafir dediyimizin düzəltməyinə minib ziyarətə gedirik, adını da şeytan əməli qoyuruq. Yox, nəse yanlışlıq var dünyanın gərdisində. Allah onlara daha çox verib. Bizim avam qulaqlarımıza çatan dedi-qodudan başqa bir şey deyil...

-Ata, bax hacının yanında söz verirəm, gələn il səni özüm aparacağam həccə!

-Heç yana getməyəcəyəm! Samalyota minməkdən qorxuram...

09 aprel 2019

KİRMAN RÜSTƏMLİ

OZANIM

"Dübeydi"nin ahənginə vuruldum,
"Ruhani"də paklanaraq yuyuldum.
"Dilqəmi"ni çala-çala duruldum,
Ağlat məni "Kərəmi"də, ozanım.

Pərdələrdə barmaq gəzdir, bəmdə, sən,
Sarı simin qan ağlasın, qəmdə, sən.
Hər könüldə tüğyan edən dəmdəsən,
Nələr yaşar o ahında, ozanım?

Tarixləşən qopuzlarım saz oldu,
Qışım ötdü, üzə gülən yaz oldu,
Neçə gözə barmaqlarım paz oldu,
Ruhu yaşat, al qanında, ozanım.

Heç doymadı ozanından dədələr,
Zaman keçdi, sədəfləndi pərdələr,
Zildən partlar qulaqdakı pərdələr,
Ələsgərdir kök, zatında, ozanım.

23.01.2021

MƏNİM BƏXTİM

Tor atsan toruna ağ balıq düşər,
Dardasan, yadına bil, xaliq düşər.
Vallah, bu bölgüdə mənim payıma
Həmişə hər yerdə bir qalığ düşər.

Nədən tanrı mənə belə bəxt verib?
Hamar deyil, kələ-kötür xətt verib.
Ömrü, günü, cilalayıb yazmağa
Səlist deyil, əyri-üyrü xətt verib.

Baş açmadım mən tanrının işindən,
O, getdikcə mən də getdim peşindən.
Bu bəxt nədir, yüklənibdir taleyim,
Qoru məni, ac fələyin dişindən.

10.04.2019, Bakı.

BU NƏ SƏSDİR?

*Bir kaman səsinə qulaq asdım.
O səs məni dünyamdan qopardı.
Ecazkar səs idi, yanıqlı idi....*

Saxla, dayan, bu nə səsdir, ağlayır!
Köz basıbdır, ürəkləri dağlayır!
Kaman nədən tüğyan edir, çağlayır?
Bilmir bu səs üçün necə ölən var?
Ona deyin, Kirman kimi kölən var....

Cəmi üç tel, gör necə də bəndlənib!
Barmaq altda köklənərək qəndlənib.
Sarı simi tarımlanıb, sərtlənib,
Alır məni qanadında fəzaya,
Düşmək üçün bu üç teldə qəzaya...

Sarı Gəlin düşüb sənə bəxtinə,
Bir kəs dəyməz Xan Çobanın xətrinə.
Nələr çöküb *Sarı Gəlin* ətrinə?
Bu sarılar neçə ömür saraltdı?
Kaman səsi ağ dünyanı qaraltdı.

Elə bil ki, alov qalxır pərdədən,
Kömək umur ətrafında kimsədən,
Həzin səsi qalxıb gəlir pərdədən,
Aman Allah, burda sehr, bir səs var,
Ruhumu da ona çəkən bir kəs var.

15.03.2021

AY NAXƏLƏF İNSAN

İnsan insana da badalaq gəlir,
Doğulan düz gəlmir, dal-qabaq gəlir,
Elçisi getməmiş çox qız evindən,
Bəylərə bər-bəzək, gur tabaq gəlir...

Bitibdir təknənin duzu, çörəyi,
Qaynamır qazanın yağlı xörəyi,
İnfarktdan tutulub insan ürəyi,
Ağzını açana şapalaq gəlir.

Alladan bir olar, allanan xeyli,
Allanan hələ də olub tüfeyli.
Donu açılmayan hələ də keyli,
Ağılsız bizlərə dabalacaq gəlir.

Utanmır, toxluqdan danışır bol-bol,
Şər sözü fətvadır, imzasıdır qol.
Bizi məhv edəcək tutduğu bu yol,
Sanıram gələndə balqabaq gəlir.

Nə Ceki tanıram, nə də Trumpu,
Özgə bostanının çürümüş turpu.
Əlimdə qırılar yəqin ki qurpu,
Üstümə elə bil yapalaq gəlir.

10.04.2020

AMİDİM

*2016-cı il aprel (2-4) ayında Lələtəpə
uğrunda döyüşlərdə şəhid olan lərikli
balası tank komandiri Amid Heydərovun
əziz xatirəsinə həsr edirəm.*

Bu Vətən torpağı əmanətidir,
Qayası, hər daşı zəmanətidir,
Arxada anan var, dəyanətidir,
Bunları al gözə, vuruş, Amidim,
Tankınla sən başla yürüş, Amidim...

Amalın, son arzun Lələtəpədir,
Atdığı mermilər düşmən gəbərdir.
Lələtəpə bizim olsa - təzə xəbərdir,
Alqış hünərinə, tankçı Amidim!
Buraxma əlindən qamçı, Amidim!

Şəhidlik yazılsa sənın alnına,
O ad layıqdır ki, adın sanına,
Torpaq bulaşsa da sənın qanına,
Onda Vətənləşir torpaq, Amidim,
Sənınlə yaşayır ortağ, Amidim.

10.04.2021, Cəhri.

NAXÇIVANDADIR

Nə düşmüşüz cənnət kimi ələyə,
Üz tutursuz hər gün siz də qibləyə,
Oxuyursuz dua, "Quran"dən ayə,
Vallah, bunlar ilahi bir candadır,
Can dediyim, bizim Naxçıvandır.

Ərzurumdan başlar çayı Arazın,
Dağları qar olar hər qarayazın,
Vətəndir, çəkirik biz onun nazın,
Bir bölük torpağı Çərçivandır,
Qanayan yarası Naxçıvandır.

Sağ yanı Türkiyə, əzəməti var,
Səlcuqdan bu günə dəyanəti var.
Möminə xatunu, Mətanəti var,
Oğuzu, Osmanı eyni qandadır,
Nuhun da vətəni Naxçıvandır.

Doymaq olmur qardaş dağı Ağrıdan,
Bel bərkidən qulaş qoldan, sarğıdan,
Xalım vardır atlas kim qarğıdan,
İnsanları haqq qarısı, açandır,
Günəşin doğuşu Naxçıvandır.

08.04.2021

BELƏSİ DƏ VAR

Əqidəsi yox,
Ağıldan da kəm.
Harda görülüb çox,
Olsun sözü ötkəm?

Məqsədi onu, bunu,
Qaralyıb şər yaxmaq.
Gündə geydiyi donu,
Dəyişir ki bu axmaq.

Üzü astdan betər,
Astarı üzdən uzaq.
Ələk gözündən keçər,
Əməli fitnə, tuzaq...

Nə qədər düzəltsek də,
Heç düzəlmir əyrisi.
Qaşovlayıb çox sürtsək,
Genişlənir dərisi.

Sözün sonu, qıyası,
Adam deyil bu yaltaq.
Adam elə vasvası,
Olub saltaq ki, saltaq.

11.03.2021

İTİRİLMİŞ OVQAT

İsraildə yaşayıb ədəbi yaradıcılıqla məşğul olan gözəl publisist şair German Ağdamlının öz səsi ilə bir şeirinə qulaq asdım. İstər-istəməz bu kiçik şeirim yarandı.

Gecənin ahənginə,
Qarışdı səsin, qardaş.
İçdim səsi ginə-ginə,
Bu dərman dəmim, qardaş.

Layla qədər şirinmiş,
Uyutdu bu səs məni,
Sanki, şeirin dirənmiş,
Necə etmiş məst məni.

Yağısı göynədir içi,
Süzülüb qəlbədən gəlir,
Sözlər elə kəsici,
Əşrəfi qeybdən gəlir.

Axı, sənin sözlərin,
Alıb apardı məni.
Ağlar qalan gözlərin,
Sənə çapardı məni...

23.03.2021

YAĞ, AY YAĞIŞ

Baharın səsi gəlir. Axşamdan yağan narın yağışın səsi musiqi ahəngini xatırladır.

Yağaraq ruhumu yu,
Mən yuyulum bir qədər.
Damlan qətrə-qətrə su,
Dolsun kuzəm, badələr.

Dodaqlarından tutum,
Pıçiltınının anlamın.
Hər ovcumda bir qurtum,
Dadın bilim damlanın.

Yerin, məskənin bulud,
Torpaq səndən qəribsər.
Sən gətir bizə boluq,
Zaman zaman sərəsər.

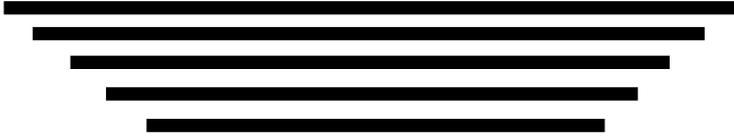
Səma ilə torpağın,
Arasında qalmışam.
Bulud elə ağlayıb,
Yağışla islanmışam.

Yağ, ay yağış, bir də yağ,
Pəncərəmi dimdiklə.
Yağ, ay yağış, bir də yağ,
Üz gözümü çimdiklə

ŞİRİN DİL

Şirin dil,
Şirin imiş, şirin dil.
Gizlətmədi heç məndən,
Ana dilim - sirmil dil.
Hər kəlməsi yağ kimi,
Süzülərək bal gəlir.
Dilim elə şirinmiş,
Nabatmış, oval gəlir.
İncəsi incə istər,
Qalını "ana" süslər.
Ahəng pozular incədə,
Qalını gözəl - necə də!
Bayatısı qan ağlar,
Şeiri coşub, çağlar.
Dil xalqımın sərvəti,
Var buna məhəbbəti.
Şirinliyi bir yana,
Bunu mənə öyrədən ana,-
Şirinmiş.
Dilimi o bişirmiş.
Basmış bağına
Məni sevə-sevə.
Dilini sevmiş,
Südünü yemiş.
O, mənə,
Türklüyündən dərs demiş,
Hər şeyin öz adı var,
Damaqlarda dadı var.
Dillər çoxdur dünyada,
Doğması var, yadı var.
Doğma olan dilimdir,
Türkcəm dilim-dilimdir.
Bizi millət eyləyən,
Ana dilim, dilimdir.

25.02.2021

DİLBƏR RZAYEVA

AMEA N.Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunun

Mətbuat tarixi və publisistika şöbəsi, elmi işçi

VÜQAR ƏHMƏD YARADICILIĞINDA QARABAĞ MÖVZUSU

Azərbaycan ədəbiyyatında özünəməxsus dəst-xətii ilə seçilən yorulmaz tədqiqatçı, ədəbiyyatşünas alim, tənqidçi, publisist, tanınmış şair, filologiya elmləri doktoru, professor Vüqar Əhməd Güney Azərbaycan tarixi və ədəbiyyatını, Cənubun görkəmli şəxsiyyətlərinin ədəbi yaradıcılıqlarını diqqətlə araşdırıb üzə çıxaran, nəşr etdirən mütəxəssislərdən biridir.

Onun ədəbi-elmi fəaliyyətinin sərhədləri nə qədər geniş olsa da o, əsas gücünü Güney ədəbiyyatının tədqiqinə sərf edib. Şeyx Məhəmməd Xiyabani, Mircəfər Pişəvəri haqqında ilk fundamental tədqiqatlar Vüqar Əhmədi müasir ədəbiyyatımızın istedadlı və zəhmətkeş söz sahiblərindən biri kimi tanıtdırılmışdır.

Vüqar Əhməd həm də uşaq ədəbiyyatının araşdırıcılarından biridir. Müstəqillik dövründə ali məktəblər üçün yazılmış "Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı" dərsliklərindən biri də ona məxsusdur.

Bütövlükdə Vüqar Əhmədin ədəbiyyatşünaslıq fəaliyyətinə nəzər yetirdikdə aydın hiss olunur ki, tədqiqatçı bu sahənin inkişafında böyük işlər görüb.

Akademik Vasim Məmmədəliyev Vüqar Əhmədin "Söz, musiqi, bir də mən" kitabına yazdığı "Ön söz"də qeyd edirdi: "Mircəfər Pişəvərinin həyatı, mühiti, yaradıcılığı ilə bağlı monumental tədqiqatı ədəbiyyatşünaslığımıza öz inamlı imzasını atan və gənc bir tədqiqatçı-alim kimi özünü təsdiq edən Vüqar Əhməd tək-cə nəğməkar şair deyil, həm də istedadlı ədəbiyyatşünas alim, musiqi tədqiqatçısı kimi çoxşaxəli yaradıcılığı ilə ədəbiyyatsevər, musiqi duyumu ədəbi ictimaiyyətin diqqətini özünə cəlb edə bilmişdir.." (1.,s.3).

Vüqar Əhmədin yaradıcılığının digər sahələrində olduğu kimi publisistikasında da vətən, vətənsəvərlik, milli varlıq baş mövzudur. O, vətənin, vətən torpaqlarının, ana dilinin müqəddəsliyini publisistik yazılarında da yüksək səviyyədə obrazlı, ehtiraslı, b?dii bir dill? tərənnüm edir. Qarabağ problemi onu daim düşündürür və bir sıra əsərlərində həmin problemlə bağlı maraqlı fikirlər söyləyir.

Tarixi təsrübə göstərir ki, publisistika yazıçılarının yaradıcılığında mübariz ədəbi forma kimi geniş yer tutmuşdur. Publisistikada vətənpərvərlik, xalqlar dostluğu, qəhrəmanlıq, sədaqət, düşməne qarşı amansız olmaq motivləri həmişə qüvvətli olmuşdur.

"Publisistik yazıları ilə formaca zəngin, məzmunca gözəl nümunələr araya-ərsəyə gətirmiş iti qələmli Vüqar Əhmədin bu sahədəki geniş fəaliyyətinin tədqiqi, onun publisist kimi yazdığı əsərlərinin ideya-bədii məziyyətlərini araşdırıb üzə çıxarmaq heş şübhəsiz ki, çox faydalıdır. Müəllifin publisistik məqalələri mövzu genişliyi, obrazlılığı və çoxşaxəliliyi ilə seçilir. V. Əhmədin publisistikası Azərbaycan ədəbiyyatının mütərəqqi ənənələrinin üzərində inkişaf etmiş, ictimai həyat həqiqətlərini əks etdirmişdir. Onun publisistik yazılarında ədəbi dil rəvandır, axıcıdır, səlistdir. (R. Nəbioğlu)

Vüqar Əhmədin yaradıcılığı çox zəngindir. Onun çoxşaxəli yaradıcılığı haqqında alimlərdən Vasim Məmmədəliyev, Yaşar Qarayev, Elman Quliyev, Rəsim Nəbioğlu, Buludxan Vəliyev, Alim Nəbioğlu, şairlərdən Məmməd Araz, Musa Ələkbərli, Tofiq İmişli, Aslan Ağasəfa, Güney Azərbaycanda doktor

Cavad Heyət, şair Savalan və başqaları qəzet və jurnallarda müxtəlif yazılar çap etdirmişlər.

Azərbaycan xalqının Qarabağ həsrəti, Qarabağ dərdi və Qarabağ ehtiyacını bütün dünya bilir. Həsret, dərd və ehtiyacın bu və ya digər formada əksi Vüqar Əhmədin yaradıcılığında xüsusi bir xətt təşkil edir. Vüqar Əhməd yaradıcılığında həmin ideyaların tərənnümçüsü həm də təbliğatçısıdır. Moskvada, Tehranda, İsveçdə, Latviyada, İstanbulda və s. yerlərdə şairlə keçirilən Qarabağ mövzusu çıxışlarının leymotivinə çevrilir.

Vüqar Əhmədin 2012-ci ildə qələmə aldığı "Qarabağ yuxusu və yaxud yuxuda qələbə" avtobioqrafik romanı və erməni daşnaklarının iç üzünü açıb göstərən tarixi səpkili "Qaradağlılar" (2014) adlı trilogiyası xüsusilə ədəbi-bədii əhəmiyyətə malikdir.

"Qaradağlılar" romanı xalqın, vətənin, dövlətçilik ənənələrimizin əlvan və parlaq lövhələrini özündə əks etdirən qiymətli bir sənət əsəridir. Hadisə və olayları son dərəcə dəqiqliklə, obrazlı bədii vasitələrlə əks etdirən bu tarixi bədii əsər olmaqla yanaşı, zəngin məlumatları özündə yaşadan informasiya mənbəyi və ensiklopedik yaddaş kitabıdır.

Yazıçı-publisist Loğman Rəşidzadə "Roman-xronologiya, yaxud milli yaddaşın tarixi xronoto" adlı məqaləsində "Qaradağlılar" romanını tarixi-bədii məziyyətlərini belə səciyyələndirir:

"Qaradağlılar" romanı xalqın, vətənin, dövlətçilik ənənələrimizin əlvan və parlaq lövhələrini özündə əks etdirən qiymətli bir sənət nümunəsidir. Hadisə və olayları son dərəcə dəqiqliklə, obrazlı bədii vasitələr-

lə əks etdirən bu həssas tarixi mənbə bədii əsər olmaqla yanaşı, zəngin məlumatları özündə yaşadan düşüncə saxlancısı, informasiya mənbəyi və ensiklopedik yaddaş kitabıdır. Vüqar Əhməd "Qaradağlılar" romanında Azərbaycan xalqının böyüklüyünü böyük yazıçı iddiasıyla önə çəkir və sübut edir. Xalq məhəbbəti bir ziyalı-ədəb kimi, onun üçün eləcə dinçilik səviyyəsindədir. Vüqar Əhməd vətən sevdalısı kimi öz ürəyini, sevgisini, torpağa, yurda əbədi vurğunluğunu romanın hər səhifəsində, bütün məqamlarda leymotivə çevirir."(12)

Vüqar Əhməd "Qarabağ yuxusu və yaxud yuxuda qələbə" avtobioqrafik romanında vətən, torpaq, haqq yolunda birliyin qələbə yürüşünü yuxuda görsə də, həmin yuxuya oyanandan sonra belə məna verir: "Bircə onu bilirəm ki, bu yuxu olsa da, ruhum həqiqətən Qarabağa getmişdi. Bu arzu olunan, gerçəkləşən bir rəya idi, əfsanəvi həqiqət idi. Mən inanıram ki, uca yarıdan bu yuxunu gerçəyə çevirəcək və türk oğlu türk düşmənin burnunu ovub Qarabağı azad edəcək".(2.,s7)

"Əsər müqəddəs ruh və ideyaların təbliği fonunda xalqımız, eyni zamanda vətənimiz üçün vacib olan məsələlərin əksi baxımından əhəmiyyətlidir. Romanda memuarçılıq tərzini üstünlük təşkil etsə də, bu ideya Qarabağ qələbəsi üzərində qərar tutur. Müəllif haqlı olaraq Qarabağ "Qələbə marşı"nın "söz-musiqi" kompleksində milli birlik düşüncəsinin vacibliyini irəli sürür. Ona görə də vicdanlı, vətənsəver insanların birliyi əsərdə ideyanı doğuran başlıca amil səviyyəsində təqdim olunur. Romanda müəllif qələbəyə vətəndaş və türk birliyinin reallıqları çərçivəsində yanaşır. Lakin əsərdə bəşəri kontekstin mövcudluğu vətəndaş və türk birliyini dünya sülhsevər qüvvələrinin birliyi xətti ilə üst-üstə qoymağa imkan verir. Bu mənada müəllif dünya siyasi liderləri, nizami ordu və könüllü xalq qruplarını təcavüzkar Ermənistanla son döyüşdə müəyyən mövqe sıralarında problemə həm global həm müstəvidə yanaşır, həm də qələbənin labüdlüyünü həmrəy olmaqda görür"(3.s.12)

Yazıçı "Son nəfəsədək Azərbaycan" əsərində də real, təbii, gerçək hadisələri qələmə almışdır. Roman ilk dəfə 22 noyabr 2013-cü il "Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin 130 illik yubileyinin keçirilməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin Sərəncamı"na müvafiq olaraq çap edilib. Əsərdə Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin Azərbaycan xalqına və torpağına göstərdiyi danılmaz xidmətlər, eyni zamanda başına gələn hadisələr, "Azərbaycan Demokratik Cumhuriyyəti"ni yarıdanların heyratamiz vətənpərvərliyi, xalqın qeyrətli oğullarının Azərbaycanın müstəqilliyi uğrunda mübarizəsi, daşnakların, onların başçısı Stepan Şaumyanın və ümumiyyətlə ermənilərin xalqımıza qarşı apardığı soyqırım siyasəti, Şura hökumətinin və-

tənimizə gətirdiyi bəlalər öz əksini tapmışdır.

"Şərqdə ilk Demokratik Cümhuriyyətin banilərindən olan Rəsulzadə haqqında roman yaratmaq özü bir hünərdir. Burada irəliddə qeyd etdiyimiz kimi, müəllifin arxiv araşdırmaları, elmi-nəzəri hazırlığı, tarixi qaynaqlara, faktik sənədlərə dərinləndirən bələdliyi, əlbət ki, türkçülük, azərbaycançılıq, islamçılıq ideyası ətrafında bir ziyalı olaraq mövqeyi də müəyyənleşməlidir. Təqdim olunan tarixi sənədlər yorulmaq bilmədən, nəfəs dərməyə belə qoymadan oxucunu öz ardınca aparır, əslində, bədii əsərdə xronoloji materialın bolluğu bədiiyyəti bir qədər kənar saxlaya bilsə də, yazıçı təhkiyəsi, obrazlı təsvir vasitələri bu problemi aradan qaldırır. Əsərin mövzu axarında təkə ictimai-siyasi problemləri deyil, həm də bu hadisələrin arxasından boylanmış ailə-məişət münasibətlərini, milli-mənəvi dəyərlərimizin qorunması uğrunda çarpışmış insanların əməllərini, fədakarlığını, əzmini görürük". (11)

Tarixi mövzuda yazdığı "Koroğlu"(2020) romanı Vüqar Əhmədinin dördüncü romanıdır. Vüqar Əhmədinin "Koroğlu" dastanının motivləri əsasında yazılmış roman Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı Mübariz İbrahimovun əziz xatirəsinə ithaf olunub.

Filologiya elmləri doktoru, professor Seyfəddin Rzasoy roman haqqında fikirlərini belə qeyd edir: "Vüqar Əhməd bu əsəri Azərbaycanın qəhrəmanlıq tarixinə adını qızıl hərflərlə yazmış, eyni zamanda azğın düşmənlərə Azərbaycan əsgərinin onların düşündüyü kimi zəif, qorxaq, aciz deyil, yer üzündə tayı-bərabəri olmayan, cəsarəti, rəşadəti bütün dünyaya nümunə ola bilən bir əsgər olduğunu bir neçə saatın ərzində yüzlərlə erməni dığasını cəhənnəmin dibinə göndərmiş Mübariz İbrahimova ithaf etmişdir. Buna da səbəb, şübhəsiz ki, yuxarıda qeyd olunduğu kimi, ən əlçatmaz zirvələrdən biri olan şəhidlik zirvəsinə yüksəlmiş igidlər igidi Mübariz İbrahimovun milyardlarla insandan birinə nəisib olan fəvqəladə şücaəti, məhz çox zaman düşmənin üstünə təkbaşına gedən Koroğlu kimi bir həmlədə yüzlərlə düşmənin leşini leş üstünə qalmasıdır.

Əslində, həqiqətən də, Mübariz İbrahimov Koroğluya çox bənzəyir. Etiraf etmək lazımdır ki, biz bir xalq olaraq zəmanəmizin Koroğlusunu çoxdan gözləyirdik və budur, Koroğlu yeni qiyafədə, artıq Misri qılıncı ilə yox, müasir silahlarla silahlanmış, lakin fiziki qüdrətindən, zirəkliyindən, qorxmazlığından, vətənpərvərliyindən, basılmazlığından, yenilməzliyindən, yüksək mənəvi keyfiyyətlərindən, nəcib sifətlərindən, əməlisalehliyindən, işıqlı imanından, eyni zamanda qüsursuz yaraşlıq görkəmindən Koroğlunu bizə çox xatırladan yeni bir Koroğlu peyda oldu. Və gəlişilə hələ qiyamətə qədər də Koroğulların doğulacağını popu-

list nitqlərlə, alovlu çıxışlarla yox, heyrətamiz ruhu, cəsurluğu və fəvqəladə hərbi bacarığı ilə bəyan etdi."(10.,s.14-15)

Vüqar Əhmədinin pyes və hekayələrində xalqımızın başına gətirilən bəlalər, bu bəlalərin törətdiyi faciələr inandırıcı bədii boyalarla təsvir edilir. Onun "Dil pəhləvanı" adlı pyesini həyəcənsiz oxumaq qeyri-mümkündür. Pyes Qarabağ mövzusunda həsr olunmuşdur. Əsərin əsas sujet xətti Vətən uğrunda döyüşlərdən boyun qaçıran bir kişinin - "Dil pəhləvanı"nın ifşası üzərində qurulub. Əsərdə təsvir olunan Kişi obrazı özünü cəsur, qəhrəman kimi qələmə verir. Əslində isə obrazın bütün qəhrəmanlıqları elə sözdədir. Arvadın "ermənilər sarı köpəklərin köməyi ilə Qəbəristanı aldılar" xəbərini Kişi həyəcanla qarşılayır: "Mən orda olsaydım avtomatla onların hamısını öldürərdim", - deyərək özünü öyür.

Qarabağımızı erməni mənəfurlarının caynağından xilas etmək üçün sinəsinə döyən "Dil pəhləvanı" müqəddəs torpağımızın azad edilməsi məqamı gəlib çatdıqda o, qorxaqcasına cəbhəyə getməkdən boyun qaçırmır. Hətta arvadının: "Səni tutub saxlayan var? Get vuruş, milli qəhrəman da ol" müraciətinə o, yaşının 45-i ötdüyünü söyləyərək özünə haqq qazandırmaya çalışır. Onu hərbi komissarlığa çağırıldıqda, yaşının çox olduğunu, gözlərinin zəif gördüyünü bəhanə gətirərək kağıza imza atmaqdan imtina edir. O, öz mənafeyini xalqın, vətənin mənafeyindən üstün tutaraq çirkin əməllərinə haqq qazandırmaya çalışır. Yazıçı əsərdə obrazın bütün daxili eybəcərliyini, acizliyini açıb göstərir.

Pyesdə təsvir olunan qadın obrazı isə öz vətənpərvərliyi, cəsurluğu, dürüstlüyü ilə diqqəti cəlb edir. Kişi cəbhəyə getməkdən boyun qaçırdığına: "Vaxsey, biabır olduq, bu lap dovşan ürəkliymiş ki. Amma danışanda elə bil bir dənə pələngdir!" - deyərək onun yerinə xəcalət çəkir.

Tədqiqatçı Gülbəniz Babayeva əsərdə təsvir olunan obrazların xarakterik xüsusiyyətlərini belə dəyənləndirir: "Təəssüf ki, Qarabağda şiddətli döyüşlər gətirdiyi, xalqımızın ölüm-dirim savaşı ilə üz-üzə dayandığı o ağır sınaq dövründə bu əsərin mənfi personajı kimi "mən salim olum..." prinsipi ilə yaşayanlar, orda-burda gizlənərək mənəvi ucalığa yüksələ bilməyən fərarilər də olmuşdur. Belələrinin bu torpaq üzərində gəzməyə, onun havasını udub, suyunu içməyə belə haqqı yoxdur. Yazıçı əsər boyunca bu satirik tipin xarakterindəki mənfilikləri, daxili puçluğu, cılızlığı elə onun öz dili ilə açıb göstərir, tənqid hədəfinə çevirir və oxucunun ağır ittihamı ilə üz-üzə qoyur". (9)

Əsərdə müəllif hər bir azərbaycanlıya böyük ibrət dersi verir, Vətənin müdafiəsi naminə birliyə səsləyir.

Vüqar Əhməd yaradıcılıq yoluna şeirlə başlayıb.

Ölməz klassiklərimiz və XX əsrin böyük şairlərindən bəhrələnən Vüqar Əhməd xalq şairi Bəxtiyar Vahabzadənin yaradıcılığından ilham alaraq poeziyamıza qədəm qoyub. Vüqar Əhməd şeirimizə öz dəst-xəttilə, yeni nəfəs gətirməklə poeziyamızda yeni bir cığır açıb. Hələ tələbəlik illərində böyük xalq yazıçımız İsmayıl Şıxlıdan, şairlər Zahid Xəlil, Firuzə Məmmədli, görkəmli ədəbiyyatşünas, dilçi-alimlərdən Xeyrulla Məmmədov, Himalay Qasimov, Qəzənfər Kazimov, Abbas Hacıyev kimi müəllimlərdən dərs alması, xalq şairləri Nəbi Xəzri və Cabir Novruzla sıx təmasda olması, Xalq şairi Məmməd Arazdan mənəvi dəstək və xeyir-dua alması onun bir şair kimi yetişməsində mühüm rol oynamışdır.

Xalq şairi Məmməd Araz Vüqar Əhmədin "İlhāmım gələndə" kitabına yazdığı ön sözündə onun yaradıcılığını belə səciyyələndirir: "Yaradıcılığımı izlədiyim qələm, söz sahiblərindən biri də Vüqar Əhməddir. O, bizim klassiklərə, yaşlı nəsillə mənsub şairlərin yaradıcılığına hər zaman həssas yanaşmış, onların poeziyalarından bəhrələnmiş, öz töhfələrini vermişdir. Vüqar poeziyamızda öz inamlı addımlarını atır. İnənəm ki, Vüqar bundan sonrada öz oxucularını təzə-təzə şeirləri ilə sevindirəcək və onlara mənəvi zövq verəcək".(4.,s.3)

Bildiyimiz kimi, Vüqar Əhməd yaradıcılıq yolunda poema janrına da müraciət edib. Şairin indiyə kimi "Anam mənim", "Məhəbbət poeması", "Əski məhəllə", "Ağlayan uşaq", "Abşeron" adında 5 poeması işıq üzünə görüb. "Məhəbbət" poeması 203 misradan ibarətdir. Poemada Vüqar Əhməd Vətənə məhəbbət hissini ön plana çəkir:

*Vətən məhəbbəti necə müqəddəs,
Onu sevməlidir, hər insan hər kəs...
Sözüm odur, biz Vətəndən doymayaq,
Düşmən qabağında biz qul olmayaq. (13.,56)*

Onun şeirlərinin mövzu dairəsi çoxşaxəli, müxtəlif istiqamətli, dilin zənginliyi, bədii təsir qüvvəsi isə durmadan artdı, getdikcə qüvvələndi. Şeirlərinin başlıca leytmotivini Vətən, Qarabağ dərdi, Şuşa və Təbriz nisgili, Göyçə harayı, Ana, məhəbbət və sevgi, təbiət mövzuları təşkil edir. Şairin 2005-ci ildə nəşr olunan "Yaxşı günlər öndədir" kitabı "Vətəndir" qəzəli ilə açılır. Mənə elə gəlir ki, "Vətəndir" qəzəlində qəzəlxanımız Vahidin ruhu duyulur, bəhrələri hiss olunur. Dahi şairlərin əsərlərində də vətən mövzusu başlıca anlam təşkil edir. Amma Vüqar Əhmədin "Vətəndir" qəzəlində isə bütöv Azərbaycan vəsf olunur:

*Qoy sizə arz eləyim dönə-dönə, Vətəndir,
Harda "Segah" çalınsa, ora mənə Vətəndir.*

*Bakı, Gəncə, Naxçıvan, Qarabağım Vətəndir,
Göz açdığım Abşeron, göy Xəzərim Vətəndir.
(4.s,12)*

Vətən, Torpaq dərini, son gümanı olan Vətəninə sevgisini, segaha olan qayğını, hörmətini ümuminin dəriniə çevirməyi bacarır. Şair xalq üçün, Vətən üçün alışıb yanmasa soydaşlarına haqq və həqiqət yolunu göstərə bilməz. Bir sözlə, şair dünyaya yaşamaq üçün deyil, özünü yandıraraq başqalarını yaşatmaq üçün gəlir, xalqın yaşadığı vəziyyəti öz şəxsi dərini kimi qəlbinə daşmalıdır.

Şairin yurduna, vətəninə olan sevgisi, onun düşmənlərinə nifrəti, kini sözlə çevriləndə gülləyə dönür, oxucunun hissələrini alovlandıraraq qəlpəyə çevirir.

*Qarabağım yenə mənim olaydı,
Düşmənlərim cəhənnəmdə yanaydı,
Vətən məni ona oğul sanaydı,
Şükr edərəm mən buna da, bəsimdir. (4.,15)*

Bu misralarda nə qədər dərini hikmət var - Qarabağın azad olması, düşmənlərdən intiqam almaq və Vətənin səni oğul sanması. Bu şairin arzusudur, haraydır... Şair yüzlərin, minlərin arzusunu və harayını ümumiləşdirərək ümumi bir şəkildə öz qəlb döyüntülərini misralara düzür.

Vüqar Əhməd poeziyasının özəyini, rişəsini, canını, qanını, Qarabağ ağrısı, Qarabağ faciəsi, Qarabağ yarası onu yaradıcılığının əsasıdır. O, əksər şeirlərdə birbaşa, bəzən də tamam ayrı mövzularda yazdığı, poetik nümunələrdə bir misra ilə də olsa belə Qarabağ dəriniə toxunmadan keçə bilmir. "Cənnət Qarabağ" şeirindən bir parça Vüqar Əhmədin şair qəlbinin harayıdır. Şair Cıdır düzünə həsrət qaldığını deyərək sanki feryad qoparır:

*Ağdamım, Laçınım, Füzulim mənim,
Ləhcəsi şəkərdən şirinim mənim.
Ləhcəsi şirindən şirinim mənim,
Dərdlərin qəlbimə çəkib dağ mənim.*

*Həsrət qalib ağlar gözüm üzünə,
Nəğmə qoşdum bayatına, sözüünə,
Əlim çatmır əsir Cıdır düzünə,
Nəmli yanaq, cənnət-məkan Qarabağ. (5.,s 24)*

V.Əhmədin yaradıcılığında milli ruh, vətəndaşlıq motivləri, tarixə, kökə qayıdış, yurd, torpaq həsrəti mühüm yer tutur. Onun vətənpərvərlik mövzusunda yazdığı şeirlərdə həyat, milli mənlilik, tariximiz və həttə dünya hadisələri öz əksini tapır. Şair yaradıcılığı boyu həmişə şeirlərində Vətəninə, onun zəhmət adamlarını, təbiətini, insanların daxili aləmini tərənnüm edib. Onun şeirlərində Azərbaycançılıq, xalqına sədaqət, yurduna bağlılıq qeyd olunmalı xüsusiyyətlərdir. Vətən duyğusu "Vətəni qorumağa" adlı şeirində öz əksini tapır:

*Sərkərdəmiz versə fərman,
Biz hazırıq hər gün, hər an,
Andımızdır bayraq, Quran,
Haydı, gedək Qarabağa,
Bu Vətəni qorumağa (5.,s.22)*

Vüqar Əhmədi şöhrətləndirən və sevdiren başlıca səbəb vətən sevgisi, yurdun hər qarışından aldığı ilham və özünün əsl "vətən daşı" olduğunu dərk etdiyindən aldığı zövq olmuşdur. Vətəninin əsl vətəndaşı olan şair qırılmaz tellərlə, xalqına, el-obasına bağlı olub. Vüqar Əhməd Vətəninə, el-obasına bağlılıq, vətəndaşlıq pafosu onun yaradıcılığında aydın əks olunur. "Vətəndaş" şeirində yazdığı kimi:

*Qaradan qaş olmaz, yaddan da qardaş,
Dostun təzəsindən heç olmaz sirdaş,
Vətən torpağıdır hər qaya, hər daş,
Torpağı sevəndir yalnız vətəndaş!!!
Torpaq nə gəlirdir, nə də ki daşbaş,
İşğal sülh sevməyir, gərəkdir savaş,
Nə məzar istərəm, nə də başdaşı,
Torpağı sevəndir yalnız vətəndaş. (5.,s.12)*

Şair-publisist Vüqar Əhməd yaradıcılığı boyu şifahi xalq ədəbiyyatından, onun ayrı-ayrı janrlarından bəhrələnmişdir. Vüqar Əhmədin Qürbət sıxıntısı, ayrılıq, Vətən, Qarabağ məhəbbəti ilə bağlı "Vətən bayatıları" adlı silsilə bayatıları daha çoxdur. Məsələn:

*Yol getdim Qarabağa,
Qoymadılar qabağa,
Öz doğma Vətənimdə
Mən dönmüşdüm dustağa.*

*Borana bax, qara bax,
Qara bəxtli Qarabağ.
"Aləm cənnətə dönsə,
Yaddan çıxmaz Qarabağ". (4.,s.34)*

Vüqar Əhmədin "Qarabağdır" adlı şeirində müəllifin keçirdiyi hiss-həyəcan daha canlı ifadə olunur. Əsərdə şairin bu faciələrin içərisində olduğu, hadisələri əsl vətəndaş kimi, qəlb ağrısı ilə duyması, əsərin təsirini daha da artırır.

*Nə zamandır torpaqlarım işğaldadır,
Gör bu elim, bu Vətənim nə haldadır?
Qarabağda qulaq səsdə, göz yoldadır,
Torpaqlarım təzdən mənim olmayınca,
Ömrüm-günüm, yaşamağım mənə dağdır,
Hissim, duyğum, arzularım Qarabağdır. (4.,s.23)*

Xanın, Bülbülün, Natəvanın oylağı olan Şuşa dərdi, Şuşa itkisi şairin ən yaralı yeridir. Tez-tez yuxularında Şuşanı gören şair Vüqar Əhmədin arzusu Şuşaya qovuşmaq, yenidən Şuşanı görməkdir. "Qarabağdayam" adlı fəlsəfi şeirində şair belə yazır:

*Şuşanı yuxumda gördüm dün gecə,
Şəhərim bərbaddı, İlahi necə?!
Gecəyən rüyada gündüz, həm gecə,
Cənnət bağındayam-Qarabağdayam. (4.,s.26)*

Bütün yüksəkliklərdən ucada dayanan bir zirvə var: Şəhidlik zirvəsi. Torpaqlarımızın qorunması, Vətənimizin müdafiəsi uğrunda canından, qanından keçərək şəhidlik zirvəsinə ucalmaq isə ən böyük şərəf

və qürurdur. Tanrı dərgahında şəhidlik mərtəbəsi peyğəmbərlikdən sonra ən yüksək zirvədir. Şəhidlərin Allah qatındakı məqamı ilə bağlı "Qurani-Kərim"də buyrulur: "Allah yolunda öldürülənlərə (şəhid olanlara) "ölü" deməyin. Əksinə, onlar (Allah dərgahında) diridirlər, lakin siz bunu dərk etmirsiniz" (Bəqərə, 154).

Vətən, xalq, torpaq yolunda döyüşən Qarabağ qəhrəmanları Vüqar Əhmədin vətənpərvərlik ruhunda olan şeirlərində də öz əksini tapmışdır. Vətən torpağının azadlığı uğrunda şəhid olan oğullarımızın xatirəsini əziz tutan şair şəhidlik zirvəsini ən uca dağ sayır. Şəhid olan Qarabağın, Şuşanın fəryadına səs verməyimizi, ona yardımçı olmağımızı istəyir:

*Bütün yer üzündə hey qalmaqaldır,
Şəhidlik zirvəsi-ən uca dağdır,
Şəhidlər Şuşadır, hey Qarabağdır,
Koroglum, Qoç Nəbim, qoçdu Şəhidlər,
Bu şeiri sizlərə qoşdum, Şəhidlər! (4.,s.33)*

Şəhidlərimizi Koroğlu, Qoç Nəbi ilə müqayisə etməklə şair gənc nəsilə hərbi-vətənpərvərlik tərbiyəsinin düzgün formalaşması yollarında istiqamətverici qüvvə rolunu oynayır. Azərbaycan Dövlət müstəqilliyinə, dövlətimizə, Himmimizə, ordumuza və nəhayət, üçrəngli bayrağımıza hörmət və ehtiram edilməsini xüsusi vurğulayır:

*Üş rəngli bir rəyası var,
Dünyada türk dünyası var,
Milli himni, havası var,
Azərbaycan bayrağında. (4.,s.54)*

"Şəhidim" şeirində Vüqar Əhməd şəhidlərimizin ümumiləşdirilmiş obrazını dolğun şəkildə verə bilib. Şeirdə müəllif şəhidlərə xitabən aşağıdakı misraları yana-yana, alovlan-a lovlana yazıb:

*Vətən torpağını qucan şəhidim,
Ruhları göylərə uçan şəhidim,
Torpağa qovuşdun haçan şəhidim?
Ömrü yarı qalan nakam şəhidim". (4.,s.31)*

Azərbaycan tarixinin şanlı səhifələrinə adını qızıl hərflərlə yazan mərdliyi, igidliyi ilə qəlbləri fəth edən şəhid general Polad Həşimovun xatirəsinə həsr etdiyi şeirində isə Milli Qəhrəmanımızın şəhid olması ilə kədərlənən şair ürək yanğısını poetik misralarla belə ifadə edir:

*Şəhid oldu el uğrunda bir paşa,
Candan keçdi İlqar ilə o qoşa,
Behiştədən, ölməmişən! SƏN YAŞA!!!
Polad iradəli, ay Polad paşam.*

*Mehdinin, Həzinin yolunu tutdun,
Düşmənin sağını, solunu tutdun,
Sonda, qəhrəmanım, ölümü tutdun,
Polad iradəli, ay Polad paşam. (7)*

Qarabağ savaşında bir neçə düşməni məhv edəndən sonra ermənilərin minamyot zərbəsindən möhkəm yaralanan kontuziya alan, lakin buna baxmayaraq iki yaralı əsgərini yoxuşla aparıb bir yerə salan və özünün təcili yardıma ehtiyac olduğu halda, həmin iki əsgərə tibbi yardım göstərən və düz on iki saat ermənilərin raket yağışından həmin iki əsgəri qoruyan baş leytenant igid Mətin Həsənova həsr etdiyi şeir möhtəşəm poetik abidə kimi əvəzsizdir.

*Ucaldıqca Qarabağda o müqəddəs hilal,
Bir bayraqdarı oldun, o müqəddəs cihadın.
Sildin artıq üstümüzdən otuz illik zavalı,
Bir qızıl səhifə ilə tarixlərə düşdü adın.
Nə şanlı imiş əməlin, nə gözəlmiş amalın,
Ey bir nəslin qüruru, xalqın qəhrəman övladı.* (8)

Vüqar Əhməd "Şəhid anası" şeiri dərdi ilə ucalan, dərdi ilə qürur heykəlinə çevrilən analar haqqındadır. Bu şeir Vətən torpaqlarının azadlığı uğrunda əziz oğlunu şəhid vermiş QƏHRƏMAN ANANIN iniltisi, ayrılığa, haqsızlığa hayqırtısıdır...

*Kandarda oturub bir qəmgin ana,
Göz yaşı töküdü o, yana-yana.
Oğlu şəhid olmuş, boyanmış qana,
Şuşanı qaytarmış Azərbaycana.* (6.,s.54)

Vüqar Əhməd tükənməz arzularla, istəklərlə yaşayan şairdir. O arzularını ümman, dünya hesab edir, taleyinin yolu bilir. Ən böyük arzusu Qarabağın geri qayıtmasıdır. Vüqar Əhməd milli -mənəvi dəyərlərə qiymət verən bir ziyalıdır. Vüqar Əhməd dəfələrlə müqəddəs ziyarətgahlarımızda olub. O, 1993-cü ildə İmam Rza ziyarətində olduqda, ağlaya-ağlaya dualı əllərini açaraq Allahla ünsiyyət yaradıb, Qarabağımıza azadlıq, xalqımıza xoş günlər diləyib. Allaha yaxın olan insanların səsinə Allah tez eşidir. Şox şükür ki, şairin duaları qəbul olundu, arzuları çin oldu. Axır ki, toraqlarımız işğaldan azad olundu...

44 günlük əzəmətli mübarizəmiz və zəfərimiz Vüqar Əhməd poeziyasına bir sevinc, qürur hissi gətirdi. Vüqar Əhməd Vətən müharibəsi ərəfəsində yazdığı zəfər şeirlərində Vətən sevgisi, ordumuzun şanlı qələbələri, Ali Baş Komandanın müdrik siyasəti, işğaldan azad olunmuş torpaqlarımızın tərənnümü əks olunmuşdur. Onun zəfər, qələbə ruhunda yazılan saysız şeirləri tez bir zamanda işıq üzü gördü.

Azərbaycan müzəffər ordusunun qələbələri, xüsusilə Şuşanın işğaldan azad olunması və düşmənin kapitulyasiya aktını imzalaması Ali Baş Komandanın gərgin əməyinin nəticəsidir. Həmin qələbələrə Azərbaycan xalqı ilə yanaşı, vətənin hər daşı-torpağı, canlı aləmi, habelə şəhidlərimizin ruhları sevinir.

*Düz 30 il səbirlə biz qələbə gözlədik,
Kim deyər ki, həsrətdən, ayrılıqdan bezmədik,
Nəhayət ki, işğala, sükkür olsun, dözmədik,
Sevir Azərbaycanım - Ali Baş Komandanım!*

*Zəfərləri eşitdik Başqan - sən dilindən,
Milyon insan köçkündü obasından, elindən,
Millət ayrı düşmüşdü "Xarı bülbül" gülündən,
Sevir Azərbaycanım - Ali Baş Komandanım!* (8)

"Ali Baş Komandanım", "Qarabağ Azərbaycandır", "Qələbə ətirli Qarabağdayam", "Şəhidlər", "Qarabağ Azərbaycandır", "Vətəndir", "Şəhidlər", "Vətənimdir", "Azərbaycan bayrağı", "Vətən bayatıları", "Cənnət Qarabağ", "Vətənim qorumağa", "Əsgərə məktub", "Zəfər marşı", "Qarabağ haqqında esse", "Torpağımız alınandan" və s. şeirlərinin hər biri mənə tutumu, bədii sənətkarlıq məziyyətləri ilə diqqəti cəlb edir. Torpaqlarımız işğaldan azad olduğu zaman şairin yazdığı bu şeirlər həm düşündürücü, həm də səfərbəredicidir.

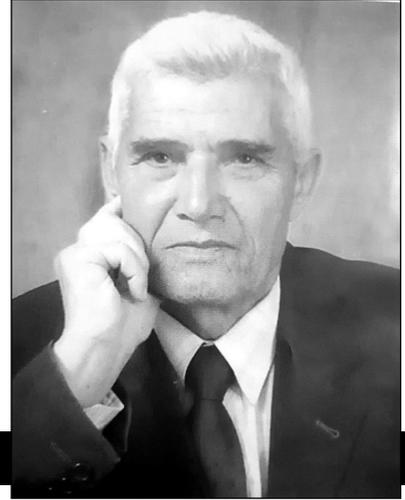
Vətən savaşı bir daha Azərbaycan xalqının birlik və bərabərliyini dünyaya nümayiş etdirdi. Ali Baş Komandanın Savaşa çağırış Şüarı "Qarabağ Azərbaycandır" ifadəsi torpaqlarımızın azadlığı üçün əsas şərtlərdən idi. Vüqar Əhməd poeziyasında bu birlik və bərabərlikdən doğan sevinc zəfər sevinci qədər önəmli yer tutur. Birlik-bərabərliyimizi dəyərləndirən şair "Qarabağ Azərbaycandır" şeirində Zəfərimizin gözəl birlik-bərabərlik, xoşbəxtlik tablosunu yaradır. Şeirdə Rəcəb Tayyib Ərdoğan və İlham Əliyev birliyinin, qardaşlığının da böyük əhəmiyyəti olduğu vurğulanır:

*Açıldı göy səması
Qarabağın səfəsi,
Şikəstənin sədası.
Güldü ellər, obalar,
Güldü nənə, babalar,
Tüstüləndi sobalar,
Çalındı şən havalar.
Cənnətə uçdu şəhid,
Mələklər buna şahid,
Nə kafirəm, nə zahid,
Fəqət, Rəbbi sevirəm.
Heç sevmədim sərvəti,
Rəbbə dedim xəlvti,
Tanrım söylə cahana:-
Qarabağ Azərbaycandır!!!
İlhamla Ərdoğan!!!* (8)

Vüqar Əhməd qələmə aldığı zəfər şeirləri Azərbaycan poeziyasında Vətən müharibəsi mövzusunda həsr edilmiş poetik nümunələrdir. Azərbaycan gənclərinin hərbi vətənpərvərlik duyğularının aşılması istiqamətində Vüqar Əhməd şeirləri tərbiyə vasitəsi kimi böyük əhəmiyyətə malikdir.

Naxçıvan Muxtar Respublikası Şərur rayonu Siyaqut kənd sakinini XTQ-nin döyüşçüsü Səfərov Cəsarət Xaliq oğlu Laçının azad olunmasında qəhrəmancasına döyüşərkən şəhidlik zirvəsinə yüksəlmişdir. İkinci Fəxri - Şəhidlər Xiyabanında dəfn olunub. xatırladaq ki, Səfərov Cəsarət Şəhid Şahmarın əmisi oğludur.

*Sənin qeyrətinə baş əyirəm mən
Öləndə demisən " Yaşasın Vətən".*

BUDAQ TƏHMƏZ

CƏSARƏTDƏN DOĞAN QEYRƏT

(poema)

Proloq

Vətən göylərini duman almışdı,
Qanlı döyüş gedir Qarabağında.
Göydə buludların gözü dolmuşdu,
Gözləri yol çəkir hər ocağında.

Bu necə xəbərdir, yayıldı kəndə,
Dedilər: "Cəsarət şəhid olubdu".
Kədərdən bir haray qopdu sinəmdə,
Əlimdə qələmim gözüm dolubdu.

Kəndə şəhid gəldi, adı Cəsarət
Cənazə üstündə Vətən bayrağı.
Şəhidə dönübdü ondakı qeyrət.
Bayraqdır düşməyə haçan göz dağı.

Cəsarət, gözümdə canlandı bir an,
Vuruşurdu yenə qar da, boran da,
Sanki od yağırı baxışlarından,
O, sadıq qalmışdı içdiyi anda.

Uşağın səsi

Sən dünyaya gələndə,
Sanki, dünya gülürdü.
Günəş göydən baxırdı,
Göydən nur tökülürdü.

Siyaqutda doğuldun,
İllər ötdü, boy atdın.
Harayınla hər səhər,
Al günəşi oyatdın.

Qarmağını götürüb,
Arpaçaya gedərdin.
Dalğalara baxardın,
Suları seyr edərdin.

Balıq düşsə qarmağa,
Qəh-qəh çəkib gülərdin.
Tutduğun balıqları,
Dostlarınla bölərdin.

Hər bir işə deməzdin
Bu iş çətindir, çətin.
Gördüyün hər bir işə,
Çatırdı cəsarətin.

Əlaçıydın dərsində,
Hamı səni sevirdi.
Belə oğlu olanın
Deyin, daha nə dərdi.

Arpaçaylı döyüşçü

*Dünyada Vətən çoxdu
Şəhidsiz Vətən yoxdu.*

Dedin: "Vətən dardadı"
Dost, tanışla görüşdün.
Vətəni qorumağa
Cəbhəyə yola düşdün.

Gözündə canlanırdı
Hərdən cəbhə yolları.
Şuşaya, Kəlbəcərə
Uzanırdı qolları.

Geyib əsgər paltarın,
Atıldın döyüslərə
Neçə azğın düşməni
Bir anda sərdin yөрө.

Tab gətirmədi düşmən,
Bircə anda çaşdılar
Silahların ataraq,
Qorxa-qorxa qaçdılar.

Bir an ara vermirdi,
Qızıyırdı döyüş də.
Cəsarət cəsarətin,
Göstərirdi döyüşdə.

Vətənin bayraqdarı,
Hər yөrdə ucalırdı.
Zəfər çalan ordumuz,
Düşməndən bac alırdı.

Döyüşdə gurlayırdı
Yenə topların səsi.
Dəydi Cəsarətimə
Azğın düşmən gülləsi.

Atılan qəfil güllə
Ürəkləri dağladı.
Yıxıldı torpaq üstə
Torpağı qucaqladı.

Soldu Laçın dağları
Axar sular dayandı.
Bərguşad sahilləri
Qızıl qana boyandı.

Torpağı var gücü ilə
Sıxırdı sinəsinə
Bir anda o, səs verdi
Dostlarının səsinə.

Başını qaldıraraq
Ələ aldı özünü,
Dostlarına söylədi
Cəsarətlə sözünü.

"Qisasımı almışam,
Düşmənlərdən mən" dedi.
Var gücünü toplayıb
"Yaşasın Vətən!" dedi.

Dostları tez çatdılar
Onun son nəfəsinə.
O, Laçında yüksəldi,
Şəhidlik zirvəsinə.

Torpağın sinəsinə
Qeyrət qanı axırdı.
Bu dəhşətli səhnəyə,
Buluddan ay baxırdı.

Sıxlaşdı ulduzlarda
Bir anda söndü göydə.
Bu igidin halına.
Ağladı yer də, göy də.

Dağlar lərzəyə gəldi,
Topların nərəsindən.
Sanki bir haray qopdu,
Bütün yer kürəsindən.

Dəyişdi dünyasını

Məzarının üstünə,
Qoydular tər çiçəklər.
Ziyarətə gəlirlər,
Bura hər axşam, səhər.

Burda bir şəhid yatır,
Müqəddəsdə bu məzar.
Ruhu göylərə çatır,
Şəhid varsa, Vətən var.

Arpaçayda qalıbdı,
Onun ayaq izləri.
Dönübdü xatirəyə,
Şirin-şəkər sözləri.

Analar uşaqlara,
Ad qoyurlar Cəsarət.
Çünki Cəsarətdədi,
İnsanda olan qeyrət.

Epiloq

Gəlib bu torpağın sahibi, gəlib
Bu azğın düşməne qan uddurur, qan.
Sevincdən dağlarda qalxıb, yüksəlib,
Başını uca tut, ey Azərbaycan!

Vətənin yolunda şərəfdi ölmək,
Ölsək də əbədi Vətən sağ olsun,
Hər məzar üstündə açsın gül-çiçək
Heç zaman qoymayaq onları solsun

Şəhid məzarları, müqəddəs, əziz,
Gələn nəsillərin əmanətidir.
Hər zaman onları qoruyağın biz,
Onlar el vüqarı, el qeyrətidir.

Cəsarət ölməyib, inanmıram mən,
Dillərdə dolaşır şöhrəti, şanı,
Öləndə demişdi: "Yaşasın Vətən!"
Qeyrətlə qorudu Azərbaycanı.

Bakı, 05.06.2021

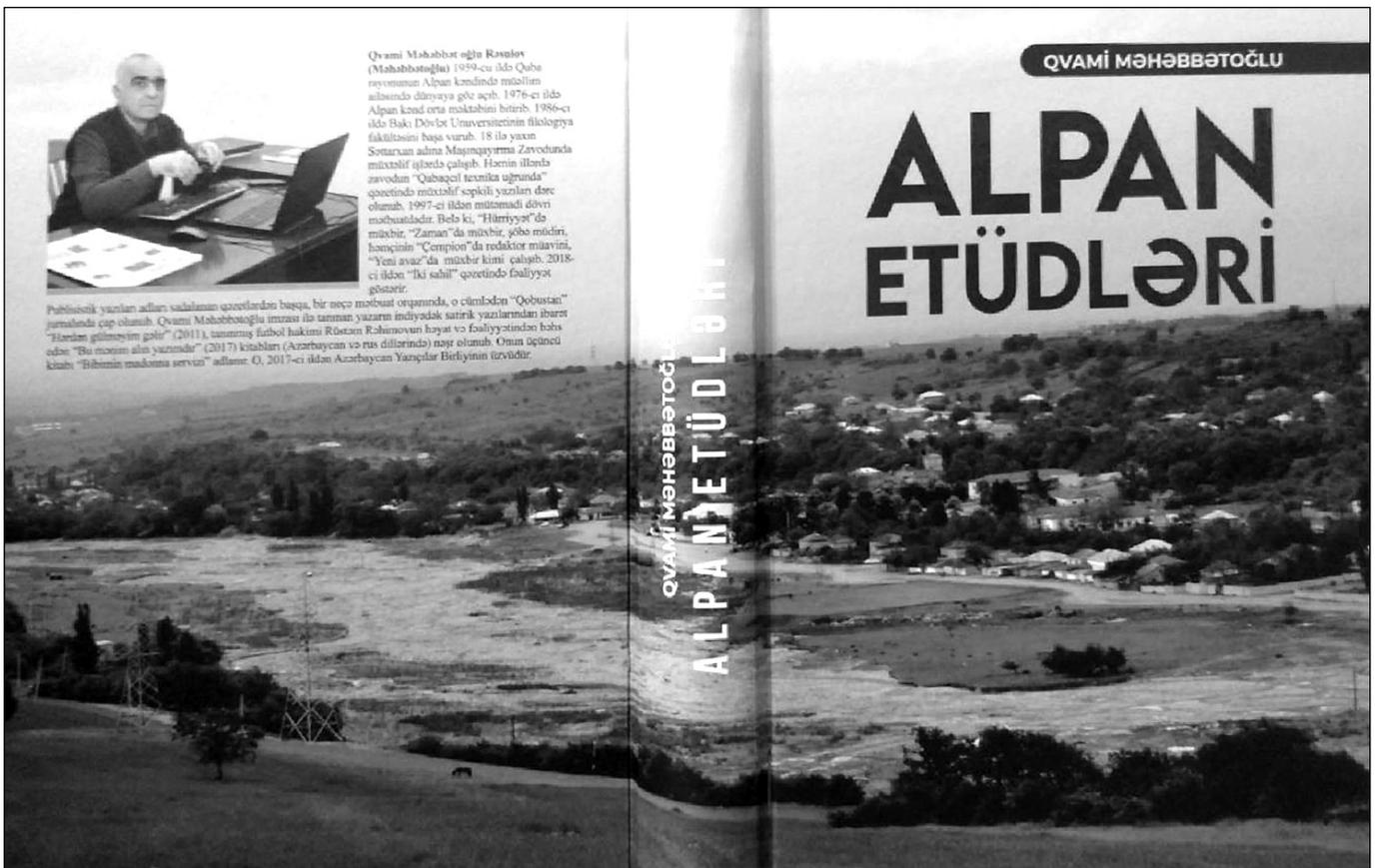
QVAMİ MƏHƏBBƏTOĞLUNUN "ALPAN ETÜDLƏRİ"

Bu günlərdə Azərbaycan jurnalistikasında özünəməxsus orijinal dəst-xətti, yazı manerəsi, üslubu olan yazıçı-publisist, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü Qvami Məhəbbətoğlunun "Alpan etüdləri" kitabı nəşr olunub. Bəri başdan qeyd edək ki, "Alpan etüdləri" mövzu baxımından müəllifin "Hərdən gülməyim gəlir", "Bu mənim alın yazımdır", "Bibimin madonna servisi" kitablarından fərqlənir.

Ayrı-ayrı oçerklər toplusundan ibarət olan bu kitabında Qvami Məhəbbətoğlu tarixlə publisistikanı bir araya gətirməklə doğulduğu kəndin, o yurdun, o ocağın tarixi keçmişinin və bu gününün epopeyasını parlaq şəkildə yarada bilmişdir. Belə

ki, yazıçı-publisist oxucunun əlindən tutub qədim Alpan kəndinin (Quba rayonu) tarixi keçmişinə aparır. Tarixin qaranlıq çığırlarına, keşməkeşli yollarına ixtisasca tarixçi olmasa da, bir tarixçi kimi çıraq tutur. Bu da onun ən təqdirəlayiq uğurlarındandır.

Kitabda Alpan bəyləri haqqında, daha doğrusu, onların 1905-1918-ci illərdə erməni daşnaklarına qarşı apardıqları mübarizə də maraqlı faktlarla öz əksini tapıb. Diqqəti çəkən məqamlardan biri də "Şərqi Şekspiri", ölməz ustad, dramaturqumuz Hüseyn Cavidin bir müddət Alpanda yaşaması və yaradıcılığının şah əsəri olan "İblis" dramını bu kənddə tamamlamasıdır. "Alpan etüdləri"ndə bu və ya digər şəxslərin, o cümlədən Səməd Vurğun, Əli Fəhmi kimi tanınmışların Alpanla bağlılığı da danılmaz faktlarla öz əksini tapıb.

Bu məqamda bir məsələyə də toxunmaq istərdik. Müəllif kitabdakı bu və digər yazılarında, araşdırmalarında yalnız tarixi məxəzlərlə kifayətlənməyib. Alpan kəndinin qədim tarixinə, mədəniyyətinə bu yurdun ziyalılarının, tanınmışlarımızın simalarında bəzi faktlara işıq tutmağa, daha doğrusu, yurdunun kiçik ensiklopediyasını yaratmağa cəhd göstərib. Bütün bunları üzə çıxaran müəllif kəndin tarixinə, mədəniyyətinə, həm də tanınmışların fəaliyyətlərinə yeni çalarlar əlavə etməyə, sözün həqiqi mənasında müvəffəq olub.

Bir sözlə, Qvami Məhəbbətoğlunun bu kitabındakı hansı oçerkinə baş vurursan vur, oxuyursan oxu, orada Alpan kəndindən olan hansısa bir Vətən övladının könül duyğularının, xoş əməllərinin ayrı-ayrı çeşidlərini, ayrı-ayrı boyalarını görürsən. Və bu boyaların əlvanlığına sevinməyə bilmirsən. Hər bir Vətən oğlunun, Vətən qızının həyat salnaməsini kiçik ştrixlərlə olsa da, dolğun görürsən. Bu yerdə yazar qardaşımızın qələminin gücünə qibtə etməyə bilmirsən.

İstedadlı yazar kitabının bir bölümünü belə adlandırır: "İkinci Qarabağ savaşı və yaxud Vətən müharibəsi". O, bu bölümə otuz illik işğaldan sonra Vətən övladlarımızın zəfərlə tamamlanan 44 günlük savaşından və bu savaşda Azərbaycanımız hər bir kəndi kimi, alpanlıların da mərdliklə apardığı döyüşləri qələmə almağı özünə bir vətəndaşlıq borcu bilib. İstər Birinci, istərsə də İkinci Qarabağ savaşında işğalçı erməni faşistlərinə qarşı mübarizədə ön sıralarda olan yüzlərlə alpanlının iştirak etdiyini və onlardan iyirmi nəfərdən çoxunun şəhid olduğunu və ya itkin düşdüyünü qeyd edir.

Yeri gəlmişkən onu bildirmək istəyirik ki, Qvami Məhəbbətoğlu "Alpan etüdləri" adlandırdığı bu oçerklər toplusunda özünəxas orijinal bir üslubdan istifadə edib. Bir çox oçerklərini proloq, haşiyə, epiloq deyə bölmələrə ayırır. Bununla da Azərbaycan ədəbiyyatı tarixində bəlkə də bir ilk imza atıb, bu da bizi son dərəcə sevindirir. Bir məsələyə də toxunmaq istərdik. Bizim bildiyimizə görə, "etüd" naturadan çəkilən təsviri incəsənət əsərinin ilkin nümunəsi anlamındadır. Bu ba-

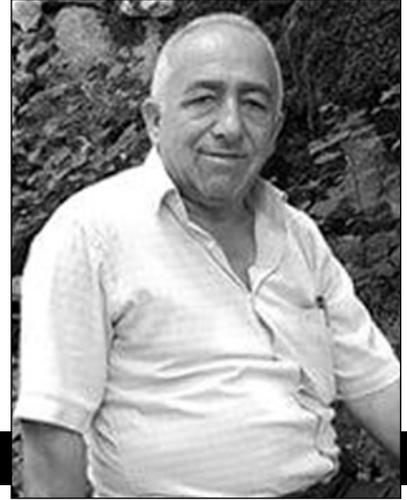
xımdan Qvami Məhəbbətoğlu Alpanın bir çox şəxslərinin simasında Alpanın etüdlərini "çəkməyə" cəhd göstərib. İnsafən, buna da nail olub.

Bir daha vurğulamaq yerinə düşərdi ki, "Alpan etüdləri" Qvami Məhəbbətoğlu yaradıcılığında son dərəcə orijinal, bundan əvvəl yazdıqlarından çox fərqli, hətta sadəcə üslub deyil, eyni zamanda mövzu baxımından da ənənəvi yaradıcılıq hüdudlarını aşan, tarix və publisistikanı bir araya gətirən uğurlu bir kitabdır. Zənnimizcə, bu kitab tarixçilərimiz tərəfindən də maraqla qarşılanacaq. Bəlkə də onların yeni axtarışlarına stimül verəcək.

Yeri gəlmişkən, onu da deyək ki, "Alpan etüdləri" kitabı nöqsanlardan da xali deyil. Lakin bu nöqsanlar kitabın ümumi ahənginə xələl gətirmədiyindən onları sadalamağa gərək duymadıq.

Son söz əvəzi isə bunu bildiririk ki, "Alpan etüdləri" kitabı yaddaşımıza bu sözləri həkk etmiş oldu: "Alpan qədim möhtəşəm bir qaladır. Bu qalada Azərbaycanın tarixi uyuyur. Alpanlılar isə bu qalanın unudulmaz yaradıcıları və qoruyucuları..."

Ələsgər Talıboğlu,
şair-publisist, AYB-nin üzvü,
Məmməd Arazmükafatı laureatı
Qəhrəman Qasimov,
"Şəfəq" qəzetinin redaktoru,
Əməkdar jurnalist

XALİQ LAÇINLI

XATİRƏLƏR GƏTİRDİ

Bu yağan qar, mənə nələr danışdı,
Fikirlərim, xəyallarım dolaşdı.
O günlərim bu günlərlə barışdı,
Bu qar mənə xatirələr gətirdi.

Atalıydıq, analıydıq o çağlar,
Gur qalanıb, gur yanardı ocaqlar.
Harda qaldı o qayğısız uşaqlar,
Bu qar mənə xatirələr gətirdi.

Oynamaqdan, sürüşməkdən doymazdıq,
Şaxta nədi, soyuq nədi saymazdıq.
Uşaqlığın kəm-kəsirin qoymazdıq,
Bu qar mənə xatirələr gətirdi.

Buz altında kiriyərdi bulaqlar,
Nağıl idi, sırsıralı budaqlar.
Canımızda isinərdi sazaqlar,
Bu qar mənə xatirələr gətirdi.

Orda qaldı, ləzzətim də, dadım da,
İllər aldı nə qalıbdı yadımda.
İndi sönüb alovum da, odum da,
Bu qar mənə xatirələr gətirdi.

Onda mənim əzablarım yox idi,
Sevincimin gözü-könlü tox idi.
Bu qar mənə, nələr, nələr oxudu,
Bu qar mənə xatirələr gətirdi.

Qar yağırdı, o sevdiyim qolumda,
Can qoyurdum o sevginin yolunda.
Yaddaşı yox, cığırın da, yolun da,
Bu qar mənə xatirələr gətirdi .

Xəyallarda, bir nağıldı, bitirdim,
Bu həyatda, nələr-nələr itirdim.
Bir tablodu, göz önünə gətirdim,
Bu qar mənə xatirələr gətirdi.

Xatirədən-xatirələr çağladı,
Fikir məni, yerdən göyə bağladı.
Düşüncələr bir az ayaq saxladı,
Bu qar mənə xatirələr gətirdi.

Qəlbi dolu Xəliq tənha, çöl soyuq,
Dərdlərimlə, qoşa durduq, bir boyuq.
Yenə düşdü, qəhər duyduq, qəm duyduq,
Bu qar mənə xatirələr gətirdi.
Bu qar mənə xatirələr danışdı.

BELƏCƏ

Bu bəxtimi yüz yol keçir ələkdən,
Daha keçib sovrulmaqdan, küləkdən.
Daha küsüb, o sevgi də ürəkdən,
Ümüdlərim ciliklənilib beləcə.

O baxışdan od ələndi üstümə,
Yenə aləm bürünəcək tüstümə,
Bu ayrılıq çoxdan durub qəsdimə,
Ümüdlərim ciliklənilib beləcə.

Yenə dözüb ümüd gəzdim səbrdən,
Heç bitmədi, gətirmədi səbrdən.
Ürəyimi sındırmaqda, səbir tən,
Ümüdlərim cilikləndi beləcə.

Haçan görüm quzeyimə gün düşə,
Kədər məndən uzaq düşə, gen düşə.
Görməmişəm arzu, dilək tən düşə,
Ümüdlərim cilikləndi beləcə.

Məni görüb yenə tökmə qaş-qabaq,
Xaliq, işim dərdi, qəmi daşımaq.
Nə xoş imiş, bir ürəkdə yaşamaq,
Ümüdlərim cilikləndi beləcə.

DARIX, GƏL

Gecə susub, kiritmiş, kimsəsiz,
Hayandasən, darıxanım, darıx, gəl.
Bax, beləcə ikimiz də kimsəsiz,
Hayandasən, darıxanım, darıx, gəl.

Yenə qalib imtahanda, baş, ürək,
Elə mənəm, boş otaqda boş ürək.
Olmaynan soyuq baxış, boş ürək,
Hayandasən, darıxanım, darıx, gəl.

Uğurumda avanda bax, tərsə bax,
Həyat verən, imtahana, dərəcə bax,
Ay dünənəm, ay bu günüm, Tər sabah,
Hayandasən, darıxanım, darıx, gəl.

Qollarım da, yolun kimi bax açıq,
Alın yazım, özəlindən qarışıq.
Gəl ömrümə, gəl günümə yaraşlıq,
Hayandasən, darıxanım, darıx, gəl.

Göylərə bax, ulduzlar da ötüşər,
O ulduz tək ürəyimə köz düşər.
Bax sevnələr, vədə verib görüşər,
Hayandasən, darıxanım, darıx, gəl.

Xaliq, keçən həftəmə bax, günə bax,
Heç bilmirəm, gəlib keçib gün nə vaxt.
Açılmadı, bir qismətim, bir də bəxt,
Hayandasən, darıxanım, darıx, gəl.

ÜRƏYİMİN SƏSİNƏ

Çataram dadına, dar ayağında,
Olaram yanında, hər bir çağında.
Açıqlar könlün də, qaş-qabağın da,
Gəl, qulaq as ürəyimin səsinə.

Düşüb inadına, inadın ollam,
Çatıb harayına, imdadın ollam.
İstəsən yaxının, ya yadın ollam,
Gəl, qulaq as ürəyimin səsinə

Deyirlər dənizə damla da xeyir,
Tənhalıq adamı kövrəldir, öyir.
Didir, parçalayr, bağırını yeyir,
Gəl, qulaq as ürəyimin səsinə

Kiminsə ümüdü, ümüd yeriyəm,
Çətin ki, dərdindən susam, kiritiyəm.
Qıyma kiritmişcə yanam, əriyəm,
Gəl, qulaq as ürəyimin səsinə.

Hələ də ümüdüüm üzündə qalib,
Həmişə kədərım qələbə çalib.
Deyəsən, qəlbinə, özgə yol salıb,
Gəl, qulaq as ürəyimin səsinə.

Onsuz da qəlbimin kəsad çağıdı,
Xaliqin dərdinin busat çağıdı.
Sənin öz kefinin azad çağıdı,
Gəl, qulaq as ürəyimin səsinə.

BU AXŞAM

Gözəl arzuları, puç olan bizik,
Baharı təzədən qış olan bizik.
Bu sevgi yolunda, "çaş" qalan bizik,
Sevgidən danışma gətir bu axşam.

Onsuz da həyatda biz uduzmuşuq,
Cığır itirmişik, yol uçurmuşuq.
Əfsanə yaradıb, nağıl qurmuşuq,
Sevgidən danışma gətir bu axşam.

Qaldı bir anlığın dadı damaqda,
Gülü qönçəsində, barı budaqda.
Xalları yanaqda, balı dodaqda,
Sevgidən danışma gətir bu axşam.

Yaramın qaysağı qopmasın deyər,
Göz yaşım dəsmala hopmasın deyər,
Ürəyim bir ağrı tapmasın deyər,
Sevgidən danışma gətir bu axşam.

Toxunma, o çağlar əl çatmaz qalsın,
Kövrəltmə Xaliqi, gözləri dolsun.
Həyatın yaxşısı qoy sənin olsun,
Sevgidən danışma gətir bu axşam.

ÜRƏYİMİN SƏSİNİ

Bir Allahın, bir məhəbbət eşqinə,
Eşit bir az ürəyimin səsinə.
Etibarın, sədaqətin eşqinə,
Eşit bir az ürəyimin səsinə.

Bu həyatdı, bu taledi, bu da sən,
Bu qəlbimə, bu könlümə, buta sən.
İstər asdır, istər doğra, buda sən,
Eşit bir az ürəyimin səsini.

Könül almaq, könül vermək günahmı?
Ciliklənmiş könül qurmaq günahmı?
Yer götürməz, göy saxlamaz ahımı,
Eşit bir az ürəyimin səsini.

Nə zülümdü, sən edirsən az, mənə!
Payız mənə, bahar mənə, yaz mənə.
Qəbulumdu, günahları yaz mənə,
Eşit bir az ürəyimin səsini.

Özün yalvar, illər bizi gözləsin,
İki qəlbə, bir sim üstə kökləsin.
Gülüm qıyma, sızıldasın, göynəsin,
Eşit bir az ürəyimin səsini.

Mənə ümüd, od baxışın, o səsin,
Mənə bəsdə buz əridən nəfəsin.
Minnətinə göndərimmi özgəsin,
Eşit bir az ürəyimin səsini.

Ala gözlər, yenə hara zillənir,
Göz yaşlarım qabağında göllənir.
Sən susursan, yerinə daş dillənir,
Eşit bir az ürəyimin səsini.

Ömür ötür, həftə demir, ay demir,
Axıb gedən günlərimiz, gözdəmir.
Ürək sevir, göz yalvarır, dil demir,
Eşit bir az ürəyimin səsini.

Duyğusuzun sevgisi nə, eşqi nə?
Tab eyləməz eşq həsrətə, eşq ünə.
Xəliq deyir, bir "Kərəmi" eşqinə,
Eşit bir az ürəyimin səsini.

QALIB

Dağlar adın sayma mənə,
Bir yadımda Murov qalib .
Zirvəsində min illik qar,
Qarlı, buzlu qırov qalib.

Dərd varmış dərdədən ağır,
Dərdin yaşı dərdə yağır.
Bu üzündə hey çal-çağır.
O üzündə girov qalib .

Xəliq xəstə, dost aralı,
Tükənib səbri daralır.
Ovçu yorğun, ov yaralı,
Sızıldayan bir ov qalib.

ÜSTÜNƏ

Mənə qışdı, nə də yaydı,
Nə saydısa fələk saydı.
İlahidən gələn paydı,
Atma dərdimin üstünə.

Söz yükü var, duz yükü var,
Dağ yükü var, düz yükü var.
Hər yolçunun öz yükü var,
Qatma dərdimin üstünə.

Əriyirəm, axammıram,
Fələk güclü, batammıram,
Özüm düşüb çıxammıram,
Batma dərdimin üstünə.

Öz yükümü özüm çəkim,
Tab eyləyim, dözümlü, çəkim,
Öyrəşibdi üzüm, çəkim,
Yatma dərdimin üstünə.

Dərdim təzə, köhnəlmişəm,
Başqa kökə köklənmişəm,
Baş götürüb təklənmişəm,
Çatma dərdimin üstünə

Qəlbim yuxa, qıyma sına,
Çox kövrəkdi, yoxlasına.
Ucuza alıb bahasına,
Satma dərdimin üstünə.

Varı gedib, yoxa donub,
Az dərdim də çoxa dönüb.
Bir atılmış oxa donub,
Batma dərdimin üstünə

Xəliq, varmı dərdin öyən,
Qəm kövrəldən, kədər öyən.
Olar yaxşı-yaman deyən,
Qaçma dərdimin üstünə.

TƏKLƏNƏNDƏ

Dən axtaran quş kimiyyə, Gün düşməyən qış kimiyyə, Yükdən düşən daş kimiyyə Təklənəndə.

Atılıb yanda qalırım, Üzülmüş canda qalırım. Döyüşdə qanda qalırım, Təklənəndə.

Dərdim işləyib iliyə, Kim sarıya, kim bəliyə. Bənzəyirəm kür dəliyə, Təklənəndə.

Sevinc gəlib gəndən ötür, Ağrı-əzab məndə bitir. Qaralannam sətir-sətir, Təklənəndə.

Ötür ömür, gün çəkilir, Uçur sarayım, sökülür. Mən susuram, dərdim gülür, Təklənəndə .

Bir keçilməz yol oluram, Dərdə əsir qul oluram. Öz oduma kül oluram, Təklənəndə.

Demə Xəliq naşı axır Yazı gedib, qışı axır. Yanağından yaşı axır, Təklənəndə.

**YERİN
OLMAYA**

Dərd başına yığılanda, Dost başından dağılanda. Birdən qəlbin sıxılında, Getməyə yerin olmaya.

Ürəyindən yüz yer keçə, Bir az kövrək, bir az incə. Sıxa səni gündüz, gecə, Getməyə yerin olmaya.

Ahın asıla dilindən, Bir əl tutmaya əlindən. Tutasan dərdin əlindən, Getməyə yerin olmaya

Odum qarışıb tüstümə. Yağ gözlərim yağ üstümə. Dönəsən qoca-düşünə, Getməyə yerin olmaya.

Çiyində dərd daşıyan, Öz gününə, acıyan. Hey bəxtini daşdıyan, Getməyə yerin olmaya.

Baxasan qalan gününə, Düşəsən dərdin çölünə. Düşməyə sevinc könlünə, Getməyə yerin olmaya.

Ümüdün dardan asıla, İstəyin küncə qısıla. Sevincin dərdə basıla. Getməyə yerin olmaya.

Xəliq dizin qucaqlaya, Dərdin üstünə ağlaya. Düşmən yolunu bağlaya, Getməyə yerin olmasın.

EYLƏDİ

Bu gün getdim dərdimgilə, Yandı döndü, dərdim külə. Göz yaşımından bircə gilə, Töküldü "cız-cız" eylədi .

Fələyə bax, gör neylədi, Ovçu tək, ovu teylədi Dərdimin yeri göynədi, Söküldü, "cız-cız" eyləd .

Acı söz də mənə yağ, Yağdı gəlsin, mən yağ! Ağırdı dərdin ayağı, Büküldü "cız-cız " eylədi.

Nə var ki, vaxtı qırmağa, Güc gərək, bəxti qurmağa. Keçibdi ömür qarmağa, Çəkildi "cız-zız" eylədi .

Xəliq, yadam özüm üçün, Ovuluram için-için. Sarvanıyam gedən köçün, Sürüldü " cız-cız" eylədi.

ZƏNG ELƏ

Odsuz istər odumdan, Yatmır açır gözüm dan. Çıxdım yəqin yadından, Darıxıram, zəng elə.

Baş qatanın çoxalıb? Ya gözünü yol alıb? Yenə könlüm yuxalıb, Darıxıram zəng elə.

Xatirələr yarışır, Olum-qalım vuruşur. Gəl, üstümdən dərd aşır, Darıxıram, zəng elə.

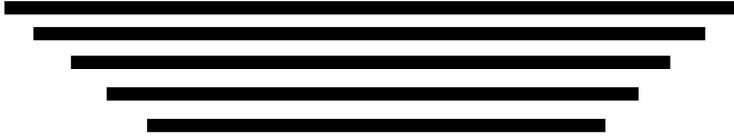
Könlüm əsim-əsimdi, Qəlbim bir sarı simdi. Səsin gəlsə bəsimdi, Darıxıram, zəng elə.

Qaytar məni özümə, Tablaşmağa, dözümə. Gözün dəymir gözümə, Darıxıram, zəng elə.

Yuxular da çin olmur, Sızlamayan gün olmur. Hər gələndən, sən olmur, Darıxıram, zəng elə.

Dərd Xəliqi üşüdə, Səsin gəlsə isidər. Ürəyimi eşidər, Darıxıram, zəng elə.

ANAR ƏHMƏDOV
Mayor, DİN-in Daxili Qoşunlarının
"Əsgər" qəzetinin redaktoru

"QARABAĞ" ORDENLİ CƏSUR BAŞ LEYTENANT...

Azərbaycan Respublikasının suverenliyi və ərazi bütövlüyü uğrunda 44 gün davam edən Vətən müharibəsində Daxili İşlər Nazirliyinin Daxili Qoşunlarının şəxsi heyəti də əzmlə vuruşaraq, düşməne sarsıdıcı zərbələr endirib və əsl qəhrəmanlıq nümunələri göstərüb. Vətən müharibəsi zamanı qoşunların şəxsi heyətindən 66 nəfər şəhid olub, 346 nəfər hərbi qulluqçu isə yaralanıb və xəsarət alıb. Döyüş meydanlarında dəmir yumruqla erməni işğalçılarının başını əzərək, düşməni diz çökdürən hərbi qulluqçularımızın şərəfli döyüş yolunu öyrənmək və cəmiyyətdə geniş təbliğ etmək hər birimizin vətənpərvərlik borcudur.

Vətən uğrunda son damla qanınadək döyüşərək şəhidlik zirvəsinə ucalmış cəsur silahdaşlarımızdan biri də baş leytenant Kazımov Kamran Qurbanəli oğludur.

Baş leytenant Kamran Kazımov 1990-cı il dekabrın 7-də Rusiya Federasiyasının Voloqda vilayətinin Vaşki rayonunda anadan olub. Daxili Qoşunların veterani, ehtiyatda olan polkovnik-leytenant Qurbanəli Kazımovun və Elmura ananın böyüdüüb tərbiyə etdiyi üç övladdan (Kamran, Xəyalə və Orxan) biri, həmçinin, ailənin böyük övladı idi Kamran...

Orta təhsilini 1997-2008-ci illərdə Xətai rayondakı şəhid Sədrəddin Həsənov adına 63 sayılı orta məktəbdə alıb. Kamran orta məktəbdə oxuduğu

illərdə idmanın karate növü ilə məşğul olub və 1-ci dan "Qara kəmə" ustası dərəcəsinədək yüksəlib. Bununla yanaşı, musiqilə həvəskar səviyyədə məşğul olub və fortepianoda məharətlə ifa etməyi bacarıb. Fəal şagird kimi orta məktəbdə keçirilən tədbirlərdə, eləcə də ictimai işlərdə hər zaman fərqlənib.

Müddətli həqiqi hərbi xidmətini 2010-2011-ci illərdə Daxili Qoşunların Bərdə rayonunda yerləşən "N" sayılı hərbi hissəsinin xüsusi təyinatlı dəstəsində keçib. Bu barədə məlumat verən, o dövrdə xüsusi təyinatlı dəstənin komandiri olmuş və Vətən müharibəsində iştirakı ilə əlaqədar "Füzulinin azad olunmasına görə" medalı ilə təltif edilmiş polkovnik-leytenant Tural Novruzov cəsur silahdaşımızı öz üzərində çalışan fəal hərbi qulluqçu kimi xatırladığını deyir: "Xüsusi təyinatlıya xas olan bütün müsbət xarakterik xüsusiyyətlər Kamranda vardı. İradəli və dözümlü olmaq kimi müsbət keyfiyyətləri, hər zaman öz üzərində çalışması sayəsində dəstənin qabaqcıl hərbi qulluqçularından biri olmağı bacarmışdı.

Yaxşı yadımdadır, dəstənin şəxsi heyətilə istər atəş və fiziki hazırlıq, istərsə də digər fənlər üzrə keçirilən praktiki məşğələlər zamanı göstərdiyi müsbət nəticələrilə bağlı hətta bir neçə dəfə onu sıranın qarşısına çıxarıb, yoldaşlarına nümunə də göstərmişdim".

Beləliklə, hərbi ailəsində böyüyüb boya-başa çatan və uşaq yaşlarından bu peşəyə böyük həvəsi olan Kamran müddətli həqiqi hərbi xidmətini başa

vurduqdan sonra qoşunların Bakıda yerləşən "N" sayılı hərbi hissəsində müddətdən artıq həqiqi hərbi xidmətə keçirilərək, Vətənə olan borcunu şərəflə və böyük qürur hissi ilə yerinə yetirməyə başlayıb. Zabit kimi atasının yolunu davam etdirmək arzusunda olan silahdaşımız 2012-ci ildə Daxili Qoşunların zabit hazırlayan Orta İxtisas Hərbi Məktəbinə (hazırda Daxili Qoşunların Ali Hərbi Məktəbi) daxil olub. 2014-cü ildə bu hərbi təhsil ocağını bitirərək "leytenant" hərbi rütbəsi alan Kamran yenidən "N" sayılı hərbi hissədə xidmətini davam etdirib. 2017-ci ilin noyabr ayınadək burada müxtəlif bölmələrin tərkibində təqim və qrup komandiri vəzifələrində xidmət edib. Nümunəvi komandir və bir zabit kimi bilik və bacarığı sayəsində böyük rəislərin etimadını və tabeliyində olan şəxsi heyətin hörmətini qazanmağa müvəffəq olub. Hər zaman yüksək döyüş hazırlığı və qüsursuz xidmətilə fərqlənən hərbi qulluqçu kimi 3-cü dərəcəli "Qüsursuz xidmətə görə" medalı ilə təltif edilib, eləcə də hərbi hissə komandanlığı tərəfindən dəfələrlə mükafatlandırılıb.

Keçirilən təlimlərə böyük həvəslə qatılan Kamranın ən böyük arzusu isə döyüş meydanında düşməni məğlub etmək və işğal olunan doğma Qarabağımızı yağ tapdağından azad etmək olub.

"N" sayılı hərbi hissədə "Kobra" şərti adını daşıyan xüsusi təyinatlı dəstənin komandiri, "Vətən Müharibəsi Qəhrəmanı" fəxri adına layiq görülən, "Füzulinin azad olunmasına görə" və "Şuşanın azad olunmasına görə" medalları ilə təltif edilmiş polkovnik-leytenant Füzuli İmrəliyev vaxtilə birgə xidmət etdiyi qrup komandirini böyük qürur hissi ilə xatırladığını deyir: "Müqəddəs torpaqlarımızın azad olunması ilə nəticələnən və tariximizə qızıl hərflərlə yazılan Vətən müharibəsində dəstəmizin 9 nəfər hərbi qulluqçusu qəhrəmancasına vuruşaraq şəhid olub. Onlardan biri də qrup komandiri baş leytenant Kamran Kazimovdur.

Həm bir komandir, həm də olduqca vətənpərvər, ləyaqətli zabit

kimi tabeliyində olan şəxsi heyət üçün hər zaman nümunə idi Kamran. İstəyərdi ki, keçirilən bütün praktiki məşğələlərdə məhz onun komandiri olduğu qrup birinci olsun və fəaliyyətini də əsasən bu istiqamətdə qururdu. Bir insan kimi çox səmimi, mehriban, gülürüz, tabeliyində olanlara qarşı son dərəcə diqqətçil idi. Dəstənin bütün şəxsi heyətinin uğuruna hədsiz dərəcədə sevinərdi.

Olduqca cəsarətli, gözündə heç zaman qorxu hissi olmayan bir komandir və mükəmməl döyüşçü idi. Elə döyüşdə də əsas amalı gözünü qırpmadan ancaq irəliyə - düşməni məğlubiyyətə uğradana-dək üzərinə getmək olub. Onun

qrupu cəsur komandirlərinin qorxmazlığından və vətənpərvərliyindən güc alaraq, döyüş meydanında əsl qəhrəmanlıqlar göstərdi".

Baş leytenant K.Kazimovun döyüş yolu elə Vətən müharibəsinin ilk günündən - 2020-ci il sentyabrın 27-dən başlayıb. Bu tarixdən etibarən onunla birgə döyüşlərə qatılmış "N" sayılı hərbi hissənin xüsusi təyinatlı dəstəsində müddətdən artıq xidmət edən qazi silahdaşlarımız - çavuşlar Fərid Bağırının və Ramiz Həsənovun qeyd etdikləri kimi, Kamran komandir olmaqla yanaşı, həm də əsl döyüşçü kimi öz cəsurluğunu və qorxmazlığını Murovdağ istiqamətində bir sıra strateji yüksəkliklərin azad olunması uğrunda başlayan ilk hərbi əməliyyatlarda göstərmiş: "Gözündə heç bir qorxu hissi olmayan və hər zaman özünə şəhid olmağı arzulayan komandirimiz vuruşmaqla yanaşı, şiddətli döyüşlərin gedişində irəli atı-

laraq neçə-neçə yaralı hərbi qulluqçumuzu ölümün cəngindən xilas edib və yenidən düşmənin başına od-alov yağdırıb".

Çavuş Fərid Bağırının qeyd etdiyi kimi, Kamran elə onun özünü və baş çavuş Əsgər Əhmədovu (sonralar Cəbrayıl istiqamətində gedən döyüşdə qəhrəmancasına şəhid olub) məhz düşmənin artilleriya atəşi altından xilas etmişdi.

5 oktyabr 2020-ci il... Cəbrayıl istiqamətində gedən döyüş Kamranın son döyüşü oldu...

İştirakçısı olduğu bu hərbi əməliyyatlar barədə xatirələrini bizimlə bölüşən qazimiz çavuş R.Həsənov məhz cəsur komandirin rəhbərliyi altında qarşıya qoyulan bir çox döyüş tapşırığını müvəffəqiyyətlə yerinə yetirdiklərini deyir: "Bu döyüşdə baş leytenant K.Kazımov qrupun şəxsi heyəti ilə birgə düşmənin şəhər ətrafındakı yüksəkliklərdə yerləşən bir neçə strateji postunu ələ keçirərək, ermənilərin 38 nəfər canlı qüvvəsini, o cümlədən, iki tankını, dörd topunu və biri sursat daşıyan olmaqla, iki avtomobilini məhv edib. Bundan qorxaraq, "UAZ" markalı avtomobillə döyüş meydanını tərk edərək qaçan yüksək rütbəli düşmən komandirini və sürücüsünü baş leytenant K.Kazımov "Muxa" tipli qumbaraatanla cəhənnəmə vasil edib. Təbii ki, bu məğlubiyətlə barışmaq istəməyən və əlavə xeyli qüvvə toplayaraq yenidən hücum keçən ermənilərin niyyətini yaxşı anlayan komandirimiz şəxsi heyət mühasirəyə düşməsin deyərək onlara geri çəkilməyi əmr edərək, özü 2 nəfər silahdaşımızla birgə atəş dəstəyi ilə düşmənin irəliləməsinin qarşısını aldı. Lakin şiddətli döyüşün gedişində ağır yaralanan cəsur komandirimiz, eləcə də onunla birgə vuruşan Daxili Qoşunların digər hərbi qulluqçusu - baş çavuş Vüqar Cəfərov və Müdafiə Nazirliyinin "N" saylı hərbi hissəsinin müddətdən artıq həqiqi hərbi xidmət hərbi qulluqçusu əsgər Orxan Əlimuradov qəhrəmancasına şəhid oldular".

Baş leytenant K.Kazımov 2020-ci il oktyabrın 6-da Bakıdakı İkinci Fəxri xiyabanda dəfn olunub. Evli idi. Xalqımıza Aydan, Ərtoğrul və Kamrana adlı övladları əmanət qaldı.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 9 dekabr 2020-ci il tarixli, 15 dekabr 2020-ci il tarixli, 22 dekabr 2020-ci il tarixli müvafiq sərəncamları ilə baş leytenant Kazı-

mov Kamran Qurbanəli oğlu (ölümündən sonra) "Qarabağ" ordeni, "Vətən uğrunda" və "Cəbrayılın azad olunmasına görə" medalları ilə təltif edilib.

*Sən Vətənlə yaşadın, bu Vətəndən güc aldın,
Vətəni sevə-sevə sevgin ilə ucaldın,
Qəhrəmanlıq dastanını yazıb tarixdə qaldın,
Əzminin sorağını eşitdi bütün cahın,
Əziz canından keçib Vətənə sipər olan.*

*Adını yaşadacaq millətin hər bir zaman,
Vətən minnətdar sənə qəhrəman şəhid Kamran,
Səninlə qürur duyur atan, qardaşın, anan,
Həsrətinlə sızlayır səni sevən bir qadın
Kədərlə yelkən açıb bacın, iki övladın.*

Bu misralar şairə Manya Səxavətqızının zabitimizin şəhadətə qovuşduqdan sonrakı ilk doğum günü münasibətlə qələmə aldığı şeirindən parçalardır.

Kamranın ailə üzvlərinin və onunla birgə döyüşlərdə iştirak etmiş hərbi yoldaşının xatirələri əsasında Azərbaycan Televiziyasının "TeleSəhər" verilişində efirə gedən "Cənnətində rahat uyu, cənab baş leytenant", "Space" televiziya kanalında efirə gedən "Şəhidlik zirvəsi", o cümlədən, 30 yaşının tamam olması münasibətilə "ARB" televiziya kanalının "Günə doğru" verilişində efirə gedən "Şəhid baş leytenant Kamran Kazımov" adlı süljetlərdə qəhrəman zabitimizin gənc nəslə nümunə olan həyat və hərbi xidmət yolu barədə məlumatlar izləyicilərə təqdim edilib. Bundan əlavə, "525-ci qəzet" in 22 yanvar 2021-ci il tarixli sayında Şəhanə Müşfiqin müəllifi

olduğu "Əbədiyyətdəki əziz ünvanlarımız - Şəhidlər ölməz, Vətən bölünməz!" başlıqlı məqalədə digər şəhidlərimizlə yanaşı, cəsur silahdaşımızın da həyat və döyüş yolu işıqlandırılıb.

"Şəhid atası olmaq baş ucalığıdır" - deyən hörmətli veteranımız Qurbanəli Kazımovun qeyd etdiyi kimi, Kamran indi tək cənab onun yox, həm də bu Vətənin övlədidir. Vətən uğrunda canını qurban verən Kamran kimi igid oğullarımızın əziz xatirəsi isə qədirbilən xalqımızın qəlbində əbədi olaraq yaşayacaqdır.

Allah rəhmət eləsin!

DÖNDÜN ƏBƏDİLİK AĞ GÖYƏRÇİNƏ

*Milli ordumuzun hərbi həkimi
şəhid leytenant Turqut Nadir oğlu
Xəlilbəylinin əziz xatirəsinə*

Vətənin hayına ilk hay verərək,
Ay Turqut, könüllü səfərbər oldun.
Geyinib əyninə tibb libasını,
Elə bəyaz donlu bir əsgər oldun.

Gəzdin səngər-səngər qorxu bilmədən,
Dəhşət qəhərini hey uda-uda...
Qanlı döyüşlərdə - ər meydanında
Yetişdin anında hər kəsə dada.

Çıxarıb səngərdən sonsuz yaralı,
Neçə-neçə cana xoş həyat verdin.
Yenidən sarınıb ülvi yurduna,
Uçmağa nə gözəl qol-qanad verdin.

Qəfildən eşidib atəş səsini,
Özünü əsgərə çəpər eyelədin.
Yaşadıb öz əsgər qardaşını sən,
Canını qəlpəyə sipər eyelədin...

O bəyaz donunla Vətən göyündə
Döndün əbədilik ağ göyərçinə.
Başımız üstündə ruhu dolaşan,
Mələk göyərçinə, sağ göyərçinə...

11.05.2021.

ÖLÜMƏ ŞAHİD BALAM

*Milli ordumuzun şəhid leytenantı,
həmkəndlim Əliyev Ənvər Nizami
oğlunun ruhuna*

Görünürsən əksindən
Necə şux, şəhid balam.
Ay, Vətənin uğrunda
Ölümə şəhid balam.

Hər yurd azad edildi
İstəklərin oldu kam.
Zəfərə gedən yolda
Quruldu min ehtişam.

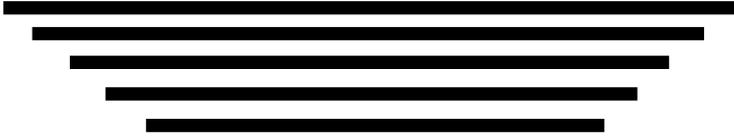
Sinə gərib möhnətə
Sən də dərdə tən oldun.
Əsil Vətən oğlu tək
Bütöv bir Vətən oldun.

Yoxluğun hiss olunmur
Bunca varlıq içində.
Hər könlüdə yerin var
Bil ki, özün biçimdə...

Görünürsən əksindən
Necə şux şəhid balam.
Ay, Vətənin uğrunda
Ölümə şəhid balam.

20.01.2021

ƏLƏSGƏR TALİBOĞLU

SADIQ RƏFİYEV,
*Kapitan, DİN-in Daxili Qoşunlarının
mətbuat xidmətində zabıt*

"TORPAQLARIMIZI İŞĞALDAN AZAD EDƏNLƏRİN SIRASINDA OLMAQ QÜRURLUDUR"

Vətən müharibəsi zamanı məcburi köçkün ailələrindən olan, doğulduqları torpaqların həsrəti ilə yaşayan hərbi qulluqçular da döyüş əməliyyatlarında fəal iştirak etmiş və üzərilərinə düşən vəzifələri şərəflə yerinə yetirmişlər. Füzuli rayonundan məcburi köçkün gizir Şiraz Həsənov Vətən müharibəsində torpaqlarımızın işğaldan azad edilməsində igidlik göstərib. Birinci Qarabağ müharibəsi zamanı ailəsini doğma torpaqdan didərgin salan düşməndən intiqamın alınacağı günü Şiraz səbrsizliklə gözləyib.

Birinci Qarabağ müharibəsinin iştirakçısı olan atası Elburus Həsənov, dayısı İsmayıl Həsənovun döyüş yolunu Şiraz şərəflə və ləyaqətlə davam etdirib.

1983-cü il aprelin 26-da Füzuli rayonunun Qaraxanbəyli kəndində anadan olan hərbi qulluqçumuzun xidmət yolu zəngin və çoxşaxəlidir. O, 2001-ci ilin oktyabr ayından 2003-cü ilin aprel ayınadək Müdafiə Nazirliyinin "N" saylı hərbi hissəsində müddətli həqiqi hərbi xidmət keçib. 5 ilə yaxın daxili işlər orqanlarında polis serjantı kimi xidmət edib. Daxili Qoşunlarda

hərbi xidmətə 2008-ci ilin aprel ayından Bakıda yerləşən "N" saylı hərbi hissənin xüsusi təyinatlı dəstəsində başlayıb. 2012-ci ilin avqust ayında müqaviləsinin vaxtı bitən qazimiz bir il Ədliyyə Nazirliyinin Penitensiar Xidmətində mühafizəçi vəzifəsində işləyib.

Xüsusi təyinatlıların sıralarında xidmət etmək onun uşaqlıq arzusu olduğuna görə yəni, 2013-cü ilin noyabr ayında qoşunların Bakıdakı "N" saylı hərbi hissənin xüsusi təyinatlı bölməsində yarımqrup komandiri vəzifəsində xidmətə qəbul olunub. 2016-cı ilin noyabr ayında isə Daxili Qoşunların hacıqabul rayonunda yerləşən "N" saylı hərbi hissənin xüsusi təyinatlı bölməsində eyni vəzifəyə keçirilib.

Vətən müharibəsindəki olan dövrdə gizirimiz 3-cü və 2-ci dərəcəli "Qüsursuz xidmətə görə" medalları, "Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin 90 illiyi" yubiley medalı, "Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin Daxili Qoşunlarının 20 illiyi" yubiley döş nişanı ilə təltif olunub.

Bir çox tədris kursunda təhsil alan qazimiz vaxt keçdikcə peşəkarlıq baxımından daha da püxtələşib. "N" saylı hərbi hissədə "Yarasa" şərti adı daşıyan xüsusi təyinatlı dəstənin komandiri, "Zəfər" ordeni və "Şuşanın azad olun-

masına görə" medalı ilə təltif edilmiş polkovnik-leytenant Anar Rizvanov dəstədə yarımqrup komandiri kimi xidmət etmiş gizir Ş.Həsənovun qardaş Türkiyə Respublikasında keçdiyi kurslarda qazandığı təcrübə, habelə yiyələndiyi biliklərdən müharibədə məharətlə bəhrələndiyini, düşməne qarşı cəsurcasına vuruşduğunu, ümumilikdə, onun öz hərbi bacarığı, müsbət şəxsi keyfiyyətlərinə görə silahdaşları arasında hörmət qazandığını vurğuladı.

şəhid olub və yaralanıb. Şiraz yaralanmış hərbi qulluqçularımıza ilkin tibbi yardım göstərilib, onlara ağrıkəsici iynə vurub, sargı və jütla qanaxmalarını kəsməyə çalışıb.

Şiraz bildirdi ki, xidmət etdiyi hərbi hissənin bu müharibədə ilk şəhidi əsgər Nəzir Osmanovdur, ona ilk tibbi yardım göstərilməsinə baxmayaraq, başından aldığı qəlpə yarısından dünyasını dəyişib.

Mübarizə əzmi qırılmayan hərbi qulluqçularımız yaralı və

27 sentyabr 2020-ci il tarixində Azərbaycan Ordusunun Qarabağda başladığı uğurlu əks-hücum əməliyyatı nəticəsində qazimizin anadan olduğu Füzuli rayonunun Qaraxanbəyli kəndinin azad edilməsi döyüşlərə qatılan gizirimizdə ruh yüksəkliyi yaradıb. Döyüş yolunun sonu qələbə ilə yekunlaşsa da, həmin yolun çətinliklərini, ağrı-acılarını o heç vaxt unutmayacaq. Əvvəlcə Cəbrayıl, Füzuli rayonlarında mövqelərimizin müdafiəsi və ermənilərin diversiya-kəşfiyyət qruplarının qarşısının alınması üzrə tapşırıqları yerinə yetirən qazimizin daxil olduğu qrup sonra Şuşaya doğru istiqamət alıb.

Döyüşçülərimiz Şuşaya meşə və dağlıq ərazidən keçərək həmlə etmişlər. Onlar Hadrutdan Şuşa istiqamətində hərəkət edərkən meşədə düşmənin minaatanlardan atəşinə məruz qalıblar. Burada bir neçə nəfər hərbi qulluqçumuz

şəhidlərin olmasına baxmayaraq, "irəli" əmri ilə düşmənin üstünə şığıyıblar. 2020-ci il noyabr ayının 4-də Şirazın daxil olduğu və digər qruplar Şuşa-Laçın yolu üzərindəki yüksəklikdə yerləşən düşmən postlarını alaraq, Şuşaya gedən yolu nəzarətə götürüblər. Tapşırığa əsasən, Şuşa-Laçın yolunun müdafiəsini digər qruplara verib, Şuşa-Xankəndi yolu istiqamətində irəliləyiblər. Onlara Şuşadan Xankəndiyə gedən yolu nəzarətə götürmək və Pənahəli xan qalası tərəfdən Şuşaya daxil olmaq tapşırığı verilib.

Qazimiz noyabrın 5-dən 8-nə kimi Şuşa ətrafında meşə və dərələrdə, Şuşa-Xankəndi yolunda gərgin döyüşlərin getdiyini bildirdi. Burada düşmənin çoxlu sayda texnikası və şəxsi heyəti məhv edilib. O, döyüşçü yoldaşını ölümdən qurtardığı məqam barədə də danışdı. Tapşırığa əsasən, pusqu qrupuna verilən gizir Ş.Həsənov və

Daxili Qoşunların Hacıqabuldakı "N" sayılı hərbi hissəsinin xüsusi təyinatlısı, pulemyotçu baş çavuş Cavid Mahmudov qoşunların Lənkəran rayonunda yerləşən "N" sayılı hərbi hissəsinin xüsusi təyinatlıları ilə birlikdə Xankəndidən Şuşaya gələn yolu bağlamalı idilər. Şiraz söylədi ki, Xankəndi istiqamətindən düşmən tanklardan və müxtəlif növ artilleriya ilə bizim qüvvələri atəşə tuturdu. Düşmən hiylə işlədərək, tankın içinə 2 nəfər diversant yerləşdirməklə bizim pulemyotçunun olduğu atəş nöqtəsini susdurmaq istəyirdi. Tankdan düşən diversantlardan birinin baş çavuş C.Mahmudova yaxınlaşdığını görür. Onu zərərsizləşdirmək üçün Şiraz düşməni də-

qiq nişan alıb avtomatı ilə atəş açaraq məhv edir. Beləliklə, baş çavuş C.Mahmudovu düşmən gülləsinə tuş gəlməkdən qurtarır.

Daxili Qoşunların Hərbi Qospitalında müalicə olunan yaralı hərbi qulluqçularımızla görüş zamanı qoşunların Lənkərandakı "N" sayılı hərbi hissəsinin xüsusi təyinatlısı çavuş Nicat Əlizadə (hazırda polis orqanında xidmətini davam etdirir) mənimlə söhbətində Şirazın qorxmazlığı ilə bərabər, həmçinin, döyüşçü yoldaşlarına münasibətdə yardımsevərliyini vurğuladı: "Noyabr ayının 6-sı Şuşa-Xankəndi yolunda düşmənin tankdan atəşi nəticəsində mərmii yanıma düşmüşdü. Mən özümü qorumaq üçün səngərə tullanarkən qəlpə mənim sol əlimin 2 barmağını apardı, əlimdəki silahı isə 2 yerə böldü. Mənə dərhal Şiraz ürək-dirək verərək ilkin tibbi yardım göstərdi. Qanaxmanı dayandıрмаq üçün qolumu jütla möhkəm bağladı, sonra barmaqlarımın parçalanmasını görməyim deyə əlimi tənzi flə sarıdı".

Qazimiz noyabr ayının 7-si Pənahəli xan qalasında 120 mm-lik minaatan mərmisinin partlaması nəticəsində əlindən və qolundan çoxlu sayda qəlpə yarası alıb. Lakin buna baxmayaraq, yaralı halda həmin gün axşama qədər döyüşçü yoldaşları ilə birlikdə döyüşü davam etdirib. Şiraz Daxili Qoşunların "N" sayılı hərbi hissəsinin xüsusi təyinatlıları kapitan Ramin Rəhimov və çavuş Elvin Məmmədovun ona zəruri ilkin tibbi yardım göstərdiklərini minnətdarlıqla söylədi.

Hərbi qulluqçumuz noyabrın 8-i sanitariya maşını ilə Hadruta, sonra Füzuli Rayon Xəstəxanasına aparılıb. Daha sonra, noyabrın 9-u müalicəsini davam etdirmək üçün Daxili Qoşunların Hərbi Qospitalına gətirilib.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 29 dekabr 2020-ci il tarixli müvafiq Sərəncamı ilə gizir Şiraz Həsənov "Şuşanın azad olunmasına görə" və "Kəlbəcərin azad olunmasına görə" medalları ilə təltif edilib.

İki övlad atası olan Şirazın müharibənin odalovundan keçərək ailəsinin başına dönməsi doğmaları üçün böyük sevincdir.

İLQAR BORANOĞLU

QARA DAŞI GÖYƏRƏR

Xalq şairi Musa Yaquba

Həyat gözəl, ömür qısa, bal şirin,
Bu dünyada hər nemətdən bal şirin.
Duya bilsək dərdlərinin hər birin,
Bu dünyanın qara daşı göyərər.

Bu dünyanı tərək eləyib köçərsə,
Yaxşılıq tapıb pisdən seçərsə,
Allah bizim günahlardan keçərsə,
Bu dünyanın qara daşı göyərər.

Gələcəyin gedəcəyi vardsa,
Qəlbimizə axıb dolan nurdursa,
Allah yeri yeddi günə qurdusa,
Bu dünyanın qara daşı göyərər.

Dağ dayansa qabağında sellərin,
Dua olsa dillərində ellərin,
İlqar, buzun qırsaq qara qəlblərin,
Bu dünyanın qara daşı göyərər.

İNSAN

Gözündən süzülər yaşlar dən-dən,
Ömrün hər anında şikardı insan.
Yapışb buludun ətəklərindən,
Bəzən ya qartaldı, ya sardı insan.

Varlıya əyilər, yoxsula gülər,
Hərdən də üzündən süzülər zəhər.
Şəninə bir acı söz desən əgər,
Görərsən şaxtadı, ya qardı insan.

Özü-özünə toxuyar kəfən,
Yatmış pələngdi, gəl, oyatma sən.
Ayılıb qəflətən bir də görərsən,
Fələyin əlində bir zərdi insan.

İlqar, çox düşünmə fani dünyanı,
Fatehlər ömr etdi axırı hamı?
Bələyə töküldü körpənin qanı,
Min dərdə, min qəmə düşərdi insan.

Taleyi özünün əlində olsa,
Dönüb ölümdən də qaçardı insan.

DÜNYANIN NƏYİNDƏN YAZIM?

Deyirlər dünyadan niyə yazmırsan,
Axı bu dünyanın nəyindən yazım?
Ədalət olmayıb, haqqı qalmayıb,
Bu haqsız dünyanın nəyindən yazım?

Yazım ki, qurdları quzuyla gəzir,
Yazım ki, haqlını haqsızlar əzir.
Yazım ki, haqsızlar ədalət gəzir,
Bu haqsız dünyanın nəyindən yazım?

Haqlıyken haqları alınan bizik,
Doğma torpağından qovulan bizik.
Yaş olub gözlərdən süzülən bizik,
Bu haqsız dünyanın nəyindən yazım?

Yaltağı, təlxəyi sizi bəyənmir,
Mismarı əyilir, bizi bəyənmir.
Nadanlar heç yerdə düzü bəyənmir,
Bu haqsız dünyanın nəyindən yazım?

Boranoğlu haqsızlıqdan uzaqdır,
Allah verib deməyibdir qoçaqdır.
Haqqın özü bir müqəddəs ocaqdır,
Bu haqsız dünyanın nəyindən yazım?

BİRİDİR

Güldürən də, ağladan da biridir,
Kimi gülür, nəyə gülür, o bilmir.
Kimisi də hıçqıraraq ağlayır,
Güldürən də, ağladan da biridir.

Biri özün xoşbəxt bilir, sevinir,
Bəzən küsür, olanlara deyir.
Göstər mənə, günahkaram, kim deyir?
Alan birdir, verən birdir, o dinmir.

Vaxt olub ki, ağlamışığ, gülmüşük,
Həyat bizi sınaıbdır, dözmüşük.
Qazananda "mən qoçağam" demişik,
Verən birdir, verdiyini o demir.

Boranoğlu, sütunuzu o qurub,
Ağlayanı o bir anda güldürüb.
Kim tanıyıb Ona tərəf yüyürüb,
O kəslərin qismətini xoş verib.

BULAQLI XATİRƏLƏR

Yenə bulaq başı, həmin ki bulaq,
Hər şey yerindədir, bulaq da axır.
Gözlərim hər yerdə axtarır səni,
Bulaq öz kefində sakitcə axır.

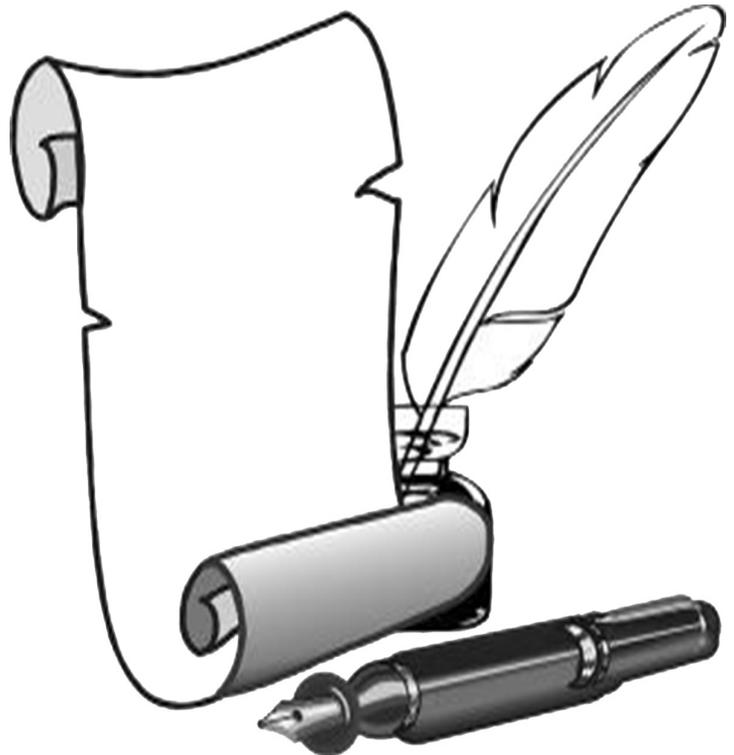
Gözlərim xəlvətcə səni axtarır,
Deyirəm bəlkə də qar əllə yığır.
Bəlkə də göyəmçün yuxarı çıxır,
Kim bilir kənardan bulağa baxır.

Bu meşə, bu bulaq həmənkı çəmən,
Heyif ki, sən yoxsan, sənsiz nə çəmən.
Səninlə bağlıdır bütün xatirəm,
Sən yoxsan, deməli, mən də bir heçəm.

Biz bulaq başına qoşa gedərdik,
Deyərdik, gülərdik, söhbət edərdik.
Unudub dünyanın dərdi-qəmini,
Əlimizdə çəllək evə dönərdik.

Su da götürmədim bu gün mən evə,
Sənin yoxluğun da qəddimi əyər.
Əyilib bulaqdan su da içmədim!
Dedim ki, bulağın xətrinə dəyər.

23.09.2016,
Saratov şəhəri

NATƏVAN ATAKIŞIYEVA (QULIYEVA)

*Beyləqan rayonu, Birinci Şahsevənli kəndi, G.Əsədov adına
1 nömrəli tam orta məktəbin ibtidai sinif müəllimi*

KƏNDƏ ONLARSIZ QAYITMALI OLACAĞAM

(Zəngilanlı, Malatkeşinli xatirələr)

Tanıyan hər kəs bilir ki, mənim uşaqlığım daha çox Mələk nənəmin yanında keçib. Ona o qədər bağlanmışdım ki, öz evimizdə qala bilmirdim. Altı yaşım tamam olub, məktəbə gedəndə valideynlərim mənə güclə apardılar evimizə ki, dərslərimə nəzarət edə bilsinlər.

Nənəmgilin evi məktəblə bizim evin arasında yerləşirdi. Belə olması mənə sərf edirdi. Ona görə ki, dərstdən qayıdanda tez-tez nənəmgilə dönürdüm. Yaxşı ki, ev telefonu var idi. Nənəm yazıq mənə danlaya-danlaya zəng vurub anama deyirdi ki, "Xanım, nayran olma, Nətəvan (Nənəm mənə adımıdakı ilk "a"ları "ə" ilə əvəzləyirdi) bizdədi..."

Nənəmgilin bağında bir xurma ağacı vardı, meyvəsinin ağırlığından budaqları o qədər aşağı əyilmişdi ki, az qalır qırılsın. Nənəm budaqların altına ağacdən haça vurmuşdu. Bu xurma qəribə meyvələr verirdi. Bəzisinin içi ağ, bəzisinininki isə qara, özü də çox dadlı olurdu. Mən əməlli-başlı bu xurma ağacının meyvələrinə "qənim" kəsilmişdim. Meyvələri dərib baxırdım, içi qara olanları yeyirdim, ağ olanları çəpərin başından qobuya atırdım. Bəzən elə olurdu ki, qara meyvəni tapanacan ona yaxın ağ meyvəni atırdım. Amma bu dəfə necə ağıl elədimsə, bilmirəm. Qara meyvəni tapmağın bir başqa yolunu tapdım. Artıq kal meyvələri dərib atmırdım. Elə ağacın üstündə dişləyib baxırdım. Qaranı tapanda dəririrdim, içi ağ olanlar isə qalır ağacın üstündə.

Bir payız günündə yenə də adətım üzrə dönmüşdüm nənəmgilə. Elə təzəcə oturmuşdum ki, birdən Mələk nənəm içəri girdi. Önlüyünün arasında olan meyvələri masanın üstünə boşaldıb təəssüflə dedi:

-Şüşə, (Xalamın adı Suşilə idi, nənəm Şüşə deyirdi) bala, has (biz siçovula has deyirdik) yansın, gör bu xirniyi

(bizim "xurma" dediyimiz meyvəni nənəm öz adı ilə adlandırardı) nə günə qoyub.

Mən bir masanın üstündəki xirniyə, bir də nənəmə baxdım, nə deyəcəyimi bilmədim. Düzü, nənəmə o qədər bağlı idim ki, qorxurdum, ona desəm, daha mənə çox istəməyəcək, ya da mənə etibar etməyəcək. Uşaq ağıma min fikir gəldi.

...İllər keçdi, artıq o dəcəl Natəvan da, sevimli nənəsi də köçkün idilər. Şirvan şəhərində yerləşən Zəngilan məktəblərinin birində müəllimə işləyirdim. Yenə də nənəmgilin məskunlaşdığı bina məktəblə bizim məskunlaşdığımız binanın arasında idi. Mən də yenə adətım üzrə məktəbdən qayıdanda birinci nənəmgilə dönürdüm. Hər dəfə də kənddəki xatirələrdən danışırıdım. Rəhmətlik xalalarım, nənəmlə həmişə kəndimizi xatırlayırdıq. Bir dəfə necə oldusa, o zamanki dəcəlliyimi xatırladım. Nənəmə dedim:

-Yadımdadırmı, xirniyi has yeyirdi?

Nənəm nə fikirləşdisə, tezcə də cavab verdi:

-Hə, bala, yadımdadı.

Gülümsəyərək bildirdim:

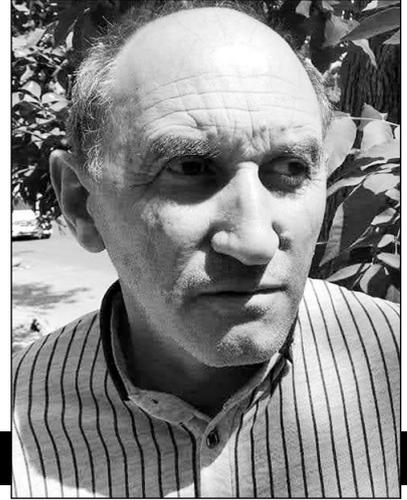
-Nənə, o xirniyi has yemirdi, mən dişləyirdim. Qaraları yeyirdim, ağıları saxlayırdım ağacda.

Bunu eşitcək nənəm bir dərin ah çəkdi, heyfsləndi, dedi:

-Bala, kaş, yenə kəndimizdə olaydıq, sən də o xirniyi yeyərdin. Lap o vaxtkı kimi dişləyib ağacda saxlayardın.

...İndi, çox şükür, kəndimiz azaddır. Amma o kəndin həsrətini çəkən insanlar həyatda yoxdur. Nə nənəm, nə xalalarım, nə də mənə canım atam...

Mən kəndə onlarsız qayıtmalı olacağam.

BƏXTİYAR ABBAS İNTİZAR

QARALTI

(təcnis)

Arı pətəyini qurur altılıq,
Qışda yağır yerə bucaq qar altı.
Yayda beçə balı yeyilir, fəqət,
Dünya bərəkəti yatır qaraltı.

İnsan şərəf tuta, bəşər ar ana,
Yoluxa, yoxlana, həm də arana.
Ömrü hara gedə, dağa, arana,
Qərbin yanında olmaz qaraltı.

Eyləyib karantin oğul, qız ara,
Köçübsə saxlayar oğul-qız ara.
Çətin Bəxtiyarın bəxti qızara,
Alın yazısına düşüb qaraltı.

YERDƏ

Dünya ötər, mən ötmərəm,
Yandım dünya ötən yerdə.
Nəzərlərdən qaçanların
Göz muncuğu itən yerdə.

Söz deməyi üsul etdim,
Köçrülüşü əsil etdim.
Çox paklandım, qüsul etdim,
Arzu-muraz batan yerdə.

Gözlədim şərqişanı,
Dərdlərimə sarışanı,
Əhvalımı soruşanı
Tapdım sözüm bitən yerdə.

Xeyri-şəri yox elədim,
Üstəgəl, vur, çıx elədim.
Çalısını çox elədim
Mayalığı tutan yerdə.

Yol gəlmişəm pünhan yerdən,
Çox azardan, çox dərd-sərdən.
Tövşüməyim başlar birdən,
Özlüyümdə çatan yerdə.

DEYİL

Üz-gözündən olan bəzək
Ürəyimin gülü deyil.
Varlığında dövr eləyən
Mən şairin əli deyil.

Demə ölüm var, asandı,
Hər şey hesabdadı, sandı,
Daş da candı, su da candı,
Heç nə, heç nə ölü deyil.

Qeybi duyaq, yoxsa görək?
Görmək üçün gözlər gərək!
Neynim səndə yoxdur ürək,
Bəxtiyar da dəli deyil.

BƏNÖVŞƏ

Soyuq bizi bərk üşütdü,
Gəl quraq binə, Bənövşə.
Boynu səcdəyə əyməkdə
Başqadı mənə, Bənövşə.

Sevincimiz bu qədərdir,
Vüsal dediyin kədərdir.
Çıxa bilmədik, qədərdir,
Biz də ağ günə, Bənövşə.

Köhnə nə var lap təzədi,
Həsretimiz təptəzədi,
Qiblə köhnə, pir təzədi,
Yazıldıq dinə, Bənövşə.

Bu söhbəti edək niyaz,
Bir üz ilıq, bir üz ayaz.
Bəxtiyarı gözlə hər yaz,
Gələcək yenə, Bənövşə

DİVANI

Dünyaya pəriş tikdilər, həqarətə, bilirsən?
Bu oyunlar insanlığa cinayətə, bilirsən?
Tax maskanı ağızına, mumla, dinmə, danışma,
Məhkəmələr fitnələrərə bəraətə, bilirsən?

Hər tərəfdə bazarları toplayırlar bir ələ,
Çox şeylər var söylər olsam gözün qalar bərələ.
Yetim oğlan, bu gərmişdə dinc başını girələ,
Donuzdan bircə tük belə qənimətə, bilirsən.

Alimlərin sayı çoxdu, Aqıl gözə dəyməyir,
Yediklərin nə meyvədir, bitir, təzə dəyməyir.
Boğazını yırtma, şeytan, qızıl sözə dəyməyir.
Yandan gələn yalanlar nə qiraətə, bilirsən?

Məntiqimdən, mətləbimdən dostlar durur aralı,
Neyləyim ki, quruluşun xislətədi qaralı.
Olmamışam təhkim haşa, yeni dövrən quralım,
Ona görə az yazmağım qənaətə, bilirsən?

Əlli milyon həbs olunub, bir yiyəsi tapılmır,
Sinə verib, qabaq durub söz deyəsi tapılmır.
Təcavüzlər davam edir, heç niyəsi tapılmır,
Bəxtiyaram, dediklərim həqiqətdir, bilirsən?

QAZANA*(təcnis)*

İtirə-itirə gedirik hələ,
Kimlər bizdən yığa, bizdən qazana.
Zurna-balabandan oyananmırıq,
Yatmaqda oxşadıq baba Qazana.

Sən yabı yəhərlə, yəznə, sən də qayın, at.
Niyə nallanmayıb hələ qayın at.
Ey oğul, əvvəlcə başını qaynat,
Nahaq salma başı qaynar qazana.

Bəxtiyar dediyi qaz qanunudu,
Eşələ torpağı, qaz, qanunidi.
İndi cəmiyyətdə qaz qanunudu,
Erkək dalda gedir, öndə qaz ana.

KİMİYDİK

Yaxşı ki, dünyanın dərdi, qəmi var,
Yoxsa körpə, məsum quzu kimiydik.
Qonağı soğulmuş illər uzununu,
Sakinsiz otağın tozu kimiydik.

Zəhərlər içmişik eşqin camında,
Şirinlik tapmışıq zəhər tamında.
Dolaşmaq ömürün hər addımında,
Səhranın ən təşnə düzü kimiydik.

Can gəlib boğaza özü gözləyir,
Əllərim əsnəyib sözü gözləyir.
Nə yaxşı Fələk var, bizi gözləyir,
Vəfasız dünyanın özü kimiydik.

ŞƏRAİT

Dünyada hər yerdə bələdiyyə var,
Biz qaldıq meriya şəraitində.
Nə olsun atəşlər açılmır burda,
Əslində Suriya şəraitində.

Kaş bilə biləydim nədir əcəlim,
Bircə öz başımdı, bircə öz əlim.
Bir vaxtım olmadı gedib dincəlim
Bir sanatoriya şəraitində.

Bəxtiyar, duyğular aşlamalıyıq,
Mənəvi ağırlar daşmalıyıq,
Hər halda Vətəndi, yaşamalılıq,
Laboratoriya şəraitində.

ÇƏTİN QAFİYƏ

Mənə demişdilər çəkil xəlvətə,
İnsanlar olubdu xamıyon, amorf.
Yenə də çəkildim deyişməyə, ah,
Cavab verməliyəm, ay aman, of, of.

Düzdən qaçan getsin cəhənnəm-çərə.
Ümidi bağlasın ota, pəncərə.
Qoy sınısın qəliblər, çıxsın pəncərə.
Əlif, bey qanmayan olub filosof.

Yalana edirlər nə yaman tərif,
...Döyüşdə olmayan alıbdı təltif...
Nə gördüm hamısı qəlibi, təhrif,
El-ələm olubdu tamam peyin, torf.

Hamının ağzından iylənir spirt,
Hamının əlində var fitil, kibrit.
Zaman fəlsəfəsi olubdu hibrid,
Forması badımcan, dadısa kartof.

Etdim ibadətə, aldım savabı,
Hər dərdi soruram edib qullabı.
İndi gücü çatan versin cavabı...
Adım Bəxtiyardı, soyum Abbasof.

"Zəngilanda keçmiş əsrlərdə də xalqımızın çox hörmətli, dəyərli insanları yaşayıblar, yaradıblar və beləliklə də Zəngilan həm öz təbiətinə görə, həm o torpaq üzərində yaşayan insanların qurduqlarına, yaratdıqlarına görə və bugünkü nəsillərə çatdırdıqları irsə görə Azərbaycanın qiymətli bir diyarıdır, qiymətli bir hissəsidir"

Heydər Əliyev

TƏRLAN ƏLİYEVƏ

Qızılı Salman adı ilə tanınan zirək, qoçaq, mərd babam

Bəli, Zəngilan Azərbaycanın gözəl bir guşəsidir, qədim Zəngəzur diyarının bir parçasıdır və qədim Azərbaycan bölgəsidir. Zəngilanda keçmiş əsrlərdə də çox hörmətli, dəyərli insanları yaşayıblar, yaradıblar. Zaman-zaman yurdumuzda tarixi şəxsiyyətlər olmuş və dövrlərində xalq arasında öz nüfuzlarını qazanmışlar.

XX əsrin əvvəllərində cəsurluğu, qoçaqlığı ilə həm öz kəndində, həm də ətraf kəndlərdə böyük hörmət qazanmış Salman babam haqqında evdə, ailəmizdə həmişə xoş xatirələr danışılırdı. Düzdür, atam babamla bağlı bu tarixi hadisələri qələmə alsada, ancaq çox təəssüf ki, elə əlyazma şəklindəcə bütün yazılanlar işğal zamanı orda qalmışdır... Ancaq buna baxmayaraq, babamla bağlı olan o xatirələr bizim qəlbimizdə, yaddaşımızda əbədi iz qoyaraq hər zaman hörmətlə anılır. Rəhmətlik Bacıxanım nənəm və babamın qardaşı oğlu, Tiri kəndinin ağsaq-qalı Sadıq əmi (burada bir haşiyə çıxmaq istəyirəm. İşğal zamanı kənd əhalisi kənddən çıxanda Sadıq əmi Arazın üstündəki dikdə çəliyə söykənib durubmuş. Övladları, kənd adamları onu da kənddən çıxartmaq istəsələr də, o, torpağından üz döndərə bilməyərək elə kənddə qalmışdı. Kənd camaatı İranın Tatar kəndinə keçib və oradan kəndi seyr edərkən iki gün Sadıq əminin evinin bacasından sobasının tüstüsünün çıxdığını görüblər, Üçüncü gün isə artıq tüstünün çıxmadığının kənardan şahidi olublar. Demək ki, ahıl yaşlı qocanı da alçaq ermənilər öldürüblər...) babamın o dövrdəki cəsarətindən, hünə-

rindən ata-anama ağızdolusu danışarmış, çünki atam öz atasını çox erkən itirmişdi. Atamın o zaman on yaş var imiş, dördüncü sinifdə oxuyurmuş. Mən yalnız ata-anamdan eşitdiyim bu tarixi həqiqətləri bir-bir yadıma salaraq üzünü belə görmədiyim babamı xatirələrdə yaşatmaq istədim. Çox heyif ki, babamın şəkli də bizə gəlib çatmayıb. Atam rayonda ikən, babamın simasını uşaqlıq xatirələrindən xatırlayaraq onun üz cizgilərini yadına salıb rəsmini çəkib evimizdə divardan asmışdı. Çox təəssüf ki, babamın həmin şəkli də elə divardan asılı qaldı... Babamın adlısı böyük qardaşım Salmanın da rəssamlıq qabiliyyəti olduğundan ona babamın həmin şəklini xatırlayıb çəkməsini xahiş etdim.

Müqəddəs Məkkədə murada yetmiş ulu Əli babanın varisi Salman babam Zəngilanın gözəl bir guşəsində, Oxçu çayı ilə Araz çayının qovuşduğu gözəl məkanda, əzəmətli Tiri qalası yerləşən ərazidə, qədim Tiri kəndində dünyaya göz açmışdır. Araz çayı ilə Oxçu çayının qovuşduğu yerdə yerləşən gözəl Tiri kəndimiz füsunkar təbiətə malikdir. Çayların həzin səsi, sanki kəndə öz əsrarəngiz musiqi töhfəsini verərək insanları əkinə, biçinə, zəhmətə ruhlandırır. Tiri kəndi iki çay arasında yerləşdiyi üçün bu ərazini də Mesopotamiya adlandırmaq olar. Yunanca Mesopotamiya "iki çay arasındakı torpaq" mənasını verir. Eynən mesopotamiya çayları olan Dəclə və Fərat çayları kimi bu iki su hövzəsi torpağın iki çayın içərisinə yaydığı lil qatlarından bəhrələnməsi sayəsində bölgə üçün qida və sərvət mən-

bəyidir. Mesopotamiya torpağı hələ ən qədim dövrlərdən özünün məhsuldarlığı ilə seçilirdi. Tiri kəndinin tarixi, soracağı bir neçə min il əvvələ gedib çıxır. "Tiri" toponimi özündə hansı sirləri yaşadır? Tiri kəndinin tarixi ilə bağlı Arxeologiya və Etnoqrafiya İnstitutu Çöl tədqiqatları sektorunun müdiri, tarix üzrə fəlsəfə doktoru Təvəkkül Əliyevin fikirlərinə diqqət edək. "Araz çayının sol sahilində Diridağ adlanan dağ ucalır və burada Diri kəndinin və qalasının xarabalıqları var. Deyilənə görə, XVIII-XIX əsrlərdə bu kəndin əhalisi Azərbaycanın cənubundakı Qarabağ mahalına köçmüş, lakin sonralar onların bir qismi geri qayıdaraq Zəngilan rayonunun ərazisində "Dirili" adlı yaşayış məskəninə əsasını qoymuşdur. Toponim özündə Albaniyanın Tri əyaləti ilə eyniadlı qalasının adını əks etdirir. Məxəzlərdə bu ada VII-IX əsr hadisələri ilə əlaqədar rast gəlinir. Alban tarixçisi Musa Kalankatuklu öz əsərində (Albaniya tarixi, III kitab, 17-ci fəsil) "Xəzərlər tərəfdən sərçədən çox iri olan çəyirtkələrin basqın edib Albaniya ölkəsinin zəmilərini talan etməsi"ndən bəhs edərək Albaniyanın Sünik və Amarasla yanaşı, Tri vilayətinin də adını çəkir. Akademik Ziya Bünyadovun yazdığına görə IX əsrdə Beyləqan hökmdarı Yesai Əbu Musanın idarəçiliyində olan Arran vilayətləri sırasında Tri də vardır. Hazırda Tri (Tiri) qalasının xarabalığı Zəngilan rayonunda Oxçu çayının Araza töküldüyü yerdə yerləşir. Qala əlverişli strateji mövqeyə malik iki terrasdan ibarət yüksəklikdə çay daşından inşa olunub. Yüksəkliyin yuxarı hissəsi balıq şəkillidir və şərqdən qərbə doğru uzanır. Onun eni 15, uzunluğu 75 metrə yaxındır. Burada kvadrat şəkilli bürcün qalıqları var. Bürcün qalmış hündürlüyü 3 metrə çatır. Qaladan Oxçu çayı dərəsini, Araz çayı ətrafındakı geniş vadini müşahidə etmək mümkündür. Görünür ki, uzaq keçmişdə buradan karvan yolları, ordu hissələrinin hərəkəti nəzarətdə saxlanılıb".

Sadiq əminin də dediyinə görə, qalanın içində Arazın altı ilə o taya gizli tunel yol var idi ki, bu taydan o taya keçib gedmişlər. Və qalanın içərisinə 200 nəfərə yaxın insan sığına bilirmiş. Araşdırmalar göstərir ki, qala XVI-XVII əsrlərə qədər Araz çayı sahilində möhkəmləndirilmiş məskən kimi öz funksiyasını yerinə yetirib. Sonralar burada salınmış kənd də qalanın adı ilə adlandırılıb. XIX əsrə aid mənbələrdə həmin kənd "Diri" kimi qeydə alınıb. Tri, Tiri və Diri toponimləri eyni mənşəlidir. Onun Suriya dilindəki "deyrə" (məbəd) sözündən olması ehtimal edilsə də, daha çox türk dilində aydın izahı var. VII-XIII əsr qədim türk yazılı abidələri əsasın-

da tərtib edilmiş "Qədim türk lüğətin"də "Tiri" və "Tegrəki tiri" (Dairəvi tiri) sözü iki mənada izah olunur.

Diri: 1.canlı, 2.ətrafında, əhatəsində, yaxınlığında yerləşən.

Doğrudan da, qala mahiyyətinə, yerləşmə mövqeyinə görə bu şərhə uyğundur. Toponimin e.ə. VI-II əsrə aid mixi yazılı qaynaqlarda adı keçən Teriu(ışa) məskəni ilə əlaqəsini də güman edə bilərik.

Bir sözlə, çox qədim tarixə malik olan Tiri kəndinin əhalisi əvvəllər taxılçılıq, maldarlıqla, pambıqçılıqla, sonralar isə üzümçülüklə məşğul olublar. Yay aylarında gözəl məkanlarımıza köç edərtilər. Yağlı dərə, Xənçəl Məmməd, Rüstəmxan yaylağı, Tarqulu yaylaqları, Qanlı yurd, Boğaz yurd, Seyid Hüseyn yurdu, Daş bulaq, Sarı bulaq, Müşlan düzü və s. May ayından başlayaraq babamgil yaylağa köç edərmişlər. Həmin dövrdə qonşu kəndlərdə, xüsusilə Arazın o tayında qaçaq-quldur dəstələri olurdu. Kəndlərə hücumlar olur, evlər talanırdı. Bir gün qaçaq-quldur dəstəsi kəndə hücum edərək kənd əhalisinin çoxlu mai-qarasını, ev-əşiyini talayıb aparırlar. Həmin vaxt Salman baba yaylaqda imiş. Xəbər Salman babaya çatdırılır. O, bu xəbəri eşidən kimi yaylaqdan kəndə qayıdır. Məsələnin nə yerdə olmasını bilib əvvəlcə Tiri qalasının başına qalxıb bu taydan o taya xəbərdarlıq edir ki, kənd əhalisinin mal-qarasını geri qaytarsınlar. Ancaq o taydan səs çıxmadığını görüb başqa bir şey fikirləşməli olur. Kəndin ən zirəyi, ən qoçağı olan Salman babam qoçaqlığı, mərdliyi ilə bərabər həm də düşdüyü şərətdə həmişə tədbirli olması ilə hamıdan fərqlənirdi. Onun heç nədən qorxusu yox idi, o tez-tez ticarət əlaqəsi ilə əlaqədar Arazın o tayına keçərmiş. Babamın o tayda çox güvəndiyi bir dostu var imiş. Düşünür ki, onunla görüşüb bu məsələ haqqında söhbət etsə, həmin qaçaq-quldurlar haqqında bir məlumat öyrəne bilər. Kənd əhli isə Araz çayının kənarında bir tay çarıq tapırlar. Al-əlvan toxunmuş bu çarıq bağlarının ancaq Təbrizdə hörüldüyü bildirilir. Babam həmin çarıq tayını da götürüb Araz çayına üz tutaraq pala ilə (o zamanlar dərinə püləyib hava ilə doldurur və üstünə oturub çayda üzərək bu taydan o taya keçərmişlər) o taya keçir. Dostu ilə görüşüb məsələni ona danışır. Dostunun atası bu işi ətraf kəndlərin etmədiyini söyləyir, çünki bu kəndlər bir-birini tanıyır. "Bunu olsa-olsa Şirindil xanın adamları etmiş olar, ora getsən də onlar sənə heç nə verməzlər, ora tək getmə, tək olduğun üçün səni də öldürərlər" deyib babamın ora getməsinə mane olmağa çalışır. Babam diqqətlə qulaq asır, müəyyən məlumatları alan-

dan sonra dostuna geri qayıdacağını deyib, oradan uzaqlaşır. Yolda istiqaməti dəyişib öz düşündüyü plan üzrə hərəkət edərək təkbaşına həmin istiqamətə doğru yola düşür. Getdiyi yola göz qoyur ki, qayıdanda yolu azmasın. Nəhayət, gəlib həmin kəndə çatır. O, kəndə yaxınlaşıb görünməyən bir yerdə oturaraq kəndi, kənd adamlarını izləməyə başlayır. Mal-heyvanlara nəzər saldıqda kəndin heyvanlarını tanıyır və artıq dəqiqləşdirir ki, mal-qara bu kənddədir. Hər şeyə göz qoyandan sonra düşünür ki, həyətdəki itdən qorunmaq üçün yaxın kənddən gedib azuqə gətirməlidir. O geri qayıdıb kəndlərin birindən, bir evdən yol azuqəsi üçün çörək və duz istəyir. Bunları əldə etdikdən sonra həmin yerə qayıdır. Gizləndiyi yerdən kəndə nəzarət edir, kimlər nə işlə məşğul olur, nöqərlərin qaldıqları yerə bir daha nəzər salır, qaranlığın düşməsinə gözləyir. O, gətirdiyi çörəyi çox duz qatılmış su ilə isladaraq havanın qaralmasını, kənd əhlinin yatmasını gözləyir. Nəhayət, Şirindil xanın sarayına daxil olur, həyətdən aralıda olan köpəyi yavaş səsle nöqərdən eşitdiyi adla səsəyir və əlindəki çörəkdən itə tərəf atır və geri-yə çəkilə-çəkilə yerə çörək tökərək iti evdən aralamağa çalışır. O, elat həyatından bilirdi ki, it çörəyi yeyəndən sonra su içməlidir. Ona görə də yaxınlıqdakı bulaq da onun nəzərindən qaçmır. Artıq it duzlu çörəyi yeyəndən sonra bulaqdan su içməyə başı qarışanda o, bu vəziyyətdən istifadə edib Şirindil xanın sarayına daxil olur. Qapının ağzında yatmış nöqərlərin üzərindən ehmalca keçib Şirindil xanın yataq otağına daxil olarkən onun ailəsi ilə yatdığını görüb, xanımının paltarını götürüb aşağıda qapının astanasında yerə qoyur və yatmış nöqərin üstündən tullanaraq tövləyə daxil olur. Xanın atına yaxınlaşır, əvvəl atın boynun sığallayıb cibində saxladığı duzu bir əlinə tökərək atın yalaması üçün onun ağzına yaxınlaşdırır. At duzu yalayır. Salman baba atı açaraq tövlədən çıxarır və özü ilə gətirdiyi çarıq tayını da həyətdə atır. Sonra atı minərək kəndimizə doğru yön alır. Kəndə çatanda görür ki, kənddəkilər böyük nigarançılıqla onu gözləyirlər. Salman baba atdan enir və kənd əhli ilə görüşərək heç bir narahatçılığın olmadığını onlara söyləyir. Bildirir ki, narahat olmasınlar, "...mal-qara, əşyalar tezliklə qaytarılacaq, çünki Şirindil xanın atını gətirmişəm, indi onlar ayağımıza gələcəklər. Ola bilsin ki, xan tək gəlsin, çünki mən iz qoymuşam. Mən çarıq tayını özümlə aparmışdım, onu Şirindil xanın qapısına atmışam. Bu məsələlər isə namus-qeyrət məsələsidir. Onun atını aparana, yəqin ki, o özü görüşmək istəyəcək". Kənd ağsaqqalları, kənd adamları babamı alqışlayır-

lar. Onun igidliyini, müdrikiyini tərifləyirlər və hər şeyin qaytarılacağına əmin olurlar.

Səhəri günü nöqərlər oyanıb Şirindil xanın sarayında haray-həşir salırlar ki, xanın atı oğurlanıb, həyətdə də bir çarıq tayı qalıb. Şirindil xana xəbər çatanda xan çarıq tayını görəndə onun adamlarından birinin olduğunu anlayır. Həmin adamı çağırtdırıb sual verib ki, sən çarıq tayın burada niyə düşüb qalıb. Həmin adam isə məsələdən hali olub, qorxa-qorxa xana bildirir ki, qaçaq mala gedəndə çarığının bir tayını Araz qırağında itirib. Bu zaman xana hər şey aydın olur.

Salman baba isə səhər erkən yenə Tiri qalasının başına qalxaraq bu taydan o taya kənd adamlarına uca səsle bildirir ki, atı onun gətirdiyini xana çatdırırsınlar. Və nəhayət Şirindil xan işdən agah olub xəbər göndərir ki, mənim atımı aparana həmin şəxs kimdirsə, yanıma gəlsin. Onu qoçaqlığına görə sarayıma dəvət edirəm, atımı qaytarsın, onu çoxlu lələ-cəvahiratla, qızılla mükafatlandırmağa hazırım, sarayımda da sərkərdə olmasını istəyirəm. Salman baba onun istəklərinə razı olmayaraq deyir ki, mənə nə sən sarayın, nə də ki, var-dövlətin, lələ-cəvahiratın gərək deyil, mənə yalnız kənd əhalisinin mal-qarasının, əşyalarının geri qaytarılması lazımdır. Babamın sözləri ilə Şirindil xan kənd əhalisinin mal-qarasını, evlərdən talan edilmiş hər bir şeyi geri qaytarır. Hətta öz adamları tərəfindən satılan əşyalar və kəsilən heyvanların pulunu geri qaytarır və Salman baba bu zaman Şirindil xanın atını özünə qaytarır. Şirindil xan isə babamın qoçaqlığına, cömərdliyinə heyran qalır. Babamı hər kəs alqışlayır, minnətdarlıq bildirirlər. Onun cəsarətinin səs-sorağı o taylı-bu taylı hər tərəfə daha çox yayılır.

Babamı onsuz da ətraf kəndlər başqa bir qabiliyyətinə görə tanıyırmışlar. Salman babamın heç bir savadı, hətta tibbi savadı olmamasına baxmayaraq diş xəstəliklərinin aradan qaldırılmasında kənd əhalisinə böyük yardım əlini uzadarmış. Kənd əhalisinin şiddətli diş ağrısı əziyyətindən qurtarmaq üçün həm xalq təbabətindən istifadə edərək diş ağrısını sakitləşdirər, həm də çürük dişləri balaca kəlbətini ilə elə ustalıqla çəkib çıxarmış ki, hətta qonşu ətraf kəndlərdən də kənd camaatı sanki diş həkimi kimi onun bacarığından faydalanarmışlar. Xalq təbabətini də gözəl bildiyi üçün insanlar böyük ümid bəsləyərək ona müraciət edərmişlər. Salman baba hamıya mehriban, qaygıkeş, xeyirxah bir insan olmuşdur. Hər kəsə kömək əlini uzadaraq hamının yanında hörmət qazanmış. Salman babamın öz əllərinin zəhməti ilə qazandığı qazancı ilə onsuz da

kənddə onu Qızılı Salman adlandırmışlar. Çünki 500-ə qədər mal-heyvan saxlayaraq onların əti, yağı, südü, yunu ilə babamın öz varidatı var imiş. Əməksevər Bacıxanım nənəm isə həmin yunu əyirib ilmələri ilə 20 ədəd böyük xalçaları öz əlləri ilə toxuyubmuş. Eyni zamanda, babam 1930-cu ildə kolxoz quruculuğu dövründə öz heyvanlarından 30-nu könüllü olaraq kolxoza verir və söyləyir ki, hər il heyvanların artımından yenə də könüllü olaraq kolxoza heyvan verəcəkdir. Ancaq bütün bunlara baxmayaraq Sovet hökuməti qurulandan sonra qolçomaq, yəni varlı kəndliləri, sahibkar kəndliləri bir sinif kimi ləğv etmək siyasəti həyata keçirildi. Beləliklə, həmin illərdə babamın halal zəhmətlə qazandığı var-dövləti, qızilları əlindən alınır, hətta Bacıxanım nənəmin öz zəhməti bahasına əlləri ilə toxuduğu 20 xalça müsadirə edilir. Anam həmişə deyirdi ki, biz gənc ailə olarkən evə xalça almaq istəyəndə nənə deyərmiş ki, ay bala, xalça görəndə gözlərim ağrıyır, ağlayır. O zaman atam məktəbdə dördüncü sinifdə oxuyurmuş. Atam hələ aşağı siniflərdə oxuyarkən məktəbdə qeyri-adi fitri istedadı, hərtərəfli biliyi, savadı ilə seçildiyi üçün müəllimləri onu babama tərifləyərmişlər. Hətta atamın elə balaca yaşlarından plastilindən, gildən dahi insanların büstlərini hazırlaması hamının diqqətini çəkirmiş. Bir dəfə babam məktəbdə oğlunun savadına görə əzizləndiyini öz gözləri ilə görür və oğlunun təhsildə olan inkişafına sevinir. Deyir ki, əgər hökumət mənim oğluma savad verib və qabiliyyətini belə qiymətləndirirsə, mən itirdiyim varidatıma görə heç vaxt heyifsilənmirəm. Elə mənim var-dövlətim bax budur! Bax beləcə, atam vaxtilə hər şeyi görmüşdü. Ona görə də var-dövlətdə gözü yox idi. Uşaqlığı yağ-bal içərisində keçmişdi. Ev də görmüşdü, var-dövlət də görmüşdü, ona görə də nə imarət tikmək könlündən keçər, nə də var-dövlət yığmaq eyninə belə gəlməzdi. Hərçənd ki, bəzi həm yaxın qohum, həm də yad olan insanlar atamı kasıb biri kimi yerli-yersiz səsləndirirlər. Ancaq atamın hər cəhətdən çox zəngin biri olduğunu belə cılız insanlar anlamaq dərrakəsində deyillər. O insanlara anlatmaq istəyirəm ki, dəbdəbəli ev-əşiyinin olması heç də onların zəngin olması demək deyil. İnsan daxilən, qəlbən gərək zəngin olsun. Səbirli, təmkinli, gözü tox olsun, tamahkar olmasın, dünya malında gözü olmasın.

Baba yurdumuz Tiri kəndində idi, ancaq atam həmin torpağı qohumlara pay vermişdi. Ali təhsil alandan sonra rayon mərkəzində işləməli olur və elə oradan da ona torpaq verilir, ev tikdirir. Ancaq sonra K.Marks kü-

çəsi salınanda həyətimizin böyük bir hissəsi plana düşür. Yol salınması üçün atamdan icazə istəyirlər və atam da səxavətlə torpağının bir hissəsini yol üçün verir. Hətta, başqa ərazidən atama torpaq vermək istəyiblər, ancaq atam istəməyib. Atam o az torpaq sahəsində gülüstan yaradır. Hər növ meyvə ağacları yetişdirər, bütün növ göyərtilər, tərəvəzlər üçün yorulmadan cərgə ilə ləklər ayırır, onları becərər və bağçamızda ətirli qızılgüllərdən gözəllik yaradardı və sanki babamın əməksevərliyini davam etdirərdi.

İçəri Müşlan kəndindən bir yaşlı kişi var idi, adını "sofi İsmayıl" deyərtilər. Demək olar ki, hər gün səhər çağlarında həmin qocanı kürəyində torbası, əlində süpürgəsi bizim küçədən keçən görərdim və torbasındakının ilan olduğunu hər zaman özü ilə gəzdirdiyini deyərtilər. Həmin qoca kişi tez-tez bizim qapıya yaxınlaşıb atamı soruşardı. Atama Salman babamın qızillarının bir qisminin yerini bildiyini deyirdi. Amma atam yenə də bu söhbətlərə əhəmiyyət vermədi. "Ay kişi, mənə qızıl-zad lazım deyil", deyib kişini yola salardı. Bu qoca o dövrün adamlarından olduğuna görə babamı yaxından tanıdığı üçün haradasa, nə isə gizlədildiyini bəlkə də bilirdi... Ancaq atam bu söhbətə də heç maraq belə göstərmədi.

Gərək ki, 1988-ci il idi, aralar bir az açıldığından İrandakı azərbaycanlılar sərhəddə yığılıb bizim əhali ilə o tay-bu tay söhbət etməyə can atırdılar. Həmin vaxt bir neçə yaşlı, ağsaqqal adam o taydan bu taydakı kənd əhli ilə Salman babam haqqında xeyli söhbət etmişdir və babamın övladları haqqında maraqlandıqlarını kənd adamlarımız bizə xəbər gətirmişdi. Deməli, Qızılı Salman babam tarixi qəhrəman kimi hələ də İranda xatırlanır...

Salman babamın özünə yaxın bildiyi üç dostu var imiş ki, hər zaman bir yerdə oturub söhbətlər edərmişlər. Hər dəfə də o zamankı dövrün boş vaxtlarındakı məşğuliyyəti kimi qumar da oynayırmışlar və hər dəfə də babam udarmış. Babamın həmin dostları Müşlan kəndindən Zülfüqar, Mincivandan Məlikov və Dəlləkli kəndindən Pəhlivan adlı insanlar olub. Bir dəfə babam dostlarından ayrıldıqdan sonra dincini almaq üçün bulağın başında uzanıb yatır. Ancaq tamah dostlarına güc gəlir və babamı gizləncə izləyib bulağın başındaca yatdığı yerdə yuxuda ikən namərdcəsinə öldürüb, pullarını, qızillarını cibindən götürüb aradan çıxırlar... Beləcə babamı gənc yaşında ikən düşmən yox, yaxın dost bildiyi insanlar yuxuda ikən qətlə yetirirlər...

Babamla nənəmin məzarı Tiri qəbristanlığında idi. Biz hər zaman Tiri qəbristanlığına onların məzarını ziyarətə gedəndə ürək ağrısı ilə babamla nənəmin məzarını ayıran tikanlı məftillərə baxdığımı xatırlayıram... Həmin tikanlı məftil iki məzarın arasından keçirdi. O tikanlı məftil ki, ona toxunmaq belə olmazdı... Araz çayı boyunca Sovet hökumətinin "sərhəd" deyə çəkdiyi tikanlı məftillər Tiri qəbristanlığının ortasından keçirdi, bu dünyada o tay-bu tay Azərbaycanı bir-birindən ayırdığı kimi qəbristanlıqda da doğmaların qəbirlərini bir-birindən ayırırdı...

Atamın sağlığında da, ondan sonra da hər il martın 5-də babamın dünyasını dəyişdiyi günü evdə qazan asar, babamı yad edərdik. Bu gün də bu ənənəni biz davam etdiririk. Hər il martın 5-də anamdan sonra mən qazan asıram, babamın ruhunu sevindirməyə çalışıram. İndi ziyarət yerimiz Binəqədi qəbristanlığı olsa da, rayona gedəndə babamla nənəmin məzarlarını ziyarətə gedəcəyik. Salman babamın böyük təpəri, bacarığı, müdrikliyi, humanistliyi, bütün fərqli xüsusiyyətləri irsən atama, davamçılarına keçdiyi üçün ataların gözəl misalı yadıma düşür "ot öz kökü üstə bitər". Babamın sadəcə diş çəkmək bacarığı özündən sonra neçə-neçə savadlı diş həkimlə-

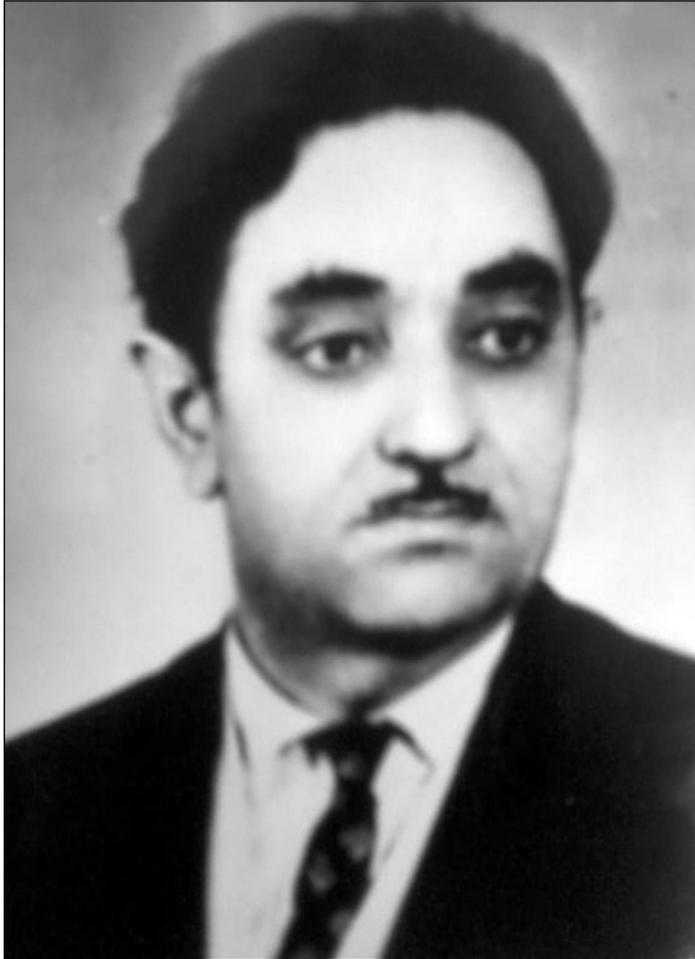
rinin yetişməsinə səbəb olub. Onun nəvəsi və nəticələri yolunu davam etdirirlər. İndi onun nəvəsi Azərbaycan Tibb Universitetinin Terapevtik stomatologiya kafedrasının müəllimi, tibb elmləri namizədi, dosent, "İlin Həkimisi 2014" milli mükafatına layiq görülmüş Əliyev Aqil Nəriman oğlu onun layiqli davamçısıdır. Eləcə də nəticələri Anar, Nərimin, Nigar, Toğrul, Turan babamın bu qabiliyyətini stomatoloq kimi davam etdirirlər.

Üzünü belə görmədiyim babam haqqında bildiklərim bu qədər...

Bilirəm ki, bu kök bundan sonra da şaxələnilib artacaq və irs davam edəcək. Mənə elə gəlir ki, xeyli uzaqlara, dədə-babaya üz tutmaq, əcdadlar haqqında xatirələr və zat-kök haqqında həqiqətlərə dönmək elə qızıldan da qiymətli sərvətdir.

5 mart 2021, Binəqədi

Qeyd: *Salman bəyin cəmərdliyi yazıçı Çərkəz Nəsirlinin "Köç gedəndən sonra" əsərində bədii dillə əbədiləşdirilib. Hətta, Ç.Nəsirli hekayələri toplanmış kitabını da belə adlandırır. Əsər uğurlu nəsr əsərləri sırasında yer alıb.*

ACILI-ŞİRİNLİ XATİRƏLƏR UNUDULMUR

Ötən günləri vərəqləyərkən yadıma bir xatirə düşdü, bu xatirəni yazımmı deyə bir az düşündüm və Əbu Turxanın bir hikmətli sözü mənim diqqətimi çəkdi. "Alimin tanınması üçün onun öz kəşfləri deyil, gərək onun özünü də kəşf edənlər olsun!"

Atam Əliyev Nəriman Salman oğlu 15 may 1925-ci ildə Zəngilan rayonunun Tiri kəndində zəhmətkeş kəndli ailəsində anadan olub. 1942-ci ildə Zəngilan kənd orta məktəbini "əla" qiymətlərlə bitirib. 1941-45-ci illərdə Böyük Vətən müharibəsində iştirak edib, iki dəfə yaralanmışdır. May 1945-ci ildə çoxlu döyüş ordeni və me-

dalları ilə II qrup müharibə əlili kimi vətənə qayıtmışdır. 1945-ci ildə Azərbaycan Dövlət Universitetinin filologiya fakültəsinə imtahansız qəbul olunaraq 1950-ci ildə fərqlənmə diplomu ilə bitirib və həmin ildən doğma rayonumuzda pedaqoji fəaliyyətə başlamışdır. 1954-cü ildə isə aspiranturanı bitirmək üçün Moskvada M.Qorki adına Dünya Ədəbiyyatı institutuna göndərilməsi üçün Dövlət Universiteti tərəfindən atama çağırış vərəqəsi göndərilir. Atam ailə üzvləri, qohumlarla görüşüb beş il Moskvada təhsilini davam etdirmək ümidi ilə Bakıya yola düşür. Ancaq Bakıda başqa bir mənzərə ilə qarşılaşır. Universitetdə bildirirlər ki, atamın adının üzərindən xətt çəkilərək bir xanımın adı yazılıb. Eyni dövrdə universitetdə oxuduqları üçün atam həmin xanımı tanıyır və xanım olduğu üçün heç kimə bir söz demədən geriyə, rayona qayıdır və istehsalatdan ayrılmamaqla keçmiş V.İ.Lenin adına API-nin aspiranturasını bitirir. "Azərbaycan Sovet poemalarında ənənə və novatorluq problemi (1932-1950)" mövzusunda elmi iş götürür. O zaman elmi əsərlər mütləq rus dilində tərcümə olunmalı idi. Artıq həmin xanım Moskvada aspiranturanı bitirib Bakıda çalışırdı. Atam əsərinin rus dilinə səlist tərcüməsi üçün yaxşı tərcüməçi kimi həmin xanıma müraciət etməyi qərara alır. O zaman mən atamdan soruşanda ki, ata niyə həmin xanıma həqiqəti heç demədin, atam cavabında dedi: "Qızım, nə fərqi var? Əsas odur ki, vətənə savadlı bir kadr yetişdirilib. Ya mən olum ya da ki, o xanım, fərq etməz".

Atam çox humanist bir insan idi. Hər kəsə xoş bir aura bəxş etməyi bacaran bir şəxsiyyət idi. Onun xarakterində heç vaxt kiməsə qarşı kin-küdurət olmayıb. Hətta ona pislilik edən biri olsaydısa da atam o adamı dindirib danışdırardı, küskünlük yaratmazdı. Bu insan üçün çox böyük bir daxili zənginlikdir, böyüklükdür, alicənablıqdır.

O zamanlar elmi əsərlər mütləq rus dilinə tərcümə olunub Moskvaya göndərilməli və orada təsdiq olunmalı idi və ona görə də atam həmin xanıma müraciət etdi. Həmin xanım professor Gülrux Əlibəyli idi. Bir dəfə tərcümə ilə əlaqədar Gülrux xanım atamı evinə dəvət etdi. Zakir qardaşım və mən də Bakıda idik. Atam bizi də özü ilə bərabər Gülrux xanımın evinə apardı.

Gülrux xanım bizi çox mehribanlıqla qarşıladı. Elə ilk andan bu xanımın sadəliyi mənim diqqətimi çəkdi. Hətta Gülrux xanım məni görcək: "ay aman, mənim evimə Azərbaycan gözəli təşrif buyurub", deyərək məni bağrına basıb qucaqladı. Yaxşı yadımdadır, həmin gün bəyaz donun üzərindən uzun qara hörüklərim sanki məni Gülrux xanımın gözündə cazibədar etmişdi. Sonra mən sandalımın bağını açmaq üçün əyiləndə Gülrux xanım cəld əyilib əlimdən tutaraq bu gözəlliyə toxunma deyib məni güclə darta-darta elə sandallı evin yuxarı başında kreslodə əyləşdirdi. Mən elə utanırdım ki, ancaq nə edim, Gülrux xanımın sözündən çıxma bilmədim. Gülrux xanım atamla söhbət etsə də diqqəti bizdə idi. Tez-tez qardaşıma və mənə suallar verirdi. Öyrənəndə ki, Zakir qardaşım Kiyev İnşaat Mühəndisləri İnstitutuna "əla" qiymətlərlə daxil olub və bitirmiş, mən Xarici Dillər İnstitutunu yenidən bitirmişəm, böyük qardaşım Salman Sankt-Peterburqda bərpacı rəssam, bacım Solmaz Sumqayıtda sinif müəllimi olaraq çalışır, sonbeşiyimiz Aqil isə Azərbaycan Tibb Universitetinin Stomatologiya fakültəsində təhsil alır, bizə, ailəmizə çox heyranlıqla qibtə etdiyini dilə gətirdi. Hətta "belə savadlı övladlar böyüdən ananı mən mütləq görməliyəm" dedi. Bəli, atamın hər zaman yanında çox güclü bir xanım olan Əntiqə xanım dayanırdı. Gülrux xanım bizim üçün gözəl bir çay süfrəsi də açdı. Məndən "sən də belə mürəbbə hazırlaya bilirsənmi", deyərək soruşdu. Mürəbbə şəkərlə hazırlanmış çiy moruq mürəbbəsi idi, moruq püresi idi.

Bu bir neçə dəqiqənin içərisində mən Gülrux xanımın xarakterində olan milli mentalitetə çox böyük bağlılıq, dəyər, sadəlik və alilik gördüm və atamın bu xanıma indiyə kimi heç nə deməməsindən məmnun qaldım. Həmin gün bu iki şəxsiyyətin böyüklüyü mənim yaddaşıma həkk olundu. Allah hər iki şəxsiyyətə qəni-qəni rəhmət eləsin. Dünya durduqca insanlıq daim qəlb-lərdə yaşayacaq. Ancaq bir şeyi bir daha anladım ki, Allah hər şeyi görüb biləndir və bu qarşılaşma da təsadüfi deyildi. Bu uca Tanrının lütfü, qarşılaşdırması idi...

GÜLŞƏN AYDINQIZI

ATAMIN YOXLUĞUNA

Gör nə qədər vaxt keçib, lap elə bil dünəndir;
 Zaman da ki, un kimi ələklərdə ələndi.
 Amma gülümsər üzün hərdən qonağım olur,
 Bir də danışan gözün səssiz halımı sorur.
 Mən yaxşıyam, gülürəm, hər şey qaydasındadır.
 Yenə əvvəlki kimi gün doğanda pəncərəm
 şəfəqlərə boylanır.
 Yatağım da yerində, otağım da yerində,
 saat da yerindədir.
 Sən gedəndən dünya da, həyat da yerindədir.
 Yenə də bişirirəm o dadlı xörəkləri,
 Yenə yada salıram həmin o dağ evini,
 meşələri, gölləri,
 Eyvana qonaq gələn əlvən kəpənəkləri...
 Bircə sən yoxsan, ata...
 Amma xatirimdəsən.
 Yenə də əvvəlkitək yanımda, evimdəsən.
 Mən heç böyümədim ki illərin buxarında,
 Hələ gözlə, gedərsən, mən burda olmayanda.

***

Bir il də daraq çəkdi
 ömrümün tellərinə.
 Bir payız da töküldü
 bəxtimin əllərinə.

Buludların göz yaşı,
 Köç... Kədərli mahnılar...
 Durnalar qanadından
 Xatirə lələk salar.

Gecə... Pəncərə və mən...
 Sükut qulaq batırır.
 Uzaqlaşan keçmişim
 Məndə nəşə axtarır.

Nağıl kimi ömrümün
 Payız vərəqlərində
 Yada düşür uşaqlıq,
 Bir də şıltaq gəncliyim.
 Yaddaşımın boylanır
 Atam, anam və bibim...

Atam alan gəlincik
 Əlimə qonaq olur.
 Anam saçımı hörür,
 Bibim dəmləyən aşın
 Dadı ağzımda qalır...

Bir payız da yazılır
 Nağıllı keçmişimin sarı vərəqlərinə.
 Bir payız da qoşulur
 Yaşanıb, yaşanmamış bir ömrün təqviminə.

Ömrümün ağacından
 İllər tökülər, itər...
 Bir də dönüb baxaram
 nə mən varam, nə payız,
 nə də ki xatirələr.

***

Mən mən idim, məni məndən aldılar,
Dəyişdilər libasımı, donumu.
Mən çəşmişəm, "mənim" itib arada,
Bilməm, necə dəyişdilər yolumu?

Əyilməzdi, qatlanmazdı qollarım,
Alp Ər Tonqa gücü vardı əlimdə.
Damarımdan Oğuz qanı axardı,
Vətən, hünər şərqləri dilimdə.

Qorxu nədir, ürku nədir, bilməzdim.
Şahin gözüüm yağını ov görürdi.
Qol qaldırıb atılarda savaşa
Bilgə xaqan ruhuma güc verərdi.

Geri qayıt, ey mənim Türk mənliyim,
Sən olmadan mən bir heçə dönərəm.
Şöklü Məlik, Qara Məlik sözləşib;
Ayılmasan, çöküb- çöküb sönərəm.

Geri qayıt, ey mənim Türk mənliyim,
Yadlaşmışam, tanımıram özümü.
İllərdir ki, yağı duzaq qurubdur,
Qayıtmasan, siləcəklər izimi.

***

Mən bir sonsuz sevdanın
Üfüqündə doğmuşam.
Bir masmavi adanın
Səmasında azmışam.

Gerisi olmayan yol
Məni alıb aparar,
Sevda ürəyimin
Tellərini oxşayar.

Nə gözəldir mahnılar,
Nə gözəldir bu həyat...
Sev dünyanı, Tanrını,
Həyatına ahəng qat.

Ürəyimə cızılır
Günün qızılı rəngi.
Yaşanmış gəncliyimin
Qaynar təbi, ahəngi...

Başımın içindədir
Bu qərribə palitra,

Mənimlə rəqs eləyir,
Mən zamandan keçsəm də
mənimlə gedir ora.

Nə gözəldir məhəbbət,
Eşq Tanrının özümü?
Deyəsən, aldadıram
Yenə özüm-özümü,
Kaş unuda biləydim
Kədər, qüسسə sözünü...

***

Heç bilmirəm, döngə nədir, yol nədir?
Harda azıb dolanbacda qalmışam.
Mən dünyadan küsüb, küsüb yorulub
Sonda üzüm başqa səmtə salmışam.

Bir əl vardı, əlim ona uzatdım,
Ha yapışdım, dönüb, dönüb sürüşdü.
Taleyimi fələk vurub sızınca
Ömrüm, günüm tablamayıb qırıxdı .

İnam yerim, güvənc yerim, dərd yerim,
Məhəbbətim, arxam, dostum, qardaşım.
Heç bilmirəm səni necə çağırım,
Köməyimmi, yoxsa könül sirdaşım?

Bir quyunun dibindəyəm, qorxuram,
Təsəlli ver, de ki, qorxma, darıxma.
De ki, günün hələ sonra çıxacaq,
Sürüşsə də, tut əlimdən, buraxma.

***

Yanağımdan bir cüt bulaq süzülür,
Hara baxsam, könlüm duman, çən görür.
Elə bil ki yağış yağır dünyaya,
Quru yeri gözüüm sulu, nəm görür.

Bir sevdanın odu canım yandırır,
Fələk ələ salıb məni qandırır.
Daş-dívar da, yol da səni andırır,
Baxışlarım hər tərəfi sən görür.

Bu nə sevda, bu nə işdir, a zalım,
Vərəmləyib ürək şişdi, a zalım,
Bu ömür yox, tərs gedişdir, a zalım,
Ayrılıqdan canım kədər, qəm görür.

Gəl ağlatma ağlar qalan gözüümü,
Qərribə tutub yerə salma sözüümü,
Gəl, oxşasın baxışların üzümü,
Saçım küsüb əllərindən, dən görür.

***

Hərdən sınıq, bədbin olar gecələr,
Hərdən oynaq, şıltaq... ulduz, ay da var.
Hərdən parlaq günəşli, isti gündə
Buza dönər tənha, küskün adamlar.

Hərdən güclü yaz yağışı, leysanlar,
Yuyub, yuyub parıldadar yarpağı,
Göz yaşından islanaraq nəm çəkər
Tənhaların nisgil dolu otağı.

***

Nə olar, nə olmaz, üzülməyəsən,
Çox da müvəqqəti, az da keçəndi.
Allanıb Günəşə qonaq gəlsə də,
Durna da köçəndi, yaz da köçəndi.

Bir dəli sevdadan bir ləçək yoldum,
Bir qərib həsrətin köksünə doldum.
Bir eşqin şeiri, nəğməsi oldum,
Mizrab da keçəndi, saz da keçəndi.

Mən ölsəm, ağlama, qurban sözüne,
Demə, həsrət qaldım gülər üzünə,
Sürmə yaraşa da, qara gözüne,
İşvə də keçəndi, naz da keçəndi.

***

Zülmət gecə, yorğunluq,
Fikir, darıxmaq və sən...
Hamısı bir arada...
Bəs sən, görən, necəsən?

Mənsizlikdən sənə də
Ağrıyırmı gözlərin?
Hərdən çaşıb havadan
Asılırmı sözlərin?

Bərkdən danışırısanmı
Unudub təkliyini?
Gözlərin buludlara
Çəkirmi heç şəklimi?

Yuxuya getmək üçün
Əlimdən öpürsənmi?
Saçlarıma, üzümə
Heç sığal çəkirsənmi?

Barmaqların boşluqda
Gəzirmi nəfəsimi?

Qulaqların duyurmu
Gülüşümü, səsimi?

Hər gün, hər an, əzizim,
Bax, elə beləyəm mən.
İndi sən anlat bir az,
Uzaqlarda necəsən?

***

Elə darıxıram ki,
Yazanda əlim çaşır.
Adını söyləyəndə
Ağzımda dilim çaşır.

İstəyirəm oxuyum
Nəsə maraqlı kitab,
Vərəqlərdəki əksin,
Hökm edir ki, mənə bax.

Bir film izləsə də
Ekranlarda gözlərim,
Qulağımda səslənir
Yalnız sənəin sözlərin.

Əcəb işə düşmüşəm,
Necə hər yerdə varsan?
Sən mənim ruh əkizim,
Varlığında vüqarsan.

***

Günaydın, yolların yorğun yolçusu,
Hardan yol almısan, harda bitəcək?
Günaydın... Yükündür nəyin acısı,
Hardan götürmüşsən, harda itəcək?

Özün də bilmirsən üzün haradır?
Burda gün yerinə göy bulud doğur.
Burda qan gölləri canlı ruhları
İncidib, incidib əzabla boğur.

Saçında izzət, çiyində kədər,
Ürəyin qüssədən qırıq-qırıqdır.
Söylə, daha nələr yazıbdır qədr?
Gözündə çiskindir, çəndir, yağışıdır.

Günaydın... İtibdir kələfin ucu.
Səni bu uzaqlıq çox yorğun saldı.
Zamandan yıxılıb yola söykəndin,
O da itələyib ömrünü aldı

"ƏZƏL GÜNDƏN KÖNÜL VERİB VƏTƏNƏ"

Naxçıvan Muxtar Respublikası Azərbaycan Respublikasının ayrılmaz bir hissəsi olduğu kimi, Naxçıvan ədəbi mühiti də Azərbaycan ədəbiyyatının ayrılmaz tərkib hissəsidir. Azərbaycan torpağını Naxçıvansız təsəvvür etmək mümkün olmadığı kimi, Azərbaycan ədəbi aləmini də Naxçıvan ədəbi mühiti olmadan dolğun təsəvvür etmək olmaz. Çünki bütöv görünməz. Yarımçıq qalar bir bucağı, bir küncü dağıdılmış bina kimi... Zəif sanılar düzəni, çəkimi...

O yerdə ki, ötən əsrin əllinci illərindən doxsanıncı illərə qədərki Naxçıvan ədəbi mühitindən, yəni Naxçıvanda yaşayıb-yaradan sənətkarlardan söhbət açmaq, danışmaq istəyiriksə, o zaman Azərbaycan ədəbiyyatında tutarlı söz sahibi olan Hüseyn Razi, Adil Babayev, Müzəffər Nəsirli, Kəmalə Ağayeva, Adil Qasimov kimi ustad şairlərimizin adlarını çəkməmək qeyri-mümkündür. Axı bu imzalar hər bir Azərbaycan oxucusuna bu gün də yaxından tanışdır.

Bu cür imzalar içərisində bir imza - Əliyər Yusiflinin (1929-1991) imzası da diqqət çəkir. Hansı ki, onun mükəmməl və rəngarəng şeirləri ilə Azərbaycan ədəbiyyatında özünəməxsus yeri vardır. Bu gözəl şairimiz Şəhur mahalının Püsyən kəndindən dünyaya boy vermiş və qəlbindən heç zaman əskilməyən Vətən sevgisi də elə bu kənddən başlamışdır. Elə kiçik yaşlarından da şeirə, sənətə vurulmuş və bu sevgi də onu Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinə, oradan isə Moskvaya - Maksim Qorki adına Ədəbiyyat İnstitutuna aparıb çıxarmışdır.

Əliyər Yusifli ilk şeirlərindən başlayaraq yurdu muzun hər bir obasını-oymağını dərin sevgi ilə tərənnüm etmişdir.

*Gəl, ilqarsız demə, dostum, sən mənə,
Mən ürəkdə etibarı sevmişəm.
Əzəl gündən könül verib Vətənə,
Xoş baharlı bu diyarı sevmişəm.*

Şair "Vətən" şeirində isə Vətənə olan ülvi sevgisini, məhəbbətini daha da dərinləşdirərək poetik dillə belə ifadə edir:

*Durmuşam sənənlə nəfəs-nəfəsə,
Hazıram ürəyin, qəlbini nə desə.
Qurbanın olmağa oğul gərəksə,
Dizinə baş qoyub ölərəm, Vətən!*

Böyük bəstəkarımız Cahangir Cahangirovun yazdığı "Naxçıvan" kantatasının sözləri sevimli şairimiz Əliyər Yusiflinindir. O "Muxtar respublikam" adlandırdığı bu şeirində Naxçıvan torpağına olan övlad məhəbbətini bu cür əks etdirir:

*...Bu yurdun qolunda aslan gücü var,
Burdan cahangirlər peşman gedibdir.
...Bu yerlər qıy vuran qartal yeridir,
Dostlar qonaq gəlsin, qoy, dəstə-dəstə.
Mənim Naxçıvanım gül buketidir,
Durub Vətənimin qolları üstə.*

Şair durna qatarıtək səf-səf düzülən uca dağların sırasında Əlincə qalasını qartala bənzədir və bu qala ilə bağlı şanlı tariximizi böyük sevgiyə belə qələmə alır:

*...Burada dağları əyninə geyib,
Səngəri amaldan qurub igidlər.
Burada on dörd il qurğuşun yeyib,
Vətən keşiyində durub igidlər.*

Ə.Yusifli şeirlərində ana bildiyi Şərur torpağının gözəlliklərini - Tənənəm dağı, yaşıl donlu Şəngilayi, zümrüd gözlü Arpaçayını, Sədərəyin üzüm bağlarını sevə-sevə vəsf etməklə belə bir qənaətə gəlir:

*Ağsaçlı babalar yaxşı deyibdir:
"Xəzinə yurdudur Şərur torpağı!"*

Onun bu baxımdan " Gəlsən Batabata" şeiri də hər bir oxucunun qəlbini rıqqətə gətirir.

*Yazda aranda da sayrışar çiçək,
Gəlsən Batabata, qardaş, yayda gəl.
Sərində Zorbulaq nəyinə gərək,
Düzlərə od tökən isti yayda gəl.*

*Dolanar burada bulud başına,
Qarşılar düzdə gül, döşdə qar səni.
Əl boyda lalələr çıxıb qarşına,
Titrəyər ləçəklə salamlar səni.*

Doğulduğu elə-obaya dərin sevgisi, Vətən torpağına ülvi məhəbbəti şairin "Vətəndən uzaqda" şeirində daha uğurlu şəkildə öz poetik həllini tapmışdır.

*Arayır gözlərin Arazi, Kürü,
Bilmir bu hicrindən ürək neyləsin.
Qayada oxuyan kəklikdən ötrü,
Az qalır burnumun ucu göynəsin.*

*Dindirmə, ay qardaş, kövrəlmişəm mən,
Ancaq bir çay dəmlə, dəmlə sən canın.
O çayın buğlanıb qalxan ətrindən,
Qoy duyum ətrini Azərbaycanın.*

Vətən duyğulu şeirlərinin içərisində "Təbrizim" şeirini ustad şairin daha dərin sevgiyə qələmə aldığı desəm, elə bilirəm ki, heç də yanılmaram. Təbriz istər o taylı, istərsə də bu taylı Azərbaycanımızın ən göynətili qaysaq bağlamayan yarasıdır axı...

*Anamı
üç gün görməyəndə darıxıram.
Ya görüşünə gedir.
Ya pəncərəni açıb
Yollara baxıram!
Sən mənə
Gözəllikdə sonasan,
Doğmalıda anasan!
Dünyaya gələndən
Vüsalının həsrətində dolanır,
Hicranının dənizində üzürəm.
Heç bilmirəm bu ayrılığa
Necə tablaşır,
Bu hicrana necə dözürəm!*

Sevimli müəllimim ustad sənətkar, Azərbaycanın xalq şairi Bəxtiyar Vahabzadə bizə "Müasir

Azərbaycan ədəbiyyatı" fənnini tədris edərkən öz mühazirələrində süjetli lirikaya dərin qiymət verərdi. Bildirərdi ki, hər bir lirik şeirdə belə sujet xətti - "konkret detal" olmalıdır. Gözəl şairimiz Əliyər Yusiflinin şeirlərində rast gəldiyim bu cür nümunələrin çoxluğu məni olduqca sevindirdi və məftun etdi.

Naxçıvan Muxtar Respublikası Yazıçılar Birliyinin sədri, əməkdar mədəniyyət işçisi, şair Asim Yedigərin Əliyər Yusifli haqqında "Əmim Əliyər Yusifli haqqında söz" məqaləsində oxuyuruq: "Əliyər Yusiflinin şeirlərində süjetli lirikanın çox gözəl nümunələrinə rast gələ bilirik. Akademik İsa Həbibbəyli Əliyər Yusiflinin süjetli şeirlərindən söhbət açarkən onun yaradıcılığını Əhməd Cəmilin yaradıcılığı ilə müqayisə edərək hər iki şairin süjetli şeirlərini yüksək qiymətləndirib. Şair Əliağa Kürçaylı isə Əliyər Yusiflinin "Saçlarına dən salmışam" şeirini 1974-cü ildə "Ulduz" jurnalında çox yüksək səviyyəli bir əsər kimi dəyərləndirib.

Onun hansı süjetli lirik şeirini oxuyursan oxu, şairin bu ədəbi priyomdan necə məhəratlə istifadə etdiyinin sehirinə düşərsən. "Bir bülbül, bir sərçə" şeirindəki süjet xətti istər-istəməz oxucunu özünə cəlb edir. Şair qəfəsdəki bülbüllə, azadlıqdakı sərçənin acınacaqlı həyat tərzini poetik bir dillə açıb göstərir.

*Qəlbimə qəm gətirir
Quşların qəmi.
Birin azadlığı yoxdur,
Birin yemi!*

Mənə elə gəlir ki, şairin lirik süjetli şeirlərinin içərisində "Buhenvald" şeirinin özünəməxsus yeri vardır. Çünki bu şeir 1941-45-ci illərin acı dəhşətlərini daha dolğun formada göstərməklə bərabər, bu günümüzlə - canlı şahidi olduğumuz I və II Qarabağ müharibələri ilə olduqca çox səsleşir. Bu əsərdə iki obraz var: biri atası Buhenvald sobasında yanan şair, ikincisi isə oğlu müharibədə itkin düşən, oğlunu hər yoldan gəlib keçəndən dönə-dönə intizarla soraqlayan şikəst Sənəm qarı...

*Elə hey deyir,
Yuxuda balamın nəfəsi
Nəfəsimə dəyib.
Oğlum alovu keçirtmək üçün
Məndən su istəyib.*

Bu yazıq, şikəst qarı son xəbəri Buhenvaldan gələn balasının yolunu həsrətlə gözləyir. Şair - atasının Buhenvald sobasında yandığını bilən oğul Sənəm qarının oğlu İbrahimin öldüyü yeri dəqiq bilir.

*Mən qarıya necə deyim,
Bir ovuc küldür indi*

*İbrahimin dünyada ,
Mən qarıya necə deyim,
Oğlunu yandırılar
Atam yanan sobada.*

"Buhenvald" şeiri ilə şair Buhenvald, Ostvensim kimi həbs düşərgələrini "dünya boyda ləkə" adlandırır və müharibələrə öz dərin nifrətini bildirir.

Onun "Bunu mənə danışdılar" şeirində süjet xətti son dərəcə ilginç bir mövzu üzərində qurulmuşdur. Belə ki, axşamdan bərədə sakitcə uzanan ovçu "üfüq qızaran"da talaya çıxan ana ceyranı nişan alır və "Birinci güllədən yıxılan ceyran gücünü toplayıb irəli yürür". Di gəl ki, "Öndən qulağını bir doğma nəfəs, Arxadan izini güllələr" döyür. Bəs sonra nə olur?..

*Ovçu nəfsi ilə dağları dəlib,
Qalın qamışlığa özünü saldı.
Yersiz günahından dəhşətə gəlib,
Əlində silahı quruyub qaldı.*

*Ceyran sinəsindən qana boyanıb,
Son dəfə çöllərə göz gəzdirirdi.
Dörd ayaq üstündə güclə dayanıb,
Körpə balasını əmizdirirdi.*

Poeziyamızın bəşəri mövzusu olan məhəbbət mövzusuna Əliyar Yusiflinin yaradıcılığında da geniş yer verilmişdir. Şair şeirlərində saf və təmiz məhəbbəti ilahi bir güclə sevə-sevə tərənnüm edir. Bu şeirlərdə də süjetli lirik duyğulardan, poetik çalarlardan əlvan boyalarla istifadə edir.

*Vağzaldan tərənən qatar görəndə
Səni, səni anıram.
Ancaq fərqi budur ki,
Bir vaxt qoşa yandığımız oda
İndi təkə yanırıram!*

Ülvi sevgi duyğularını böyük məhəbbətlə tərənnüm edən şair deyir ki, ürəyim vüsəlın bayraq qaldıranda gülüb, hicranın "qılınc çəkəndə ağlayıb".

*Budur görüş yerimiz,
Çinar qalır, qol qalır.
Sevdiyən ağ ləpələr
Üstümə qanad çalır.
Yaxud başqa bir şeirində:
Durub qulaq asardıq
Burda suyun səsinə.
Göl sakit duran zaman
Əksimiz cüt düşərdi
Bu gölün sinəsinə.*

"Qız görüşə çıxacaq" şeirində də şairin saf məhəbbətə münasibəti dərin cizgilərlə öz xoş ahəngini tapıb.

*Xəyalında baxça-bağ,
Əlindən düşmür daraq.*

*Saçından ətir gəlir,
Qız görüşə çıxacaq
və sonra əlavə edir...
...Bir kövrək arzusu var,
Qılgıncım dəysə yanar.
Od alar, alovlanır,
Yol göstərin, insanlar!*

Əliyar Yusifli yaradıcılığı boyu hansı mövzuya müraciət edirdisə etsin, orada öz sözünü deməyi bacaran bir söz adamı mükəmməl sənətkardır. Bu, baxımdan "Duman" şeiri daha xarakterikdir.

*Azca hiss edincə yorulduğunu,
Çiyini söykədi bir dağ başına.
...Üstdən çağırsa da onu dağ- dərə,
Əyilib torpağın üzündən öpdü.*

Onun "Hünər" şeirində də eyni xarakterik xüsusyyətlər öz bariz ifadəsini tapa bilmişdir.

*Zülmətdə
Özünə yol açmaq
Asandan-asan.
Hünər odur
Başqasını
Qaranlıqdan
Çıxarmağı bacarasan.*

O dövrün böyük sənətkarları kimi, Əliyar Yusiflinin də şeirlərinə çoxlu gözəl mahnılar bəstələnib, sağlığında və bu gün də sevilə-sevilə ifa olunmaqdadır.

Bir nurlu, uzaqgörən, əqidəli övlad tək Vətənin yolunda canından belə keçməyə hazır olan şair "Vəsiyyət" şeirində son olaraq bu cür deyir:

*Əcəl küləyi əsəndə
Başım üstə narın-narın
Vətənin ən narahat sərhəddində
Mənə
Beş qarış yer ayırın.
Düşmən ayağa dəysə
Məzarımın
Üstündəki torpağa,
Əlimdə qılınc qalxım ayağa!*

Mən isə deyərdim ki, ey ustad, məzarında çox... çox rahat yata bilərsən, gənclərimiz Vətən torpaqlarını artıq işğaldan azad edə bilərlər. Səninsə ideyaların və Vətən duyğulu düşüncələrin gənclərimizin qəlbində Vətənə sevgi hisslərini yenə də aşılamaqdadır. Səni sevənlər yaşayırsa, demək ki, sən də yaşayırsan.

9-14 may 2021-ci il.

Ələsgər Taliboğlu.

Şair-publisist, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü, Məmməd Araz mükafatı laureatı.

POEZİYA ÇƏLƏNGİ

Göylərdən başıma qəmlər ələndi,
Olmadı sevincli yağıntılarım.
Dağ idim, ovulub torpağa döndüm,
Dağ oldu ovulmuş yağıntılarım.

Uşaqkən əllərim qabarlı oldu,
Qəlbim itkilərdən qubarlı oldu,
Həyatın zərbəsi tutarlı oldu,
Suyumu çıxartdı sıxıntılarım.

Dinsəm də, sussam da bitməz bu çilə,
İlahi, bu nə cür yaşamdı belə?
İçim xarabadır, çıxartsam çölə,
Dünyanı bələyər dağıntılarım.

***

Gözümün yağışı düşdüyü yerdə,
Əriyən qəlbimin fəri görünür.
Qəm-qüssə boylanıb, gözümdən baxır,
İncisi, gövhəri, zəri görünür.

Güc gələ bilmədim qəfil küləyə,
Şığıdı, çevrildim qəmli tütəyə,
Mən səni qoruya bilmədim deyə
Sızlar vicdanımın kiri görünür.

Mənə yer olmadı sənli qatarda,
Yıxılı qalmışam çətində, darda,
Tərk edib getdiyini bu dörd divarda
Təklidən sıxılan biri görünür.

Yox sözü bu baha bazarın üstə,
Yox sözü düşdüyüm azarın üstə,
Susaraq danışan məzarın üstə,
Alnımın xəcalət təri görünür.

Anacan, bu balan ah etməkdədir,
Hər ahı özünə ox etməkdədir,
Yoxluğun onu da yox etməkdədir,
Çünki, varlığının yeri görünür.

***

Gecə-gündüz yox olmamçün əlləşir,
Varlığımıza qənim durub bu şəhər.
Dərdlərimi yeniləyir durmadan,
Qul ömrümü sürüyürəm birtəhər.

XƏYAL ZEYNAL

Gecə olur, ümidlərim cəm olub,
Layla çalıb, dərdlərimi uyudur.
Səhər olur hücum çəkir dərdlərim,
Hər bir şeyə həvəsimi soyudur.

Gündüzlərim Günəş deyə mələyir,
Ulduzların işığı da görünür.
Bu dünyada qaranlığın özü də
Mənim qədər qaranlığa bürünür.

Fikirlərim odun kimi qalanır,
Od çatılır ucuz yaşam eşqimə.
Sıxıntıdan sığınırım Allaha,
Ondan başqa yox ümidim heç kimə.

Bədbəxtliyin zirvəsində taxt qurub,
Xoşbəxtliyin gəlməsini gözlərəm.
Mən dünyada ən ağılsız adamam,
Taleyimin gülməsini gözlərəm.

Bəlkə tale hələ gülür üzümə,
Bəlkə günüm bundan betər olacaq?!
Bəlkə daha açılmadı səhərim,
Bəlkə bu son bədbəxtliyim olacaq?!

Yenə səhər açılacaq, bilirəm,
Yenə dərdlər oyanacaq yuxudan.
Yatanacan gəmirəcək içimi,
Olmayacaq ürəyimi ovudan.

GÜNAY RZAYEVA

"Yanardağ" Dövlət Tarix-Mədəniyyət və Təbiət Qoruğunun elmi işçisi
gunay.rza@inbox.ru

TÜRK ŞƏHİDİ XƏLİL MƏMMƏD OĞLU...

*Qafqaz İslam Ordusunun əsgəri olmuş
Xəlil Məmməd oğlunun əziz xatirəsinə ithaf olunur*

Açar sözlər: Ramana, Qafqaz İslam Ordusu, ailə, övlad, türk, qəhrəmanlıq

Azərbaycan xalqı bir çox ağır müharibələrin şahidi olmuşdur. Bu döyüşlər əsrlər boyu xalqımızın taleyində öz mənfi təsirlərini açıq şəkildə büruzə verib. Ancaq, XX əsrin əvvəllərində baş verən ağır müharibə ilə yanaşı xalqımıza qarşı olan soyqırımın acı xatirələri millətimizin qan yaddaşına yazılmışdır. Buna misal olaraq tarixə "Mart soyqırımı" kimi düşmüş 31 Mart 1918-ci ildəki hadisələri göstərmək olar. Belə ağır zamanda öz vəziyyətlərinin çətinliyinə baxmayaraq qan qardaşlarının köməyinə tələsən Osmanlı dövləti Nuru Paşanın başçılığı ilə Qafqaz İslam Ordusunu Azərbaycana göndərmişdir.

"Osmanlının hərbi naziri olmuş Ənvər paşanın qardaşı Nuru Paşanın (Nuri Kılıgil) rəhbərlik etdiyi Qafqaz İslam Ordusu 1918-ci ildə Azərbaycan Xalq Cumhuriyyətinin qurulmasında yaxından iştirak etmişdir. Qafqaz İslam Ordusu Azərbaycanda möhkəmlənməyə çalışan erməni, ingilis və rus bolşeviklərinə qarşı inamlı mübarizə aparıb, öz canı və qanı bəhəsinə Azərbaycanı xilas etmişdir. Nuru Paşanın ordusunda döyüşənlərin bir hissəsi Osmanlı türklərindən ibarət könüllülər olmuşdur." (4).

Nə az, nə çox düz 103 il əvvəl Türk qardaşlarımızın fədakarlığı nəticəsində Bakı işğaldan azad olaraq yeni yaranmış ADR-nin paytaxtına çevrildi.

"Qafqaz İslam Ordusunun bu hərəkətinin siyasi, əsgəri, ictimai və s. kimi tarixi əhəmiyyətə malik nəticələri olmuşdur. Lakin onun ən ümdə və önəmli nəticəsi yeni qurulan Azərbaycan Xalq Cumhuriyyətinin möhkəmlənib bərqərar olması və onun torpaq bütünlüyünün

təminidir. Bununla bərabər digər bir nəticəsi isə Azərbaycan və Türkiyə arasındakı qardaşlıq və inam duyğularını sarsılmaz bir şəkildə möhkəmləndirməsidir." (3).

Bu müharibədə Nuru Paşa ilə birgə fədakarcasına döyüşən ordunun cəsur əgərlərindən biri də məhz Xəlil Məmməd oğlu (Halil Mehmedoğlu) olmuşdur. 1918-ci ildə Bakını işğaldan azad edən qəhrəmanlar sırasına daxil olan Xəlil Məmməd oğlu 10 aprel 1894-cü ildə Türkiyənin İzmir şəhərində anadan olub. O, 18 yaşında I Dünya müharibəsində əmiləri ilə birgə döyüşə başlama-sına baxmayaraq müharibənin getdiyi ağır zamanda əmiləri yaralanıb geri dönsələr də Xəlil Məmməd oğlu isə döyüşü yarımçıq qoymayıb Nəcəf şəhərinə kimi gəlir. Burada Nuru Paşanın komandanlığı altında olan ordu hissələrinə qoşularaq Azərbaycanı düşməndən azad edilməsi üçün Göyçay istiqamətində yola başlayırlar. Burada çox ağır döyüşlər baş versə də düşməni məğlub edərək digər işğalda olan ərazilərə hücum edirlər.

Bir çox silahdaşı bu mübarizədə şəhid olsa da, Xəlil əfəndi sağ qalır və qazi olur. Nuru Paşanın qoşunu Azərbaycanı azad etdikdən sonra döyüşdə qazi olmuş sərkərdələrin bir hissəsi Türkiyəyə geri dönsə də, Xəlil əfəndi Azərbaycanı özünə vətən seçir. Göyçay şəhərini işğaldan azad etdikdən sonra çayı keçərkən əslən Bakının Ramana

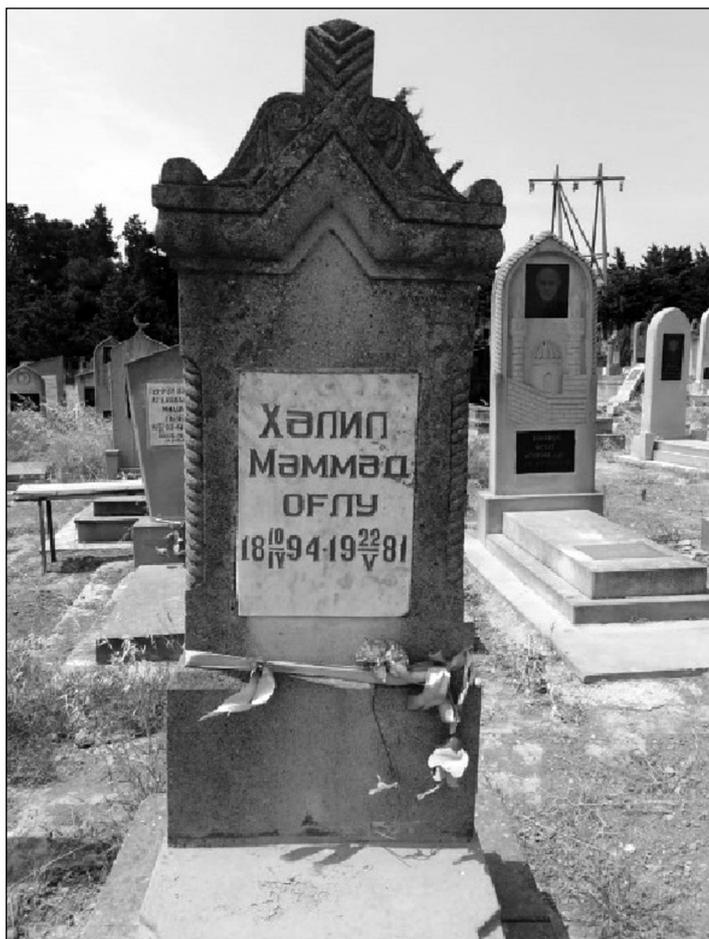
kəndindən olan Şərəf xanımı görüb bəyənir.

Qeyd edək ki, Mart soyqırımları Bakı kəndlərinin bir çoxu, o cümlədən Ramana kəndindən də yan keçməyib. Belə ki, sağ qalan əhali canlarını qurtarmaq üçün Ramana kəndinə qonşu olan yaxın yerlərlə yanaşı Azərbaycanın bir çox bölgələrinə üz tutublar. Bu ərazilərdən biri isə məhz Göyçaydır ki, buraya əslən Ramanadan olan Xanım xanım və onun bacısı qızı Şərəf xanım (1902-XX) erməni soyqırımından qaçaraq sığınmağa məcbur olublar.

Bakı işğaldan azad olunandan sonra Xəlil Məmməd oğlu vədinə sadıq olaraq Ramana kəndinə gəlib Şərəf xanım ilə evlənmək niyyətində olduğunu bildirir. (Təəssüf ki, ailə başçıları mart soyqırımları zamanı qətlə yetirilir). Evin böyük övladı olan Şərəf xanım ilə evlənilir və ailə üzvlərini isə himayəsinə alır. Şərəf xanım vəfat edənə kimi birlikdə yaşamışlar və bu evlilikdən onların 4 övladları dünyaya gəlir: Məmməd Xəlil oğlu, Pir Tofiq (Tohid) Xəlil oğlu (03.05.1928 - 24.11.1995), Qara Kazım Xəlil oğlu (01.05.1925 -

20.04.1989) və Nazim Xəlil oğlu (21.06.1938-09.11.2011). Hazırda da Ramanada Xəlilin nəvə-nəticələri böyük bir nəsilə çevriliblər. Onların adları isə heç də təsadüfi qoyulmamışdır və Xəlil vətən həsrətinin ovutmağa çalışdığı üçün övladları ilə yanaşı nəvələrinin adlarını da türk adları qoyur. Xəlil əfəndi nəvələrindən ikisinin adını qardaş-bacısının xatirəsini yaşat-

maq üçün Sayma və Həmdi adlarını qoyur.

Xəlil əfəndi sonralar Ramana neft mədəninə buruqçu vəzifəsində çalışmışdır. Dəfərlə onu mükafatlandırmaq istəsələr də türk olduğu üçün medal verməmişlər.

Məlum olmuşdur ki, Sovet hökuməti dövründə türklərin təqib edildiyi bir vaxtda türk adları, soyadları dəyişdirilmişdir, ya da Sovet hakimiyyəti tərəfindən pasport verilərkən "standartlara uyğunlaşdırılmışdır". Hazırda Xəlil əfəndinin nəslindən olanların soyadı Məmmədovdur. Xəlil Əfəndinin ilk nəvəsi Fatimə (Fatma) Məmmədova qeyd edir ki, Məmməd (Mehmet) mənim babamın atasının adı olub, Sovet dövründə soyadlar verilərkən də bizə ulu babamızın adı ilə Məmmədov soyadı verilmişdir. Məmmədoğlu (Mehmetoğlu) soyadı isə "Sovet tərəfindən qəbul edilməz idi, çünki hər kəsə "ov", "yev" sonluqlu soyadların verilməsi təşviq olunurdu. O da qeyd olunmalıdır ki, Osmanlı dövründə soyad qavramı olmamışdır, 1934-cü ildən etibarən Türkiyədə

soyadlar verilməyə başlandı. O vaxta qədər ata adı soyadını əvəz edirdi." (4).

Bu səbəbdən, bu gün Ramana qəbristanlığında Xəlil əfəndinin adı atasının adı ilə birlikdə yazılmışdır. O da maraqlıdır ki, Ramanada onu tanıyan hər kəs türk əsgərini Xəlil Əfəndi deyə çağırarmışlar.

Nəvəsi Fatma xanım deyir ki, Babamın Türkiyənin İzmir şəhərindəki yaşadığı kəndin adı "Polumyot"dur. Lakin hazırda İzmirdə belə bir kənd olduğu təsdiq olunmamışdır. Ehtimal olunur ki, babası bu kəndin adını düzgün xatırlamamışdır və bu ərazinin adı məhz Palamut ola bilər. Məlumdur ki, bu kənd qədimdə İzmirin Tire vilayətinə bağlı bir bölgəsi olub. Hazırda sözügedən ərazi Aydın şəhərinin İncirliova adlanan ərazisində yerləşir.

Xəlil Əfəndi 1981-ci ildə 87 yaşında vəfat edənə kimi öz doğma dilinə sadıq qalaraq türk dilini unutmamışdır. O, həmişə "Evlərinin önü yonca" mahnısını zümzümə edərmiş. Ancaq Xəlil Əfəndinin övladları ilə İzmirdəki qo-

humları dəfələrlə bir-biri ilə əlaqə yaratmağa çalışsalar da sovet ideologiyasının türk xalqına qarşı apardığı zülmə görə bu cəhdlər səmərəsiz qalıb. Buna görə də Xəlil əfəndinin övladları və nəvələrinin xatirəsində babalarının Türkiyədəki nəslə ilə bağlı geniş məlumat qalmamışdır.

Xəlil Məmmədoğlunun xatirəsini əbədi yaşatmaq üçün onun və övladlarının məzarı Ramana kəndində o gündən başlayaraq yerli sakinlər tərəfindən qorunur.

Bu gün Ramana kəndində Xəlil əfəndinin nəvə və nəticələri böyük bir nəsil olmuşdur. Bu nəsilə mənsub olan nümayəndələrinin hər biri babalarının qəhrəmanlıqları barəsində fəxrlə söhbət açırlar.

Sonda qeyd edək ki, Qafqaz İslam Ordusunun əsgərlərinin göstərdikləri şücaət salnaməsi heç vaxt Azərbaycan xalqı tərəfindən unudulmayacaq və daim onların xatirəsi əziz tutulacaq.

Xülasə

XX əsr Azərbaycan tarixində özünəməxsus izlər qoymuş bir dövr kimi qiymətləndirilir. Tarixə "Mart soyqırımı" kimi düşmüş 31 Mart 1918-ci ildəki hadisələri millətin həyatında öz acı izlərini qoymuşdur. Düşməyə qarşı aparılan mübarizə qanbir qardaşlarının köməyinə çatan Qafqaz İslam Ordusunun əsgərlərindən olan Xəlil Əfəndinin həyatı bu müharibələrdən sonra da Azərbaycana bağlı olmuşdur. Onun sovet dövründəki vətən həsrəti və ailə həyatının çətinliyi bir ömrün tarixinə çevrilmişdi.

Ədəbiyyat siyahısı:

1. Baykara H. "Azərbaycan İstiqlal mübarizəsi tarixi", Bakı, 1992, 276 s.
2. "Qafqaz Türk İslam Ordusu Bakı Yollarında", Bakı, 2008
3. Rıhtım M, Süleymanov M. "Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti və Qafqaz İslam Ordusu", Bakı, 2008
4. Sərxan Cərci. "Cümhuriyyət xilaskarları əmanət məzarları".
5. Süleymanov M. "Nuru paşa və silahdaşları", Bakı, 2014
6. Yaqublu N. "Qafqaz İslam Ordusu Azərbaycanda" (Bakının Qurtuluşunun 95 illiyinə), Bakı, 2013

YAZI DÜZÜMÜ

Redaktor guşəsi

- "Şuşa Bəyannaməsi" - bölgədə sülhə çağırışın salnaməsi	1
- Şuşa Bəyannaməsi	4

Publisistika

- Dilbər RZAYEVA - "Xəzan"ın beş yaşına	3
- Elvin İNTİQAMOĞLU - "Əlli beş illik romanın on beş illik hekayələri" (Əli bəy Azərinin 55 yaşına)	13
- Əli BƏY AZƏRİ - "Çağdaş ədəbiyyatın "Divan" müjdəsi" ("Divan"çılıq tarixində Hafiz Əlimərdanlının yeri)	25
- Nizami CƏFƏROV - "Hafiz Əlimərdanlının "Divan"ı haqqında"	26
- Ələsgər TALİBOĞLU - "Özünü sözümdən asan şair" (Şair Əjdər Yunus Rza yaradıcılığına)	36
- Təhminə VƏLİYEVA - "Seyid Hüseynin ilk dəfə transliterasiya olunan hekayəsi: "Ağvalideyn, yaxud, zavallı Məşədi Zaman"	41
- Zaur USTAC - "Mən eşq atəşiyəm" (Şair Vahid Cəmənlinin 65 yaşına)	48
- Əzizbəy ABDUMƏLİK - "Qatarı dayandıran "Leyla"nın ifaçısı "Türküstan bülbülü" Dədəxan Həsən" (Özbək dilindən tərcümə Şahməmməd Dağlaroğlundur)	54
- Rəna MİRZƏLİYEVA - "Görüş bilmədik bu il, bənövşəm"	71
- Dilbər RZAYEVA - "Vüqar Əhməd yaradıcılığında Qarabağ mövzusu"	85
- Ələsgər TALİBOĞLU, Qəhrəman QASIMOV - "Qvami Məhəbbətöglünün "Alpan etüdləri"	93
- Anar ƏHMƏDOV - "'Qarabağ" ordenli cəsur baş leytenant"	99
- Sadiq RƏFİYEYEV - "Torpaqlarımızı işğaldan azad edənlərin sırasında olmaq qürurlüdür"	103
- Natəvan QULİYEVA - "Kəndə onlarsız qayıtmalı olacağam"	108
- Tərhan ƏLİYEVA - "Qızılı Salman adı ilə tanınan zirək, qoçaq, mərd babam"	111
- Ələsgər TALİBOĞLU - "Əzəl gündən könül verib vətənə" (Şair Əliyar Yusiflinin yaradıcılığına nəzər)	120
- Günay RZAYEVA - "Türk şəhidi Xəlil Məmməd oğlu"	124

Poeziya

- Xaliq AZADI - "Keçilən yollar", "Bəydemir yurdum", "Adil insan", "Manat görəndə", "Söyüd ağacı", "Ay Aşıq", "Ziyarət ey- lədim", "O dağlarda guruldayan", "Sən, mən və ayrılıq" (şeyrlər)	7
- Zeynalabdin NOVRUZOĞLU - "Qurban kəsərdim", "İçə beləsi", "Baş əyirəm sözlərinin hökmünə", "Öz imzamdır", "Cahillər içində işıqlı adam", "Girov gedim", "Şəhidlərin baş daşına", "Dostum və bir də həyat", "Söz", "Toxunmayın mərdlərə", "Bu necə meşədi?", "Körpə səhər", "Dincələrdim", "Baxtına bax", "Əsrin gədəlarına" (şeyrlər)	22
- Hafiz ƏLİMƏRDANLI - "Qəsidə və qəzəllər", "Rübailər" (şeyrlər)	32
- Məhəmməd ƏLİ - "Pul çox olanda", "Alın qoynunuza aparın məni", "Qoşma", "Sevənin qisməti", "Əli bəy Azəriyə" (şeyrlər)	39
- Cəlil XEYİRBƏY - "Əli bəyin", "Nə çatır ki", "Öz yönü var", "Axı necə", "Söylə", "Həm sənə xoş gəlsin", "Nə xeyri", "Du- rar", "Çalış", "Bilərsən", "Yarasmır", "Necə", "Vallah", "Olmaldı", (şeyrlər)	45
- Qərib HÜSEYNOV - "Vaxt tapmadı", "Salam deyək ruhuna", "Like", "Tir-tir əsərək", "Ağlayır", "Bu necə ocaqdır?", "Qəbə- ləm", "Nə fərqi", "Mucuq şələsinə" (şeyrlər)	50
- Əbülfəz ƏHMƏD - "Adsız", "Dərdimiz", "Məmməd İsmayılın nişanələri", "Avtoportret", "Adil Cəfəqəş", "Rübailər", "Dər- gah əsintiləri", "Poeziya çələngi" (şeyrlər)	59
- Ədalət NƏCƏFOĞLU - "Günəbaxan haqqında belədir rəvayət" (şeyr-dastan)	69
- Şərqiyə BALACANLI - "Ruslan, ad günün mübarək", "Şəhidlər", "Ölməzlik qazandı", "Qələbə bizimdir", "Yetər ki dincəl- sin, gülsün bu torpaq", "Yuxusuz gecələrim", "Mənim arzularım", "Açaacaq", "Sən evinə dönmədin", "Sarıl kağız-qələmə", "Məğrur, xoşbəxt anayam", "Qəlblərə köçdü Musa", "Gözəl balam Səbinə" (şeyrlər)	74
- Kirman RÜSTƏMLİ - "Ozanım", "Mənim bəxtim", "Bu nə səsdir?", "Ay naxələf insan", "Amidim", "Naxçıvandır", "Beləsi də var", "İtirilmiş ovqat", "Yağ, ay yağış", "Şirin dil" (şeyrlər)	82
- Budaq TƏHMƏZ - "Cəsərdən doğan qeyrət" (poema)	91
- Xaliq LAÇINLI - "Xatirələr gətirdi", "Beləcə", "Darıx, gəl", "Ürəyimin səsinə", "Bu axşam", "Ürəyimin səsini", "Qalib", "Üs- tünə", "Təklənəndə", "Yerin olmaya", "Eylədi", "Zəng elə" (şeyrlər)	95
- Ələsgər TALİBOĞLU - "Döndün əbədilik ağ göyərçinə", "Ölümə şəhid balam" (şeyrlər)	102
- İlqar BORANOĞLU - "Qara daşı göyərək", "İnsan", "Dünyanın nəyindən yazım?", "Biridir", "Bulaqlı xatirələr" (şeyrlər)	106
- Bəxtiyar Abbas İNTİZAR - "Qaraltı", "Yerdə", "Deyil", "Bənövşə", "Divanı", "Qazana", "Kimiydik", "Şərait", "Çətin qafiyə" (şeyrlər)	109
- Gülşən AYDINQIZI - "Atamın yoxluğuna" (şeyrlər)	117
- Xəyal ZEYNAL - Poeziya çələngi	123

Nəsr

- Eyvaz ZEYNALOV - "Qiyaslı gilası" (hekayə)	10
- Əli BƏY AZƏRİ - "Anama deyün, məni bağışlasın" (hekayə)	15
- Seyid HÜSEYN - "Ağvalideyn, yaxud zavallı Məşədi Zaman" (hekayə)	42
- Ramiz İSMAYIL - "Əbədiyyətə məktublar" (elegiya - son, əvvəli ötən saylarda)	62
- Rəşid BƏRGÜŞADLI - "Hacı Novruzəli" (hekayə)	78